Lucia Copoeru
Corina Pop

ISTORIA

pe înțelesul tuturor

ghid de pregătire
a examenului de bacalaureat
pentru elev și profesor

Menționați două caracteristici ale regimului comunist din România. Precizați două constituții românești din epoca contemporană. Prezentați doi factori ai romanizării. Identificați liderii regimurilor totalitare din perioada interbelică.

Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia democrația a reprezentat o caracteristică a Europei în prima jumătate a secolului al XX-lea.

conține DVD conține

editura Delfin

ISTORIA PE ÎNȚELESUL TUTUROR
Ghid de pregătire a examenului de bacalaureat

Lucia COPOERU
Corina POP

Editura DELFIN
2013

Lucrarea este realizată în conformitate cu programa şcolară în vigoare.

Consilier editorial: Dr. Clementina Ivan-Ungureanu

Redactare: Nelia Maczo
Documentare, selecţie de materiale, realizare prezentări multimedia: Călin Olariu
Selecţie de materiale, scheme şi tabele, realizare prezentări multimedia: Armin-Dan Copoeru

Fotografia coperţii este preluată de la *Colecţii speciale* – Biblioteca Centrală Universitară.
Citatul de pe coperta a IV-a este preluat din lucrarea lui Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri* (*Cuvânt înainte*), Editura Humanitas, Bucureşti, 2002, p.6.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
COPOERU, LUCIA
Istoria pe înţelesul tuturor : ghid de pregătire a examenului de bacalaureat : pentru elev şi profesor / Lucia Copoeru, Corina Pop. - Bucureşti : Delfin, 2013
ISBN 978-606-8561-08-0
I. Pop, Corina
94(498)(075.35)
371.279.8:373.5

Editura Delfin, Bucureşti
Contact tel.: 0766 222 021
Comenzi şi distribuţie la tel.: 021 627 37 20
E-mail: contact@edituradelfin.ro
www.edituradelfin.ro

Copyright © Editura Delfin, 2013
Toate drepturile asupra acestei cărţi aparţin editurii Delfin. Reproducerea integrală sau parţială a textului sau a ilustraţiilor din această carte este interzisă fără acordul prealabil scris al Editurii Delfin.

Cuvânt înainte
pentru elev şi profesor

Dragi elevi, dragi colegi,

Prin multitudinea de sinteze, teste, ghiduri, manuale alternative, auxiliare existente pe rafturile fiecăruia dintre noi, îndrăzneşte să îşi facă apariţia încă o carte, care are pretenţia de a se numi *Istoria pe înţelesul tuturor*. Lucrarea de faţă se doreşte a fi un ghid care se adresează elevilor din clasele a XII-a şi profesorilor acestora, atât prin partea tipărită (cartea), cât şi prin suportul multimedia ataşat (DVD-ul).

Ghidul nostru este util în primul rând elevilor care se pregătesc pentru susţinerea probei de Istorie la examenul de bacalaureat, dar şi elevilor de la licee cu profil teoretic, tehnologic sau vocaţional, care, datorită numărului de ore alocate, dispun de un timp redus pentru studiul istoriei. Ghidul serveşte, în fapt, şi cititorului pasionat de istorie, care doreşte să aibă o viziune asupra principalelor probleme ale istoriei naţionale.

Motivul care ne-a determinat să scriem ghidul a fost de a pregăti un material care să poată fi folosit de ambii actori implicaţi în pregătirea examenului de bacalaureat: elevul şi profesorul. Chiar dacă profesorul este un maestru al predării şi elevii înţeleg lecţiile din clasă, întorşi acasă, aceştia nu au un suport informaţional cu ajutorul căruia să poată consolida învăţarea din clasă. Au doar caietul, care este insuficient, sau materiale pregătite şi multiplicate de profesor, care presupun un consum de energie şi de timp imens pentru acesta din urmă.

Fiecare profesor are propriul stil de predare, iar fiecare elev propriul stil de învăţare. Realizarea unui material care să se potrivească tuturor este aproape imposibilă. Şi, totuşi, ISTORIA este una singură, iar pentru cunoaşterea şi înţelegerea ei este necesar ca noi toţi, elevi şi profesori, să ne apropiem de ea „sine ira et studio", ca parteneri în învăţare, din aceeaşi direcţie:

- să avem o informaţie accesibilă, clară, sintetică, despre evenimente, fapte şi procese istorice, sub formă de text tipărit;
- să citim/ ascultăm/ vedem împreună surse istorice esenţiale, documente şi documentare istorice, care completează înţelegerea textului tipărit;
- să lucrăm cu hărţi istorice, axe cronologice şi hărţi conceptuale, care să ne ajute să înţelegem spaţiul, timpul istoric şi evoluţia în timp a faptelor şi proceselor istorice;
- să ne verificăm propria înţelegere prin evaluare şi autoevaluare.

Această lucrare a fost gândită şi scrisă cu sufletul şi mintea profesorului care predă în faţa clasei şi doreşte să aibă un parteneriat cu elevii, astfel încât materia în acest fel structurată şi prezentată poate fi chiar „pe înţelesul tuturor".

Ghidul (partea tipărită) este, în primul rând, destinat elevului; lecţiile sunt prezentate sub forma unor întrebări, într-un mod cât mai simplu şi clar, dar nu simplist şi au o structură unitară, care facilitează învăţarea. Fiecare temă este completată cu hărţi istorice, scheme, hărţi conceptuale, teste rezolvate, axe cronologice. **Ghidul (suportul multimedia)** se adresează elevilor, dar conţine materiale care sunt gândite, în primul rând, pentru cel care îl sprijină pe elev în învăţare: **profesorul**. Conţine schiţe ale tuturor temelor/ lecţiilor, prezentări multimedia pentru fiecare din cele nouă teme de bacalaureat (lecţia însoţită de hărţi, documente istorice, imagini vizuale, documentare istorice, surse audio), modele de teste tip bacalaureat şi bareme de evaluare şi notare.

Am încercat, astfel, să pregătim un ghid care să fie accesibil şi folositor elevilor şi care, în acelaşi timp, să ofere profesorului de la clasă un suport modern, complet şi necesar unui demers didactic de calitate.

Autoarele

Cuprins

Introducere 6

Tema 1. Romanitatea românilor în viziunea istoricilor 11

Identitatea românilor: Cine sunt strămoşii românilor de către romani şi cum au trăit după cucerire? 14

Romanizarea: Cum au fost cuceriți strămoşii românilor de către romani şi cum au trăit după cucerire? 14

Etnogeneza românească: Cum s-a format poporul român şi limba lui? 18

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor: De ce există două teorii opuse legate de romanitatea românilor şi ce susțin ele? 20

Tema 2. Secolul XX – între democrație şi totalitarism. Ideologii şi practici politice în România şi în Europa 35

Secolul XX între democrație şi totalitarism: Care sunt cele mai importante aspecte ale funcționării unui stat? 38

Ideologii şi practici politice democratice: Cum au funcționat regimurile politice democratice ale Europei secolului XX? 42

Ideologii şi practici politice autoritare: Cum au funcționat regimurile politice autoritare ale Europei secolului XX? 44

Ideologii şi practici politice totalitare: Cum au funcționat regimurile politice totalitare ale Europei secolului XX? 45

Tema 3. Constituțiile din România 63

În căutarea unui echilibru constituțional: Era necesară existența unei constituții? .. 66

Constituțiile democratice: Cum funcționează regimul democratic în România? 68

Constituțiile autoritare: Care sunt caracteristicile unei legi fundamentale bazată pe autoritarism? 74

Constituțiile comuniste: Care sunt bazele juridice ale totalitarismului în România? 76

Tema 4. Autonomii locale şi instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX- XVIII) 87

Obştea sătească: Cum au trăit românii la începuturile Evului Mediu? 89

Autonomiile locale: Care au fost primele forme de organizare politică a românilor? .. 90

Formarea statelor medievale: Când, unde şi cum s-au format primele state româneşti? 93

Instituțiile statelor medievale: Cum s-au organizat statele românşti în cursul Evului Mediu? 98

Tema 5. Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX) 111

Proiecte politice în secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea: Cine şi-a asumat rolul în procesul de modernizare şi care au fost formele de manifestare? 115

Constituirea statului român modern: Cum s-a constituit statul român modern? 120

Consolidarea statului român modern: Care au fost etapele şi modalitățile de consolidare a statului român?..... 121

Tema 6. România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste 133
Instaurarea comunismului în România (1944-1947): Cum s-a instaurat comunismul în România? 136
Regimul stalinist în România (1948-1965): Care sunt caracteristicile regimului stalinist în România? 138
Regimul național-comunist în România (1965-1989): Care sunt caracteristicele național-comunismului în România? 140
Disidență anticomunistă: Cine și cum s-a opus regimului comunist? 142
Construcția democrației postdecembriste: Cum se revine la democrație și cum evoluează aceasta? 143
Tema 7. Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității 151
Relațiile internaționale în secolele XIV-XVI: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești? 154
Relațiile internaționale în secolele XVI-XVII: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești? 162
Relațiile internaționale în secolele XVII-începutul secolului al XVIII-lea: Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești? 165
Tema 8. România și concertul european; de la „criza orientală" la marile alianțe ale secolului XX 174 175
Statutul politico-juridic al provinciilor românești în prima jumătate a secolului al XIX-lea: Cum modifică marile puteri statutul internațional al teritoriilor românești între 1699-1861? 178
Acțiuni ale românilor în cadrul „crizei orientale" (1821-1859): Care au fost obiectivele și acțiunile românilor în raport cu marile puteri în prima jumătate a secolului al XIX-lea? 179
Acțiuni ale statului român în cadrul „crizei orientale" în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea: Care este politica externă și care sunt principalele acțiuni ale României în relațiile internaționale între 1866-1918? 181
România în politica externă în prima jumătate a secolului al XX-lea: Care sunt principalele aspecte de politică externă a României după 1918? 186
Tema 9. România în perioada „Războiului Rece" 197
România în relațiile internaționale în a doua jumătate a secolului al XX-lea: Care este evoluția politicii externe a României în perioada Războiului Rece? 199

Hărți conceptuale sintetice 207
Sugestii pentru rezolvarea subiectelor de bacalaureat 221
Bibliografie 227
Index (hărți, hărți conceptuale sintetice, axe cronologice, evaluări) 229

Cuprins suport multimedia

Reguli de utilizare a prezentărilor multimedia
Prezentare multimedia: *Introducere în studiul istoriei*
Prezentări multimedia: Temele 1-9
Prezentare multimedia 10: *Hărți conceptuale sintetice*
Prezentare multimedia 11: *Sugestii pentru rezolvarea subiectelor de bacalaureat*
Schițele temelor 1-9 din programa de bacalaureat
Modele de teste de evaluare tip bacalaureat
Bibliografie

INTRODUCERE

Dragi elevi,

Pentru a înțelege istoria, trebuie în primul rând să ştiți să o citiți. Asemeni unei hărți a comorilor ascunse, istoria conține câteva elemente esențiale, care trebuie cunoscute pentru a-i putea descoperi secretul şi farmecul. Ne-am gândit, astfel, să vă oferim puncte de reper în ghidarea spre învățarea istoriei. Aşadar, trebuie să cunoaşteți:

TIMPUL ÎN ISTORIE

– *Mileniul* (1000 de ani) – spre exemplu: anul 1 până în anul 1000 aparține mileniului I; din anul 1001 suntem în mileniul II;
– *Secolul* (100 de ani) – spre exemplu: anul 1 până în anul 100 aparține secolul I, din anul 101 până în 200 suntem în secolul al II-lea, anul 1453 aparține secolului al XV-lea ş.a.m.d.
– *Deceniul* (10 ani) – Spre exemplu, în documente apare formularea „anii 20", ceea ce se citeşte anii: 21, 22, 23.....29, echivalentul deceniului 3 din secolul respectiv.

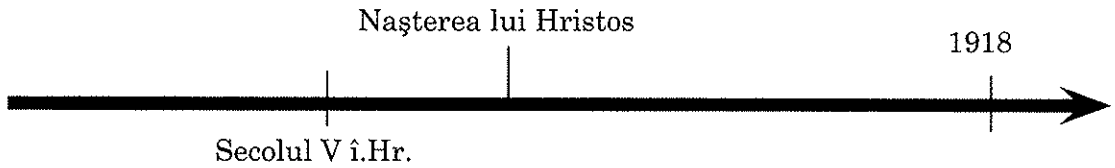

PERIOADELE/ EPOCILE ISTORICE SPECIFICE SPAȚIULUI ROMÂNESC ŞI PRINCIPALELE LOR CARACTERISTICI

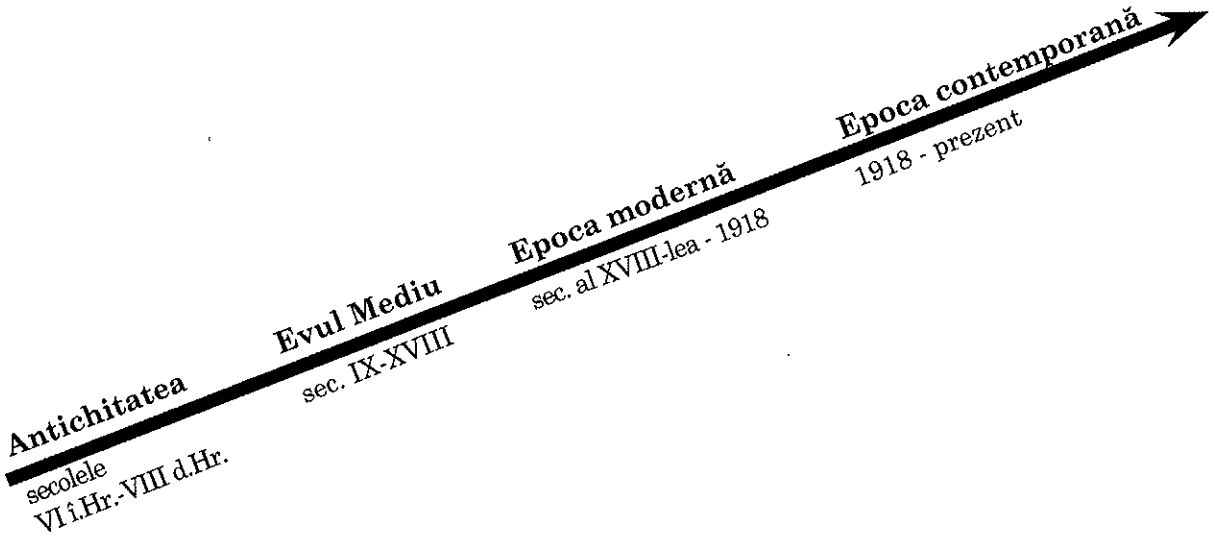

Perioada antică (Antichitatea) începe odată cu apariția primelor scrieri despre geto-daci (secolul al VI-lea î.Hr.) până la sfârşitul procesului de formare a poporului român (sfârşitul secolului al VIII-lea). Această perioadă îi aduce în discuție pe strămoşii noştrii, *dacii şi romanii*, statul lui Burebista şi Decebal, desfăşurarea romanizării şi **etnogeneza**, la finalul căreia putem vorbi despre existența unui nou popor: poporul român.

Este o perioadă caracterizată prin mari migrații ale popoarelor: gepizi, goți, huni, slavi. Marile puteri ale vremii sunt Imperiul Roman (împăratul Traian cucereşte Dacia) şi, din secolul al IV-lea, Imperiul Roman de Răsărit (numit Imperiul Bizantin, în Evul Mediu).

Perioada medievală (Evul Mediu) – din secolul al VIII-lea până în secolul al XVIII-lea.

În această perioadă se face trecerea de la organizarea socială de tip *obştile săteşti* (comunităţi cu caracter rural, autonome) la cea a organizării politice prestatale, *autonomiile locale*. Sub influenţa unor factori interni şi externi, acestea evoluează spre o formă superioară de organizare: *statele medievale româneşti*. Odată cu formarea acestora se cristalizează şi instituţiile centrale ale statului: domnia, armata, sfatul domnesc, adunarea ţării, biserica, administraţia. Perioada se caracterizează prin structuri sociale (ţărani, dependenţi sau liberi, boieri sau nobili) legate prin relaţii feudale, de tip suzeran-vasal. Relaţiile suzerano-vasalice se manifestă şi la nivelul raporturilor dintre statele medievale europene.

Marile state, vecine ale spaţiului românesc pentru secolele XII-XV, sunt: Imperiul Bizantin (până în secolul al XV-lea), Imperiul Otoman (din secolul al XIV-lea), Regatul Maghiar şi Regatul Poloniei.

În secolul al XVI-lea, Ungaria şi Polonia intră într-o perioadă de declin sau chiar dispar ca state (de exemplu: Regatul Ungariei, cucerit de turci, devine Paşalâcul de la Buda). Imperiul Otoman atinge maxima expansiune, iar din centrul Europei se afirmă o nouă mare putere: Imperiul Habsburgic (Austria).

Dacă secolul al XVI-lea a reprezentat *„secolul de aur"* al Imperiului Otoman, secolul al XVII-lea marchează începutul declinului acestui stat, debutul *„crizei orientale"*.

Pe acest fond, de la începutul secolului al XVIII-lea, un nou stat, Imperiul Rus, se afirmă în estul Europei, ducând o politică de mare putere.

În acest context extern de schimbare a polilor de putere de la un secol la altul, spaţiul românesc răzbate prin mari personalităţi ale vremii, *domnitorii*: Mircea cel Bătrân, Alexandru cel Bun, Iancu de Hunedoara, Ştefan cel Mare, Vlad Ţepeş, Mihai Viteazul, Constantin Brâncoveanu sau Dimitrie Cantemir.

Perioada modernă (Epoca Modernă) – secolul al XVIII-lea - 1918.

Secolul al XVIII-lea, *„secolul luminilor"*, marchează începuturile modernităţii, perioadă caracterizată prin dezvoltare culturală, ideologică, modificare a raporturilor dintre stat, instituţii şi cetăţean (nouă concepţie), transformări economice şi de structură socială. În contexul accentuării dependenţei străine (otomane, prin regimul fanariot, sau austriece, prin regimul habsburgic), în spaţiul românesc, elita vremii, boierii, gândesc şi fac auzite *proiecte politice de modernizare*, prin care se solicită trecerea de la *Vechi* la *Nou*.

Odată cu secolul al XIX-lea, secolul naţiunilor, etapa solicitărilor este înlocuită de acţiune cu scopul realizării dezideratelor: unirea Principatelor Române (1859), aducerea prinţului străin şi trecerea la *monarhia constituţională* (1866), asumarea unei politici interne proprii a României şi, după *obţinerea independenţei* (1878), a unei politici externe active cu scopul realizării marelui proiect politic: *România Mare*, în contextul izbucnirii primei mari confruntări mondiale, Primul Război Mondial.

Aceste acţiuni au fost realizate pe fondul extern al „crizei orientale", a politicilor duse de marile puteri ale vremii Imperiul Rus, Imperiul Austro-Ungar (din 1867), Imperiul Otoman, Anglia, Franţa, Prusia (cel mai puternic stat german, iar din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Germania), Sardinia (stat italian, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea – Italia).

Perioada contemporană (Epoca contemporană) – 1918 până în prezent.

Secolul al XX-lea poate fi caracterizat ca o perioadă în care sunt puse în practică ideile epocii moderne, de libertate, egalitate, prin manifestarea *regimurilor politice democratice*. În acelaşi timp însă, secolul al XX-lea este şi perioada afirmării şi instaurării regimurilor politice de tip totalitar: *fascismul, nazismul şi comunismul*. Al Doilea Război Mondial este cel care marchează nu doar Europa, dar şi lumea întreagă, cu consecinţe nefaste pentru România: pierderi teritoriale şi intrarea în sfera sovietică, comunistă pentru aproape o jumătate de secol.

Sfârşitul secolului al XX-lea aduce căderea comunismului în Europa şi reconstrucţia democraţiei în ţările afectate de regimul comunist.

Spațiul istoric

În funcție de evoluția politică a spațiului românesc, de epoca istorică în care îl încadrăm, ne exprimăm folosind următoarele noțiuni:

- **spațiul intracarpatic** sau **extracarpatic** (la sud sau la est de Carpați), folosit ca terminologie până la momentul întemeierii țărilor medievale românești;
- **provincii românești**: Transilvania, Moldova, Țara Românească; acestea sunt echivalentul țărilor medievale românești;
- **regiuni** (zone din provincii sau zone distincte): Maramureș, Oltenia (în Țara Românească, între Dunăre, Carpații Meridionali până la Olt), Muntenia (în Țara Românească, între Olt și cursul inferior al Dunării), Banat, Basarabia (desprinsă din Moldova, între Prut și Nistru), Cadrilater (sudul Dobrogei, azi în Bulgaria), Bucovina (nordul Moldovei);
- **Principatele Unite** – pentru a desemna numele statului din 1859 (dubla alegere a lui Al.I. Cuza);
- **România**, stat român modern, din 1866;
- **România Mare**, stat național unitar român, între 1918-1940.

Limbajul istoric/ termeni corecți de exprimare în context

AȘA DA	AȘA NU
s-a declanșat...	au făcut – război/ grevă
s-a elaborat/ emis/ adoptat	s-a făcut – constituție/ lege/ reformă
încheiere/ semnare	s-a făcut – tratat/ convenție
întemeiere/ formare/ constituire	s-a făcut – statul

Noțiuni necesare pentru înțelegerea istoriei

- **eveniment istoric** – întâmplare (de regulă din sfera politică) petrecută la un moment dat, la o dată precisă (10 mai 1866, venirea în țară a lui Carol I; 1 iulie 1866, Constituția);
- **fapt istoric** – acțiunea în sine a evenimentului (instaurarea monarhiei în România, elaborarea primei Constituții a României)
- **proces istoric** – înlănțuire de mai multe evenimente și fapte istorice legate între ele, petrecute pe o perioadă îndelungată de timp, care duc la transformarea situației existente inițial (de exemplu: etnogeneza, întemeierea statelor medievale românești, formarea statului român etc.).

Evenimente istorice ——— **fapt istoric** ——— **proces istoric**

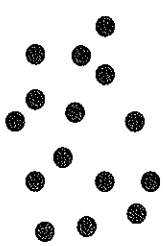

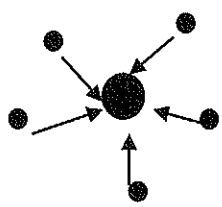

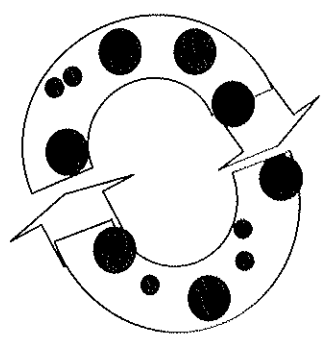

Având aceste elemente clarificate, istoria poate deveni pe înțelesul tuturor, o *„poveste"* cu subtilități și nuanțe, care, cu siguranță, vă vor atrage și veți reuși să o studiați cu plăcere.

Structura ghidului

Cum trebuie „citit" acest ghid pentru a fi un instrument de real folos?

GHIDUL

parte tiparită
CARTEA

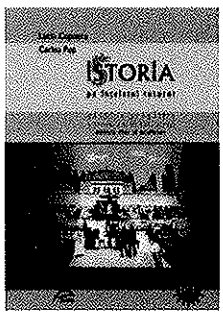

suport
multimedia
DVD

Cele două părți se completează reciproc şi sunt gândite în interdependență **pentru a fi folosite atât de elev, cât şi de profesor**, deoarece:

- fiecare temă este împărțită în lecții; fiecare lecție din carte este prezentată sintetic şi pe DVD, printr-o schiță şi o prezentare multimedia;
- fiecare temă din carte conține hărți, schițe, tabele, documente istorice, axe cronologice ale temei; pe DVD toate acestea sunt completate cu un număr sporit de materiale vizuale şi cu hyperlink-uri care conduc spre pagini internet cu documentare istorice, discursuri de epocă, muzee virtuale, site-uri cu tematică istorică;
- fiecare temă conține teste de evaluare rezolvate; pe DVD, acestea sunt completate cu alte modele de teste.

CERINȚELE EXAMENULUI DE BACALAUREAT	**CARTEA cuprinde:**	**DVD-ul cuprinde:**
Să înțelegi concepte de bază: - timp, spațiu, epoci istorice; - context, cauze, premise, consecințe, caracteristică, eveniment, fapt, proces istoric.	- **O lecție numită Introducere,** care explică toate conceptele de bază. - **Casete cu explicații** şi exemple pentru context, cauze, premise, consecințe, caracteristică etc.	O prezentare multimedia numită *Introducere*, care conține toate conceptele de bază sub forma unor imagini.
Să cunoşti cele 9 teme din programa de Bacalaureat;	- Cele **9 teme împărțite în lecții**;	- **9 schițe ale temelor** împărțite în lecții; - **9 prezentări multimedia** ale temelor, împărțite în lecții.
Să fii informat despre subiectele de examen: - să ştii cum trebuie să rezolvi cele 3 tipuri de subiecte după un algoritm; - să înțelegi cerințele: menționați, precizați, prezentați, argumentați etc.	- **Teste de evaluare** rezolvate la fiecare temă. **Rezolvarea** se află de fiecare dată **față în față cu cerințele**. Sunt marcate cu bold *Introducerea* şi *Concluzia* eseului şi cu o bulină răspunsurile la fiecare cerință. - **Sugestii pentru rezolvarea subiectelor** de bacalaureat.	-Teste/ **subiecte** primite la **bacalaureat** în ultimii ani, cu bareme de evaluare şi notare. - O prezentare multimedia cu *Sugestii pentru rezolvarea subiectelor de bacalaureat* **sub formă de imagini.**

Avantajele ghidului

1. Are o structură clară. Fiecare temă este construită după același tipar, ușor de urmărit, care structurează clar informația: introducere, lecțiile temei, concluzii, completate de: tabelele comparative, schițele, hărțile, evaluarea și axa cronologică a temei.

2. Oferă perspectivă asupra istoriei. Ghidul are un caracter analitic și integrator. Fiecare temă, lecție, este contextualizată istoric, astfel încât imaginea asupra epocii în care se desfășoară evenimentele să fie cât mai clară și completă. În introducerea temei sunt analizate caracteristicile epocii/ epocilor istorice la care se face referire. În concluziile temei sunt formulate puncte de vedere, idei legate de semnificația, importanța faptelor, proceselor istorice prezentate în temă.

În interiorul unui domeniu de conținut (exemplu: domeniul de conținut *B. Oamenii, societatea și lumea ideilor*) temele sunt prezentate în interdependență. Fiecare lecție construită în jurul unei întrebări centrale se leagă de cealaltă și toate laolaltă de tema căreia îi aparțin.

3. Sprijină învățarea logică. Lecțiile conțin constant informații legate de contextul istoric, factori favorizatori, cauze, consecințe. Lecțiile vin, astfel, în întâmpinarea cerințelor examenului de Bacalaureat și sprijină învățarea logică.

Limbajul folosit este unul clar, accesibil, simplu – dar nu simplist –, iar conceptele istorice esențiale sunt explicate în context.

4. Sprijină învățarea vizuală

a) Imagini vizuale. Partea scrisă este completată cu imagini vizuale care conțin: schițe, tabele comparative, hărți istorice, hărți conceptuale sintetice, axe cronologice.

Imaginile vizuale au rolul de a evidenția asemănări și deosebiri, de a ușura realizarea unor corelații între evenimentele, fapte și procese istorice.

Şelimbăr	1599	octombrie
Mirăslău	1600	septembrie
Guruslău	1601	august

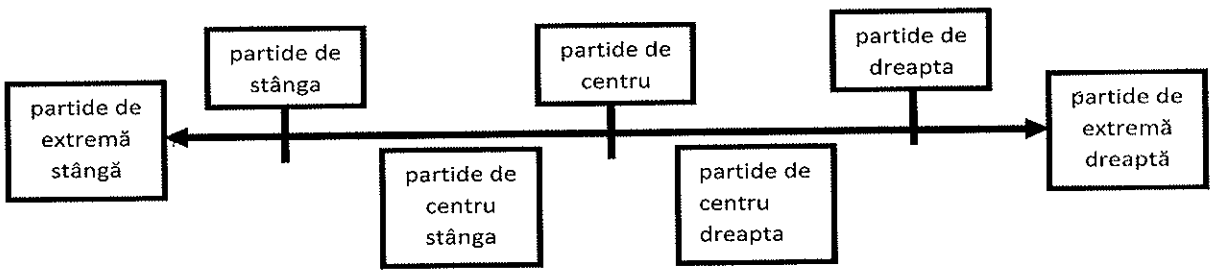

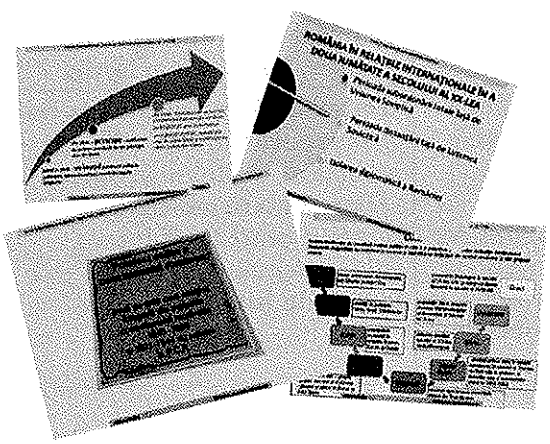

b) Suport multimedia (DVD). Partea scrisă (cartea) este însoțită și de un suport multimedia (DVD), care conține:

- prezentări multimedia tematice;
- schițe ale tuturor lecțiilor;
- modele de teste de evaluare tip bacalaureat.

Prezentările multimedia sunt slide-uri Power Point, care surprind esența fiecărei lecții și conțin: **sinteza lecției**, **documente istorice** (link roșu), **imagini** (link galben), **hărți istorice** (link albastru), **hyperlink**-uri care conduc spre pagini internet.

Având toate informațiile la îndemână, ghidați de această lucrare, promovarea cu succes a probei de Istorie de la examenul de bacalaureat depinde doar de voi!

1

Romanitatea românilor în viziunea istoricilor

„Moldovenii au aceeaşi limbă, obiceiuri şi religie ca transalpinii; diferă puţin doar la îmbrăcăminte. [...] Limba lor şi a celorlalţi valachi a fost odată romană, ca unii care sunt coloni romani, în timpul nostru diferă foarte mult de ea, însă multe din vorbele lor pot fi înţelese de latini. [...] Valachii sunt încredinţaţi că sunt coloni romani. Argumentul acestui lucru este faptul că au multe în comun cu limba română, şi se află în teritoriul lor foarte multe monede ale acestui popor, fără dubiu indicii mari ale vechimii stăpânirii romane aici."

(Nicolaus Olahus,
Despre originea şi trăsăturile comune ale românilor din Muntenia, Moldova şi Transilvania)

„Aşijderea şi limba noastră din multe limbi ieste adunată şi ne ieste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prinprejur, măcar că de la Rîm ne tragem [...] pîine, ei zic panis, carne, ei zic caro, găina, ei zicu galena, muieria, mulier, fameia, femina, părinte, pater, al nostru, noster si altile multe din limba latinească, că de ne-am socoti pre amănuntul, toate cuvintile le-am înţeleage."

(Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*)

„Unde trebuia să fie Deus, avem Dumnezeu sau Dumnedzeu, al mieu în loc de meus, aşa s-a stricat limba; unde era coelum, avem cierul; homo – omul; frons – frunte; angelus – indzierul. Unele cuvinte au rămas chiar întregi: barba – barba, aşa şi luna, iar altele foarte mici deosebiri. În plus s-au mai adăugat mai târziu şi puţine cuvinte ungureşti. În sfârşit, luându-se cele sfinte de la sârbi, s-au adăugat şi puţine cuvinte slavoneşti."

(Miron Costin, *Istorie în versuri polone despre Moldova şi Ţara Românească*)

Introducere

Pentru a înțelege problema romanității românilor este necesară cunoașterea evenimentelor, proceselor, faptelor istorice, care oferă informații despre nașterea (etnogeneza) poporului român și a limbii române.

Cunoașterea originilor, a momentului de început a unui popor a fost și este încă o preocupare a istoricilor și istoriei. De la triburile antice până la comunitățile moderne (națiunile), problema etnogenezei a fost analizată și dezbătută, deoarece fiecare popor dorește să aibă identitate și autenticitate în istorie.

Romanitatea românilor înseamnă că atât poporul român, cât și limba română au descendență (origine) romană (latină).

Romanitatea românilor este o problemă care, din punct de vedere cronologic, se leagă în primul rând de istoria noastră veche, deoarece la sfârșitul epocii vechi (antice), în secolele VII-VIII, ia naștere poporul român, ca urmaș al vechilor romani și limba română, ca limbă de origine latină. În același timp, problema romanității românilor traversează ca un fir roșu întreaga noastră istorie, toate celelalte epoci istorice (medievală, modernă, contemporană), atât datorită nevoii de explicare a originilor, cât și datorită unor dispute legate de originea românilor. Din motive politice și din cauza absenței unor izvoare istorice scrise, problema romanității românilor a generat mai multe puncte de vedere, chiar teorii opuse.

Pentru a clarifica tema romanității românilor este necesară o incursiune în trecut, în aspecte legate de:

I. IDENTITATEA ROMÂNILOR

Cine sunt strămoșii românilor și cum au trăit ei înainte de cucerirea romană?

II. ROMANIZAREA

Cum au fost cuceriți strămoșii românilor de către romani și cum au trăit după cucerire?

III. ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ

Cum s-a format poporul român și limba lui?

IV. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

De ce există două teorii opuse legate de romanitatea românilor și ce susțin ele?

I. IDENTITATEA ROMÂNILOR

Cine sunt strămoşii românilor şi cum au trăit ei înainte de cucerirea romană?

În mileniul III î.Hr. au pătruns în Europa comunităţi de păstori, numiţi indo-europeni. Ei proveneau din stepele Asiei şi s-au aşezat pe întreg teritoriul european, impunându-şi cultura şi asimilându-i pe autohtoni (băştinaşi, localnici).

Din **indo-europeni** se trag popoarele atestate de izvoarele scrise antice: grecii, ilirii, tracii. Tracii s-au răspândit în zona de sud-est a Europei şi din ei s-a desprins un popor, geto-dacii, care s-a stabilit în spaţiul carpato-danubiano-pontic, adică între Munţii Carpaţi, fluviul Dunărea şi Marea Neagră (numită în latină Pontus Euxinus). Romanii i-au numit „daci", iar grecii, „geţi", iar ei vorbeau aceeaşi limbă, cum afirma istoricul şi geograful grec Strabon, în secolul I î.Hr.

Geto-dacii erau organizaţi în triburi sau uniuni de triburi, care stăpâneau un teritoriu ce conţinea o aşezare mare, fortificată, cu rol de centru administrativ, numită dava. Erau politeişti, venerând mai multe zeităţi, dintre care cea mai importantă este Zalmoxis. Limba daco-geţilor era un dialect al limbii tracice, care s-a tras din limbile indo-europene.

Triburile tracice au fost unite prima dată în secolul I î.Hr., formându-se un regat, condus de regele **Burebista (82-44 î.Hr.)**. După moartea lui Burebista, regatul s-a destrămat. Reunificarea triburilor dacice într-un singur regat cu centrul (capitala) la Sarmizegetusa Regia a avut loc secolul I d.Hr., sub conducerea lui **Decebal (87-106 d.Hr.)**, care a luptat împotriva Imperiului Roman, fiind înfrânt după două războaie (101-102 şi 105-106). În anul 106 d.Hr., Dacia este cucerită şi ocupată de Imperiul Roman, devenind o provincie romană.

II. ROMANIZAREA

Cum au fost cuceriţi strămoşii românilor de către romani şi cum au trăit după cucerire?

A. Context şi factori favorizatori

În condiţiile în care Imperiul Roman se afla în plină expansiune teritorială, un stat în nordul Dunării care putea atrage de partea sa şi alte triburi reprezenta o ameninţare pentru statul roman. Rezistenţa opusă de daci în cursul celor două războaie cu romanii şi resursele economice ale Daciei sunt alte cauze ale cuceririi provinciei.

Astfel, s-a ajuns la cucerirea Daciei în 106 şi la introducerea modelului roman de civilizaţie şi cultură, proces care a avut drept rezultat transformarea teritoriului stăpânit, a locuitorilor şi limbii acestora după modelul Romei (**romanizarea**). Componenta esenţială a romanizării este cea lingvistică, care presupune înlocuirea limbii populaţiei supuse cu limba latină.

Romanizarea traco-geto-dacilor a avut la bază un şir de premise favorabile: originea comună, indo-europeană, a traco-geto-dacilor şi a romanilor, contactele anterioare, superioritatea civilizaţiei romane.

Procesul de romanizare:

- presupune anumite condiţii;
- cunoaşte mai multe etape;
- se realizează prin intermediul unor factori.

B. Etapele romanizarii

Procesul romanizării s-a desfăşurat în trei etape:

a) etapa preliminară sau etapa anterioară cuceririi romane, secolul II î.Hr. - 106 d.Hr.;

Stăpânirea romană a fost precedată, aproximativ două sute de ani, de legăturile dacilor cu lumea romană. Cucerirea Peninsulei Balcanice de către romani (secolele II î.Hr. - I d.Hr.) i-a pus pe daci într-un strâns contact cu civilizaţia romană. Influenţele romane s-au manifestat în domeniul:

- culturii materiale romane: au fost descoperite pe teritoriul fostei Dacii vase de bronz, unelte de fier, arhitectură, armament, ceramică, instrumente medicale, imitarea monedelor romane etc.
- vieţii spirituale: folosirea alfabetului latin, preluarea imaginilor unor divinităţi romane pentru a reprezenta divinităţi dacice etc.
- vieţii politice: implicarea lui Burebista în războiul civil de la Roma, între Cezar şi Pompei şi sprijinirea lui Pompei; cucerirea Dobrogei de către romani în 28 î.Hr. şi organizarea teritoriului prin includerea sa în provincia Moesia, în anul 46 d.Hr.

b) etapa decisivă sau a stăpânirii romane, 106-271/ 275;

Stăpânirea romană a durat în Dacia circa 165 de ani, deci vreo cinci generaţii. Acest răstimp reprezintă etapa decisivă în sinteza daco-romană.

Romanizarea s-a realizat datorită unor factori care au contribuit la asimilarea relativ rapidă a traco-geto-dacilor: limba latină, colonizarea romană, armata romană, instituţia cetăţeniei romane, dreptul roman, sistemul administraţiei romane, cultele religioase romane, religia creştină, căsătoriile mixte daco-romane, educaţia de tip roman, valorile culturale şi morale romane, urbanizarea, aşezările rurale romane, relaţiile economico-comerciale etc. Factorii hotărâtori ai romanizării au fost limba latină şi creştinismul.

c) etapa finală sau etapa ulterioară stăpânirii romane, 271/ 275-602

În anul 271/ 275, împăratul Aurelianus retrage administraţia şi armata romană din Dacia (**Retragerea aureliană**). O parte a populaţiei (armată şi civili legaţi prin interese de imperiu) părăseşte Dacia din liberă iniţiativă. Cea mai mare parte a populaţiei romanizată continuă să trăiască la nord de Dunăre (descoperirile arheologice din secolul IV-lea demonstrează aceasta).

Consecinţele retragerii aureliene:

- decăderea vieţii urbane în fosta provincie Dacia;
- o parte a locuitorilor vechilor oraşe se retrage spre ţinuturile rurale din cauza migratorilor şi întemeiază noi aşezări;
- procesul de romanizare a dacilor liberi (zonele necucerite de romani) se intensifică; o parte a acestora se stabilesc pe teritoriul fostei provincii romane Dacia;
- contactele cu romanitatea sud-dunăreană sunt intense.

Romanizarea continuă şi după retragerea aureliană din Dacia, în special datorită Dobrogei, care rămâne sub stăpânirea romană până în 602 şi joacă un rol important în întărirea romanităţii nord-dunărene.

C. Factorii romanizarii

1. Colonizarea provinciilor dunărene

Colonizarea provinciilor dunărene (Dacia şi Dobrogea) a reprezentat un factor esenţial al romanizării geto-dacilor şi s-a realizat pe două căi de bază:

- colonizarea *oficială* (organizată de statul roman);
- colonizarea *populară* (spontană).

Procesul colonizării masive şi organizate a Daciei a fost declanşat de către împăratul Traian şi continuat de urmaşii săi. Datorită importanţei pe care o avea Dacia pentru Imperiul Roman, numai sub împăratul Traian au fost aduşi în Dacia circa 40.000 de colonişti *„ex toto orbe Romana"* (istoricul roman Eutropius, secolul IV d.Hr.) pentru *„a popula oraşe şi a cultiva ogoare"*. Colonizarea oficială se realizează prin două metode:

- întemeierea de noi colonii (această metodă se foloseşte doar la Ulpia Traiana Sarmizegetusa);
- atribuirea de pământ unor grupuri de cetăţeni romani.

După cucerire, tot pământul Daciei a fost distribuit coloniştilor şi veteranilor (soldaţi lăsaţi la vatră).

Coloniştii proprietari de pământ şi-au ridicat în diferitele părţi ale Daciei câte o *villa rustica*, împrejurul căreia se forma cu vremea o aşezare (*canabae*, *vicus* şi *pagus*), până ce villa ajungea un sat, care purta de multe ori numele întemeietorului (de exemplu, *vicus Casianus*, azi localitatea Casian). Lucrătorii daci de pe proprietăţile acestor colonişti au trebuit să înveţe latineşte; la fel şi locuitorii sutelor de sate pentru a se înţelege cu autorităţile, cu toţi reprezentanţii statului roman. Colonizarea cuprinde atât centrele urbane, cât şi regiunile rurale ale Daciei. Inscripţiile şi informaţiile scrise atestă prezenţa în Dacia a unor colonişti veniţi din provinciile vecine (Moesia, Pannonia) şi regiuni mai îndepărtate (Italia, Grecia, Asia Mică, Siria). Inscripţiile relevă că 74% din numele menţionate sunt nume romane, ceea ce atestă că, indiferent de zona de proveniență, majoritatea coloniştilor sunt latinofoni (vorbitori de limba latină), purtători ai culturii materiale şi spirituale romane.

Coloniştii romani au creat în Dacia centre economice şi religioase, au adus aici limba latină şi spiritualitatea romană, au creat familii mixte daco-romane, au contribuit direct la atragerea geto-dacilor în sistemul de valori romane şi, în final, la romanizarea lor.

2. Armata

Pentru a proteja Dacia, care era o provincie de graniţă, romanii au menţinut aici o armată numeroasă, de aproximativ 55.000 de soldaţi organizaţi în:

- legiuni (formate din soldaţi care aveau cetăţenie romană);
- trupe auxiliare (formate din soldaţi care nu aveau cetăţenie romană).

Trupele staţionau în tabere militare romane, numite *castre*, care erau răspândite pe întregul teritoriu din Dacia şi Dobrogea. În jurul castrelor s-au creat aşezări civile numite *canabae*, unde locuiau familiile soldaţilor, meşteri, ţărani daci. Ambele tipuri de aşezări au reprezentat un nucleu important al romanizarii.

După 25 de ani de serviciu militar obligatoriu, soldaţii care îşi terminau stagiul militar şi erau lăsaţi la vatră obţineau anumite recompense/ drepturi. Ei se numeau *veterani*. Veteranii din legiuni primeau bani şi ocupau diferite funcţii. Veteranii din trupele auxiliare primeau: cetăţenie romană, pământ în proprietate, dreptul de a se căsători în provincia apărată. Astfel, numeroşi veterani s-au stabilit fie în oraşe, unde primeau funcţii administrative, fie în sate, unde au înfiinţat ferme agricole, numite *villa rustica*.

Veteranii erau latinofoni. Ei devin aşadar un important factor al romanizării.

3. Urbanizarea

Dacă în Dobrogea existau oraşe şi înainte de cucerirea romană datorită coloniilor întemeiate aici de greci, în secolele VII-VI î.Hr.: Histria, Callatis (azi Mangalia) şi Tomis (azi Constanţa), în Dacia urbanizarea se datorează romanilor.

Oraşele aveau statut de:

- *colonia* (au rang superior): Ulpia Traiana, Napoca, Apulum;
- *municipia*: Potaisa.

Oraşele Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Apulum (Alba Iulia), Napoca (Cluj), Potaissa (Turda), Drobeta (Turnu Severin), Dierna (Orşova) erau nuclee de iradiere a romanizării. În oraşele romane erau concentrate majoritatea instituţiilor purtătoare ale modelului de viaţă roman, care erau factori fundamentali ai romanizării: administraţia, instanţele judecătoreşti, marile centre religioase, teatre, şcoli etc.

4. Limba latină

Unul din factorii romanizării lingvistice constă în organizarea politico-administrativă a spaţiului cucerit. Alături de Dobrogea, inclusă în provincia romană Moesia în 46 d.Hr., şi Dacia devine provincie romană în anul 106 d.Hr. În vremea **împăratului Traian (98-117),** provincia romană Dacia cuprindea: Transilvania, Banatul, Oltenia şi vestul Munteniei. Restul teritoriului era locuit de dacii liberi (Crişana, Maramureş, o parte din Moldova de azi). La început, Dacia a constituit o singură provincie, condusă de un guvernator numit *legatus Augusti pro praetore*. Capitala era la Ulpia Traiana Sarmizegetusa.

Provincia romană Dacia a fost reorganizată administrativ în vremea **împăratului Hadrian (117-161)** în trei provincii:

• Dacia Inferior, cu capitala la Drobeta, condusă de un procurator Augusti;
• Dacia Superior, cu capitala la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, condusă de un legatus Augusti pro praetore;
• Dacia Porolissensis, cu capitala la Napoca, condusă de un procurator Augusti.

În vremea **împăratului Marcus Aurelius (161-180)**, provincia romană Dacia este reorganizată în Dacia Apulensis, Malvensis şi Porolissensis, conduse de un legatus Augusti pro praetore Daciarum trium. Această organizare s-a menţinut până la **împăratul Aurelian (270-275)**, care, pentru a asigura o apărare mai bună a Imperiului, a hotărât să mute frontiera pe Dunăre, retrăgând la sud de fluviu armata şi administraţia romană.

Funcţiile administrative erau deţinute în aceste teritorii de cetăţeni romani, care vorbeau limba oficială – latina –, contribuind astfel la procesul de romanizare.

Folosirea intensivă a limbii latine este atestată prin cele peste 3000 inscripţii latine, faţă de numai 35 greceşti descoperite pe teritoriul Daciei. Alte 3500 de inscripţii au fost descoperite în Moesia. Geto-dacii adoptă credinţele şi obiceiurile romane: divinităţile romane Jupiter, lunona, Venus, Diana, Silvanus sau continuă să practice cultul divinităţilor locale sub nume romane.

Ca urmare a stăpânirii romane, geto-dacii preiau limba latină şi o folosesc în locul limbii lor autohtone, îşi însuşesc nume romane, îşi ridică monumente funerare cu inscripţii latine.

Latina vorbită – latina populară (sau vulgară) a reprezentat principalul factor al romanizării. Răspândirea rapida a limbii latine printre daci s-a datorat faptului că latina era unicul mijloc de comunicare în administraţie, în instanţe judiciare, în castre, în relaţiile comerciale, în educaţie.

5. Religia

Religia ilustrează sinteza spirituală daco-romană şi este un factor determinant în romanizare. În etapa stăpânirii romane, principalele caracteristici ale vieţii spirituale în provinciile dacice cucerite sunt:

• varietatea divinităţilor/ zeităţilor: greceşti (predominant în Dobrogea), orientale (egiptene, persane, siriene) şi romane;
• predomină adorarea divinităţilor romane;
• apare fenomenul *interpretatio romana* (adorarea sub nume romane a unor divinităţi neromane, adică dacice);
• sincretismul religios (tendinţa de a se contopi într-o figură divină atribute şi caracteristici aparţinând mai multor divinităţi întrucâtva înrudite);
• se practică ambele rituri de înmormântare: incineraţia (arderea) şi înhumaţia (îngroparea).

Cel mai important factor al romanizării dacilor în perioada ulterioară retragerii aureliene a fost **religia creştină**, care pătrunde în mod sporadic încă în perioada stăpânirii romane, dar se răspândeşte pe o scară mai largă în prima jumătate a secolului al IV-lea d.Hr.

După ce împăratul Constantin cel Mare, prin Edictul de la Milano din 313, garantează toleranţa religioasă în Imperiul Roman şi acordă libertate de cult creştinismului, în anul 391 d.Hr., împăratul Theodosius interzice cultele pagâne, fapt care a determinat organizarea unor episcopate în zona Dunării (la Tomis, Durostorum etc.). Creştinarea masivă a daco-romanilor a sporit, în secolele IV-V, prin activitatea unor misionari (Sfântul Ioan Cassian, Dionisie cel Mic).

Descoperirile arheologice au scos la lumină numeroase dovezi ale răspândirii creştinismului în Dacia postromană:

- donariul (ofrandă religioasă) găsit la Biertan (jud. Sibiu), un candelabru de bronz cu inscripţia *Ego Zenovius votum posui* (Eu, Zenovius, am pus acest dar), care conţine simboluri creştine (monograma lui Hristos);
- opaiţe paleocreştine (lampă mică, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură), folosite de creştini;
- cruci şi fundaţii ale unor basilici (biserici) creştine: Porolissum, Sucidava.

Din limba latină au pătruns în limba română principalii termeni creştini: Dumnezeu (*Domine Deus*), creştin (*Christianus*), cruce (*Crux*), Duminică (*Dies Dominica*), păcat (*pecatum*), rugăciune (*rogatio*). Creştinismul a contribuit la sporirea încrederii în valorile culturii romane, ca urmare, procesul de romanizare a căpătat un caracter mai accelerat şi profund, devenind ireversibil.

D. Consecinţele romanizării

Contactul teritoriului de la nord de Dunăre cu Imperiul Roman a dus la romanizarea lui treptată (începând cu secolul II î.Hr. şi până în 602), având drept rezultat formarea poporului român şi a limbii române. Asimilarea băştinaşilor geto-daci s-a realizat în măsura în care ei au adoptat limba latină, şi-au însuşit felul de viaţă roman, au preluat obiceiurile şi civilizaţia romană a dus la schimbarea mentalităţii şi chiar a fiinţei etnice.

III. ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ
Cum s-a format poporul român şi limba lui?

A. Formarea poporului român

Etnogeneza românească face parte dintr-un proces istoric mai amplu, european, al etnogenezei popoarelor romanice.

Poporul român s-a format prin simbioza dacilor (tracilor), romanilor şi slavilor, la nordul Dunării şi în anumite zone din Peninsula Balcanică.

Acest proces a avut la bază o dublă sinteză (contopire), care a avut ca efect:

a) romanizarea autohtonilor (geto-dacii) – **prima sinteză**;

b) asimilarea migratorilor de către autohtonii romanizaţi (daco-romanii) – **a doua sinteză**.

Procesul etnogenezei românilor s-a desfăşurat în condiţiile marii migraţii a popoarelor, care, în spaţiul carpato-danubian, a durat o perioadă de peste o mie de ani. În Dacia, s-au perindat o serie de popoare migratoare: huni, vizigoţi, gepizi, avari, slavi.

Slavii ajung pe teritoriul Daciei în număr foarte mare în secolul al VI-lea d.Hr. Fiind foarte numeroşi, s-au răspândit ulterior pe întreaga suprafaţă a fostei Dacii, atât la câmpie, cât şi în zonele montane. O parte dintre aceştia au trecut Dunărea şi s-au aşezat în Peninsula Balcanică. Slavii au continuat să năvălească în Imperiul bizantin (din care făcea parte şi o bună parte din teritoriul fostei Dacii) până în secolul al VII-lea, când aproape întreaga Peninsulă Balcanică ajunge să fie ocupată de neamurile de origine slavă.

Aşezarea slavilor în sudul Dunării a rupt legăturile romanităţii din nordul Dunării cu celelalte grupuri ale romanităţii din sudul Dunării. Lumea romanică orientală se împarte în două grupuri distincte:

- **romanicii nord-dunăreni** (daco-romanii), care în secolele următoare vor supravieţui migraţiilor, îi vor asimila pe slavii rămaşi în regiunea dintre Carpaţi-Dunăre-Nistru şi vor forma o nouă etnie, poporul român.
- **romanicii sud-dunăreni** (macedoromânii sau aromânii, meglenoromânii, istroromânii), care se vor pierde în cea mai mare parte în masa slavilor şi vor păstra doar unele insule izolate în diferite regiuni ale Peninsulei Balcanice.

Dintre toate popoarele migratoare, numai slavii au reuşit să influenţeze parţial procesul etnogenezei românilor, însă fără să îi schimbe esenţa. Caracterul romanic al populaţiei latinofone n-a putut fi schimbat, influenţa slavă manifestându-se în îmbogăţirea vocabularului, în adoptarea terminologiei slave şi a modelului instituţional (boier, voievodat, cnezat).

În contact cu slavii, romanitatea orientală (românii) a căpătat cele mai însemnate particularităţi care o deosebesc de romanitatea occidentală (francezi, spanioli, portughezi, italieni).

În acest context se încheie procesul etnogenezei românilor şi se formează un popor nou, cu trăsături distincte, poporul român.

B. Formarea limbii române

Odată cu **încheierea etnogenezei** s-a finalizat şi **procesul formării limbii române (secolele VII-VIII).**

Limba română face parte din familia limbilor romanice, neolatine, dintre care unele au devenit limbi naţionale (italiana, franceza, spaniola, portugheza, româna), altele au rămas limbi regionale (catalana în Spania, sarda în Insula Sardinia, din Italia, dialectele retoromane în Elveţia) sau au dispărut (dalmata). Provine din latina vorbită în părţile orientale (de est) ale Imperiului Roman şi aparţine, deci, romanităţii orientale.

Formarea limbii române actuale parcurge, în esenţă, două etape:

- formarea limbii române până la stadiul de limba română comună;
- influenţele lingvistice ulterioare acestui stadiu.

Limba română comună (străromânească, protoromânească) este limba formată între secolul II-VIII d.Hr., prin utilizarea substratului geto-dac şi a fondului lingvistic latin de către o nouă populaţie daco-romană.

Se numeşte limbă română comună pentru că trăsăturile lingvistice se regăsesc în cele patru dialecte: dialectul dacoromân (vorbit pe teritoriul României, din care s-a cristalizat limba română literară şi oficială) şi dialectele sud-dunărene: aromân, meglenoromân, istroromân – vorbite în sudul Dunării (zone din Grecia, Albania, Macedonia). Pentru varietăţile regionale ale dacoromânei se foloseşte termenul *grai* (muntenesc, moldovenesc, bănăţean, ardelean, maramureşean).

Structura limbii române

Limbile romanice sunt formate din trei straturi lingvistice: elementul autohton, numit substrat, un element latin, care este cel mai consistent, numit strat şi un element migrator, numit suprastrat sau adstrat.

Structura limbii	Francezii	Italienii	Spaniolii	Portughezii	Românii
Substrat	Galic	Italic	Celto-iberic	Celto-lusitan	Traco-geto-dacic circa 160 cuvinte
STRAT	**LATIN**	**LATIN**	**LATIN**	**LATIN**	**LATIN circa 70%**
Adstrat	Germanic (francii)	Germanic (longobarzii şi ostrogoţii)	Germanic (vizigoţii)	Germanic (suevii)	Slav (slavii de sud)

Elementele de substrat ale limbii române sunt reprezentate de limba daco-geţilor, care face parte din familia limbilor trace (indoeuropeană), din care nu s-au consemnat cuvinte în scris. Pentru reconstituirea elementelor de substrat, s-a recurs la comparaţia cu albaneza. Romanii au impus limba latină drept limbă a administraţiei, dar au păstrat din ***limba geto-dacă*** terminologia geografică, drept reper al orientării în noua provincie. S-au păstrat din limba traco-dacică, toponime şi hidronime (*Carpaţi, Drobeta, Napoca, Argeş, Criş, Dunăre, Mureş, Olt*), cuvinte care exprimă nume de animale (*mânz, viezure, mistreţ, barză*), plante (*brad, gorun, măceş*), părţi ale corpului (*buză, grumaz, burtă*), noţiuni familiale (*copil, băiat, moş, prunc*), cuvintele legate de păstorit, ocupaţia tradiţională a acestora (*urdă, vatră, gard*).

Elementele stratului latin sunt principalele trăsături care definesc limba română ca limbă romanică: sunetele, gramatica şi fondul principal de cuvinte.

Elementele de adstrat care exercită cea mai puternică influenţă asupra limbii române sunt cele slave. Prin migraţia slavilor sau

contactul cu popoarele slave vecine, pe cale populară au pătruns în limba română cuvintele: *Cozia, Ocna, Predeal, Bistriţa, Crasna, Bogdan, Dan, Vlad, Radu, boier, voievod, nevastă, ciocan, lopată, plug, ceas, veac, a citi, a greşi, a iubi, dragoste, prieten, a munci, duh, milă, noroc.* Cuvinte slave au pătruns în limba română şi pe cale cultă, prin intermediul limbii slavone (limba slavă bisericească şi literară): *rai, iad, vlădică.*

Vechii slavi au fost creştinaţi de călugării Chiril si Metodiu, care au tradus, în secolul al IX-lea, în slavonă, liturghia şi cărţile sfinte (Noul Testament). Liturghia este slujba principală şi centrală a Bisericii Ortodoxe. Ei şi-au consacrat viaţa misionariatului de evanghelizare a popoarelor slave (convertirea la creştinism) şi au conceput în acest scop alfabetul slavon, supranumit chiliric.

Fiind lipsiţi de contactul direct cu Bizanţul (centrul ortodoxiei), românii au fost influenţaţi de liturghia slavă şi alfabetul chirilic.

Limba slavonă a fost, în secolele XIII-XV, în Ţara Românească şi în Moldova, limba de cultură – a cancelariei (hotărâri domneşti, acte juridice, scrisori, cronici) şi a bisericii (folosită în scris în texte religioase).

Alfabetul chirilic a fost folosit de români până în secolul al XIX-lea, până când, în 1860, în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, a avut loc adoptarea oficială a alfabetului latin în locul celui chirilic (după utilizarea pentru câteva decenii a unui alfabet numit „de tranziţie").

În Transilvania, devenită parte a regatului maghiar, catolic, limba de cultură a fost – din secolul al XII-lea – latina (medievală), păstrată în inscripţii şi documente. Limba serviciului religios ortodox era însă tot slavona.

În mileniul al II-lea, **asupra limbii române s-au exercitat şi alte influenţe** datorate circumstanţelor istorice: maghiară şi germană prin colonizarea Transilvaniei. Mulţi termeni din aceste limbi se conservă în graiurile din Transilvania. Unii termeni maghiari au pătruns în limba literară: *oraş, meşter, meşteşug, gând* etc.

Influenţele turcă şi greacă (fanariotă) se datorează expansiunii Imperiului Otoman în Răsăritul Europei şi se extind până în secolul al XIX-lea. Din limba turcă au intrat în limba română cuvintele *duşumea, geam, caşcaval, ciorbă, cais, lalea*, iar din greaca (fanariotă): *filă, dascăl, a se chivernisi.*

Între influenţele perioadei moderne se numără şi germana (mai ales în Transilvania) şi rusa (în Moldova şi Ţara Românească).

În secolul al XIX-lea, vocabularul limbii române se modernizează prin împrumuturi masive din limbile romanice (în primul rând din franceză, dar şi din italiană) şi din latină. Aceste surse au determinat o sporire a componentei latino-romanice a limbii – fenomen care a fost numit „relatinizare", „reromanizare" sau „occidentalizare romanică".

IV. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

De ce există două teorii opuse legate de romanitatea românilor şi ce susţin ele?

A. ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN SURSELE MEDIEVALE TIMPURII, SECOLELE VII-XIII

Procesul de încheiere a etnogenezei în secolele VII-VIII şi apariţia pe harta Europei a unui nou popor, poporul român, a făcut ca românii să intre în atenţia acelora care consemnau evenimentele, oamenii de cancelarie şi cronicarii.

În contextul migraţiei slavilor în sudul Dunării, romanitatea orientală se va identifica cu poporul român. Atât cronicile bizantine (din orientul Europei), cât şi cele occidentale acordă atenţie teritoriilor locuite de români datorită repetatelor incursiuni ale populaţiilor migratoare peste Dunăre şi politicii dusă de Imperiul Bizantin la Dunărea de jos.

Românii sunt menționați în scris, sub etnonimul (nume de popor) de vlah-vlahi, termen de origine germanică, cu care, în diferite variante, au fost desemnate toate popoarele romanice. Vlah înseamnă un străin, un popor neslav de limbă romanică. Termenul a cunoscut apoi diferite variante: vlah, voloh, valachus, blach la unguri, unde s-a transformat în olah etc. Ei înșișși, având conștiința descendenței romane, s-au numit român-români.

Primele mențiuni care oferă informații despre romanitatea românilor în evul mediu timpuriu sunt:

- **în secolul al VII-lea,** *Strategikon* (Arta militară), tratat militar bizantin ce denumește populația de la nord de Dunăre cu termenul de „romani";
- **în secolul al IX-lea**, *Geografia armeană* a lui Moise Chorenati menționează „Țara (...) căreia îi zic Balak" (Valahia);
- cronica turcă *Oguzname* prezintă „țara vlahilor" (Ulak-ili);
- **în secolul al X-lea**, în *Despre administrarea imperiului*, tratatul scris de împăratul bizantin Constantin al VII-lea Porfirogenetul, se relatează despre așezarea slavilor în Balcani, prezentând întrepătrunderea lumii slave cu cea românească străveche (protoromânească), numindu-i pe cei din urmă „romani", în timp ce pentru bizantini folosește denumirea de „romei";
- împăratul bizantin *Vasile al II-lea Macedoneanul*, într-o scrisoare, îi denumește pe români cu termenul de „vlahi";
- **în secolul al XI-lea**, *Podoaba istoriilor*, tratatul geografului persan Gardizi, oferă informații despre români, situându-i între slavi, ruși, unguri, între „Dunăre și un munte mare";
- *Sfaturile și povestirile lui Kekaumenos* îi pomenesc pe românii care locuiau în apropierea Dunării;
- **în secolul al XII-lea**, *Ioan Kynnamos*, secretar al împăratului bizantin Manuel Comnenul, pomenește originea romană a românilor: „se zice că sunt coloni veniți de mult din Italia";
- *Gesta Hungarorum* (*Faptele ungurilor*) este o cronică a notarului (secretarului) regelui Ungariei Béla al III-lea, Anonymus, care oferă informații despre români și formațiunile politice prestatale existente în secolul al IX-lea în spațiul intracarpatic. Îi desemnează pe români cu numele de „blachi";
- **în secolul al XIII-lea,** *Gesta Hunnorum et Hungarorum* (*Faptele hunilor și ungurilor*), scrisă de cronicarul maghiar Simon de Kéza, relatează că romanii erau în Pannonia la venirea hunilor, că o parte dintre ai lor s-a împrăștiat în Italia, iar vlahii, care erau păstori și agricultori, au rămas să trăiască în continuare;
- în corespondența dintre *Ioniță cel Frumos* (conducătorul Țaratului Româno-Bulgar) și Papa Inocențiu al III-lea, originea latină a românilor ocupă un loc central.

B. Romanitatea românilor în viziunea umaniștilor

Cauzele abordării romanității românilor de către umaniști

Umanismul este un curent cultural, laic, dominant în timpul Renașterii (secolele XIV-XVI), care apare inițial în Italia, se extinde în toată Europa Occidentală și, ulterior, în Europa Răsăriteană. Pornind de la premisa că apogeul dezvoltării armonioase a omului a fost atins în Antichitate, prin idealul „omului universal", umaniștii au studiat cu entuziasm culturile și limbile greacă și latină. Apariția curentului cultural al Renașterii și interesul umaniștilor pentru Antichitate și renașterea valorilor culturale greco-romane au atras atenția europenilor către cercetarea acestor urmași ai Romei, românii.

Începând cu secolul al XIV-lea, romanitatea nord-dunăreană (românii) se va dezvolta într-un cadru politic propriu, statele feudale Țara Românească și Moldova.

În această perioadă, datorită organizării lor statale, românii capătă mai multă vizibilitate în Europa, ceea ce duce la creșterea numărului de informații și izvoare istorice despre originea românilor.

Declanșarea „cruciadei târzii" (lupta creștinătății împotriva Imperiului Otoman) face din Țările Române bastioane ale rezistenței antiotomane, adevărate „porți" ale creștinătății. Odată cu desfășurarea luptei antiotomane a Țărilor Române, interesul european față de români a sporit, manifestându-se în

preocupările umaniştilor faţă de originea şi istoria acestora.

Papalitatea se confruntă, în secolul al XVI-lea, cu Reforma Protestantă, mişcare care intenţiona reformarea Bisericii Romano-Catolice din Europa Occidentală şi care va duce la o situaţie de criză pentru catolicism. Pe acest fond, activitatea misionarilor romano-catolici se intensifică. Apartenenţa românilor la „ritul grecilor" (ortodox), nelegitim în viziunea catolică, determină intrarea spaţiului românesc în sfera de interese a Papalităţii şi misionarilor ei. Se conturează, astfel, încă o cauză a preocupărilor pentru cunoaşterea românilor şi, în acest context, a originii lor.

Pe fondul Renaşterii, şi umaniştii români (cronicarii moldoveni şi munteni), cunoscători ai scrierilor umaniste europene şi conştienţi de propria lor identitate latină, vor fi preocupaţi de cercetarea originilor romanice ale poporului şi limbii române.

În Ţările Române, curentul umanist se dezvoltă începând cu secolul al XVII-lea, când apar primii cărturari cunoscători ai culturii clasice şi a limbilor greacă şi latină. Cronicarii (Ureche, Costin, Neculce, Cantemir) au pus bazele istoriografiei româneşti şi au urmărit: reconstituirea istoriei, afirmarea latinităţii limbii şi romanităţii poporului român în spaţiul carpato-dunărean. Cronicile lor (letopiseţe – scrieri cu caracter istoric, în care înregistrarea evenimentelor se făcea cronologic) reprezintă cea dintâi imagine scrisă a istoriei noastre.

Cei mai importanţi umanişti occidentali şi români care au abordat problema romanităţii românilor sunt:

- **În secolul al XV-lea**, *Poggio Bracciolini*, secretar al Papalităţii, este printre primii umanişti italieni care susţin cu dovezi originea latină a poporului român, semnalând elementele comune limbii latine şi romane şi constatând existenţa la românii nord-dunăreni a unei tradiţii referitoare la descendenţa lor dintr-o colonie fondată de Traian;
- *Flavio Biondo* afirma despre românii cu care se întâlnise la Roma că „invocau cu mândrie originea lor romană";
- *Enea Silvio Piccolomini*, devenit papă sub numele de Pius al II-lea, răspândeşte, prin scrierile sale istorice, în Europa teoria despre originea romană a poporului român;
- *Antonio Bonfinius*, umanist italian care a trăit la curtea regelui Matia Corvin, a amintit de originea romană a neamului românesc („românii sunt urmaşii coloniei şi ai legiunilor romane din Dacia"), argumentând cu inscripţii romane, toponime şi numele poporului român;
- **În secolul al XVI-lea**, *Nicolaus Olahus*, umanist transilvănean de faimă europeană, el însuşi de origine română, în lucrarea sa *Hungaria* (1536), este primul care susţine unanimitatea de neam, limbă, obiceiuri şi religie a românilor;
- *Johannes Honterus*, învăţat umanist sas originar din Braşov, reformator religios al saşilor din Transilvania, înscrie în harta sa (1542) numele „Dacia" pentru întreg teritoriul locuit de români;
- **În secolul al XVII-lea**, *Grigore Ureche*, cronicar moldovean, scrie *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi, într-un capitol intitulat *Pentru limba noastră moldovenească*, remarcă influenţa altor limbi („*aşijderea şi limba noastră din multe limbi este adunată şi ne iaste amestecat graiul nostru cu al vecinilor de prin prejur*"), afirmă descendenţa romană („*de la Rîm ne tragem*") şi face unele apropieri etimologice între cuvintele româneşti şi cele latineşti („*...de la rîmleni, ce le zicem latini: pîne, ei zic panis; carne, ei zic caro; găina, ei zic galina*"). Cronicarul afirmă şi originea comună a moldovenilor, muntenilor şi ardelenilor: „*... toţi de la Râm se trag*";
- *Miron Costin* scrie lucrarea *De neamul moldovenilor şi din ce ţară au ieşit strămoşii lor*, aducând în discuţie problema originii românilor, care oferă argumente arheologice, lingvistice şi etnografice în sprijinul tezei originii latine a poporului român.
- **În secolul al XVIII-lea**, *Stolnicul Constantin Cantacuzino*, istoric şi geograf din Ţara Românească, în *Istoria Ţării Rumâneşti dintru început* (1716), analizează critic un material extrem de bogat, cuprinzând autori antici, bizantini şi occidentali şi formulează, cu deosebită claritate, originea comună a tuturor românilor: „*Însă rumânii înţeleg, nu numai ceştia de aici (din Ţara Românească, n.a.), ce şi din Ardeal, carii încă mai neaoşi sunt, şi moldovenii, şi toţi câţi şi într-altă parte să află şi au această*

limbă... Ce dară pe aceştia... tot români îi ţinem că ***toţi aceştia dintr-o fântână au izvorât şi cură***".

• *Dimitrie Cantemir*, domn al Moldovei (1710-1711), istoric, lingvist şi om politic român, în *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, scris mai întâi în latină, dar tradus apoi de autor în română, cuprinde istoria noastră de la origini până la descălecare şi susţine originea comună a tuturor românilor. Pentru scrierea lucrării a consultat peste 150 de izvoare române şi străine, în limbile latină, greacă, polonă şi rusă. În *Descrierea Moldovei*, scrisă în latină, oferă informaţii despre graiul moldovenilor şi despre „slovele" folosite, „*care la început au fost latineşti*".

C. Teoria autohtoniei şi teoria imigraţionistă

Contextul şi cauzele politizării ideii romanităţii românilor

Una dintre cele mai dezbătute probleme din istoriografia românească este cea a originilor (Istoriografia este ştiinţa auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul evoluţiei concepţiilor şi operelor istorice; totalitatea cercetărilor istorice privitoare la un anumit aspect).

Cauzele abordării romanităţii românilor sunt diferite în funcţie de epoca istorică şi de persoanele care abordează problema.

În secolul al XVII-lea, stăpânirea lui Mihai Viteazul în Transilvania a atras ostilitatea unora dintre reprezentanţii nobilimii maghiare, care considerau că românii ar ameninţa puterea naţiunilor privilegiate.

Se afirmă în continuare puncte de vedere care susţin romanitatea românilor, cum a fost aceea a lui Martin Opitz (cărturar german care a trăit în secolul al XVII-lea, în Transilvania), cât şi opinii care contestă romanitatea românilor, cum a fost cea a lui Ştefan Szamoskozy, nobil maghiar, care la început susţinea originea latină a românilor, dar, după unirea Ţărilor Române de către Mihai Viteazul, şi-a negat propriile afirmaţii, susţinând că românii nu sunt urmaşii romanilor.

Secolul al XVIII-lea aduce cu sine apariţia unor idei care contestă romanitatea românilor.

Până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, continuitatea românilor era considerată o evidenţă. Însuşi împăratul Imperiului habsburgic, Iosif al II-lea (1780-1790), îi considera pe români „incontestabil, cei mai vechi şi mai numeroşi locuitori ai Transilvaniei".

Dar pentru români, populaţia majoritară a Transilvaniei în secolul al XVIII-lea, începea lupta pentru drepturi politice prin elaborarea documentului *Supplex Libellus Valachorum* (1791), memoriu prezentat Curţii de la Viena, în care se subliniază că românii sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, fiind urmaşi ai coloniştilor lui Traian.

În această atmosferă sunt lansate ideile imigraţioniste, care contestă romanitatea românilor, susţinând că Dacia ar fi devenit o „*terra deserta*", un teritoriu rămas nelocuit după retragerea aureliană (271/ 275), că poporul şi limba română s-ar fi format la sud de Dunăre, iar, de aici, românii ar fi pătruns, către mijlocul secolului al XIII-lea, în Transilvania, unde i-au găsit stabiliţi pe unguri şi pe saşi.

Aceste idei vor găsi, din diverse motive, susţinători, ajungându-se la apariţia teoriei imigraţioniste (*a imigra* = a veni într-o ţară străină pentru a se stabili aici).

Susţinatorii teoriei imigraţioniste în secolul al XVIII-lea au fost:

• *Franz Joseph Sulzer* (un căpitan al armatei habsburgice), care, în lucrarea *Istoria Daciei transalpine* (Viena, 1781-1782), prin ideile imigraţioniste pe care le susţine, este un înaintaş al teoriei imigraţioniste a secolului al XIX-lea. El susţinea că românii s-au născut ca popor la sud de Dunăre, undeva între bulgari şi albanezi, de la care au preluat influenţe în limbă, precum şi credinţa ortodoxă. De aici, ei au emigrat către mijlocul secolului al XIII-lea în Transilvania, unde îi vor găsi stabiliţi pe unguri şi pe saşi;

• *Johan Christian Engel* (istoric austriac, funcţionar la cancelaria aulică din Viena) susţine că românii au imigrat la nord de Dunăre în secolul al IX-lea şi contestă originea romanică.

În **secolul al XIX-lea,** după realizarea dualismului austro-ungar (1867), lupta românilor pentru obţinerea de drepturi politice a

crescut în intensitate. În contextul eforturilor pentru emancipare, în Transilvania şi Banat, românii subliniau vechimea lor în aceste regiuni şi descendenţa lor din coloniştii romani.

Cresc în intensitate şi ideile imigraţioniste, ajungându-se la apariţia unei teorii sistematizată, în secolul al XIX-lea, de către austriacul Robert Roesler.

În esenţă, teoria susţine (ca şi ideile imigraţioniste ale secolului al XVIII-lea) că poporul român şi limba lui s-au format la sud de Dunăre, de unde o mare parte a populaţiei a emigrat la nord de fluviu.

Această teorie, chiar dacă nu a fost iniţiată de Robert Roesler, datorită preluării şi îmbogăţirii ideilor imigraţioniste anterioare, a rămas în istorie sub numele de teoria imigraţionistă sau teoria roeslerianã.

Ideile şi argumentele teoriei imigraţioniste au fost publicate, în 1871, la Leipzig, de către Roesler, în cartea sa *Românische Studien* (*Studii româneşti*).

Teoria roeslerianã contestă romanitatea românilor şi susţine că românii nu au origine latină. **Principalele idei**:

1. dacii ar fi fost exterminaţi ca popor în timpul războaielor cu romanii, cauză care ar fi contribuit şi la dispariţia vechilor toponimii (nume de locuri) dacice; Roesler se bazează pe o informaţie care apare la Eutropius (istoric roman din secolul al IV-lea): „*Dacia... viris fuerat exhausta*" (Dacia... a fost secătuită de bărbaţi);
2. romanizarea nu ar fi fost posibilă în doar cei 165 de ani de stăpânire romană efectivă;
3. toţi locuitorii ar fi părăsit Dacia în timpul retragerii aureliene;
4. poporul român s-ar fi format la sudul Dunării, unde a primit influenţa slavă şi a devenit ortodox;
5. vocabularul comun româno-albanez se datorează unei convieţuiri timpurii între protoromâni şi albanezi;
6. n-ar exista izvoare istorice care să ateste prezenţa românilor la nordul Dunării înainte de secolul al XIII-lea, deci românii ar fi venit după maghiari în Transilvania.

După Roesler, teoria a fost preluată şi de alţi istorici, contemporani cu el (de exemplu, de lingvistul şi etnograful maghiar Pál Hunfalvy, de origine etnică germană), precum şi din generaţii ulterioare.

Netemeinicia ideilor teoriei imigraţioniste a secolului al XVIII-lea a fost reliefată de reprezentanţii Şcolii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu), dar şi de alţi cărturari.

Teoria imigraţionistă a fost combătută de istoricii români şi străini începând cu reprezentanţii Şcolii Ardelene (Samuil Micu, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Ion Budai-Deleanu). Se naşte astfel, *teoria autohtoniei sau continuităţii*, care susţine romanitatea românilor cu următoarele argumente:

1. continuitatea dacică (persistenţa neîntreruptă a populaţiei dacice sub stăpânire romană) este confirmată de numeroase dovezi:
   - dovezi logice: afirmaţia lui Eutropius se referă la pierderile de luptători şi nu poate fi interpretată ca exterminarea populaţiei dacice de către Traian. Niciun izvor narativ nu vorbeşte despre distrugerea dacilor, doar despre înfrângerea şi supunerea lor, despre distrugerea puterii lor militare. Mai multe scene de pe Columna lui Traian arată reîntoarcerea dacilor acasă;
   - dovezi epigrafice (inscripţii): existau în Dacia romană mai multe unităţi militare formate din daci în vremea lui Traian şi a urmaşilor săi;
   - toponimia (nume de locuri): aproape toate oraşele romane poartă nume vechi dacice: Apullum, Napoca, Drobeta, Ulpia Traiana Sarmizegetusa, Buridava, Piroboridava etc.;
   - hidronimia (nume de ape): marile râuri au nume dacice (Maris, Alutus, Samus, Crisius etc.);
   - dovezi lingvistice: menţinerea unor cuvinte de origine dacică în limba română;
   - dovezi arheologice: aşezări şi morminte dacice s-au descoperit în circa 100 de puncte de pe teritoriul fostei Dacii romane, la Lechinţa de Mureş, Caşolţ, Locusteni etc.;
2. romanizarea nu s-a produs doar în etapa stăpânirii romane efective, ci şi prin contactele dintre daci şi romani anterioare cuceririi şi contactele dintre daci şi romani ulterioare retragerii aureliene;
3. Aurelian a retras din Dacia armata şi administraţia romană. Dacia a fost părăsită din considerente de ordin strategic. Niciun izvor antic nu confirmă evacuarea totală a Daciei romane.

Există dovezi ale continuității daco-romane la nord de Dunăre după retragerea aureliană: aşezările daco-romane nord-dunărene cunosc o locuire neîntreruptă; desființarea frontierei romane de pe linia Carpaților a permis circulația nestingherită pe ambele versante ale Carpaților: dacii liberi pătrund în interiorul arcului carpatic; daco-romanii trec la est şi sud de Carpați; românii practică neîntrerupt activități specifice unei vieți sedentare, incompatibile cu nomadismul; menținerea legăturilor cu Imperiul roman după 271; Dobrogea rămâne sub stapânire romană până în 602.

4. nu există izvoare istorice care să ateste existența românilor în sudul Dunării înainte de secolul al XIII-lea;

5. asemănarea dintre limba română şi limba albaneză se datorează fondului comun tracic. Dacă românii şi albanezii ar fi avut o patrie comună, în Balcani, ar fi trebuit să ia naştere o limbă comună, nu două limbi total diferite una de cealaltă;

6. românii sunt menționați ca popor distinct în aria romanității orientale în izvoarele istorice medievale timpurii.

Principalii susținători ai teoriei autohtoniei sunt:

În secolul al XVIII-lea – *Şcoala Ardeleană*, mişcare a intelectualității greco-catolice din Transilvania, primul nucleu iluminist din cultura română, care a ajutat prin strângerea dovezilor la susținerea egalității în drepturi a românilor din Transilvania cu națiunile privilegiate.

Educați la Viena şi Roma, reprezentanții cei mai de seamă ai mişcării, *Gheorghe Şincai*, *Samuil Micu*, *Petru Maior*, *Ion Budai-Deleanu*, au demostrat, prin lucrările lor, continuitatea şi originea latină a poporului român.

Studiile de limbă urmăresc să dovedească latinitatea limbii române. Teza latinității limbii, ca limbă vorbită de „urmaşii Romei" în Dacia traiană este privită ca de la sine înțeleasă. Au susținut originea pur latină a poporului român, negând în totalitate contribuția dacilor în etnogeneză. La fel este prezentată şi ideea autohtoniei în vechea Dacie şi a continuității neîntrerupte în spațiile locuite astăzi de români, cu atât mai mult cu cât chiar în aceeaşi perioadă, continuitatea românilor în Transilvania începuse să fie, mai mult din rațiuni politice, contestată de autori precum Franz J. Sulzer şi Johann Christian Engel.

Activitatea Şcolii Ardelene a urmat două direcții fundamentale. Prima, a cercetării erudite, cuprinde tratate de istorie şi filosofie, ca *Istoria, lucrurile si întâmplările românilor* de Samuil Micu, *Istoria pentru începutul românilor în Dachia* de Petru Maior, *Hronica românilor şi a mai multor neamuri* de Gheorghe Şincai. Acesta din urmă, ca director al învățământului greco-catolic din Transilvania, a jucat un rol important şi în cea de-a doua direcție de acțiune a Şcolii Ardelene, activitatea socio-culturală, prin înființarea a peste 300 de şcoli.

Reprezentanții Şcolii Ardelene au adus argumente istorice, filologice şi demografice privind originea latină a limbii şi poporului român, continuitatea şi unitatea sa etnică, punându-se astfel bazele lingvisticii româneşti.

Totuşi, reprezentanții Şcolii Ardelene au exagerat rolul latinei în formarea limbii şi poporului, susținând originea pur latină şi negând rolul substratului dacic. Aceste exagerări latiniste aveau scopul de a întări argumentele pentru egalitatea în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte națiuni.

· În **prima jumătate a secolului al XIX-lea**, ideile Şcolii Ardelene sunt continuate de reprezentanții curentului romantic (de exemplu, *Mihail Kogălniceanu* şi *Nicolae Bălcescu)*, care admiteau cu greu ideea că la formarea poporului român contribuiseră şi dacii, pe care-i considerau mai degrabă un fel de strămoşi mitici.

· În **a doua jumătate a secolului al XIX-lea**, *Bogdan Petriceicu Haşdeu* (filolog şi istoric) devine susținătorul cel mai înflăcărat al continuității dacice, aducând argumente lingvistice. Este susținută, tot acum, necesitatea căutarii de vestigii (urme) materiale dacice. Astfel, treptat, mai ales spre sfârşitul secolului, originea romană pură este interpretată ca fiind, de fapt, origine daco-romană. Bogdan Petriceicu Haşdeu a scris lucrarea *Pierit-au dacii?* (1860), unde demonstrează că dacii nu au fost exterminați, romanizarea a avut loc şi poporul român s-a format din câteva elemente, din care nici unul nu a fost predominant.

• *A.D. Xenopol*, istoric român, autorul primei mari sinteze a istoriei românilor, foloseşte argumente istorice, lingvistice şi logice pentru a combate teoria lui Roesler. Ideile esenţiale, prezentate în lucrarea *Teoria lui Roesler. Studiu asupra stăruinţei românilor din Dacia Traiană* (1884), sunt:

- elementul traco-dacic, peste care se suprapune elementul roman reprezintă baza etnică a poporului român;
- dintre migratori, slavii au avut influenţa cea mai mare; prezenţa termenilor creştini de origine latină în limba română se explică prin permanentele legături între populaţia romanizată de la nord şi sud de Dunăre;
- migraţiile au împins populaţia daco-romană spre munţi;
- arheologia, toponimia, hidronimia aduc dovezi incontestabile ale continuităţii dacilor (după 106) şi daco-romanilor (după 271/ 275);
- poporul român este o îmbinare a elementelor tracic, roman şi slav, dintre care cel roman este predominant şi fundamental.

În perioada interbelică (1918-1939) se constată în istoriografia românească existenţa mai multor puncte de vedere legate de problema etnogenezei. În principiu, toţi acceptau dubla contribuţie daco-romană la etnogeneză, dar ponderea celor două elemente, dacică şi romană, este diferit abordată. Tot acum apar şi primele argumente arheologice privind continuitatea dacică, descoperite de arheologul *Constantin Daicoviciu*.

• *Vasile Pârvan*, istoric român, a organizat o serie de săpături arheologice sistematice, în baza cărora a scris *Getica* (1926), cea mai importantă lucrare a sa şi o vastă sinteză istorico-arheologică. A reuşit să ilustreze sinteza daco-romană într-un echilibru perfect, prin temeinicia informaţiei literare şi arheologice adunate.

• *Nicolae Iorga*, istoric român, afirmă sinteza daco-romană în cadrul romanităţii orientale.

• *Gheorghe Brătianu*, istoric român, în lucrarea *O enigmă şi un miracol istoric: poporul român*, analizează şi respinge, cu argumente de natură istorică, lingvistică, geografică, etnografică şi arheologică, teoria imigraţionistă.

D. Romanitatea românilor în perioada regimului comunist. Exagerarea rolului slavilor în etnogeneză

După al Doilea Război Mondial, când România a devenit stat-satelit al U.R.S.S., teoriile staliniste despre caracterul „imperialist" al „stăpânirii sclavagiste romane" şi despre importanţa civilizatoare a slavilor în istoria Europei capătă amploare.

În perioada regimului comunist, istoriografia românească a insistat foarte mult pe slavi şi pe contribuţia lor la crearea poporului român şi a culturii româneşti.

În prima etapă (*perioada Gheorghe Gheorghiu Dej*), Mihail Roller, istoric comunist român, conduce grupuri de istorici care publică manuale formulate conform ideologiei vremii, ideilor marxist-leniniste, fiind astfel un instrument de îndoctrinare şi propagandă comunistă a P.M.R.-ului. Roller a pus accentul pe influenţa predominantă slavă în formarea etnică a românilor, precizând că limba română ar fi o limbă slavonă. Scria că, după retragerea romanilor din Dacia, „majoritatea populaţiei daco-romane nu a fugit nicăieri, nu a părăsit teritoriul patriei noastre şi a continuat să trăiască aici fără întrerupere", fiind asimilată de slavi după 602.

Cu excepţia exagerării slavismului şi a redescoperirii rădăcinilor slave în cultura şi civilizaţia românească, se fac puţine consideraţii cu privire la etnogeneză, pentru că această problemă nu mai prezenta interes („înainte de a fi român, trebuia să fii comunist!"). Romanii sunt numiţi „cotropitori", iar plecarea lor din Dacia numită „eliberare".

În cea de-a doua etapă (*perioada Ceauşescu*), din cauza regimului care folosea trecutul istoric în scop politic şi propagandistic, se declanşează o mare operaţiune de reînviere a sentimentului naţional al românilor. Ideologia şi istoriografia oficială au ajuns să fie dominate de teorii care minimalizau contribuţia romanilor „asupritori" în etnogeneză, ajungându-se la o adevărată obsesie dacică. Propaganda naţional-comunistă, pentru a distrage atenţia asupra unor probleme interne grave, vorbea obsesiv despre etnogeneză

şi continuitate (continuitatea nu mai avea nevoie de dovezi; au existat chiar lucrări care susţineau că dacii sunt primul popor din lume (protocronism) sau că Ceauşescu este urmaşul lui Burebista; au fost falsificate dovezi istorice pentru a dovedi continuitatea daco-română.

E. Consecinţele abordării problemei romanităţii românilor

Din ideea descendenţei romane decurg logic alte idei, cum ar fi cea a continuităţii dacice sau a unităţii de neam a românilor din provinciile istorice, idei care alcătuiesc conceptul de romanitate.

Sinteza realizată de către cronicarii români în ceea ce priveşte elucidarea problemei romanităţii propriului neam a avut dublă consecinţă: de a clarifica originile propriului popor, dar şi de a oferi argumente pentru combaterea teoriei imigraţioniste.

În secolul al XVII-lea apar, în scrierile istoriografice (Grigore Ureche, Miron Costin), primele observaţii despre latinitatea limbii române, care se combină, de obicei, şi cu argumente despre unitatea ei (ţări medievale diferite, unde limba vorbită este aceeaşi).

În epoca modernă, ideea romanităţii românilor a fost folosită ca armă politică în procesul de emancipare a naţiunii române din Transilvania. Românii nu mai puteau să accepte situaţia umilitoare de toleraţi şi excluşi de la drepturi politice şi culturale. Recursul la originea romană (fără cel mai mic amestec străin) era considerat esenţial în lupta pentru emanciparea naţională a românilor promovat de Şcoala Ardeleană. Ideea romanităţii se conturează mai clar prin lucrările Şcolii Ardelene, dar este preluată şi în Ţara Românească şi Moldova, în memoriile boiereşti.

Ideea romanităţii a fost cultivată şi răspândită pe cale orală secole întregi, iar mai apoi şi pe cale tipărită, având rol esenţial în trezirea şi dezvoltarea conştiinţei naţionale.

Concluzii

Dacă la început, Alexandru Xenopol sau alţi istorici susţinând romanitatea românilor şi continuitatea daco-romană, se bazau pe argumente de ordin logic, în secolul al XX-lea, investigaţiile ştiinţifice conduse de istorici şi lingvişti (Nicolae Iorga, Vasile Pârvan), alături de cercetarea arheologică (Constantin Daicoviciu), au făcut progrese remarcabile. Aceste investigaţii se vor remarca prin dovezile concrete, din ce în ce mai numeroase, care infirmă teoria imigraţionistă.

Problema romanităţii românilor a depăşit mereu cadrul strict ştiinţific, interferând cu sfera politicului din diferite motive: originea nobilă a românilor şi strângerea de dovezi pentru susţinerea egalităţii în drepturi a românilor din Transilvania cu celelalte naţiuni din Imperiul Habsbugic (purism lingvistic promovat de reprezentanţii „Şcolii Ardelene"), subordonarea regimului comunist din România faţă de U.R.S.S. (exagerarea rolului slavilor), protocronismul (obsesia dacică).

În condiţiile actuale, când România, ca şi statele vecine, fac parte din Uniunea Europeană, argumentul întâietăţii istorice nu mai are valoare politică. Dezbaterea ştiinţifică poate astfel progresa spre o mai bună înţelegere a căilor şi etapelor concrete, prin care identitatea românească s-a cristalizat şi s-a transmis din generaţie în generaţie.

DACIA ROMANĂ

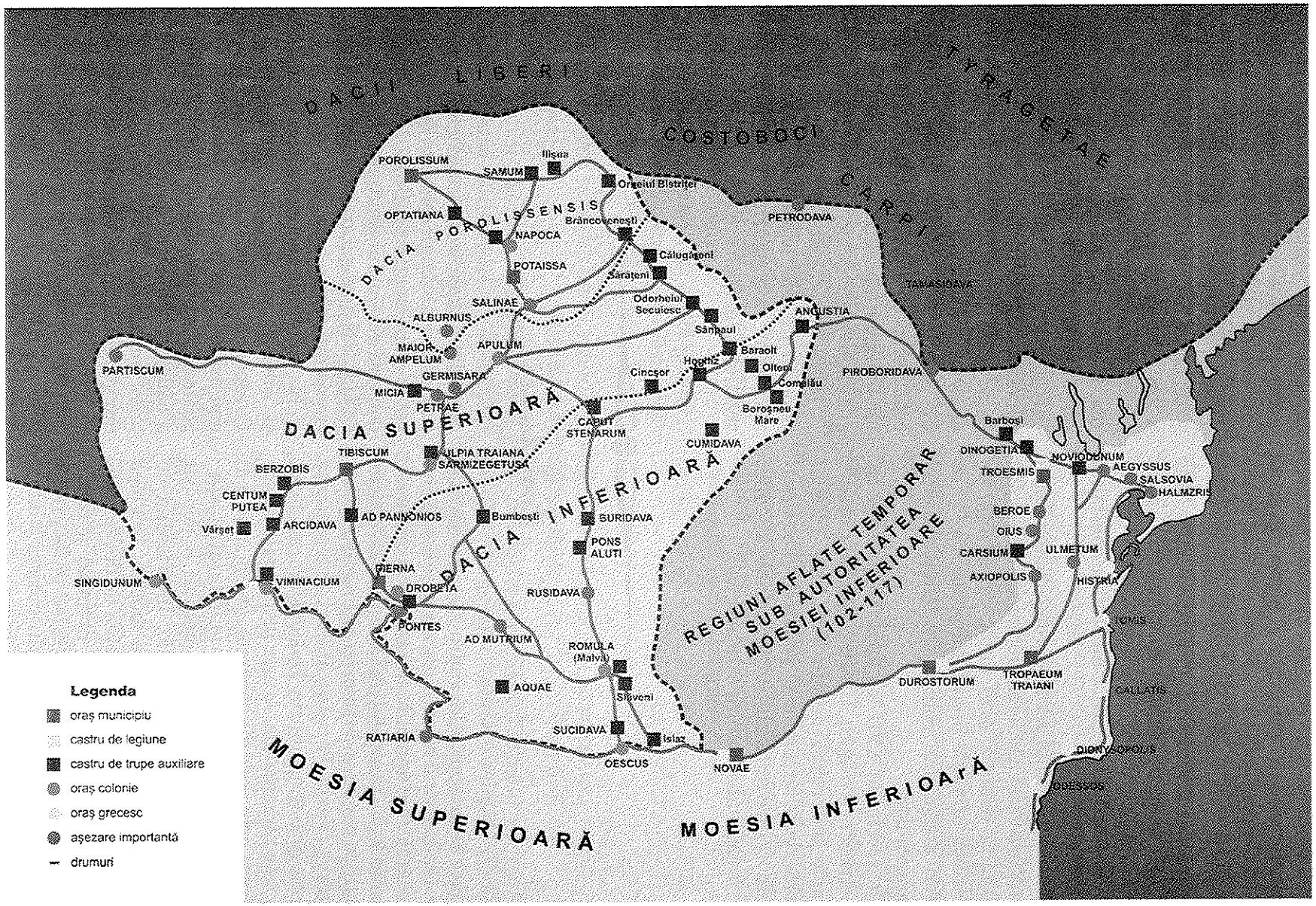

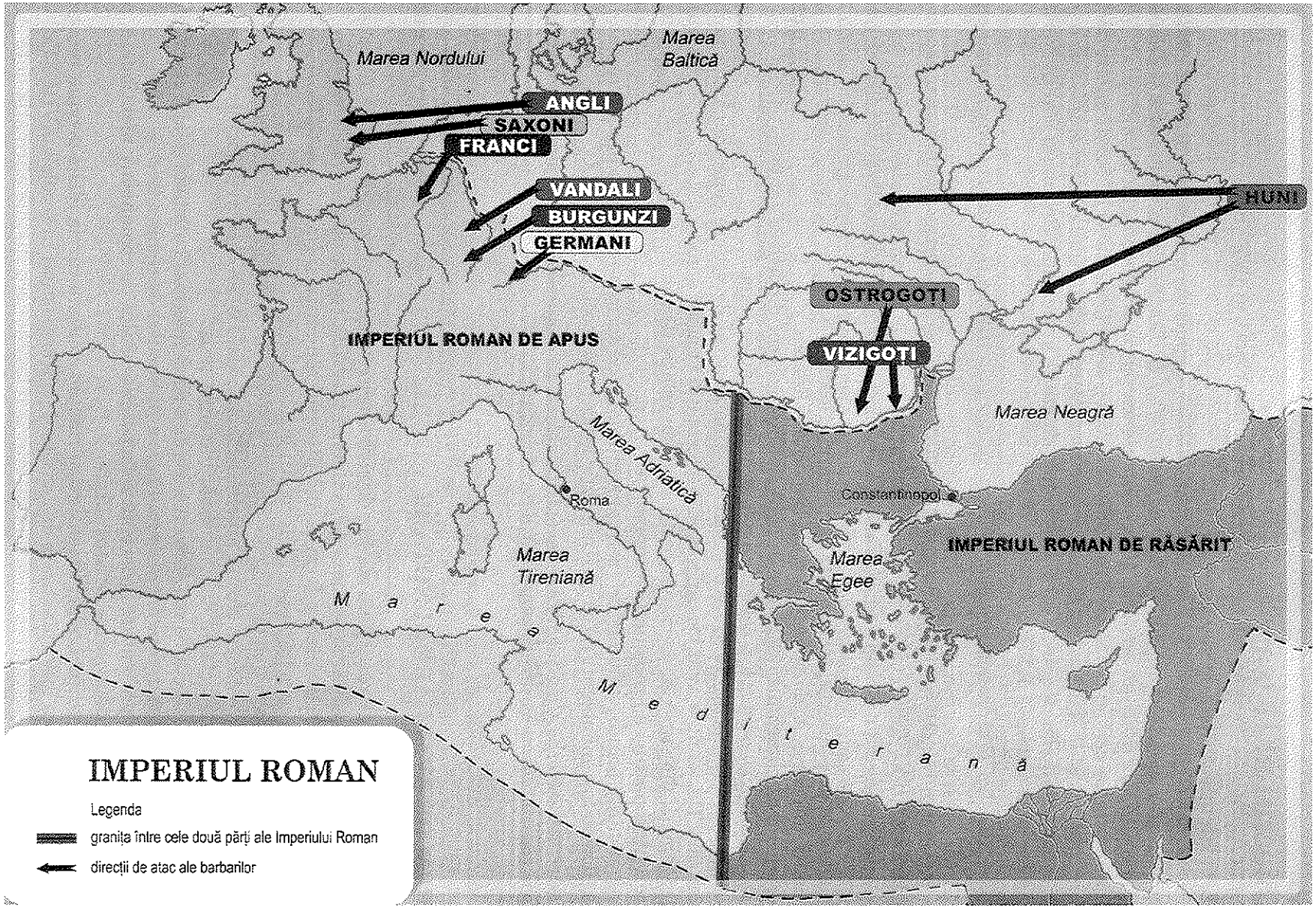
Marea Nordului
Marea Baltică
ANGLI
SAXONI
FRANCI
VANDALI
BURGUNZI
GERMANI
HUNI
OSTROGOTI
VIZIGOTI
IMPERIUL ROMAN DE APUS
Marea Adriatică
Roma
Marea Tireniană
M a r e a M e d i t e r a n ă
Marea Neagră
Constantinopol
IMPERIUL ROMAN DE RĂSĂRIT
Marea Egee
IMPERIUL ROMAN
Legenda
granița între cele două părți ale Imperiului Roman
direcții de atac ale barbarilor

Evaluare

Subiectul al II-lea

30 puncte

Citiţi, cu atenţie, textele de mai jos:

A. *„Avem motive să credem că elementul dacic supus s-a ţinut departe de contactul cu civilizaţia romană şi şi-a menţinut duşmănia faţă de Roma. [...] În Dacia însă a fost creată o adevărată ţară de colonizare dintr-un teritoriu slab locuit şi înconjurat de o populaţie duşmănoasă, în care însă romanitatea nu şi-a înfipt rădăcini atât de adânci, nesprijinindu-se pe bazele sigure ale unei naţionalităţi cucerite şi din punct de vedere spiritual. De aici şi uşurinţa cu care mai târziu a putut să fie îndepărtată şi a dispărut, fără a lăsa atât de multe urme ca în Britannia sau în Noricum, fiind ştearsă ca o simplă poleială."*

(Robert Roesler, *Românische Studien. Untersuchungen zur alteren Geschichte Rümäniens*, Leipzig)

B. *„[...] şi inscripţiile găsite atât în Dacia, cât şi aiurea ne dovedesc cu prisosinţă fiinţarea poporului dac după cucerire, precum şi romanizarea lui [...]."*

(A.D. Xenopol, *Teoria lui Roesler*, 1884)

Pornind de la aceste texte, răspundeţi următoarelor cerinţe:

1. Numiţi, din sursa A, două provincii ale Imperiului Roman. **4 puncte**
2. Scrieţi litera corespunzătoare sursei care susţine punctul de vedere conform căruia procesul romanizării Daciei a avut loc, selectând o informaţie în acest sens. **5 puncte**
3. Scrieţi litera corespunzătoare sursei care susţine punctul de vedere conform căruia procesul romanizării Daciei nu a avut loc, selectând o informaţie în acest sens. **5 puncte**
4. Menţionaţi, din sursa A, două informaţii aflate în relaţie de cauză-efect. **7 puncte**
5. Prezentaţi o etapă a procesului de romanizare. **5 puncte**
6. Argumentaţi, printr-un fapt istoric relevant, afirmaţia conform căreia ideile privind romanitatea românilor au fost influenţate de contextul politic existent în secolele XVIII-XIX. **4 puncte**

(Se punctează coerenţa şi pertinenţa argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

1. **câte 2 puncte** pentru precizarea oricăror două provincii romane menţionate în sursa A (2p. x 2 = 4 p.)
2. **2 puncte** pentru scrierea pe foaia de examen a literei B, corespunzătoare sursei care susţine punctul de vedere conform căruia procesul romanizării Daciei a avut loc
   3 puncte pentru selectarea unei informaţii în acest sens
3. **2 puncte** pentru scrierea pe foaia de examen a literei A, corespunzătoare sursei care susţine punctul de vedere conform căruia procesul romanizării Daciei nu a avut loc
   3 puncte pentru selectarea unei informaţii în acest sens
4. **7 puncte** pentru selectarea din sursa A a oricăror două informaţii aflate în relaţie cauză-efect
5. **2 puncte** pentru menţionarea oricărei etape a procesului de romanizare
   3 puncte pentru prezentarea coerentă a etapei procesului de romanizare menţionată, prin evidenţierea relaţiei istorice de cauzalitate
6. **1 punct** pentru pertinenţa argumentării afirmaţiei conform căreia ideile privind romanitatea românilor au fost influenţate de contextul politic existent în secolele XVIII-XIX
   2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susţine afirmaţia dată
   1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.)

Răspunsuri

1. Noricum, Britannia.
2. B; *„Şi inscripţiile găsite atât în Dacia, cât şi în alte părţi ne dovedesc cu prisosinţă fiinţarea poporului dac după cucerire, precum şi romanizarea lui."*
3. A; *„Avem motive să credem că elementul dacic supus s-a ţinut departe de contactul cu civilizaţia romană şi şi-a menţinut duşmănia faţă de Roma."*
4. cauza: „[Dacia] *în care însă romanitatea nu şi-a înfipt rădăcini atât de adânci, nesprijinindu-se pe bazele sigure ale unei naţionalităţi cucerite şi din punct de vedere spiritual*";
efectul: *„De aici şi uşurinţa cu care mai târziu a putut să fie îndepărtată şi a dispărut, fără a lăsa atât de multe urme."*
5. Procesul de romanizare a traco-geto-dacilor a cunoscut mai multe etape. Prima dintre acestea este reprezentată de contactele dacilor cu lumea romană înainte de cucerire. Cea de a doua etapă s-a desfăşurat pe parcursul stăpânirii romane. Etapa finală a avut loc după retragerea aureliană.

În anul 271/ 275, împăratul Aurelianus retrage administraţia şi armata romană din Dacia (Retragerea aureliană). O parte a populaţiei (armată şi civili legaţi prin interese de imperiu) părăseşte Dacia din liberă iniţiativă. Cea mai mare parte a populaţiei romanizate continuă să trăiască la nord de Dunăre, fapt dovedit de descoperirile arheologice datate ca fiind din secolul al IV-lea.

O consecinţă a retragerii aureliene este intensificarea procesului de romanizare a dacilor liberi (zonele necucerite de romani), o parte a acestora stabilindu-se pe teritoriul fostei provincii romane Dacia.
6. Pentru români, populaţia majoritară a Transilvaniei, în secolul al XVIII-lea începea lupta pentru drepturi politice prin elaborarea documentului *Supplex Libellus Valachorum* (1791), memoriu prezentat Curţii de la Viena, în care se subliniază că românii sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, fiind urmaşi ai coloniştilor lui Traian.

În această atmosferă sunt lansate ideile imigraţioniste (enunţate de Franz Sulzer, Johann Christian Engel şi Robert Roesler), care contestă romanitatea românilor, susţinând că Dacia ar fi devenit o *„terra deserta"*, un teritoriu rămas nelocuit după retragerea aureliană (271/ 275), că poporul şi limba română s-ar fi format la sud de Dunăre, iar de aici, românii ar fi pătruns către mijlocul secolului al XIII-lea în Transilvania. Aceste teorii au avut ca scop politic contestarea întâietăţii românilor în Transilvania, fiind menite a fi o replică la mişcarea de emancipare naţională.

Teoria imigraţionistă va primi o replică din partea istoriografiei româneşti în următoarele decenii, prin lucrările unor istorici precum: A.D. Xenopol şi Vasile Pârvan.

Context

= **împrejurările** în care se desfăşoară un fapt, eveniment, proces istoric la un moment dat.

Întrebare: **Cum** s-a ajuns la „această situaţie"?
Exemplu: Care este contextul declanşării Războiului Rece?
Răspuns: Declanşarea Războiului Rece are loc în contextul sfârşitului celui de-al Doilea Război Mondial, în 1945, şi a creării sferelor de influenţă politică.

Evaluare

Subiectul al III-lea

30 puncte

Elaboraţi, în aproximativ două pagini, un eseu despre ideea romanităţii românilor, având în vedere:
- menţionarea a doi umanişti care au susţinut problema romanităţii românilor;
- prezentarea a două argumente din secolul al XIX-lea care au susţinut ideea romanităţii românilor;
- prezentarea a două argumente prin care se contestă ideea romanităţii românilor;
- menţionarea unui istoric român care a abordat problematica romanităţii românilor;
- formularea unui punct de vedere referitor la politizarea ideii romanităţii românilor în secolul al XX-lea şi susţinerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidenţierea relaţiei cauză-efect, susţinerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerenţa şi pertinenţa argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spaţiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

INFORMAŢIA ISTORICĂ – **24 de puncte**, distribuite astfel:
- câte **2 puncte** pentru menţionarea oricăror doi umanişti care au susţinut ideea romanităţii românilor; (2 p. x 2 = 4 p.)
- câte **3 puncte** pentru prezentarea coerentă oricăror două argumente care susţin ideea romanităţii românilor, (3 p. x 2 = 6 p.)
  - câte **1 punct** doar pentru menţionarea oricăror două argumente care susţin ideea romanităţii românilor
- câte **3 puncte** pentru prezentarea oricăror două argumente prin care se contestă ideea romanităţii românilor, (3 p. x 2 = 6 p.)
  - câte **1 punct** doar pentru menţionarea oricăror două argumente care susţin ideea romanităţii românilor;
- **3 puncte** pentru menţionarea unui istoric român care a abordat problematica romanităţii românilor;
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la politizarea ideii romanităţii românilor în secolul al XX-lea;
- **1 punct** pentru pertinenţa argumentării punctului de vedere formulat;
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susţine punctul de vedere formulat;
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

ORDONAREA ŞI EXPRIMAREA IDEILOR MENŢIONATE – **6 puncte**, distribuite astfel:
- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat;
  1 punct pentru utilizarea parţială a limbajului istoric;
  0 puncte pentru lipsa limbajului istoric;
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere);
  0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
- 1 punct pentru respectarea parţială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spaţiu;
  0 puncte pentru nerespectarea limitei de spaţiu

Rezolvare

Introducere: Declanşarea „cruciadei târzii" face din Ţările Române bastioane ale rezistenţei antiotomane, adevărate „porţi" ale creştinătăţii şi sporeşte preocupările umaniştilor faţă de originea şi istoria românilor.

• În secolul al XV-lea, Poggio Bracciolini, secretar al Papalităţii, este printre primii umanişti italieni care susţin cu dovezi originea latină a poporului român, semnalând elementele comune limbii latine şi romane şi constatând existenţa la românii nord-dunăreni a unei tradiţii referitoare la descendenţa lor dintr-o colonie fondată de Traian. În secolul al XVI-lea, Nicolaus Olahus, umanist transilvănean de faimă europeană, în lucrarea *Hungaria* (1536), este primul care susţine unanimitatea de neam, limbă, obiceiuri şi religie a românilor.

• În secolul al XIX-lea, argumentele privind romanitatea românilor sunt sistematizate de istorici, apărând astfel teoria autohtoniei.

Un argument al teoriei autohtoniei este ideea continuităţii dacice confirmată de: dovezi logice (niciun izvor narativ nu vorbeşte de distrugerea dacilor); dovezi epigrafice (existau în Dacia romană mai multe unităţi militare formate din daci în vremea lui Traian şi a urmaşilor săi); toponimia (aproape toate oraşele romane poartă nume vechi dacice: Apullum, Napoca); dovezi lingvistice (menţinerea unor cuvinte de origine dacică în limba română); dovezi arheologice (aşezări şi morminte dacice s-au descoperit în circa 100 de puncte de pe teritoriul fostei Dacii romane).

Un alt argument este faptul că Aurelian a retras din Dacia doar armata şi administraţia romană. Dacia a fost părăsită din considerente de ordin strategic. Există dovezi ale continuităţii daco-romane la nord de Dunăre după retragerea aureliană: aşezări daco-romane nord-dunărene cunosc o locuire neîntreruptă; urme ale unor activităţi specifice unei vieţi sedentare, incompatibile cu nomadismul; menţinerea legăturilor cu Imperiul roman după 271.

• În ciuda dovezilor, în secolul al XVIII-lea au fost lansate ideile imigraţioniste, care contestă romanitatea românilor.

Printre argumentele teoriei imigraţioniste se numără cele conform cărora dacii ar fi fost exterminaţi ca popor în timpul războaielor cu romanii, cauză care ar fi contribuit şi la dispariţia vechilor toponimii dacice; Roesler se bazează pe o informaţie care apare la Eutropius (istoric roman din secolul al IV-lea): „*Dacia...viris fuerat exhausta*". Un alt argument imigraţionist este că romanizarea nu ar fi fost posibilă în doar cei 165 de ani de stăpânire romană efectivă.

În fapt, argumentul nu este valid deoarece romanizarea nu s-a produs doar în etapa stăpânirii romane efective, ci şi prin contactele dintre daci şi romani anterioare cuceririi şi contactele dintre daci şi romani ulterioare retragerii aureliene.

• Vasile Pârvan, istoric român al perioadei interbelice, a organizat o serie de săpături arheologice sistematice, în baza cărora a scris *Getica* (1926), cea mai importantă lucrare a sa şi o vastă sinteză istorico-arheologică. A reuşit să ilustreze sinteza daco-romană într-un echilibru perfect, prin temeinicia informaţiei literare şi arheologice adunate.

• După al Doilea Război Mondial, când România a devenit stat-satelit al U.R.S.S., subiectul etnogenezei românilor şi a latinităţii lor a devenit o unealtă politică. În cea de-a doua etapă a comunismului (1965-1989), din cauza regimului care folosea trecutul istoric în scop politic şi propagandistic, ideologia şi istoriografia oficială sunt dominate de teorii care minimalizau contribuţia romanilor „asupritori" în etnogeneză, ajungându-se la o adevărată obsesie dacică. Au existat chiar lucrări care susţineau că dacii sunt primul popor din lume (protocronism) sau că Ceauşescu este urmaşul lui Burebista.

Concluzie: Putem conchide că ideea romanităţii românilor a avut un traseu sinuos prin istoriografie, fiind susţinută de istorici şi lingvişti români şi combătută, din motive politice, de teoriile imigraţioniste. Dar, într-un final, prin argumente de natură lingvistică, arheologică, logică, este dovedit faptul că poporul român este un popor latin.

ROMANITATEA ROMÂNILOR ÎN VIZIUNEA ISTORICILOR

A X A
CRONOLOGICĂ

sec. I î.Hr. - sec. II d.Hr. — **STATUL TRACO-DAC**

82 - 44 î.Hr. — Burebista - regat traco-dac

46 d.Hr. — Organizarea Dobrogei cucerită de romani în 28 î.Hr. - provincia Moesia

87 - 106 — Decebal - regat dac

101 - 102 — Primul război Decebal-Traian

105 - 106 — Al doilea război Decebal-Traian

106 — Dacia - provincie romană

106 → 271/275 — **STĂPÂNIRE ROMANĂ ÎN DACIA**

271/275 — „Retragerea aureliană"

313 — Edictul de la Milano - Constantin cel Mare

602 — Trecerea slavilor în sudul Dunării

602 — Părăsirea Dobrogei de către romani

sec. VII - VIII — **ETNOGENEZA**

sec. IX - XIII — **PRIMELE MENȚIUNI DESPRE ROMÂNI**

sec. XVI - XVIII — **CRONICARII UMANIȘTI**

1699 — Tratatul de la Carlowitz. Transilvania - provincie habsburgică

sec. XVIII — **ȘCOALA ARDELEANĂ**

1791 — *Supplex Libellus Valachorum*

sec. XVIII — Idei imigraţioniste - Sulzer, Engel

1867 — Dualism austro-ungar. Transilvania încorporată Ungariei

1871 — **Teoria imigraționistă - Robert Roesler**

1884 — **A.D. Xenopol combate Teoria lui Roesler. „Studiu asupra stăruinţei românilor din Dacia Traiană"**

2

Secolul XX - între democrație și totalitarism. Ideologii și practici politice în România și în Europa

„Semințele regimurilor totalitare sunt hrănite de mizerie și de lipsuri. Ele cresc și se înmulțesc în solul arid al sărăciei și al dezordinii și ajung la maturitate atunci când speranța unui popor într-o viață mai bună a murit. Această speranță, noi trebuie să o ținem în viață."

(*Cuvântarea președintelui american Truman în Congresul american*, martie 1947)

„Tot ceea ce avem astăzi în fața noastră ca civilizație umană, ca producții ale artei, științei și tehnicii este aproape exclusiv rodul activității creatoare a arienilor. [...] Arianul este Prometeul omenirii: scânteia divină a geniului țâșnit din toate timpurile din fruntea sa luminoasă... Dacă el ar dispărea, pe pământ s-ar lăsa întunericul de nepătruns; [...]

Nu întâmplător primele civilizații s-au născut acolo unde arianul a întâlnit popoare inferioare, le-a subjugat și le-a supus voinței lui. [...]

Nu, evreul nu posedă nici cea mai redusă capacitate de a crea o civilizație... Inteligența sa nu-i va servi niciodată să construiască, ci să distrugă... Orice progres al omenirii se realizează nu prin el, ci în ciuda lui."

(Adolf Hitler, *Mein Kampf*)

Încorsetarea impusă de Ministerul Culturii și al Propagandei condus de Goebbels și de Camera Culturii, în care trebuie să se înscrie toți scriitorii și artiștii, este de la bun început sprijinită pe obiective clar definite [...]. Liberalismul și intelectualismul care nu pot fi decît niște manifestări ale intelectualilor și artiștilor „degenerați", trebuie să fie înlocuite cu idealul „nordic" al artei bazat pe principiul potrivit căruia „sîngele și pământul constituie esența comunității germane",[...] și al cărui scop exclusiv trebuie să fie redarea sufletului popular conștient de unitatea și de forța sa. [...]

(Serge Bernstein, Pierre Milza, *Istoria Europei*)

Introducere

Secolul al XX-lea a rămas în memoria europenilor ca un secol al contrastelor, în care o lume a totalitarismului, a războaielor mondiale şi a genocidului s-a intercalat cu o epocă a progresului ştiinţific, a emancipării femeilor şi a consolidării vechilor democraţii, care devin modelul politic pentru secolul actual.

La sfârşitul Primului Război Mondial (1914-1918) asistăm la o dezvoltare fără precedent a democraţiilor pe continentul european. Viaţa noilor democraţii interbelice va fi însă una scurtă, momentul de turnură fiind reprezentat de marea criză economică din anii '30, când, pe fondul acutelor probleme sociale, regimurile de tip totalitar câştigă tot mai mult teren. Elementul comun al acestor regimuri, reprezentat de controlul statului asupra societăţii, părea a fi, până la izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, un preţ mic pentru soluţiile economice oferite. Odată cu debutul luptelor şi imposibilitatea controlului internaţional s-au creat însă premisele ducerii până la ultimele consecinţe a programelor totalitare. Atât fascismul, după criteriul rasei, cât şi comunismul după criteriul clasei i-au declarat pe unii semeni de-ai noştri drept indezirabili, negându-le dreptul de a exista. Aceste idei au făcut posibile Holocaustul şi crimele stalinismului.

După război asistăm la consolidarea, pe de o parte, a democraţiei în Europa Occidentală, iar pe de altă parte la exportul modelului totalitar stalinist în statele est-europene, printre care se numără şi România.

Regimul comunist nu va dispărea de pe continent decât la sfârşitul anului 1989, fapt ce dovedeşte greutatea cu care, odată instaurat la putere, un regim totalitar mai poate fi înlăturat. Tocmai din acest motiv trebuie să fim vigilenţi atunci când ne confruntăm cu idei extremiste, totalitare şi să le cunoaştem efectele distructive din trecut. În aceeaşi măsură este important să cunoştem şi limitele regimurilor democratice, care au permis apariţia totalitarismelor. Este necesar, aşadar, să ne întoarcem privirea în istorie şi să ne explicăm următoarele probleme:

I. SECOLUL XX – ÎNTRE DEMOCRAŢIE ŞI TOTALITARISM

Care sunt cele mai importante aspecte ale funcţionării unui stat?

II. IDEOLOGIE ŞI PRACTICI POLITICE DEMOCRATICE

Cum au funcţionat regimurile politice democratice ale Europei secolului XX?

III. IDEOLOGIE ŞI PRACTICI POLITICE AUTORITARE

Cum au funcţionat regimurile politice autoritare ale Europei secolului XX?

IV. IDEOLOGIE ŞI PRACTICI POLITICE TOTALITARE

Cum au funcţionat regimurile politice totalitare ale Europei secolului XX?

I. SECOLUL XX – ÎNTRE DEMOCRAŢIE ŞI TOTALITARISM

Care sunt cele mai importante aspecte ale funcţionării unui stat?

Încă de la începuturile timpului, oamenii s-au întrebat cum îşi pot îmbunătăţi viaţa, găsind mai multe răspunsuri. Astfel, au apărut o serie de forme de organizare politică, de la democraţie până la dictatură, susţinute de oameni care considerau că aceea era soluţia necesară comunităţii lor.

Încă din Antichitate, în Grecia Antică, filosofi precum Platon şi Aristotel scriu despre modul în care trebuie organizat statul de tip republican, avantajele şi dezavantajele acestui model. În secolele XV-XVI, Renaşterea şi Umanismul redescoperă valorile Antichităţii şi pun din nou în discuţie problema organizării statale. Umaniştii Niccolo Machiavelli, în *Principele,* şi Thomas Morus, în *Utopia,* au încercat să găsească cel mai bun mod de organizare al unui stat. Două secole mai târziu, gânditorii iluminişti au considerat problema organizării politice a fi una de maximă importanţă. Ei au susţinut principiul separării puterilor în stat, reducerea autorităţii Bisericii şi organizarea societăţii după reguli clare, alese de popor. Teoriile lor au fost puse în practică, stând la baza democraţiilor moderne.

A. Forme de guvernământ

În cursul istoriei, statele s-au organizat din punct de vedere politic sub două forme: **monarhie** (statul este condus de un monarh, iar puterea este transmisă ereditar sau prin desemnarea de către un grup de nobili) sau **republică** (statul este condus de un preşedinte, ales fie prin vot universal, fie de Parlament).

Modelul de organizare a unui stat se numeşte formă de organizare politică sau formă de guvernământ (guvernare).

În prima jumătate a secolului al XX-lea predominau monarhiile. Înainte de Primul Război Mondial, doar 4 din cele 23 de state europene erau republici: Franţa, Elveţia, Portugalia şi San Marino. În perioada interbelică, noile state apărute au optat pentru republică: Austria, Cehoslovacia, Polonia, Ungaria, Finlanda, statele baltice, iar alte state europene au renunţat la monarhie (Grecia, Spania). **După al Doilea Război Mondial**, numărul monarhiilor a scăzut dramatic. Au devenit republici: România, Italia, Bulgaria, Albania, Iugoslavia, iar Spania a revenit la monarhie. **Astăzi**, forma de guvernare aleasă în Europa este majoritar republica, doar circa 20% dintre state păstrând forma de organizare a monarhiei constituţionale: Marea Britania, Belgia, Olanda, Luxemburg, Danemarca, Norvegia, Suedia, Spania.

B. Regimuri politice

Statele diferă între ele şi după regimul politic pe care îl are fiecare.

Regimul politic se defineşte în funcţie de ansamblul de metode prin care se exercită puterea şi prin tipurile de relaţii dintre stat şi cetăţeni. Se definesc trei tipuri de regimuri: democratice, autoritare şi totalitare.

1. Regimurile politice democratice pot fi:

- **liberale**: prima formă democratică, apărută în secolul al XIX-lea, care susţinea drepturile individului (la liberă exprimare, la liberă gândire etc.), pluripartidismul şi separarea puterilor în stat, dar funcţiona pe sistemul dreptului de vot censitar, nu universal;
- **liberal-democratice**: care se răspândesc în secolul al XX-lea, respectând toate drepturile omului şi înlesnind participarea individului la procesul politic prin votul universal;
- **„statul de drept"**: care se consolidează după cel de-al doilea război mondial şi presupune armonizarea, echilibrarea raportului de putere dintre instituţiile statului, garantându-i individului drepturile şi libertăţile şi funcţionând în concordanţă deplină cu propriile sale legi; este considerat a fi stadiul cel mai avansat de organizare socio-politică.

Regimul politic democratic poate funcţiona în oricare formă de guvernământ. De exemplu, o monarhie care are ca regim politic democraţia

este numită monarhie constituțională sau monarhie constituțională parlamentară. Termenii „constituțională" sau „constituțională parlamentară" denumesc un regim politic care are la bază o lege fundamentală (Constituția), în care puterea este împărțită (puterea legislativă fiind deținută de Parlament).

Tot așa, o republică care are ca regim politic democrația poate fi republică parlamentară (Italia, Germania, Austria), unde președintele este ales de Parlament, sau republică prezidențială (SUA, Franța), unde președintele este ales de cetățeni.

2. Regimurile autoritare. Sunt regimurile în care puterea este exercitată în mod nedemocratic de o persoană sau un grup de persoane. Executivul are atribuții mai mari decât celelalte ramuri ale puterii în stat și se formează, de regulă, partidul unic (monopartidism).

Regimul politic autoritar poate funcționa în oricare formă de guvernământ. Monarhii de tip autoritar au fost: monarhia despotică (în Orientul Antic), monarhia absolutistă (în Franța lui Ludovic al XIV-lea), monarhia autoritară (în România lui Carol al II-lea, între anii 1938-1940) sau despotismul luminat (în Europa secolului al XVIII-lea). Republica de tip autoritar se numește republică dictatorială (sau dictatură), cum au fost Spania și Portugalia în perioada interbelică și postbelică.

3. Regimurile de tip totalitar. Sunt acele regimuri care au atins maximumul de autoritate asupra individului, controlând nu numai viața politică, economică și socială, ci și cea personală. Asemenea regim politic a avut Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (U.R.S.S.) condusă de Stalin, Italia fascistă condusă de Mussolini, Germania nazistă condusă de Hitler, România comunistă condusă de Gheorghiu-Dej și Ceaușescu.

Cuvântul „totalitarism" a fost utilizat încă din anii '20 ai secolului al XX-lea, de antifasciștii italieni și chiar de Mussolini, pentru a-și lăuda regimul. În pofida deosebirilor regimurile totalitare, au câteva caracteristici comune: instrumentele de represiune sub forma poliției politice anihilarea adversarilor politici (deportări, lagăre de muncă, lagăre de concentrare etc.), nerespectarea drepturilor omului, găsirea de vinovați, „țapi ispășitori" pentru problemele statului (evreii în Germania nazistă, străinii în Italia fascistă, burghezia în Uniunea Sovietică).

Regimul politic totalitar poate funcționa în oricare formă de guvernământ. Germania nazistă era organizată sub formă de republică, iar Hitler deținea, la început, poziția de prim-ministru sub președenția lui Paul von Hindenburg. Italia fascistă era organizată sub formă de monarhie, Mussolini deținând postul de prim-ministru sub regele Victor Emanuel al III-lea.

C. Ideologie și doctrină politică

Regimurile politice se exprimă și se construiesc pe baza unor idei politice, ce poartă numele de ideologie. **Ideologia politică** se referă în prinicipal la idei, credințe și atitudini despre regimul politic și instituțiile politice, precum și despre rolul oamenilor în raport cu acestea.

Ideologiile politice se ocupă cu prescrierea a ceea ce ar trebui oamenii să facă. Ele și-au însușit limbajul științific și folosesc descoperirile științifice în folos propriu (de exemplu, folosirea teoriei evoluției a lui Darwin de către naziști). Atâta vreme cât trăim într-o lume atât de complicată, plină de crize și conflicte, vom avea nevoie de ideologii care să explice – chiar și fals – ce se întâmplă și care să ne ofere un plan pentru viitor – chiar dacă greșit. Ca și utopiile, ideologiile, în pofida aspectelor negative, își găsesc oameni dispuși să moară în numele lor.

Doctrina politică reprezintă totalitatea ideilor politice împărtășite de un grup de oameni dintr-o anumită regiune într-o anumită perioadă de timp; modifică sau completează ideologia, adaptând-o situației politice și economice concrete.

Uneori, în literatura de specialitate, se consideră că doctrina politică este similară ideologiei politice, alteori se subliniază diferențele. Doctrina politică se află în raport de subordonare față de ideologia politică, este atât element constitutiv al ideologiei, cât și instrument prin care o anumită ideologie poate fi pusă în practică. În mod frecvent, termenul de doctrină

politică este utilizat pentru a defini ideologia aşa cum se reflectă ea în programele partidelor politice. În acest context, sensul esenţial al doctrinei politice este acela de ansamblu de idei, opţiuni valorice, idealuri şi căi, măsuri prin care acestea pot fi transpuse în realitate.

D. Partide politice

Partidele politice sunt o creaţie a epocii moderne. Există numeroase definiţii pentru a descrie partidul politic:

- un grup de oameni cu idei şi interese comune;
- instituţie/ organizaţie politică care exprimă şi apără interesele unei clase sociale, conducând lupta ei pentru atingerea unor scopuri sau idealuri;
- o reuniune de oameni care împărtăşesc aceeaşi doctrină politică.

Caracteristicile partidului politic sunt:

- urmăreşte să obţină puterea singur sau într-o coaliţie;
- caută să obţină suportul popular prin intermediul alegerilor;
- este o organizaţie permanentă.

Funcţiile partidului politic sunt:

- de elaborare de doctrine, ideologii şi programe politice: platforme, discursuri politice, propagandă politică;
- de exercitare a puterii politice: buna desfăşurare a activităţii tuturor instituţiilor şi cetăţenilor;
- de control şi de critică asupra puterii executive şi legislative: de regulă, opoziţia blochează sau modifică anumite iniţiative legislative ale puterii prin interpelări, compromis, temporizare.

Tipologia partidelor politice

Partidele politice pot fi clasificate după anumite criterii: poziţia lor faţă de proprietate, faţă de tradiţie, faţă de schimbare, faţă de împărţirea bunurilor. O clasificare des întâlnită împarte partidele în: partide de „dreapta", de „centru" şi de „stânga". Această clasificare îşi are originea în Revoluţia Franceză din 1789, în modul de aşezare a diferitelor stări în dreapta sau în stânga regelui, în Adunarea Stărilor Generale: în dreapta erau aşezaţi susţinătorii monarhiei şi religiei („conservatori"), iar în stânga erau aşezaţi susţinătorii republicii şi revoluţiei („inovatori"). Astfel, s-a format axa dreapta-stânga, pe care se înscriu toate partidele politice. În secolul al XX-lea existau mai multe tipuri de partide pe axa politică: de centru, de centru-stânga, de centru-dreapta, de stânga, de dreapta, de extremă stângă, de extremă dreaptă. Cu excepţia extremelor, toate celelalte partide pot fi democratice şi pot exista într-o societate democratică. Cele două extreme sunt mereu nocive democraţiei, predicând soluţii radicale şi violente.

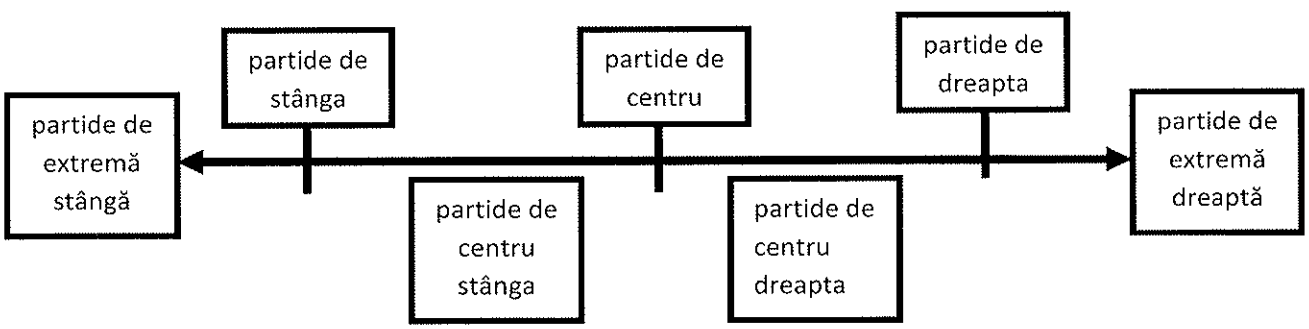

Se poate spune că partidele de stânga acceptă un rol mai mare al statului în economie, sănătate, educaţie şi sprijină clasele şi categoriile defavorizate, în timp ce partidele de dreapta acordă o importanţă deosebită iniţiativei indivizilor, încurajează iniţiativa privată şi limitarea controlului statului în economie, susţine economia de piaţă şi acceptă diferenţele sociale.

În realitate, este greu de stabilit dacă un partid este de dreapta sau de stânga; există partide de centru dreapta sau de centru stânga, care, în anumite privinţe, împărtăşesc concepţii de stânga, iar în altele, de dreapta.

Principalele idei				
Extrema stângă	**Stânga**	**Centru**	**Dreapta**	**Extrema dreaptă**
extrema stângă (comuniştii): încearcă influenţarea tuturor sectoarelor societăţii şi vieţii private. Urmăresc egalitatea socială prin eradicarea diferenţelor dintre bogaţi şi săraci, o societate fără clase, lichidarea sau restrângerea proprietăţii private.	**social-democraţii şi socialiştii**: susţin democraţia, pluralismul, votul universal, apărarea claselor salariate, redistribuţia veniturilor în favoarea celor lipsiţi de proprietate.	**creştin-democraţii**: întreţin raporturi apropiate cu Biserica, sunt tradiţionaliste, susţin proprietatea privată, solidaritatea dintre oameni, familia.	**liberalii**: susţin libertatea asocierii indivizilor, libertatea credinţei şi a cuvântului, libertatea de acţiune, cu condiţia de a nu încălca libertatea altora, neimplicarea statului în economie, reducerea impozitelor, libertatea comerţului.	**extrema dreaptă (fasciste, naziste)**: încearcă discreditarea statului, a democraţiei, a pluralismului politic; se pronunţă pentru etnocentrism, pentru acordarea restrictivă a cetăţeniei (de exemplu, în cazul imigranţilor).
	laburiştii: au o doctrină politică cu caracter socialist reformist, iniţiată în Marea Britanie (Labour Party – Partidul Muncii).	**agrarienii**: susţin categoriile de mijloc, elogiază viaţa la ţară, propun măsuri de protejare a agriculturii.	**conservatorii**: susţin „ordinea naturală", inegalitatea naturală între oameni, rolul tradiţiei, stabilitate şi arată riscurile progresului.	

Experienţa secolului al XX-lea a arătat cum partidele totalitare au exploatat cu succes momentele de criză, instituindu-se fie pe cale paşnică (Hitler a fost votat de popor în 1933), fie pe cale violentă (Revoluţia din octombrie 1917 din Rusia, urmată de război civil) şi fiind greu de dislocat după obţinerea puterii. Din acest motiv, astăzi există o serie de organizaţii nonguvernamentale care colaborează cu cetăţenii la vegherea democraţiei. Astfel, cetăţeanul are nevoie de un minim de cultură politică pentru a înţelege atât demersurile politice din ţara sa, cât şi modul în care poate participa la viaţa politică.

În România, partidele politice exprimă voinţa politică a cetăţenilor, promovând o anumită doctrină şi un anumit program; doctrina exprimă orientarea politică de bază a partidului (liberal, ţărănist, social-democrat, naţionalist etc.), iar programul partidului exprimă soluţiile propuse pentru rezolvarea problemelor societăţii.

II. IDEOLOGII ŞI PRACTICI POLITICE DEMOCRATICE

Cum au funcționat regimurile politice democratice ale Europei secolului XX?

A. Regimurile democratice în Europa

Ideologia regimurilor democratice

Termenul de democrație provine din antichitate, din limba greacă, fiind compus din două cuvinte: *demos,* care înseamnă „popor", şi *kratos*, „putere". Conceptul de democrație definește aşadar puterea ca aparținând poporului suveran prin participarea tuturor cetățenilor la conducerea statului.

Democrația a apărut în Grecia Antică, mai precis în Atena secolului al VI-lea î.Hr., unde s-au dezvoltat principii cum ar fi cel al luării hotărârilor prin vot sau al voinței majorității (în Antichitate, cei ce puteau vota erau o elită formată din bărbați).

Ideologia democratică modernă are la bază ideile enunțate de curentul iluminist în secolul al XVIII-lea: aceea că toți oamenii se nasc egali, cu un set de drepturi inviolabile, că ar trebui să fie tratați egal în fața legii, că sistemul politic ar trebui să se bazeze pe separarea puterilor în stat (pentru evitarea abuzurilor) şi pe respectarea legilor, că oamenii n-ar trebui discriminați pe bază de sex, religie sau etnie.

Ideile democratice moderne au fost răspândite de gânditorii iluminişti, care susțineau trecerea la o formă de conducere democratică. Transformarea s-a produs treptat, de-a lungul epocii moderne.

Evoluția regimului democratic

Deşi minoritar, acest regim politic s-a menținut de-a lungul Antichității şi Evului Mediu (prin Republica Romană sau cea Venețiană), fiind readus în prim plan în epoca modernă. Crearea Statelor Unite ale Americii, revoluțiile din Europa secolului al XIX-lea şi, în secolul al XX-lea, destrămarea imperiilor multinaționale, au dus la creşterea numărului de democrații în lume.

Regimurile politice democratice au avut o evoluție sinuoasă în secolul al XX-lea.

În perioada interbelică, regimuri politice democratice s-au menținut în statele în care democrația era suficient de consolidată pentru a face față problemelor economice, tensiunilor sociale, ascensiunii extremismului de stânga sau de dreapta. Aceste state au fost: Franța, Marea Britanie, S.U.A., Belgia, Olanda, Luxemburg, toate țările nordice (Finlanda, Suedia, Norvegia, Danemarca), Elveția.

După Al Doilea Război Mondial, regimurile politice democratice au existat în statele din occidentul Europei, separate de statele blocului comunist prin „cortina de fier".

După anul 1989, statele europene cu regimuri totalitare în perioada „războiului rece" au optat pentru regimuri politice democratice.

Caracteristici ale regimurilor politice democratice

O caracteristică a regimurilor politice democratice în secolul XX este reprezentată de consemnarea principiilor de organizare a statului în cadrul unor legi fundamentale numite **constituții**. Există şi excepții de la regulă, spre exemplu Marea Britanie, un model al democrației în întregul secol XX, care nu are o constituție propiu-zisă, ci o serie de legi cu caracter constituțional. Caracteristic democrațiilor este respectarea **principiului suveranității**, conform căruia sursa puterii politice este națiunea. De regulă, democrațiile moderne sunt reprezentative, adică cetățenii desemnează prin vot reprezentanți care să guverneze în numele lor. Un alt principiu fundamental este cel al **separației puterilor în stat**. Principiul presupune divizarea puterii în mai multe compartimente, de obicei după o formulă tripartită: puterea executivă, legislativă şi cea judecătorească. Rolul este de a se evita concentrarea autorității în mâinile unui singur individ sau ale unui grup restrâns. O altă caracteristică a democrațiilor este sistemul politic **pluripartidist,** esențial pentru a reprezenta interesele tuturor categoriilor sociale. Apariția şi **consolidarea societății civile** este, de asemenea, o caracteristică a democrațiilor. Această joacă un rol deosebit de important

în semnalarea oricăror abuzuri ale puterii şi reprezintă un mijloc prin care cetățenii pot contribui la îmbunătățirea democrației. Într-un regim democratic funcționează, de asemenea, principiul **egalității tuturor cetățenilor în fața legii**, inclusiv a celor care dețin puterea. Legitimitatea puterii politice se sprijină pe **adeziunea majorității cetățenilor**, deciziile fiind luate în baza alegerilor majorității.

Aceste caracteristici pot fi regăsite pe parcursul întregului secol al XX-lea european într-o formă tot mai consolidată în cadrul vechilor democrații sau într-o formă incipientă în cazul tinerelor democrații, unde identificăm limite ale regimului: acordarea dreptului de vot doar bărbaților, fraudarea alegerilor etc.

Practici politice democratice

Din multitudinea de caracteristici pe care un regim politic le prezintă există câteva a căror punere în aplicare este vitală atunci când facem referire la regimurile politice democratice. Vorbim, aşadar, despre o serie de **practici politice democratice**:

- O practică politică democratică caracteristică democrațiilor europene în secolul al XX-lea este reprezentată de organizarea periodică de **alegeri libere**. Prin acestea, cetățenii au posibilitatea să decidă direcția de dezvoltare a statului în concordanță cu interesele fiecăruia.
- **Competiția electorală** dintre partidele politice este o altă practică comună democrațiilor europene. În secolul al XX-lea, odată cu acordarea dreptului de vot universal, campaniile politice, electorale capătă un rol tot mai important. Acest fapt duce la rafinarea strategiilor partidelor.
- O altă practică politică democratică a fost reprezentată de **acceptarea criticilor la adresa puterii** şi combaterea acestora de către guvernanți prin intermediul argumentelor şi nu a forței.
- **Respectarea regulilor de funcționare a statului** stabilite prin constituții reprezintă o altă practică politică democratică. Aceasta presupune acceptarea principiilor separării puterilor în stat, a pluripartidismului, a suveranității şi reprezentativității.
- O practică importantă a unei democrații este **garantarea şi respectarea drepturilor fundamentale ale omului** şi înscrierea lor în constituție: libertăți individuale (libertatea conştiinței etc.), drepturi social-economice (dreptul la grevă, la proprietate privată etc.), drepturi politice (dreptul de vot etc.), drepturi social-politice (dreptul la asociere etc.), egalitatea în drepturi.
- O altă practică politică democratică este reprezentată de **garantarea libertății de exprimare a opiniei publice**. În secolul al XX-lea, datorită climatului de libertate prezent în statele democratice, presa a ajuns să fie denumită „a patra putere în stat".

B. Regimul democratic în România

În spațiul românesc, apar încercări de modernizare prin democratizare de la începutul secolului al XIX-lea, dorindu-se aceleaşi caracteristici democratice ca în restul Europei. Oficial, România are regim democratic din 1866, când este redactată prima constituție, organizată după principiile liberale. Erau consemnate separarea puterilor în stat, drepturi şi libertăți cetățeneşti, egalitate în fața legii, dar şi votul censitar. Democrația a fost consolidată după Marea Unire din 1918, prin Constituția din 1923, care includea votul universal. Regimul democratic a început să se degradeze în timpul domniei lui Carol al II-lea, începând din 1934, ajungându-se în 1938 la regim politic autoritar. În perioada 1866-1938 au fost folosite practicile politice democratice. După 1944, când puterea revine în mâinile monarhiei şi partidelor istorice, democrația românească reapare, dar este încetul cu încetul înlocuită cu totalitarismul comunist.

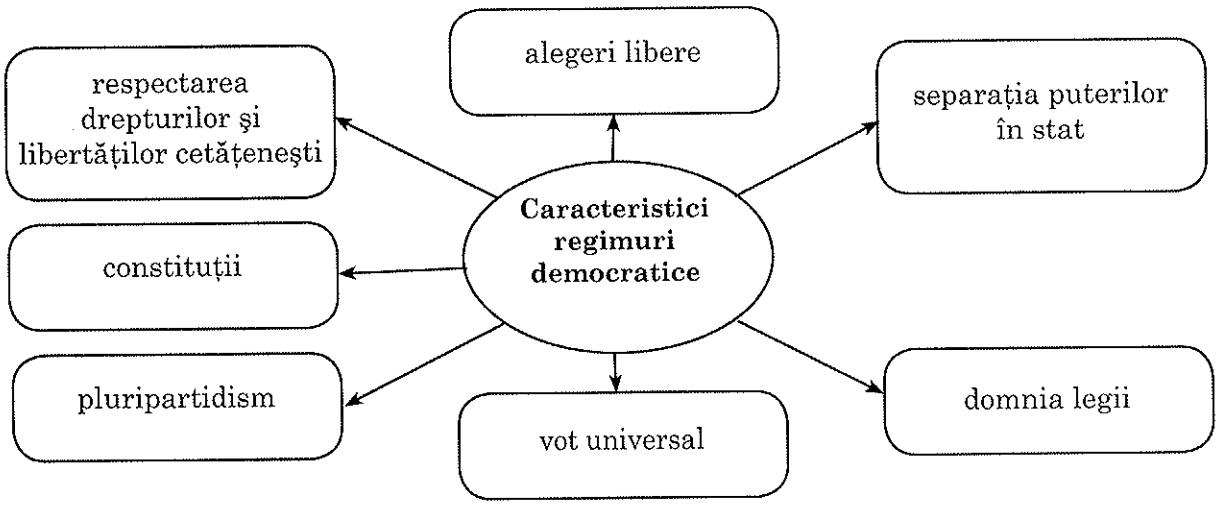

Exemplul secolului al XX-lea ne arată că experienţa democratică este benefică pentru dezvoltarea unei ţări, ducând la respectarea drepturilor omului şi la o viaţă mai bună, în contrast cu experienţa totalitară, a cărei urmări nefaste sunt vizibile chiar şi astăzi pe continentul european.

III. IDEOLOGII ŞI PRACTICI POLITICE AUTORITARE

Cum au funcţionat regimurile politice autoritare ale Europei secolului XX?

A. Regimurile autoritare în Europa

Ideologia regimurilor autoritare

Termenul de „autoritar" provine de la cuvântul „autoritate", adică dreptul, puterea de a comanda sau de a impune cuiva ascultare.

Conducerile autoritare există încă din Antichitate, în Egiptul Antic sau în Roma Antică şi se caracterizează prin concentrarea puterii în mâinile unei persoane, de obicei, pentru a salva statul sau a ieşi dintr-o situaţie de criză. Totuşi, nu putem spune că regimurile autoritare au o ideologie comună, deoarece ele sunt construite de către şi în jurul unei persoane. Ideologia are caracteristici diferite de la stat la stat, chiar dacă practicile politice sunt asemănătoare.

Conceptul de „autoritate" s-a răspândit în Europa prin Republica Romană, devenită, ulterior, Imperiul Roman. Manifestându-se sub diferite forme, regimurile autoritare au fost majoritare în Europa până în epoca modernă, când încep să se răspândească ideile democratice.

Evoluţia regimului politic autoritar

În contextul crizei economice din 1929, a fragilităţii noilor democraţii şi a pericolului totalitar ce devine din ce în ce mai mare, unele state cad pradă autoritarismului. Acest regim politic era menit a salva statul de pericolul totalitar sau, dimpotrivă, a apropia ţara de o putere totalitară (cum a fost cazul regimului din Spania, cu înclinări spre extrema dreaptă).

Regimurile politice autoritare au avut o prezenţă semnificativă în Europa secolului al XX-lea.

În **Portugalia** anului 1932, conducerea a fost preluată de Antonio de Oliveira Salazar, care a devenit preşedinte al Consiliului de Miniştri. Regimul acestuia punea accent pe valorile tradiţionale portugheze, precum şi pe catolicism. Printre măsurile care conferă regimului un caracter autoritar se numără interzicerea partidelor politice, introducerea cenzurii şi înfiinţarea poliţiei politice.

În **Spania**, în 1936, generalul Francisco Franco a declanșat un război civil împotriva comunismului și a republicii. Conflictul se va încheia cu victoria lui Franco, care, în 1939, a instaurat un regim de dictatură, creând un partid unic cu denumirea de „Falanga Spaniolă". Regimul lui Franco a fost inspirat de cel fascist din Italia.

Caracteristici ale regimurilor autoritare

O caracteristică a regimurilor autoritate este reprezentată de **controlul statului asupra societății**, într-o măsură mai pronunțată sau mai redusă, dar nu totală. **Încălcarea unor drepturi și libertăți cetățenești** este, de asemenea, specifică regimurilor autoritare din secolul XX. Acestea creează inclusiv o **poliție politică** menită a înlătura adversarii regimului. De regulă, partidele politice sunt desființate și apare **partidul unic**. Regimurile autoritare, în general, se nasc din considerente subiective (ideea că, în acel moment în istorie, este necesar un regim nedemocratic) mai mult decât din considerente obiective (o ideologie clară, care ar urma să fie pusă în practică). Deci ideologia regimului și a partidului unic este vagă, incertă.

Practici politice autoritare

Printre practicile politice autoritare se numără: încălcarea principiului separării puterilor în stat prin concentrarea puterii într-o singură persoană sau instituție; nerespectarea unor drepturi și libertăți cetățenești (în special dreptul la liberă exprimare); monopartidismul; nerespectarea unor drepturi politice (cum ar fi dreptul la asociere, pus în practică doar când era vorba de afilierea la partidul unic).

B. Regimurile autoritare în România

În România, în 1938, a fost instaurat regimul autoritar al regelui Carol al II-lea (1930-1940), care era foarte asemănător altor regimuri autoritare din Europa. Regele s-a înconjurat de o camarilă regală (grup de favoriți din anturaj, care influențau în interes personal politica statului), a guvernat prin decrete-legi și a dizolvat Parlamentul. A fost adoptată o nouă constituție, conform căreia regelui îi reveneau atât puterea executivă, cât și cea legislativă. În plus, au fost dizolvate partidele politice și s-a introdus cenzura (control de stat asupra presei, radiourilor, televiziunii, spectacolelor și corespondenței).

Regimurile autoritare reprezintă un pericol din cauza nerespectării drepturilor democratice ale cetățenilor, și din perspectiva faptului că se pot transforma pe nesimțite în regimuri de tip totalitar.

IV. Ideologii și practici politice totalitare

Cum au funcționat regimurile politice totalitare ale Europei secolului XX?

În perioada interbelică apar trei tipuri de regimuri politice necunoscute până atunci în istorie: comunismul în Rusia, fascismul în Italia și nazismul în Germania. Regimurile totalitare apar și se dezvoltă pe fondul de instabilitate sau criză politică și economică, sau în state cu insuficientă experiență democratică. Regimurile totalitare își prezintă ideologia drept unica soluție de salvare a statului.

A. Regimul comunist în Europa

Ideologia comunistă

Termenul de „comunism" provine din latinescul *communis*, care însemna universal, în comun.

Principiile ideologiei comuniste au fost trasate pentru prima dată de către germanii Karl Marx și Friedrich Engels, în lucrarea *Manifestul partidului comunist* (1848). Marx considera că sistemul capitalist produce tensiuni interne, care îl conduc la distrugere. În concepția lui, istoria omenirii se baza pe **lupta de clasă**. Așa cum capitalismul a înlocuit feudalismul, și capitalismul va fi înlocuit de comunism, o

societate fără clase sau diferenţe de avere. În **procesul de schimbare a societaţii**, rolul conducător revenea proletariatului (muncitorilor), care trebuia să combată şi să distrugă burghezia capitalistă prin lupta de clasă. Schimbarea societăţii de către proletariat se va face **prin revoluţie**, care va răsturna de la putere burghezia exploatatoare şi va instaura o societate condusă de muncitori.

Într-o fază superioară, statul va dispărea de la sine şi se va naşte **societatea egalitară comunistă**.

Până la instaurarea deplină, comunismul va trebui să treacă printr-o perioadă de tranziţie, în care statul va fi un instrument al „**dictaturii proletariatului**".

Principala caracteristică a ideologiei marxiste a fost ideea desfiinţării proprietăţii private. În concepţia lui Marx, toate relaţiile de proprietate au fost supuse unei necontenite schimbări şi transformări în istorie (Revoluţia Franceză, de exemplu, a desfiinţat proprietatea feudală în folosul celei burgheze). Comunismul vedea legitimă **desfiinţarea proprietăţii private** (burgheze) şi înlocuirea ei cu **proprietatea comună**.

Vladimir Ilici Lenin, revoluţionar rus, era conducătorul bolşevicilor (comuniştii ruşi, membri ai aripii de stânga radicale din Partidul Muncitorilor din Rusia, P.M.S.D.R.).

Lenin preia principiile şi ideile lui Marx, le dezvoltă şi le adaptează nevoilor societăţii ruseşti de la începutul secolului al XX-lea.

Bolşevicii pretindeau că sunt ghidaţi de o ştiinţă a istoriei şi a societăţii – ştiinţa marxist-leninistă. Aceasta era, de fapt **doctrina marxist-leninistă**, pusă în aplicare în Rusia şi, după cel de al Doilea Război Mondial, în Europa de Est şi unele state asiatice.

Comuniştii ruşi pretindeau că ştiu interesele reale ale oamenilor chiar mai bine decât oamenii înşişi. Potrivit ideologiei bolşevice, capitalismul este sursa răului deoarece se bazează pe proprietatea privată, iar burghezia domină viaţa economică şi politică şi exploatează muncitorii. Muncitorii erau consideraţi „**sclavi salariaţi**". Comuniştii pretindeau că vor realiza un transfer de putere către proletariat, înlocuind „dictatura burgheziei" cu „**dictatura proletariatului**".

Lenin considera burghezia incapabilă să conducă o revoluţie, acest lucru putând fi realizat doar de proletariat, care va declanşa o **revoluţie socialistă**. Condiţia esenţială a victoriei era **alianţă dintre clasa muncitoare şi ţărănime**, în care proletariatului îi revenea rolul conducător.

Evoluţia regimului comunist în Rusia

Imperiul Rus condus în mod autoritar de către un ţar a rămas în urma Occidentului în secolul al XIX-lea, având numeroase probleme, printre care corupţia, o populaţie majoritar rurală şi săracă, revolte în unele teritorii anexate şi o clasă politică care nu dorea reforme. În acest context, apare mişcarea revoluţionară comunistă (bolşevică), care dorea punerea în aplicare a ideologiei comuniste.

Urmare a revoluţiei bolşevice din octombrie 1917, **Lenin (1917-1924)**, conducătorul bolşevicilor (socialiştii radicali) preia puterea şi instituie teroarea cu ajutorul poliţiei politice C.E.K.A. După preluarea puterii, partidul bolşevic îşi va lua numele de Partid Comunist. El instituie dictatura proletariatului, sub forma regimului sovietelor (sfaturi, consilii ale muncitorilor).

Instaurarea societăţii socialiste se va face pe etape: naţionalizarea mijloacelor de producţie (întreprinderile industriale, marile proprietăţi etc.), naţionalizarea băncilor, comerţului intern şi extern.

Lenin emite decrete pentru naţionalizarea sectorului privat. însă. ulterior, în 1921, lansează „Noua Politică Economică" (N.E.P.), nouă strategie economică care prevedea o oarecare liberalizare, cu scopul de a scoate Rusia din criza economică. În 1922, creează Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste (U.R.S.S.), iar în 1924 emite o nouă constituţie, care stabilea rolul conducător al Prartidului Comunist – partid unic.

Când Lenin, conducătorul noului stat comunist, a murit, în 1924, a fost succedat de **Stalin (1924-1953)**, care a accentuat represiunea împotriva disidenţilor şi adversarilor săi dinăuntrul partidului, practicând asasinatul în masă. De asemenea, procedurile penale au fost simplificate cât se putea de mult, deciziile fiind delegate unor grupuri de câte trei ofiţeri ai N.K.V.D.-ului (poliţia secretă).

Între anii 1936 și 1938, Stalin a declanșat Marea Teroare, acțiune prin care a eliminat toți opozanții reali sau închipuiți. Perioada a fost marcată de mari procese publice ale foștilor colaboratori ai lui Lenin, precum și de deportări ale unor întregi populații în Gulagul siberian (Administrația Generală a Lagărelor de muncă), acțiuni soldate cu peste un milion de victime. Erau vizați în primul rând, țăranii înstăriți – culacii –, considerați „dușmani ai poporului" și toți cei care se opuneau regimului politic.

Colectivizarea agriculturii s-a făcut forțat, țăranii fiind obligați să predea statului, în colhozuri (forme de muncă în colectiv) și sovhozuri (ferme de stat), pământurile și mijloacele de producție.

În industrie, Stalin abandonează N.E.P.-ul, iar din 1929 a fost introdusă economia planificată și dirijată, prin „planurile cincinale". Începe un proces de industrializare forțată, însoțită de propaganda stahanovistă (întrecere între muncitori pentru depășirea normei de muncă zilnică), axată în special pe industria grea.

La sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, Stalin va exporta modelul totalitar comunist și în alte regiuni ale lumii, printre care și Europa de Est, înglobând România în lagărul comunist. După moartea sa, în 1953, politica de destalinizare promovată de Nikita Hrusciov, conducătorul Uniunii Sovietice, părea să creeze premisele unei liberalizări a regimului, care nu va avea loc.

Omul reformelor a fost **Mihail Gorbaciov** (1985-1991), conducătorul Uniunii Sovietice, care a luat, în anii '80, o serie de măsuri de reformare a comunismului („Glasnost" – transparență și „Perestroika" – reconstrucție) care, neintenționat, vor conduce la prăbușirea regimului. Încercările sale de reformă au dus la încheierea „Războiului Rece", la încetarea monopolului politic al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice și la prăbușirea Uniunii Sovietice. A primit Premiul Nobel pentru Pace în 1990.

B. Regimul fascist în Europa

Ideologia fascistă în Italia

Ideologia fascistă își găsește originile în unele teorii de sfârșit de secol XIX, apărute ca reacție la democrație. Omul era văzut ca parte dintr-un colectiv, o majoritate dezorganizată, ce trebuia condusă de o minoritate organizată. Viața era definită, conform legilor biologice, ca o luptă pentru supraviețuire. Civilizația modernă era văzută ca fiind în criză, necesitând o soluție radicală, totală și finală. Benito Mussolini reunește aceste teorii într-una singură, care stă la baza statului fascist.

Numele idelogiei fasciste provine de la cuvântul latin „fascia", simbolul lictorilor romani. Fascia era un mănunchi de nuiele legat cu o curea în jurul unei securi, purtat în Roma antică de lictori (persoane însărcinate cu paza înalților magistrați) care însoțeau pe dictatori, consuli etc.

Numele nu a fost ales întâmplător, fascismul italian având la bază mitul națiunii unitare și cel al trecutului glorios al țării, reprezentat de Imperiul Roman. Fasciștii au pus un mare accent pe **naționalism** și pe promisiunile de restaurare a onoarei naționale. Scopul regimului fascist din Italia era ca măreția națiunii să fie comparabilă cu gloria Imperiului Roman. Acest obiectiv urma să fie atins pe seama altor popoare, menite a fi cucerite.

Ei susțin crearea unui stat totalitar, cu un singur partid, care urmărește mobilizarea în masă a națiunii și crearea unui **„om nou"**. Urmăreau să formeze, prin îndoctrinare, sport și politici familiale, o elită care să conducă destinele Italiei.

Fasciștii cred că o națiune presupune o conducere puternică, o singură identitate colectivă și capacitatea de a comite violențe și război, cu scopul de a menține națiunea puternică. Baza doctrinei fasciste era **națiunea**, pe care o considerau nu doar o sumă de indivizi, ci **un organism viu**, o Ființă.

Fasciștii sprijină violența, **războiul** și **militarismul**, văzute ca acțiuni care creează regenerare, spirit și vitalitate națională. Disprețuiau rațiunea, glorificau instinctul, voința.

Fascismul este anticomunist, antidemocratic, antiliberal, antiparlamentar, anticonservator, antiburghez și antiproletar și, în multe cazuri, anticapitalist. **Valorile liberale sunt negate** de fascism, considerate cauze ale declinului Italiei. Acestea sunt înlocuite de principiile statului

totalitar, centralizator, interesele individuale fiind subsumate celor colective. Fascismul respinge ideea de egalitate în sens democratic, promovând cultul forței, al curajului și al tinereții, în incercarea de a sublinia faptul că inegalitatea este firească și apare încă de la naștere.

Ideologia fascistă, prin **corporatism**, urmărea soluționarea conflictelor sociale. Corporatismul este o doctrină social-politică și economică apărută după Primul Război Mondial, care preconiza înlocuirea sindicatelor muncitorești cu corporații, organizații profesionale, din care să facă parte atât muncitorii, cât și patronii, precum și înlocuirea parlamentului cu o reprezentanță națională a corporațiilor.

Ideologia fascistă a fost pusă în practică în Italia în 1922, răspândindu-se pe scena politică a altor state europene prin partide de extremă dreaptă.

Evoluția regimului politic fascist în Italia

Italia, după Primul Război Mondial, a suferit din cauza instabilității politice și a problemelor economice. Majoritatea cetățenilor erau nemulțumiți de prevederile Tratatelor de la Paris-Versailles (1919-1920), considerând că Italia nu a primit destule despăgubiri. În 1921, Benito Mussolini a înființat Partidul Național Fascist. Sprijinit de burghezie, partidul devine o forță paramilitară organizată. Un an mai târziu, cu scopul de a prelua puterea, P.N.F. a organizat „Marșul asupra Romei", la care au participat 40.000 de simpatizanți, „cămăși negre".

Odată ajuns la guvernare, Mussolini își elimină adversarii politici, în special pe socialiști. În 1925-1926, au fost adoptate legile fasciste, prin care a fost instituit un regim dictatorial: instituțiile democratice au căpătat un rol decorativ, deputații opoziției au fost excluși din Parlament, țara era condusă de **il Duce**, ce deținea puterea executivă și legislativă, asistat de Marele Consiliu Fascist, partidele politice au fost interzise, a fost instituită cenzura. Este organizată poliția politică, iar societatea, în special tinerii, va fi înregimentată în structuri ale partidului unic. Economia este reorganizată după principii corporatiste. Corporațiile se constituie pe ramuri industriale și sunt formate din reprezentanți ai patronilor, sindicatelor și Partidului Național Italian. Ele stabilesc producția, planificarea și salarizarea muncitorilor.

Statul dirija economia și, pentru a reduce dependența de produsele străine, s-a introdus autarhia (economie închisă, bazată pe propriile resurse, care este independentă de schimbările de pe piața internațională).

Mussolini a împăcat Biserica Catolică, foarte influentă în statul italian, semnând Acordul de la Lateran (1929), ce recunoștea independența Vaticanului. Mussolini instaurează dictatura și conduce Italia după bunul său plac, până la răsturnarea sa, în 1943, și executarea sa, în 1945.

C. Regimul nazist în Europa

Ideologia nazistă

Termenul de „nazist" provine de la numele complet al partidului nazist: Partidul Muncitoresc German Național-Socialist (în germană: Nazionalsozialistische Deutsche Arbeitpartei, primele două silabe pronunțându-se „nați").

Ideologia nazistă este o variantă a fascismului imaginată de către Adolf Hitler, ale cărui idei au fost exprimate în lucrarea *Mein Kampf* (1925).

Hitler vorbește despre impunerea prin forță a „noii ordini" naziste, care să permită crearea așa-numitului **spațiul vital** (Lebensraum), absolut necesar pentru dezvoltarea „Germaniei mari". Căutarea spațiului vital însemna, în concepția lui Hitler, ruperea lanțurilor impuse la Versailles și preluarea de teritorii pe seama țărilor vecine. A apărut astfel un adevărat ethos militar, ale cărui concretizări practice au fost formațiunile paramilitare: Cămășile Brune și S.S.-ul.

În lucrarea sa, Hitler expune și **teoria superiorității ariene**. Considera că germanii reprezentau rasa superioară ce trebuia să supună rasele inferioare (slavi, asiatici) și să extermine rasele impure, evreii sau țiganii. Așadar, în centru ideologiei naziste stă naționalismul fundamentat pe ideea superiorității rasei germane, precum și antisemitismul.

Baza doctrinei naziste o reprezenta poporul. Deși a subliniat necesitatea conducerii poporului de către un singur om, Hitler a încercat

să obțină o susținere de masă, impunându-și controlul asupra mijloacelor de informare în masă. A dat dovadă de abilități în materie de propagandă politică de atragere a sprijinului majorității poporului german și de punere în scenă a unor mari mitinguri și manifestații naziste.

Adolf Hitler a fost cel care a pus ideologia nazistă în practică în Germania, odată cu ajungerea la putere în 1933.

Evoluția regimului politic nazist în Germania

Pierzând Primul Război Mondial, Germania a fost forțată să plătească despăgubiri uriașe statelor învingătoare. Inflația a atins cote exagerat de înalte (bancnotele mai mici de un milion de mărci fiind atât de devalorizate încât erau folosite ca tapet pentru pereți). Pe fundalul acestor probleme, cât și a teoriilor ce puneau înfrângerea pe seama evreilor, s-a născut Partidul Muncitoresc German Național-Socialist. În Germania, urmare a alegerilor parlamentare, câștigate de naziști, la data de 30 ianuarie 1933, Adolf Hitler a devenit cancelar (prim-minstru). A fost **instaurată dictatura** prin acordarea de puteri depline lui Hitler de către Parlament, liderul deținând, pe lângă puterea executivă, și putere legislativă.

Partidele politice și sindicatele au fost desființate și Partidul Nazist a devenit **partid unic**. Este înființată **poliția politică**, Gestapo, și **începe eliminarea potențialilor adversari politici**, astfel că în 30 iunie 1934 are loc „Noaptea cuțitelor lungi". Hitler ordonă asasinarea, de către S.S. (formațiune paramilitară a partidului; garda personală a lui Hitler) a principalului său rival din partid, Ernst Rohm, precum și a liderilor importați ai gupării paramilitare rivale, S.A.(trupe de asalt).

Pe parcursul anilor următori va pune în aplicare programul de expansiune teritorială a Germaniei în Europa, precum și politica sa antisemită.

Inițial, **anexează Germaniei**, în 1938, cu acordul Franței și Marii Britanii, teritorii locuite de populație de origine germană: Austria (Anschlluss) și zona sudetă a Cehoslovaciei. Ulterior, după 1939, **cucerește întinse teritorii** din Europa, pe care le exploatează economic în folosul Germaniei.

În cadrul **acțiunilor antisemite**, un rol important l-au avut Legile de la Nurenberg, emise în 1935. Prin aceste legi era definită calitatea de cetățean german, evreilor fiindu-le retrasă cetățenia germană; li se interzicea practicarea unor profesii, ca medic sau avocat, erau obligați să poarte pe haine semnul distinctiv, Steaua lui David (stea galbenă, în șase colțuri), erau interzise căsătoriile mixte. De asemenea, evreii vor fi evacuați din propriile locuințe și forțați să se mute în locații special construite, în afara orașelor, în **ghetouri**. În 1938 are loc „Noaptea de cristal", acțiune antisemită, prin care s-au vandalizat pe scară largă locuințele, magazinele și sinagogile evreiești. În perioa-da celui de-al Doilea Război Mondial, Hitler a apelat la așa-numita **„soluție finală"**, exterminarea evreilor prin înființarea de lagăre de exterminare în masă. **Holocaustul** reprezintă, fără îndoială, una din cele mai mari crime din istoria omenirii, de unde și importanța rememorării acestuia pentru a se evita un nou asemenea genocid.

Hitler va conduce Germania până în aprilie 1945, când s-a sinucis.

D. Caracteristici generale ale regimurilor totalitare

Principala caracteristică a regimurilor totalitare (și diferențiere față de regimurile autoritare) este faptul că ajung **să controleze în totalitate societatea**, inclusiv viața privată și gândirea oamenilor. Pentru aceasta se folosesc de **ideologia oficială** și de un sistem **modern de propagandă**.

În toate aceste regimuri, adversarii politici sunt eliminați și se creează partide unice. De regulă, puterea politică este acaparată de lider, care ajunge să reprezinte întregul regim. O altă caracteristică a regimurilor politice totalitare este **nerespectarea drepturilor omului**.

De asemenea, în toate regimurile totalitare, **economia este controlată de stat**, dar folosind mijloace diferite. Regimurile fasciste colaborează cu marea industrie, pe când cele comuniste desființează proprietatea privată prin etatizare (confiscarea proprietăților de către stat).

E. Practici politice ale regimurilor totalitare

Din numeroasele elemente ale ideologiilor comunistă, fascistă, nazistă se desprind câteva constante, care sunt puse în aplicare în toate regimurile totalitare, numindu-se **practici politice totalitare**.

• O practică politică totalitară este reprezentată de desființarea partidelor politice și **crearea partidului unic**. În Italia, acesta se numea Partidul Național Fascist, în Germania, Partidul Muncitoresc Național Socialist German, iar în Rusia, Partidul Comunist Bolșevic.

• O altă practică totalitară este **fraudarea alegerilor** electorale sau suspendarea acestora. Reprezentativă pentru sistemul totalitar comunist a fost desfășurarea în continuare a alegerilor electorale, deși rezultatul era controlat de regim.

• Promovarea cultului personalității (a conducătorului) reprezintă o practică comună pentru regimul fascist (Mussolini), nazist (Hitler) sau comunist (Stalin, Ceaușescu). **Cultul personalității** se manifesta prin mari manifestații publice și opere literare sau artistice care preamăreau conducătorul, omniprezent în spațiul public: „Tătucul popoarelor" în Rusia, „Il Duce" în Italia, „Fuhrer-ul" în Germania. Mussolini susținea că guvernarea trebuie să revină numai acelor personalități care se puteau ridica deasupra intereselor personale și aveau virtuți morale. Hitler gândea asemănător, disprețuind principiul parlamentar de decizie prin intermediul majorității.

• În toate regimurile politice totalitare, o practică politică devine înființarea de **organizații oficiale de masă**. Scopul lor era înregimentarea și îndoctrinarea politică a copiilor, tinerilor, femeilor, muncitorilor sau intelectualilor („Tineretul hitlerist", Pionierii).

• O altă practică politică totalitară este reprezentată de crearea unui **aparat de represiune** împotriva societății. Cea mai temută instituție de represiune era poliția politică (Securitatea în România – 1948, CEKA, NKVD, KGB, în URSS, Gestapo în Germania etc.). Aceasta avea menirea de a-i elimina pe toți cei care se împotriveau regimului (prin internarea în lagăre de muncă, lagăre de concentrare, asasinat în masă).

• Regimurile totalitare s-au manifestat prin **eliminarea opozanților regimului**. GULAG („Administrația Generală a Lagărelor de muncă") a fost o ramură a poliției interne sovietice, care controla sistemul penal al lagărelor de muncă forțată și a închisorilor, devenite cunoscute ca locuri pentru deținuții politici. Italia a deportat opozanții în Insula Lipari.

• Promovarea ideologiei oficiale prin intermediul mass-media reprezintă o altă practică politică totalitară a secolului al XX-lea. **Mediatizarea ideologiei**, zi de zi, favoriza acceptarea principiilor acesteia. Înregimentarea populației se realiza prin intermediul sistemului educațional și prin propagandă.

• O altă practică politică totalitară este reprezentată de controlul mijloacelor de informare în masă prin intermediul cenzurii. **Cenzura** avea rolul de a elimina toate informațiile din spațiul public care contraveneau ideologiei regimului.

• Existența unei elite politice care asigura funcționarea regimului și profita de existența acestuia: **nomenclatura** (grup social cu funcții înalte de conducere, privilegiați ai regimurilor de tip sovietic sau totalitar).

• **Dirijism economic și social** prin corporatism în Italia, colhozuri în Rusia, C.A.P.-uri în Rusia, naționalizare etc.

• **Nerespectarea principiului separării puterilor în stat**, puterea politică fiind concentrată în mâinile unei singure persoane, sau funcții.

• **Încălcarea drepturilor și libertăților cetățenești.**

• **Lipsa de transparență.**

Mișcarea comunistă și cea fascistă s-au aflat pe tot parcursul secolului al XX-lea pe poziții antagonice. Cu toate că practicile politice ale fasciștilor și comuniștilor erau asemanătoare, anticomunismul a fost una din caracteristicile esențiale ale partidelor fasciste. Pe de altă parte, partidele comuniste s-au proclamat antifasciste.

F. România

Extrema dreaptă

România perioadei interbelice a fost marcată de existența, din 1927, a Legiunii Arhanghelului Mihail, organizație de extremă dreaptă condusă de Corneliu Zelea Codreanu. Împrumuta o mare parte din ideologia fascistă, dar era profundă influența și a religiei ortodoxă. Membrii Legiunii se considerau apărători ai societății tradiționale și o piedică în calea degradării morale a României. Se punea accentul pe naționalism, considerându-se că „România e a românilor". Altă caracteristică era mesianismul, care se împletea cu moartea eroică, pentru națiune (misticism). Era predominant și caracterul antidemocratic: conducerea țării trebuia să fie formată din elite, care nu sunt alese, ci se afirmă moral, democrația și votul universal fiind considerate nepotrivite. Din 1930, își schimbă numele în Garda de Fier și din 1934 se transformă în partid politic, („Totul pentru Țară"), care păstra Garda de Fier ca element paramilitar.

Până în 1938, lider a fost Corneliu Zelea Codreanu, iar în perioada 1938-1940, Garda a fost condusă de Horia Sima. Garda era susținută de studenți, preoți, dar și de intelectuali, ca Mircea Eliade, Emil Cioran și Nae Ionescu.

Printre practicile politice se număra asasinatul politic (1933 – I.G. Duca, 1939 – Armand Călinescu, 1940 – Nicolae Iorga).

Guvernarea Antonescu

În 1940, ajunge la putere generalul Ion Antonescu, care guverna împreună cu Horia Sima. România, numită „stat național-legionar", avea puternice accente totalitare, iar practicile politice includeau eliminarea evreilor din funcții publice (conform ideologiei naziste) sau chiar exterminarea lor. Romii au fost și ei țintele deportărilor și exterminărilor. După rebeliunea legionară din 1941, Antonescu rămâne singur la putere, continuând cu un regim de autoritate.

Legionarii au subminat încrederea în democrație, dar au existat și din cauza slăbiciunii democrației românești.

Extrema stângă

În România, Partidul Comunist de extremă stângă a fost creat în 1921 și interzis, în 1924, de guvernul liberal, care l-a acuzat de „acțiuni anti-românești" după răscoala de la Tatar-Bunar (localitate în Ucraina, centrul revoltei Țărănești armate, instigată și susținută de către bolșevici și P.C.R. în scopul ruperii Basarabiei de România). A rămas în ilegalitate până în 1944, acționând clandestin (în mod ascuns). Din 1944 a început să preia treptat puterea, până la instaurarea regimului comunist, în 30 decembrie 1947. După 1948, comunismul românesc a trecut prin două etape principale, cea stalinistă, sub conducerea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej și cea a național-comunismului, din timpul lui Nicolae Ceaușescu. A avut loc naționalizarea bunurilor și colectivizarea, iar printre practicile politice se numărau cultul personalității, supravegherea populației prin organe represive (Securitatea) și cenzura (în 1948, apare *Indexul cărților interzise*, cu peste 8000 de titluri).

Concluzii

Primul război mondial, prin dimensiunile sale temporale şi geografice, prin uriaşele eforturi umane şi materiale făcute de toate statele combatante, prin caracteristicile sale militare şi, nu în ultimul rând, prin numărul nemaiîntâlnit de victime, a marcat, în mod tragic, sfârşitul brusc al unei lumi şi intrarea într-un secol nou, al violenţei pe scară largă, al ideologiilor combatante, al totalitarismelor şi al crimelor de masă programatic induse de stat. În acelaşi timp, „scurtul" secol XX va fi, poate tocmai din cauza conflagraţiilor nimicitoare ce l-au marcat, un secol al proiectelor paşnice al preocupărilor formidabile pentru drepturile individului la nivel internaţional, al unui extraordinar avans tehnico-ştiinţific, precum şi un reper fundamental în construirea unei lumi a valorilor democratice şi a libertăţii.

Libertatea, care stă la baza statelor democratice, a permis progresul în toate domeniile, cu participarea tuturor membrilor societăţii, demonstrând superioritatea ideologiei democratice în raport cu ideologiile apărute de-a lungul istoriei.

Unul dintre marile avantaje ale democraţiei îl reprezintă garantarea drepturilor omului de către stat, care are obligaţia de a veghea la res-pectarea lor. Spre exemplu, după anul 1989, Constituţia României se referă în mod expres la drepturile şi libertăţile fundamentale ale cetăţenilor, precum: dreptul la vot, dreptul la protecţie socială, dreptul la o educaţie corespunzătoare etc., spre deosebire de regimul comunist, unde o parte din aceste drepturi nu existau (dreptul la proprietate), iar o altă parte existau, dar nu funcţionau (dreptul la vot).

Fără a face o apologie a democraţiei, conştienţi de neajunsurile ei, nu putem să nu observăm faptul că marile crime ale secolului al XX-lea sunt produsul unor regimuri politice de tip totalitar. Holocaustul sau crimele regimului comunist sunt dovada supremă a pericolului pervertirii ideii de moralitate cu care totalitarismele operează. Moral devine ceea ce este în folosul regimului şi nu ceea ce se află în concordanţă cu drepturile fundamentale ale omului.

Pentru a se putea menţine la putere, regimurile totalitare creează organe de represiune, ca poliţia politică, cu scopul de a elimina opozanţii. Se instituie, în acest mod, un regim de teroare, completat de o puternică propagandă ideologică. Fie că se numea fascistă, nazistă sau comunistă, ideologia acaparează întreg spaţiul public.

Scopul totalitarismului este crearea unui om nou, supus statului şi deciziilor conducătorului. Acest fapt duce la situaţia nefirească în care indivizii din societate renunţă la spiritul critic, gândesc în limite impuse, se depersonalizează. Aceia care au opinii diferite sunt obligaţi să se conformeze. În cazul regimului comunist s-a ajuns chiar la crearea unui nou limbaj – „limba de lemn", folosită de oficialităţi pentru a ascunde diversele probleme ale acestuia. Scopul limbii de lemn este de a ascunde realitatea şi de a prezenta o versiune idealizată a ei, comunicând, în fapt, foarte puţin. Toate aceste modificări impuse societăţii de regimurile totalitare duc în ultimă instanţă la pierderea demnităţii umane. Totalitarismul, indiferent de forma pe care a îmbrăcat-o (comunist, nazism sau fascism), a dus la izolarea oamenilor, la distrugerea relaţiei dintre oameni, prin teroare şi la distrugerea relaţiei dintre oameni şi realitate prin ideologie.

O serie de critici pot fi aduse şi regimurilor democratice, în special în ceea ce priveşte birocratizarea excesivă a statului şi incapacitatea sa de a reacţiona rapid la problemele sociale. Acest fapt face ca regimurile democratice să devină vulnerabile în perioadele de criză, existând oricând riscul ascensiunii unor idei autoritare sau totalitare.

Privind retrospectiv în competiţia dintre totalitarism şi democraţie, în secolul al XX-lea, la nivel european, câştigătoare pare a fi democraţia. În fapt, ambele modele politice prezintă o serie de dezavantaje, cu menţiunea că regimurile democratice, prin garantarea libertăţilor fundamentale, conţin şi premisele corectării lor.

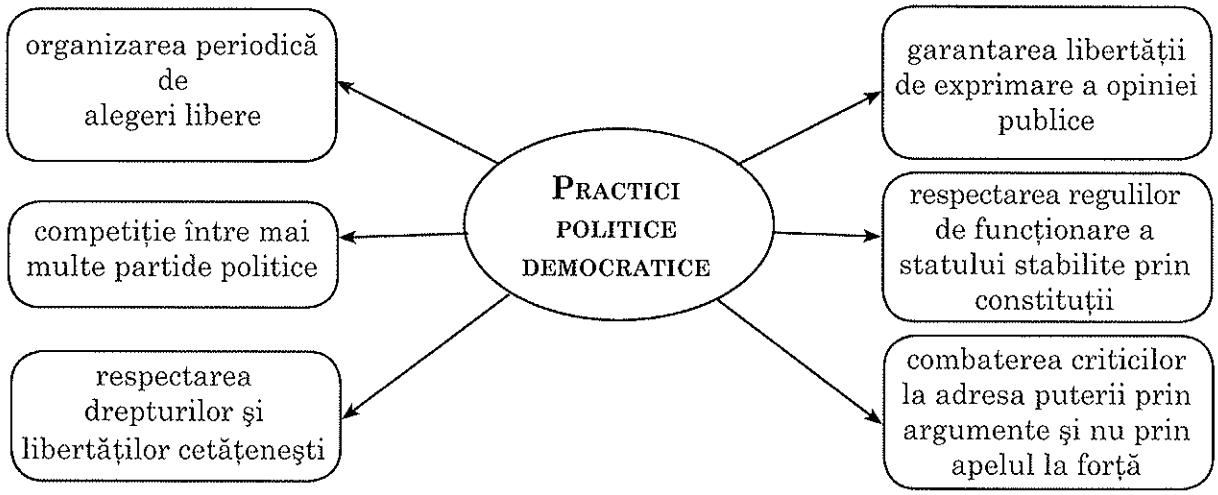
PRACTICI POLITICE DEMOCRATICE
organizarea periodică de alegeri libere
competiție între mai multe partide politice
respectarea drepturilor și libertăților cetățenești
garantarea libertății de exprimare a opiniei publice
respectarea regulilor de funcționare a statului stabilite prin constituții
combaterea criticilor la adresa puterii prin argumente și nu prin apelul la forță

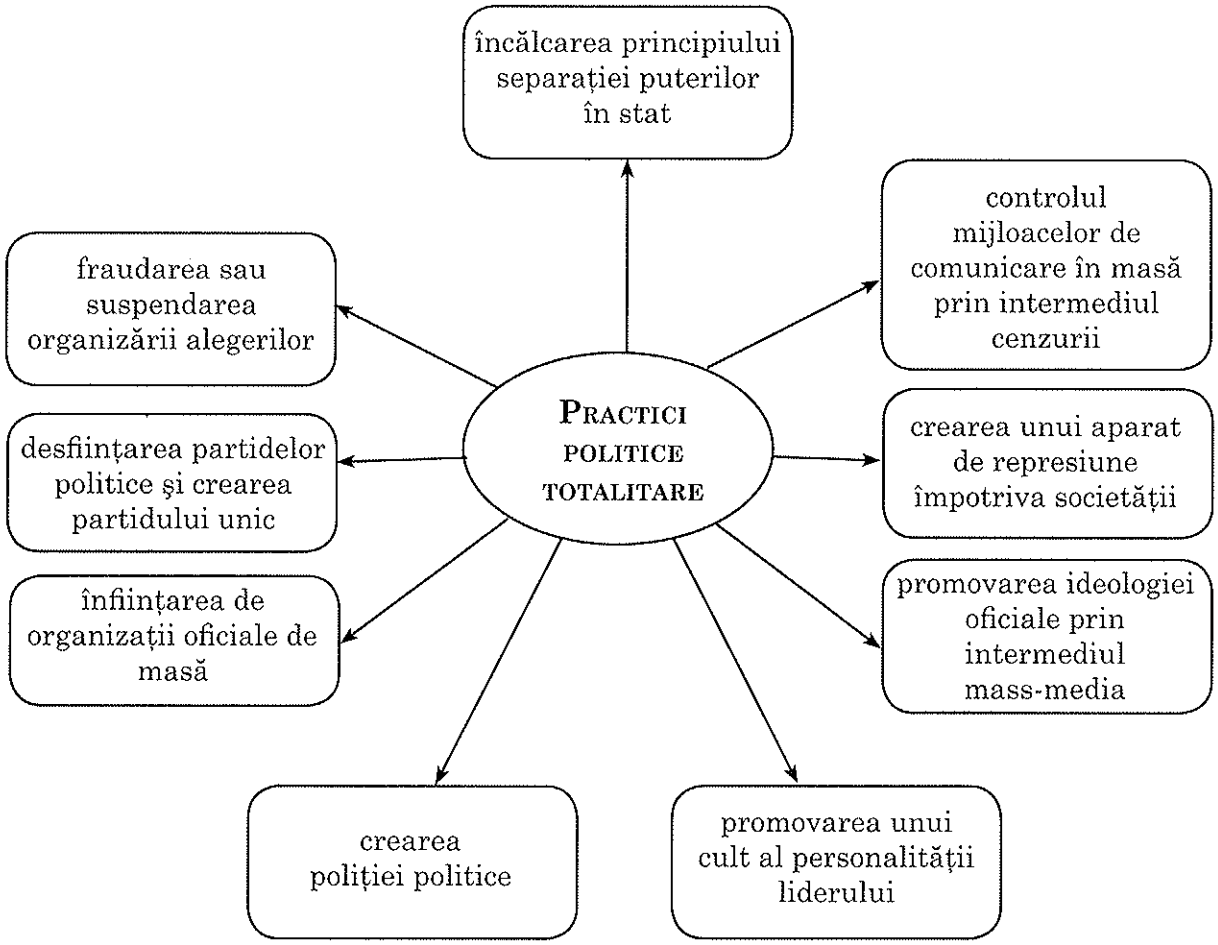
PRACTICI POLITICE TOTALITARE
încălcarea principiului separației puterilor în stat
fraudarea sau suspendarea organizării alegerilor
desființarea partidelor politice și crearea partidului unic
înființarea de organizații oficiale de masă
controlul mijloacelor de comunicare în masă prin intermediul cenzurii
crearea unui aparat de represiune împotriva societății
promovarea ideologiei oficiale prin intermediul mass-media
crearea poliției politice
promovarea unui cult al personalității liderului

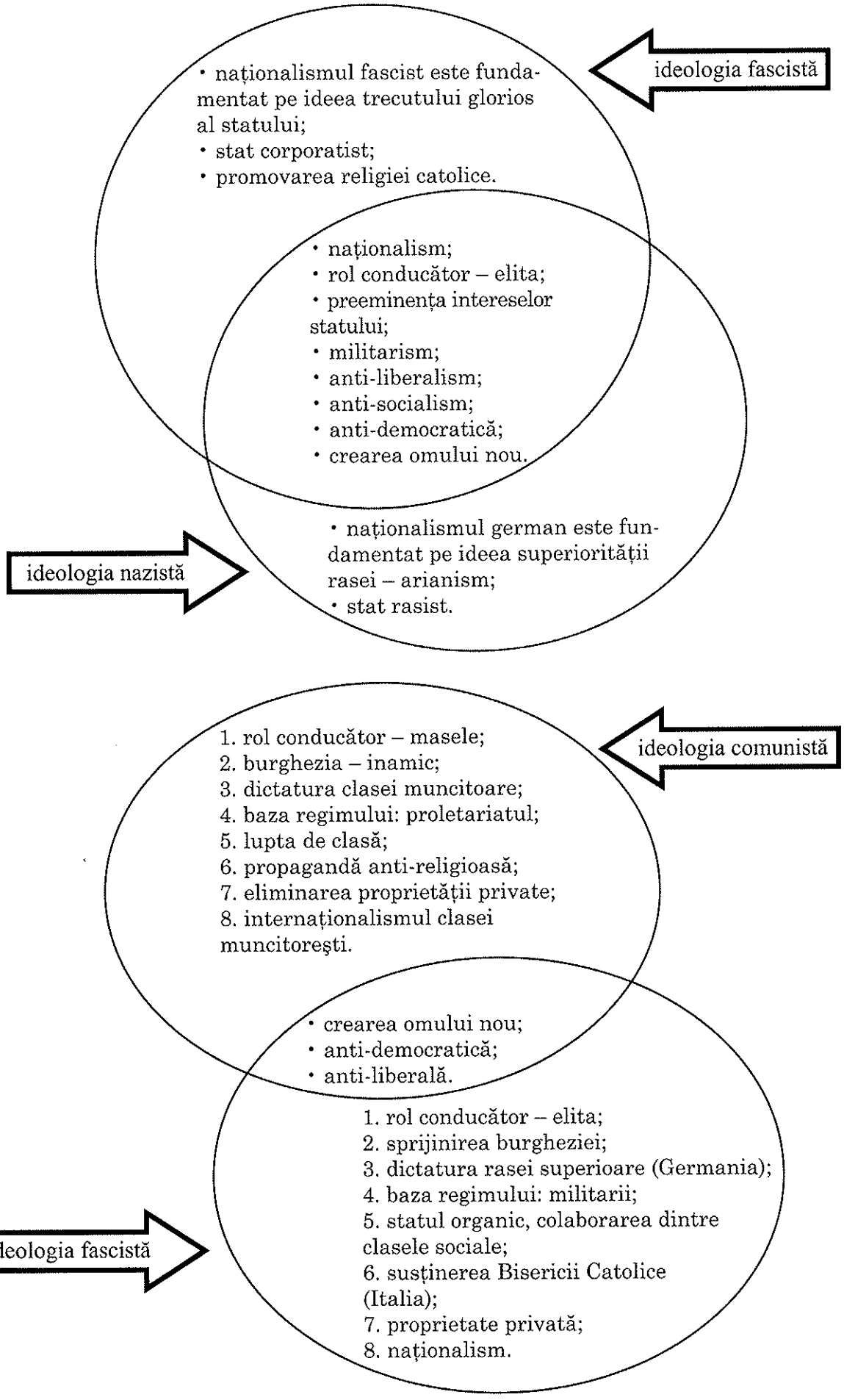
ideologia fascistă
• naționalismul fascist este fundamentat pe ideea trecutului glorios al statului;
• stat corporatist;
• promovarea religiei catolice.
• naționalism;
• rol conducător – elita;
• preeminența intereselor statului;
• militarism;
• anti-liberalism;
• anti-socialism;
• anti-democratică;
• crearea omului nou.
ideologia nazistă
• naționalismul german este fundamentat pe ideea superiorității rasei – arianism;
• stat rasist.
ideologia comunistă
1. rol conducător – masele;
2. burghezia – inamic;
3. dictatura clasei muncitoare;
4. baza regimului: proletariatul;
5. lupta de clasă;
6. propagandă anti-religioasă;
7. eliminarea proprietății private;
8. internaționalismul clasei muncitoreşti.
• crearea omului nou;
• anti-democratică;
• anti-liberală.
ideologia fascistă
1. rol conducător – elita;
2. sprijinirea burgheziei;
3. dictatura rasei superioare (Germania);
4. baza regimului: militarii;
5. statul organic, colaborarea dintre clasele sociale;
6. susținerea Bisericii Catolice (Italia);
7. proprietate privată;
8. naționalism.

REGIMUL POLITIC	comunist	fascist	nazist
simbol	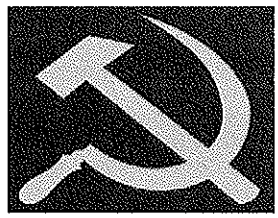	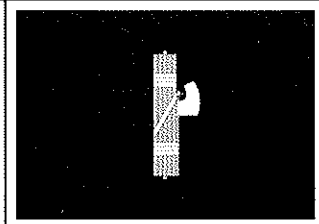	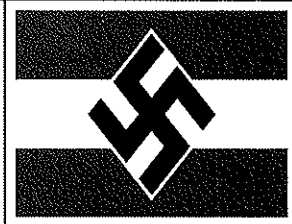
țara	Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste	Italia	Germania
perioada	interbelică și postbelică	interbelică	interbelică
lider	Vladimir I. Lenin Iosif V. Stalin	Benito Mussolini	Adolf Hitler
partid	Partidul Comunist bolșevic al Uniunii Sovietice	Partidul Național Fascist	Partidul Muncitoresc-Național Socialist German
originea termenului	de la latinescul *communis* (însemnând *universal*)	de la latinescul *fascis* (legătură de nuiele cu o secure în mijloc, simbolul lictorilor romani)	forma prescurtată a numelui partidului Nationalsozialistische
ideologie	comunistă	fascistă	nazistă
concepte-cheie	lupta de clasă, internaționalismul proletar, revoluția proletariatului	corporatism	inegalitarea raselor (arianism), rasism, antisemitism, spațiul vital Lebensraum

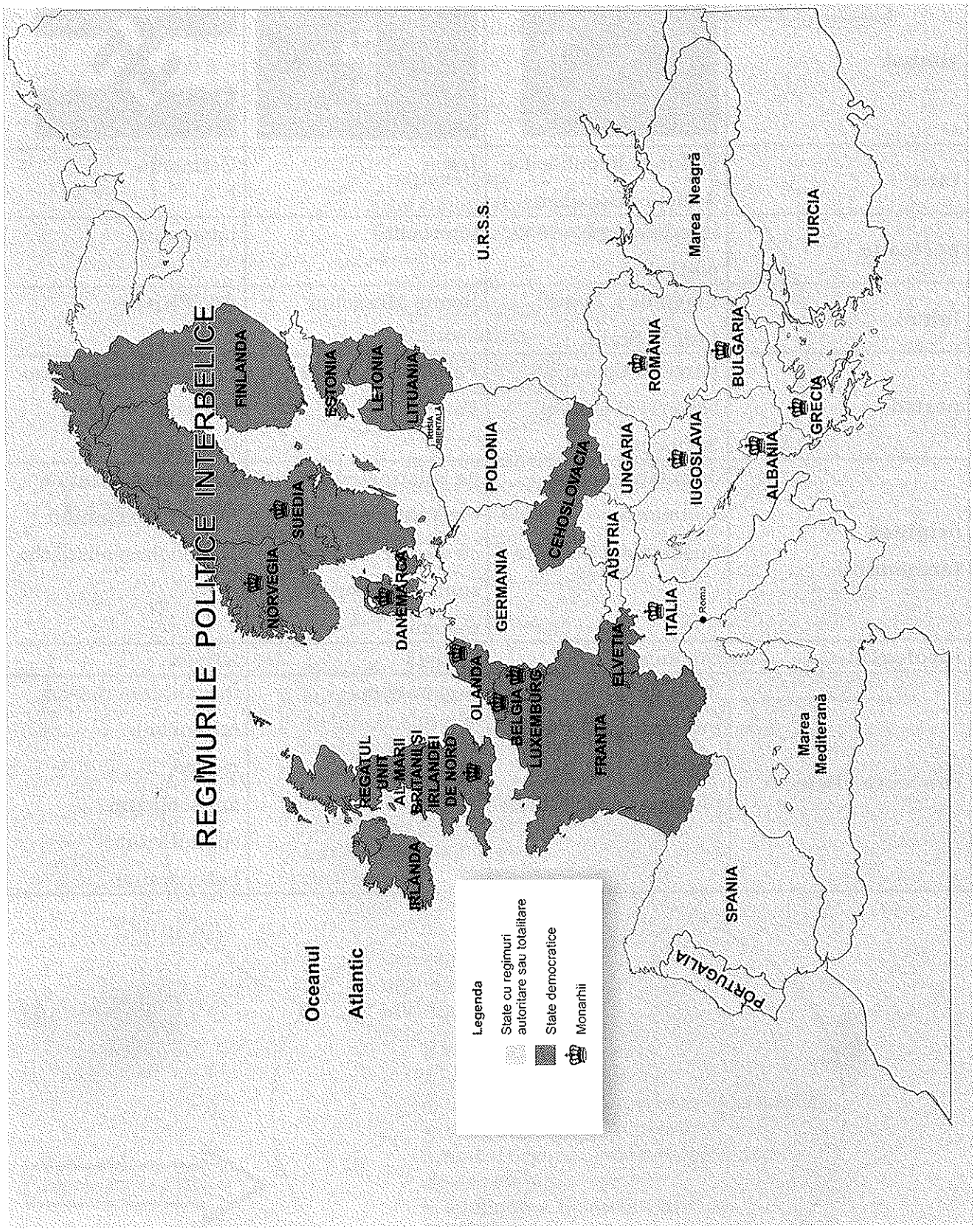
REGIMURILE POLITICE INTERBELICE
Oceanul
Atlantic
FINLANDA
ESTONIA
LETONIA
LITUANIA
RUSIA ORIENTALĂ
U.R.S.S.
Marea Neagră
TURCIA
ROMÂNIA
BULGARIA
GRECIA
ALBANIA
IUGOSLAVIA
UNGARIA
AUSTRIA
CEHOSLOVACIA
POLONIA
GERMANIA
SUEDIA
NORVEGIA
DANEMARCA
OLANDA
BELGIA
LUXEMBURG
ELVETIA
FRANTA
ITALIA
Roma
Marea Mediterană
SPANIA
PORTUGALIA
REGATUL UNIT AL MARII BRITANII ŞI IRLANDEI DE NORD
IRLANDA
Legenda
State cu regimuri autoritare sau totalitare
State democratice
Monarhii

HOLOCAUSTUL

Legendă

- Teritorii aflate sub administrație românească
- Lagăre de concentrare
- Teritorii sovietice aflate sub administrație germană

Evaluare

Subiectul al II-lea **30 puncte**

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A.. *„Din 1934, nimic nu mai stătea în calea instalării unui regim totalitar în [Germania]. Centralizarea este împinsă până la limita extremă. Hitler stăpâneşte, perfect, Partidul Naționalist [al Muncitorilor Germani]. (...) Aparatul polițienesc este învestit cu putere redutabilă. (...) Cât despre politica rasială, punctul central al sistemului, aceasta se manifestă prin măsuri de protejare a rasei şi printr-o legislație [antisemită].*"

(S. Bernstein, P. Milza, *Istoria Europei*)

B. *„[...] După adoptarea legilor fastiscisime [...] Esența puterii aparține în fapt „Ducelui" [Mussolini]. În principiu acesta nu dă socoteală decât în fața regelui şi are mari atribuții economice în calitate de ministru al corporațiilor şi militare ca şef suprem al armatei. El numeşte şi revocă miniştrii care nu sunt decât simpli executanți şi poate legifera prin decret-lege fără control parlamentar. Mussolini este asistat de Marele Consiliu al Fascismului care adună în jurul său, pe lângă foştii săi camarazi, miniştri şi câțiva înalți funcționari. Partidul unic are drept misiune înregimentarea şi supravegherea populației, mobilizarea permanentă a acesteia în serviciul regimului răspândind în raidurile sale cuvintele de ordine ale puterii care veghează la aplicarea lor. El participă la menținerea ordinii cu ajutorul miliției, organizație paramilitară ale cărei efective ating în 1940, 700.000 de membri.[...]"*

(S. Bernstein, P. Milza, *Istoria Europei*)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Numiți legislația totalitară menționată în sursa B. **2 puncte**
2. Numiți partidul totalitar menționat în sursa A. **2 puncte**
3. Formulați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la partidul unic din Italia, susținându-l cu două informații selectate din sursă. **6 puncte**
4. Menționați, pe baza sursei B, două atribuții ale Ducelui. **4 puncte**
5. Formulați, pe baza sursei A, un punct de vedere referitor la regimul politic din Germania, susținându-l cu două informații selectate din sursă. **6 puncte**
6. Prezentați o caracteristică a regimurilor politice democratice în secolul al XX-lea. **6 puncte**
7. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia ascensiunea unor ideologii totalitare este o caracteristică a Europei în prima jumătate a secolului al XX-lea. **4 puncte**

(Se punctează coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

1. **2 puncte** pentru numirea legislației totalitare menționată în sursa B
2. **2 puncte** pentru numirea partidului totalitar precizat în sursa A
3. **2 puncte** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la partidul unic din Italia
   câte 2 puncte pentru selectarea, din sursa B, a oricăror două informații care susțin punctul de vedere formulat. (2 p. x 2 = 4 p.)
4. **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două atribuții ale „Ducelui" din sursa B (2 p. x 2 = 4 p.)
5. **2 puncte** pentru formularea, pe baza sursei A, a oricărui punct de vedere referitor la regimul politic din Germania
   câte 2 puncte pentru selectarea, din sursa A, a oricăror două informații care susțin punctul de vedere formulat (2 p. x 2 = 4 p.)
6. **2 puncte** pentru menționarea oricărei caracteristici a regimurilor politice democratice în secolul al XX-lea
   4 puncte pentru prezentarea caracteristicii menționate
7. **1 punct** pentru pertinența argumentării afirmației conform căreia ascensiunea ideologiilor totalitare este o caracteristică a Europei în prima jumătate a secolului al XX-lea
   2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține afirmația dată
   1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Răspunsuri

1. Legile „*fastiscisime*".
2. Partidul Naționalist al Muncitorilor Germani.
3. Rolul partidului unic în Italia fascistă era de a înființa organizații de tip fascist destinate populației, de a supraveghea populația, de a organiza acțiuni de propagandă.
„*Partidul unic are drept misiune înregimentarea și supravegherea populației, mobilizarea permanentă a acesteia în serviciul regimului, răspândind în raidurile sale cuvintele de ordine ale puterii care veghează la aplicarea lor.*"
4. „*are mari atribuții economice în calitate de ministru al corporațiilor și militare ca șef suprem al armatei*".
5. Regimul politic din Germania sub conducerea lui Adolf Hitler era unul totalitar, care controla societatea prin intermediul aparatului polițienesc și avea ca idee centrală antisemitismul.
„*Aparatul polițienesc este învestit cu putere redutabilă; Cât despre politica rasială, punctul central al sistemului, aceasta se manifestă prin măsuri de protejare a rasei și printr-o legislație [antisemită]*".
6. Crearea Statelor Unite ale Americii, revoluțiile din Europa secolului al XIX-lea și, în secolul al XX-lea, destrămarea imperiilor multinaționale au dus la creșterea numărului de democrații în lume.

O caracteristică a regimurilor politice democratice în secolul XX este reprezentată de consemnarea principiilor de organizare a statului în cadrul unor legi fundamentale numite constituții. Există și excepții de la regulă, spre exemplu Marea Britanie, un model al democrației în întregul secolul XX, care nu are o constituție propiu-zisă, ci o serie de legi cu caracter constituțional.

Regimurile politice democratice au avut o evoluție sinuoasă în secolul al XX-lea.
7. În anii '30, Marea criză economică a dus la destabilizarea democrațiilor europene formate după Primul Război Mondial. În Germania, acest fapt a fost accelerat de nemulțumirile populației față de pacea încheiată la Versailles. În acest context, în anul 1933, Adolf Hitler devine cancelar al Germaniei, susținând o nouă ideologie, cea nazistă. Caracterul totalitar al ideologiei este dat de prevederi precum nevoia înregimentării rasei „superioare" germane (ariană), cu scopul de a obține așa-numitul „spațiul vital" în Europa, absolut necesar pentru dezvoltarea Germaniei.

Apariția și consolidarea ideologiei totalitare naziste în Germania după anul 1933 ne permite să afirmăm faptul că ascensiunea unor ideologii totalitare este o caracteristică a Europei în prima jumătate a secolului al XX-lea.

Caracteristică

= **trăsătură** care este specifică unei acțiuni, eveniment, fapt istoric.

Întrebare: **Care** sunt trăsăturile specifice „acestei situații"?
Exemplu: Precizați o caracteristică a relațiilor internaționale în perioada secolelor XIV-XVI?
Răspuns: O caracteristică a secolelor XIV-XVI în planul relațiilor internaționale este lupta antiotomană sub forma cruciadelor târzii.

Evaluare

Subiectul al III-lea

30 puncte

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre democrația românească interbelică, având în vedere:

- menționarea a două evenimente care au influențat evoluția democrației în Europa, în perioada interbelică;
- menționarea unei reforme democratice adoptată în România interbelică;
- prezentarea a două caracteristici ale democrației românești din perioada interbelică;
- formularea unui punct de vedere cu privire la evoluția democrației românești în perioada interbelică și susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează și utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența și pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice și încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

INFORMAȚIA ISTORICĂ – **24 de puncte**, distribuite astfel:
- **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două evenimente care au influențat evoluția democrației în perioada interbelică (2 p. x 2 = 4 p.)
- **3 puncte** pentru prezentarea oricărei reforme democratice adoptate în România interbelică
- **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două caracteristici ale democrației românești în perioada interbelică (2 p. x 2 = 4 p.)
- **câte 4 puncte** pentru prezentarea coerentă a caracteristicilor menționate, prin evidențierea relației de cauzalitate și utilizarea unui exemplu (4 p. x 2 = 8 p.)
  - **câte 1 punct** doar pentru utilizarea unui exemplu referitor la caracteristicile menționate (1 p. x 2 = 2 p.)
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la evoluția democrației românești în perioada interbelică
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (așadar, ca urmare etc.)

ORDONAREA ȘI EXPRIMAREA IDEILOR MENȚIONATE – **6 puncte**, distribuite astfel:
- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat;
  1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric;
  0 puncte pentru lipsa limbajului istoric;
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere);
  0 puncte pentru text nestructurat;
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu;
  0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu.

Rezolvare

Introducere. Regimurile politice democratice au avut o evoluție sinuoasă în secolul al XX-lea. În Europa interbelică, regimurile politice democratice s-au menținut în statele în care democrația era suficient de consolidată pentru a face față problemelor economice, tensiunilor sociale, ca urmare a marii crize economice din 1929 și ascensiunii extremismului de stânga sau de dreapta. Aceste opțiuni politice extremiste se manifestă în U.R.S.S., mai ales după 1924, odată cu ascensiunea lui Stalin, în Germania nazistă și în Italia fascistă.

• În spațiul românesc, oficial, începuturile unui regim democratic se afirmă din 1866, când este redactată prima constituție organizată după principiile liberale. Democrația românească a fost consolidată după Marea Unire din 1918, prin emiterea Constituției din 1923. Aceasta avea printre prevederi și votul universal, egal, secret și obligatoriu, cu excepția reprezentanților armatei, justiției și a femeilor.

• Toate regimurile democratice prezintă o serie de caracteristici, printre care: existența unei constituții în care sunt consemnate principiile de organizare a statului, respectarea principiului suveranității, conform căruia sursa puterii politice este națiunea. De regulă, democrațiile moderne sunt reprezentative, adică cetățenii desemnează prin vot reprezentanți care să guverneze în numele lor.

În România interbelică, una dintre caracteristicile democrației este cea a separației puterilor în stat. Acest principiu presupune divizarea puterii în mai multe compartimente, de regulă după o formulă tripartită: puterea executivă, legislativă și cea judecătorească. Conform Constituției din 1923, puterea executivă aparținea Regelui și Guvernului, puterea legislativă Parlamentului bicameral și Regelui, iar puterea judecătorescă instanțelor și Înaltei Curți de Casație. Rolul este de a se evita concentrarea autorității în mâinile unui singur individ sau ale unui grup restrâns. O altă caracteristică a democrațiilor este sistemul politic pluripartidist, esențial pentru a reprezenta interesele tuturor categoriilor sociale. În România, cele mai importante partide politice interbelice au fost Partidul Liberal și Partidul Național Țărănesc, alături de o serie de partide ale minorităților naționale.

• Regimul democratic românesc a început să se degradeze începând cu anul 1934, în timpul domniei lui Carol al II-lea, ajungându-se, în 1938, la regim politic autoritar. În perioada 1866-1938 au fost folosite practicile politice democratice. După 1944, când puterea revine în mâinile monarhiei și partidelor istorice, democrația românească reapare, dar este, încetul cu încetul, înlocuită cu totalitarismul comunist.

Concluzie: Ca și în restul Europei, și în România, regimul politic democratic interbelic este afectat ca urmare a cauzelor economice și ascensiunii totalitarismului european.

REGIMURI POLITICE TOTALITARE

A X A
CRONOLOGICĂ

Rusia / U.R.S.S.

1917 — Revoluţia Bolşevică

1917 - 1921 — Războiul civil din Rusia

1922 — Se formează Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste

1921 - 1928 — Perioada N.E.P. (Noua Politică Economică)

1924 — Stalin devine Secretar General al Partidului Comunist

1929 — Începe procesul de colectivizare a agriculturii

1936 - 1939 — Are loc „marea epurare”, acţiune prin care Stalin elimină fizic toţi posibilii adversari

1953 — Nikita Hruşciov devine Secretar General al P.C.U.S.

1966 — Leonid Brejnev devine Secretar General al P.C.U.S.

1985 — Mihail Gorbaciov devine Secretar General al P.C.U.S.

1991 — Dizolvarea Uniunii Sovietice

1991 — Boris Elţin este ales preşedinte al Federaţiei Ruse

ITALIA

1921 — Benito Mussolini înfiinţează Partidul Naţional Fascist

1922 — Are loc „Marşul asupra Romei”

1925 — Sunt adoptate „legile fasciste”

1938 — Adunarea Deputaţilor este înlocuită cu o „Cameră a Fasciilor şi a Corporaţiilor”

1945 — Mussolini este executat

GERMANIA

1933 — Hitler devine cancelar al Germaniei

1934 — „Noaptea cuţitelor lungi”, Hitler ordonă asasinarea adversarilor din partid

1938 — „Noaptea de Cristal”, casele şi magazinele evreieşti sunt devastate

1945 — Hitler se sinucide

ROMÂNIA

1927 — Corneliu Zelea Codreanu înfiinţează Legiunea Arhanghelului Mihail – extrema dreaptă

1933 — I.G. Duca este asasinat de legionari

1938 — Regele Carol al II-lea instituie un regim autoritar

1940 — Este proclamat „Statul Naţional Legionar”

1941 — Mareşalul Ion Antonescu instituie un regim de dictatură militară

1944 — Înlăturarea regimului dictatorial al mareşalului Antonescu

1947 — Abdicarea regelui Mihai şi proclamarea Republicii Populare Române – regim comunist – extrema stângă

1965 — Nicolae Ceauşescu devine Secretar General al P.C.R.

1974 — Nicolae Ceauşescu devine Preşedinte al R.S.R.

1991 — Ion Iliescu este ales Preşedinte al României

3

Constituțiile din România

„Art. 7. Diferența de credințe religioase și confesiuni nu constituie în România o piedică spre a dobândi drepturile civile și a le exercita.

Străinul fără deosebire de religiune, supus sau nesupus unei protecțiuni străine, poate dobândi împământenirea. [...]

(*Modificarea articolului 7 din Constituție [1879]*, Hamangiu, I, p. 4)

„Art. 1. — România este republică socialistă. Republica Socialistă România este un stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar. Teritoriul său este inalienabil și indivizibil. [...]

Art. 3. — În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

Art. 4. — Deținător suveran al puterii, poporul o exercită prin Marea Adunare Națională și prin consiliile populare, organe alese prin vot universal, egal, direct și secret."

(*Constituția R.S.R.*, 1965, Cristian Ionescu, *Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente. 1741-1991*)

„**Titlul I: Principii generale**

Articolul 1: Statul român

1. România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil.

2. Forma de guvernământ a statului român este republica.

3. România este stat de drept, democratic și social, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile cetățenilor, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme, în spiritul tradițiilor democratice ale poporului român și idealurilor Revoluției din decembrie 1989, și sunt garantate.

4. Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale.

5. În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie."

(*Constituția* din 1991, revizuită în 2003)

Introducere

Aprecierile asupra modului de guvernare a unei naţiuni, asupra regimului politic nu pot fi făcute fără analiza legii fundamentale care este aşezată la baza statului. Orice comunitate politică modernă se defineşte în funcţie de reperele constituţionale pe care le aşază la temelia sa, deoarece Constituţia prevede reguli, norme de convieţuire, stabileşte organizarea statului, funcţionarea autorităţilor publice, îndatoririle statului, drepturile şi îndatoririle cetăţeanului.

Fiecare om are dreptul de a avea o anumită credinţă; dacă este acuzat de o infracţiune, are dreptul să fie apărat de un avocat. Dacă o persoană a împlinit vârsta legală prevăzută de lege, are dreptul de a vota. Fiecare cetăţean trebuie să respecte legea şi este sancţionat, oricine ar fi el, dacă o încalcă. Toate aceste afirmaţii sunt adevărate într-un stat democratic, pentru că ele sunt înscrise în constituţia statului respectiv.

În plus, orice stat democratic are o constituţie care conţine precizări privind atât modul în care este organizată guvernarea ţării, cât şi ceea ce trebuie să facă guvernanţii. Constituţia limitează puterea guvernanţilor, arătând ceea ce nu trebuie ei să faca şi îi ajută să prevină încălcarea drepturilor cetăţenilor.

De obicei, o Constituţie cuprinde prevederi legate de denumirea statului, teritoriul statului, atribuţiile instituţiilor politice, drepturile şi libertăţile garantate de stat, forma de guvernământ şi rolul puterilor în stat etc.

Prima constituţie a României în adevăratul sens al cuvântului a fost adoptată în epoca modernă, în anul 1866. Au mai fost adoptate legi fundamentale în România în anii 1923, 1938, 1948, 1952, 1965, 1991. În prezent este în vigoare constituţia adoptată în 1991, revizuită în anul 2003.

Pentru a înţelege evoluţia constituţionalismului în spaţiul românesc este necesară o reflecţie asupra următoarelor aspecte:

I. ÎN CĂUTAREA UNUI ECHILIBRU CONSTITUŢIONAL

Era necesară existenţa unei constituţii?

II. CONSTITUŢIILE DEMOCRATICE

Cum funcţionează regimul democratic în România?

III. CONSTITUŢIILE AUTORITARE

Care sunt caracteristicile unei legi fundamentale bazată pe autoritarism?

IV. CONSTITUŢIILE COMUNISTE

Care sunt bazele juridice ale totalitarismului în România?

I. ÎN CĂUTAREA UNUI ECHILIBRU CONSTITUŢIONAL
Era necesară existenţa unei constituţii?

A. Ideea de constituţie

Ideea necesităţii unei Constituţii apare pentru prima data în contextul epocii luminilor, în secolul al XVIII-lea, fiind enunţată şi dezbătută de Jean Jacques Rousseau, filosof francez şi mare gânditor iluminist. Acesta consideră necesară încheierea unui „contract social" între suveran şi popor, contract care trebuie respectat prin introducerea unei legi fundamentale, Constituţia. Rousseau exprimă în termenii următori „marea problemă a politicii": *„A se găsi o formă de guvernământ care să pună legea în slujba omului"*, având în vedere că legea este – în concepţia sa – emanaţia poporului, expresia „voinţei generale".

Aşadar, în zorii epocii moderne, în contextul noii concepţii iluministe despre modul de guvernare intră în dezbaterea şi practica politică europeană şi problema necesităţii adoptării unei constituţii.

Necesitatea unei constituţii a apărut şi în societatea românească în condiţiile procesului de modernizare a vieţii social-economice, politice şi culturale de la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

Începând din secolul al XVIII-lea, Principatele Române au fost martore la mai multe încercări de modernizare prin introducerea unei Constituţii. Şi în secolul al XIX-lea, prin proiectele politice elaborate de boieri şi tineri intelectuali, se solicită elaborarea unei constituţii, pe baza căreia să fie reglementate principiile, organizarea şi funcţionarea unui stat modern.

În Ţara Românească şi Moldova, modernizarea, în plan economic, însemna capitalism (dezvoltarea economică, apariţia de bănci, întreprinderi), în plan social însemna noi structuri sociale urbane şi rurale (burghezie, o ţărănime eliberată de obligaţiile feudale şi împroprietărită); în plan cultural însemna progres tehnic, ştiinţific şi intelectual; în plan politic însemna libertate (socială, politică, naţională, religioasă, de expresie, de manifestare) şi un regim politic adecvat întemeiat pe sistemul de drepturi şi libertăţi ale cetăţeanului.

Până la primele Constituţii, în sensul modern al cuvântului (lege fundamentală), actele cu caracter constituţional s-au concretizat în documente care au rămas la stadiul de declaraţii de principii – *Cererile norodului românesc* (1821), declaraţii de drepturi – *Proclamaţia de la Islaz* (1848), proiecte de reformă – *Constituţia cărvunarilor* (1822), redactată de Ionică Tăutu, *Osăbitul Act de numirea suveranului românilor* (1838), redactat de Ion Câmpineanu.

Deşi avea să treacă o anumită perioadă de timp până când avea să fie posibilă introducerea primei Constituţii româneşti, aceste încercări (documente cu rol constituţional) au arătat dorinţa de schimbare a românilor.

B. Documente cu rol constituţional

1. Constituţia cărvunarilor este elaborată la Iaşi, în 1822, şi indică tendinţa introducerii sistemului modern de guvernare, necesitatea separării puterilor în stat (dar nu s-a aplicat).

2. Regulamentele Organice sunt documente cu rol de constituţie, elaborate în timpul protectoratului rus în Principate (1829-1856), în 1831, în Ţara Românească şi, în 1832, în Moldova. Au rămas în vigoare până în 1858. Conform acestora, puterea executivă era deţinută de domn ales pe viaţă de o Adunare obştească extraordinară. El este ajutat de un sfat format din şase miniştri. Puterea legislativă era în mâinile Adunării obşteşti, formată din boieri şi prezidată de Mitropolit. Puterea judecătorească era reprezentată de Înaltul Divan Domnesc.

Alte prevederi moderne: instituirea bugetului ţării; introducerea unui impozit unic (capitaţia pentru ţărani şi patenta pentru negustori); înfiinţarea Arhivelor Statului; înfiinţarea armatei (miliţie pământeană).

3. Convenţia de la Paris. În urma războiului Crimeii (1853-1856) şi a Congresului de la Paris (1856), care discută şi problema unirii Principatelor Ţara Românească şi Moldova, Marile Puteri elaborează Convenţia de la Paris (1858), rezultat al acordului dintre puterea suzerană, (Imperiul Otoman) şi puterile garante.

Convenția de la Paris a avut rol de Constituție pentru Principate și a stabilit un nou statut politico-juridic pentru acestea. Se constituiau Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești sub suzeranitatea otomană și garanția colectivă a Marilor Puteri.

Puterea executivă era reprezentată de doi domni și două guverne (câte unul pentru fiecare țară), cea legislativă de domn și Adunarea legislativă (câte una pentru fiecare țară), iar puterea judecătorească de Înalta Curte de Justiție și Casație de la Focșani și Comisia Centrală (instituții comune ambelor Principate).

4. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris. Prin lovitura de stat din 1864, Al.I. Cuza a impus un nou act constituțional – Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris – care menține principiul separării puterilor în stat, dar instituie domnia personală, autoritară, deoarece cele mai importante prerogative reveneau domnitorului, care era ales pe viață prin vot cenzitar și putea să numească miniștri, să sancționeze legile și să dizolve Adunarea legislativă.

Evoluția constituțională a României, de la Unirea Principatelor din 1859 până la prăbușirea regimului comunist în 1989, a cunoscut patru **etape** distincte:

- o etapă de așezare a instituțiilor constituționale (24 ianuarie 1859 - 1 iulie 1866);
- o etapă de continuitate a instituțiilor constituționale (1 iulie 1866 - 20 februarie 1938);
- o etapă de instabilitate constituțională (20 februarie 1938 - 30 decembrie 1947);
- etapa dictaturii comuniste (30 decembrie 1947 - decembrie 1989).

În concluzie, este necesară existența unei constituții deoarece ea este legea fundamentală în care sunt înscrise toate regulile de funcționare a unui stat și toate **drepturile fundamentale** ale cetățeanului. Tipul de drepturi fundamentale întâlnite în constituțiile României se pot grupa în:

• drepturi fundamentale care ocrotesc persoana și viața ei privată față de orice amestec din afară: dreptul la viață și la integritate fizică și psihică, libera circulație, inviolabilitatea domiciliului, secretul corespondenței și a celorlalte mijloace de comunicare, libertatea conștiinței, dreptul la informație. Ele pot fi exercitate în mod individual, motiv pentru care sunt numite **libertăți individuale**.

• drepturi fundamentale care asigură dezvoltarea materială sau culturală a cetățenilor, motiv pentru care acestea sunt numite **drepturi social-economice**: dreptul la muncă, dreptul la ocrotirea sănătății, dreptul la grevă, dreptul la proprietate privată, dreptul de moștenire, dreptul la învățătură, liberul acces la justiție.

• drepturi fundamentale care asigură participarea cetățenilor la conducerea statului: dreptul de a alege și de a fi ales, de a vota etc. Ele constituie o categorie distinctă, căreia i s-a dat numele de **drepturi politice**.

• drepturi fundamentale care pot fi exercitate de cetățeni, la alegerea lor, atât în vederea participării lor la conducerea statului, cât și în scopul asigurării dezvoltării lor materiale sau culturale: libertatea de exprimare, libertatea cultelor, libertatea întrunirilor, dreptul de asociere, dreptul de petiționare. Datorită caracterului complex, acestor drepturi li s-a dat denumirea de **drepturi social-politice**. Unele dintre aceste drepturi cetățeanul nu le poate exercita de unul singur, ci doar împreună cu alți cetățeni (spre exemplu, dreptul de asociere). Datorită acestor caracteristici, drepturile din această categorie sunt denumite și libertăți publice.

• În ceea ce privește **egalitatea în drepturi**, aceasta este considerată o categorie distinctă de drepturi fundamentale, deoarece obiectul ei îl constituie toate drepturile garantate de Constituție și legi, asigurând aplicarea lor în condiții identice pentru toți cetățenii.

II. CONSTITUŢIILE DEMOCRATICE

Cum funcţionează regimul democratic în România?

Constituţia din 1866

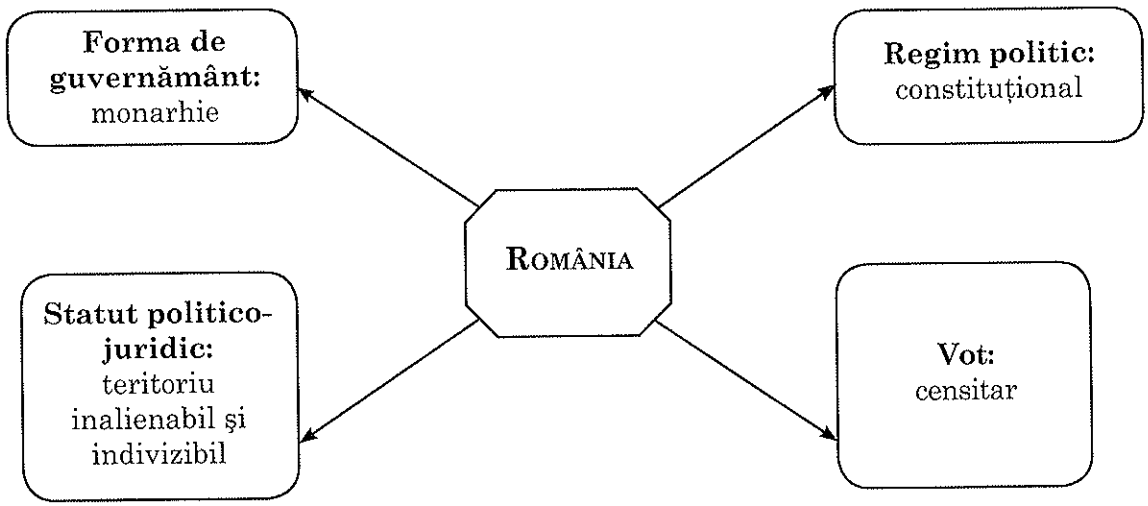

A. CONTEXT ŞI CAUZE

Regimul monarhiei constituţionale în România a fost introdus în 1866, dar a fost pre-gătit pe baza unui program politic coerent încă din 1857. Atunci Divanurile ad-hoc au fixat direcţiile de dezvoltare ale statului român modern, hotărând unirea Moldovei şi Munteniei sub conducerea unui prinţ străin. Marile puteri au sesizat în această intenţie scopul urmărit: desprinderea Principatelor din aria de dominaţie a Imperiului Otoman şi, în perspectivă, dobândirea independenţei lor. De aceea, Marile Puteri au respins ideea principelui străin, cerând alegerea câte unui domn în fiecare Principat, care să fie „fiu din tată născut în Moldova sau Ţara Românească". Înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza şi aducerea prinţului străin Carol I a urgentat elaborarea unei noi legi fundamentale a statului, una internă, atât pentru a înlocui Statutul dezvoltător al Convenţiei de la Paris, cât şi pentru a moderniza statul în direcţia exprimată prin voinţa adunărilor ad-hoc. Constituţia din 1866 este cea dintâi constituţie românească, întocmită de reprezentanţii legitimi ai naţiunii române.

B. PREVEDERILE CONSTITUŢIEI DIN 1866

Structura. Constituţia din 1866 avea 8 titluri şi 133 de articole. A avut ca model Constituţia belgiană. A fost promulgată (pusă în vigoare) fără aprobarea Marilor Puteri şi este un act de tip liberal. A stat la baza funcţionării statului român modern până în 1923.

Constituţia din 1866 a suferit trei modificări importante. Prima revizuire a Constituţiei a vizat articolul 7, o condiţie a recunoaşterii independenţei României de către Marile Puteri, în 1878, fiind eliminarea acestuia din Constituţie. Articolul 7 a fost modificat.

O altă revizuire este în 1884 şi se referă la: introducerea în Constituţie a titlului de Regatul României şi modificarea legii electorale, în sensul că a fost redus numărul colegiilor electorale şi s-a extins dreptul de vot prin scăderea censului şi înlăturarea lui pentru cei care absolviseră clasele primare.

A treia modificare a fost în 1917, când se votează: lărgirea dreptului de vot şi înfăptuirea reformei agrare, prin modificarea articolului privind proprietatea, în sensul că statul va avea dreptul de expropriere în scopul realizării reformei agrare promisă de regele Ferdinand I ostaşilor de pe frontul din Moldova, în 1917.

Statul român. Constituţia prevedea că teritoriul statului este inalienabil (nu putea fi înstrăinat) şi indivizibil (nu putea fi împărţit). Statul era numit „România". Ca formă de guvernământ, România se transforma dintr-o

monarhie electivă într-o monarhie ereditară. Regimul politic era constituțional. Deşi România era vasală Imperiului Otoman, acest statut nu era menționat în Constituție.

Drepturi fundamentale. Constituția înscrie drepturile românilor, constând în: drepturi politice (de a fi alegător şi de a fi ales în Corpurile legiuitoare şi în instituțiile județene şi comunale) şi drepturi şi libertăți cetățeneşti. Erau prevăzute: libertatea individuală; dreptul de întrunire şi de asociere; libertatea conştiinței; libertatea de exprimare (absența cenzurii); dreptul la proprietate. Proprietatea era considerată sacră şi inviolabilă, fiind prevăzute doar trei situații de expropriere pentru cauză de utilitate publică: căi de comunicație, salubritatea publică şi lucrările de apărare națională. Erau consemnate şi: dreptul la educație (învățământul primar fiind obligatoriu şi gratuit), inviolabilitatea persoanei şi a domiciliului, secretul corespondenței. Articolul 7 din Constituție preciza că cetățenia română se acordă doar celor de religie creştină, excluzând astfel persoanele care nu aparțineau acesteia (evreii, musulmanii); a fost modificat.

Principii generale. Constituția avea la bază cele trei principii esențiale ale ideologiei liberale: *separarea puterilor în stat* în putere legislativă, executivă şi judecătorească (ai căror titulari sunt independenți unii de alții), *guvernarea reprezentativă* (poporul îşi alegea reprezentanți care să conducă statul şi să le reprezinte interesele) şi suveranitatea națiunii (toate puterile emană de la națiune).

Un alt principiu era cel al *monarhiei ereditare*. Succesiunea în monarhia ereditară se făcea pe linie masculină, cu drept de primogenitură (primul născut ocupa tronul) şi cu excluderea perpetuă a femeilor şi descendenților lor.

Exista şi principiul potrivit căruia *„regele domneşte, dar nu guvernează"*. În acest sens, persoana regelui era neviolabilă. Miniştri lui sunt răspunzători şi „niciun act al regelui nu poate avea tărie dacă nu va fi contrasemnat de un ministru, care, prin aceasta, chiar devine răspunzător de acel act".

Principiul separării puterilor în stat
Principiul separării puterilor în stat pus în practică însemna că:

Puterea executivă aparținea domnului sau principelui (din 1878, Alteței Regale; din 1881, Regelui), care:

- are drept de amnistie politică;
- numeşte şi confirmă în toate funcțiile politice;
- are drept de a bate moneda;
- conduce armata;
- are drept de a declara război;
- are dreptul de a încheia tratate şi convenții;
- are drept de a dizolva Parlamentul;
- sancționează (îşi dă acordul) şi promulgă (ordonă executarea) legile;
- are inițiativă legislativă (dreptul de a propune legi);
- are drept de veto absolut (poate refuza sancționarea legilor chiar dacă, practic, nu a făcut-o niciodată);
- acordă distincții şi decorații;
- numeşte şi revocă miniştri;
- are rolul de a asigura stabilitatea întregului sistem constituțional (moderator), fiind deasupra partidelor şi menținând echilibrul între cele trei puteri.

Alături de domn, guvernul deținea puterea executivă, prin punerea în aplicare (execuție) a legilor şi prezentând proiecte de legi.

Puterea legislativă era în mâinile Parlamentului (bicameral). Asemănător Monarhiei (evoluată din instituția medievală a Domniei), şi Parlamentul României moderne are la origine Adunările obşteşti existente în Țările Române medievale. Spre deosebire de acea perioadă, în care acestea erau convocate ocazional, Parlamentul României moderne a funcționat permanent. Parlamentul era format din Adunarea Deputaților (aleasă pe 4 ani) şi Senat (ales pe 8 ani; la fiecare 4 ani, jumătate din membri se reînnoiesc prin tragere la sorți). Activitatea Parlamentului începea în 15 noiembrie al fiecărui an şi se desfăşura de-a lungul a trei luni de zile (sesiune parlamentară). Deschiderea sesiunii Parlamentare se făcea printr-un Mesaj al Tronului, citit de Rege sau şeful Guvernului (primul ministru) şi se închidea printr-un discurs al primului ministru.

Parlamentul desfăşoară, în principal, două tipuri de activități: votarea legilor şi adoptarea rezoluțiilor. Pentru elaborarea legii, era nevoie de acordul ambelor camere, iar rezoluțiile erau deciziile luate de o singură cameră.

Parlamentul avea:

- drept de autoconducere;
- drept de legiferare;
- drept de interpelare a guvernului (întrebări prin care guvernul trebuia să justifice anumite acte ale sale);

- drept de a da vot de blam (de neîncredere) guvernului;
- acordă sau retrage încrederea sa guvernului;
- Adunarea Deputaţilor discută şi votează bugetul.

Puterea judecătorească era exercitată de către instanţele judecătoreşti: curţi de judecată şi tribunale cu juraţi, iar instanţa supremă era Înalta Curte de Casaţie. Hotărârile judecătoreşti se pronunţă în numele regelui.

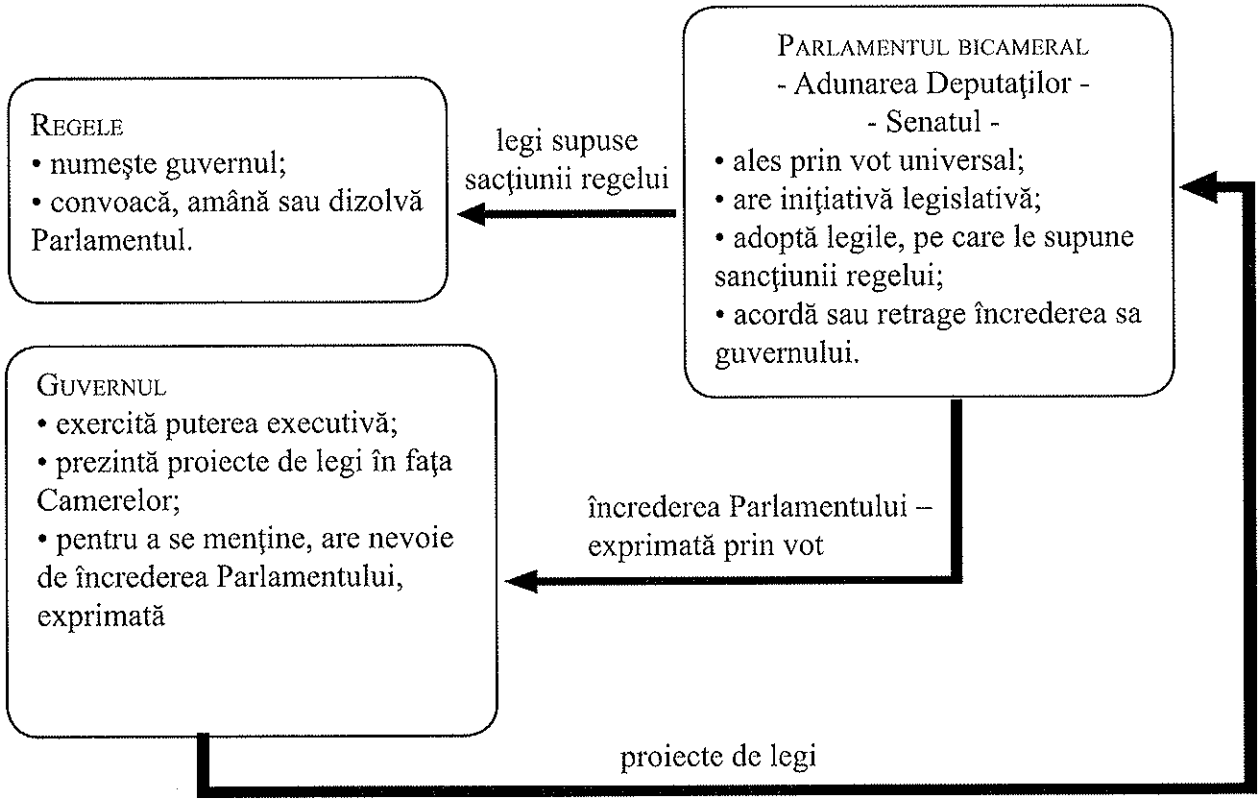

Dreptul de vot. Dreptul de vot era înscris în Legea Electorală, care era inclusă în Constituţie. Electoratul era împărţit în colegii: 2 pentru Senat şi 4 pentru Camera Deputaţilor. Erau consideraţi alegători toţi cei care desfăşurau o activitate utilă societăţii, realizau un venit şi contribuiau astfel la bugetul ţării (vot censitar). Profesiunile libere, ofiţerii în retragere (rezervă), profesorii, pensionarii, cei care aveau o diplomă de licenţă (inginerii, arhitecţii, medicii, magistraţii) erau scutiţi de la cens. Ţăranii îşi exprimau votul în colegiul al patrulea, dar nu direct, ci prin delegaţi (1 la 50). Prin modificarea din 1884 a sistemului electoral se reduce la trei numărul colegiilor pentru Adunarea Deputaţilor. Nu puteau avea dreptul de alegător servitorii, cerşetorii, cei condamnaţi pentru anumite delicte, cei care nu aveau o instrucţie minimă (4 clase primare) şi cei care nu desfăşurau o activitate folositoare societăţii dovedită printr-o contribuţie, oricât de mică, la bugetul statului.

C. Importanţa Constituţiei din 1866

- Constituţia din 1866 a fost un act de afirmare politică; a fost promulgată de domn fără a ţine seama de suzeranitatea otomană sau garanţia colectivă a celor 7 mari puteri;
- A fost esenţială în stabilirea şi consolidarea instituţiilor statului (care au căpătat o formă definitivă), punerea bazelor partidelor politice şi a sistemului democratic al vieţii politice;
- Reglementează drepturile fundamentale ale cetăţenilor, libertatea cuvântului, a presei, a întrunilor, drepturi politice;
- Realizează un echilibru stabil între puterea executivă, exercitată de monarh, reprezentat de guvern, şi puterea legislativă;
- Chiar dacă unele aspecte (cens ridicat, condiţionarea cetăţeniei de credinţa

religioasă) au ridicat o serie de critici şi probleme, în esență, aceasta rămâne actul constituțional de cea mai mare stabilitate din istoria României moderne şi contemporane;
- Reprezintă, pentru România, momentul de început al constituirii instituțiilor sale interne;
- Constituția din 1866 introducea principii de organizare internă diferite de ceea ce existase până atunci. Făcea o trecere hotărâtă la sistemul politic liberal;
- A fost mai bine de o jumătate de secol un instrument juridic eficient, pe baza căruia a fost guvernată România modernă.

Constituția din 1923

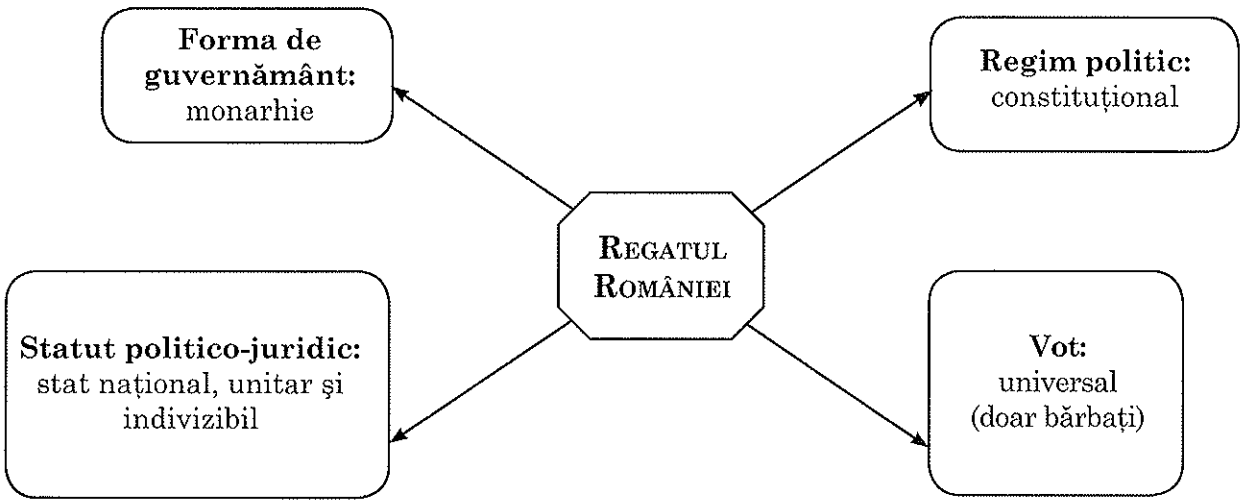

A. Context şi cauze

În urma Marii Uniri din 1918 s-a simțit necesitatea modificării Constituției din 1866 pentru a se reglementa noua situație socială, economică şi politică a țării. Unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România a fost ratificată de Parlamentul României în 1920. În mod tacit, fără să fie abrogată Constituția din 1866, organizarea statului s-a extins şi a funcționat pe tot cuprinsul României întregite. Organele provizorii de conducere din provinciile care se unesc îşi încetează funcționarea în 1920. Se impunea o revizuire şi pentru a pune de acord vechile prevederi Constituționale cu principiile noi, ale votului universal.

În plus, trebuiau luate în discuție problemele noi venite, legate de asigurarea drepturilor minorităților naționale şi ale confesiunilor religioase. Tema revizuirii Constituției a trezit un mare interes: se organizează prelegeri susținute de cunoscuți istorici, juriști, sociologi, filosofi; partidele politice vin cu proiecte de constituție; P.N.L., în frunte cu I.I.C. Brătianu, principala forță politică a vremii, ajuns la putere în 1922, îşi asumă misiunea de a da României constituția aşteptată.

B. Prevederile Constituției din 1923

Structura. Deținea 8 titluri şi 138 de articole, mai mult de jumătate dintre ele fiind păstrate din Constituția din 1866. Proiectul acestei Constituții a aparținut Partidului Național Liberal. Noua lege fundamentală avea la bază Constituția din 1866.

A intrat în vigoare în 1923 şi a fost suspendată la adoptarea Constituției din 1938. A fost repusă în vigoare în 23 august 1944 şi a funcționat până în 30 decembrie 1947.

Statul român. „Regatul României este un stat național unitar si indivizibil", teritoriul său fiind nealienabil.

Statele unitare simple sunt cele în care autoritatea statului se exercită în mod identic pe întreg teritoriul țării (de exemplu, România sau Franța). Statele unitare complexe se caracterizează printr-un anume grad de autonomie administrativă acordat unor regiuni (de exemplu, Spania sau Italia). Majoritatea statelor

lumii au optat pentru o structură de stat de tip unitar.

Potrivit noii Constituții, publicată, în martie 1923, în *Monitorul Oficial*, puterile suveranului rămâneau cele din 1866, ceea ce însemna menținerea formei de guvernământ (monarhia) şi a regimului politic (constituțional).

Drepturi fundamentale. Titlul II, *Despre drepturile românilor,* înscria o serie de drepturi şi libertați democratice:

- egalitatea tuturor în fața legilor;
- desființarea privilegiilor de clasă;
- libertatea muncii;
- libertatea conştiinței şi a învățământului;
- libertatea presei;
- proprietatea privată (prevedea exproprierea în caz de utilitate publică, spre deosebire de Constituția din 1866, unde proprietatea era „sacră şi inviolabilă"; statul primeşte dreptul de proprietate asupra zăcămintelor miniere şi bogățiilor de orice natură ale subsolului).

Principii generale. Constituția din 1923 păstra principiile celei din 1866: separarea puterilor în stat, monarhia ereditară, suveranitatea națiunii, guvernare reprezentativă. Păstrează principiul potrivit căruia „toate puterile statului emană de la națiune".

Principiul separării puterilor în stat

Puterea executivă este încredințată regelui, iar responsabilitatea actelor sale o au miniştrii (orice act al regelui trebuia contrasemnat de miniştri de resort; prin această procedură miniştrii îşi atribuie responsabilitatea actelor). Prerogativele regale sunt: numirea şi revocarea miniştrilor, sancționarea şi promulgarea legilor, confirmarea în funcțiile publice, dreptul de a bate monedă şi de a încheia convenții cu alte state etc.

Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege şi Reprezentanța națională, alcătuită din Senat şi Adunarea Deputaților.

Puterea judecătorească se exercită de organele ei, hotarârile acestora se pronunță în virtutea legii şi se execută în numele regelui.

Dreptul de vot. Votul era universal, egal, direct, obligatoriu şi secret, pe baza reprezentării majorității (doar pentru bărbați peste 21 de ani, fiind excluşi reprezentanții armatei şi ai justiției); femeile continuă să fie excluse de la vot, ca şi în Constituția din 1866.

În 1926, legea electorală stabilea „prima electorală", potrivit căreia partidul care obținea 40% din totalul voturilor primea 50% din locurile din Parlament. Cealaltă jumătate era împărțită între celelalte partide care obținuseră pragul parlamentar de cel puțin 2%. Doar dacă nu se obțineau 40% din voturi, împărțirea se făcea proporțional cu numărul de voturi.

C. Importanța Constituției din 1923

În 1923, se poate spune că se produce o revizuire a Constituției de la 1866, semnificând în esență adaptarea textului constituțional la noua situație, internă şi internațională a statului român. Prin această constituție s-au consacrat hotărârile luate de poporul român, în 1918, privind unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România.

Constituția din martie 1923 a avut un rol important în consolidarea statului român unitar, a independenței şi suveranității sale, definind mai precis trăsăturile şi conținutul regimului politic din România (de exemplu, formulează cu mai multă claritate principiul suveranității naționale, comparativ cu cea din 1866).

Ea a facilitat manifestarea liberă a tuturor cetățenilor, grupărilor şi formațiunilor politice şi accesul la viața politică pentru categorii sociale foarte largi.

Constituția a contribuit la crearea cadrului de funcționare a regimului politic instituțional, format dintr-un ansamblu de instituții statale, partide şi grupări politice, organisme sociale, obşteşti şi culturale.

Constituția din 1923 a consfințit monarhia şi continuitatea ei, apreciată în epocă ca factor al stabilității statului, al păstrării intereselor tuturor categoriilor sociale, al menținerii unității statale depline. În ciuda criticilor aduse de formațiunile politice aflate în opoziție la momentul elaborării ei, ea a fost acceptată de acestea în momentul când au venit la guvernare şi poate fi considerată printre cele mai avansate din Europa interbelică.

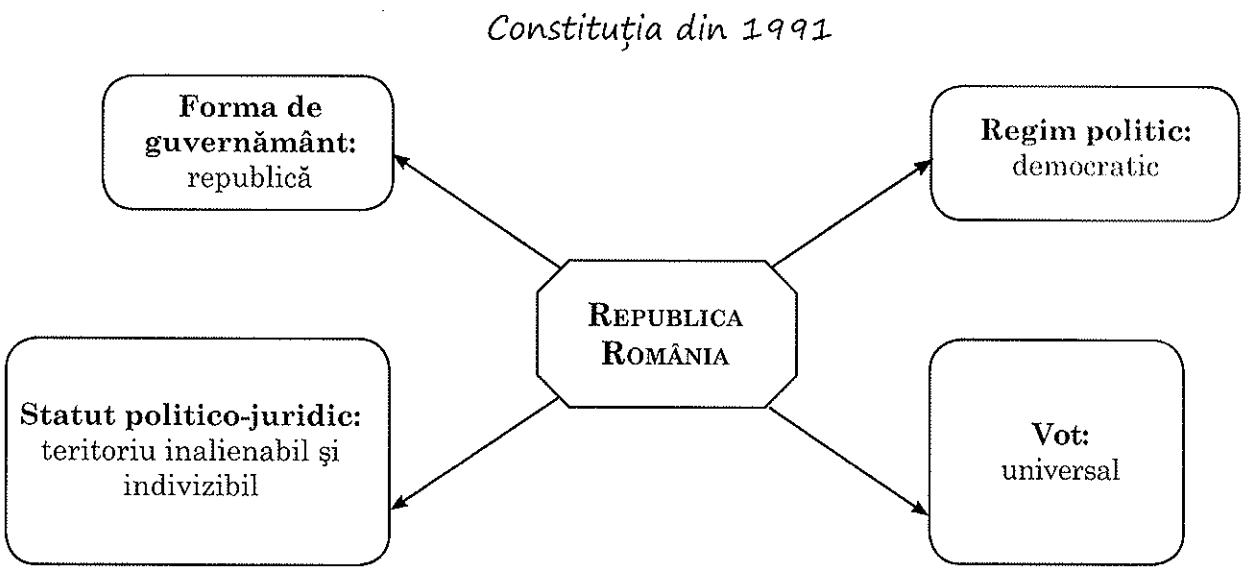

A. Context și cauze

Anul 1989 marchează colapsul comunismului în Europa de Est, mai precis în Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Republica Democrată Germană. La fel se întâmplă și cu regimul comunist în România, Ceaușescu fiind arestat și executat. Prăbușirea regimului comunist în România, revenirea la un regim democratic după 1989 și instaurarea statului de drept au impus necesitatea elaborării unei noi Constituții, care să înscrie principiile democratice.

B. Prevederile Constituției din 1991

Structura. Deține 8 titluri și 156 de articole. A intrat în vigoare în 1991. A fost revizuită în 2003, înainte de acceptarea în NATO. Este în curs de revizuire.

Statul român. România este stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil. Forma de guvernământ este republica.

Forma actuală de guvernământ a României este cel mai adesea descrisă în doctrina de drept public și literatura de specialitate a științelor politice drept republică cu regim politic semiprezidențial. Mulți consideră, însă, această descriere prea generală, adăugând sintagme ca: „moderat", „cu tendințe parlamentare" sau chiar „dificil de definit cu precizie". Imprecizia formulării este reflectată în plan practic de disputele politice și constituționale recente asupra „esenței" regimului politic românesc și de propunerile divergente de a-l „clarifica", revizuind Constituția printr-o decizie fermă, fie pentru modelul parlamentar, fie pentru cel prezidențial.

Drepturi fundamentale. Drepturile și libertățile înscrise în ea sunt: libertatea individuală și siguranța persoanei (inviolabile); libertatea de exprimare; dreptul la învățătură; dreptul de vot de la vârsta de 18 ani; dreptul de a fi ales; dreptul la proprietate este inviolabil; dreptul de a fi ales în Parlamentul European.

Principii generale. Constituția din 1991 este menită a îmbina principiile democratice tradiționale cu noul context european. Se inspiră din Constituția franceză din 1958, dar sistemul politic pe care îl propune este un compromis: un stat unitar, dar în care autoritatea locală și centrală se întâlnesc în persoana prefectului; o republică „semi-prezidențială", în care Președintele este ales de popor, dar puterile îi sunt mai limitate decât în republicile prezidențiale. Erau restabilite pluripartidismul, drepturile și libertățile politice și cetățenești. Puterile în stat erau separate, în concordanță cu principiile democrației. Deci se regăsesc principii democratice tradiționale și cele noi, europene.

Principiul separării puterilor în stat

Puterea executivă este deținută de Președintele României, ales prin vot universal, direct, egal, secret, pe o perioadă de patru ani (cinci ani, după revizuirea din 2003). El reprezintă statul, veghează la respectarea Constituției, este mediator între puterile

statului şi numeşte prim-ministrul şi Guvernul. Totodată, el încheie tratate internaţionale şi le supune ratificării Parlamentului.

Guvernul, cealaltă ramură a puterii executive, asigură realizarea politicii interne şi externe şi conducerea generală a administraţiei publice.

Puterea legislativă deţinută de Parlamentul bicameral (format din Camera Deputaţilor şi Senat) este organul reprezentativ şi unica autoritate legiuitoare a ţării; legile adoptate de Parlament se trimit spre promulgare Preşedintelui României. În 2009, prin referendum, s-a votat introducerea Parlamentului unicameral cu maximum 300 de parlamentari, fără ca modificarea să fie introdusă deocamdată în Constituţie.

Puterea judecătorească este exercitată de către instanţele judecătoreşti. Autoritatea judecătorească veghează la respectarea legilor şi este reprezentată de tribunale şi de Curtea Supremă de Justiţie. Judecătorii sunt independenţi şi se supun numai legii.

Dreptul de vot. Votul este universal pentru femei şi bărbaţi, de la vârsta de 18 ani.

C. Importanţa Constituţiei din 1991

A asigurat revenirea la regimul democratic şi avansarea ţării spre „statul de drept". Restabileşte o serie de principii fundamental democratice şi introduce noi principii constituţionale europene.

Într-un stat democratic, precum cel românesc de după 1989, drepturile omului sunt garantate prin Constituţie. Dar într-o democraţie, nu doar statul veghează la respectarea drepturilor omului, ci şi societatea civilă, sistemul organizaţiilor constituite de cetăţeni, autonome faţă de stat, care reprezintă o formă de protecţie faţă de monopolizarea puterii de către stat.

Cu toate limitele sale, Constituţia din 1991 a asigurat suportul instituţional al unei dezvoltări democratice. Procesul de integrare europeană a arătat imperfecţiunile sistemului constituţional, ceea ce a dus la revizuirea Constituţiei în 2003, cu scopul introducerii unor modificări care să permită adaptarea mecanismelor româneşti la cele europene.

Constituţia din 1991 a creat cadrul juridic în care să se dezvolte democraţia postdecembristă. În ciuda fragilităţii, în 1992 au avut loc primele alegeri democratice în aproape 50 de ani, iar în 1996, prima alternanţă la guvernare. Democraţia românească se dezvoltă, iar Constituţia îi permite această evoluţie, în ciuda unor lipsuri şi critici aduse ei.

III. CONSTITUŢIILE AUTORITARE

Care sunt caracteristicile unei legi fundamentale bazată pe autoritarism?

Constituţia din 1938

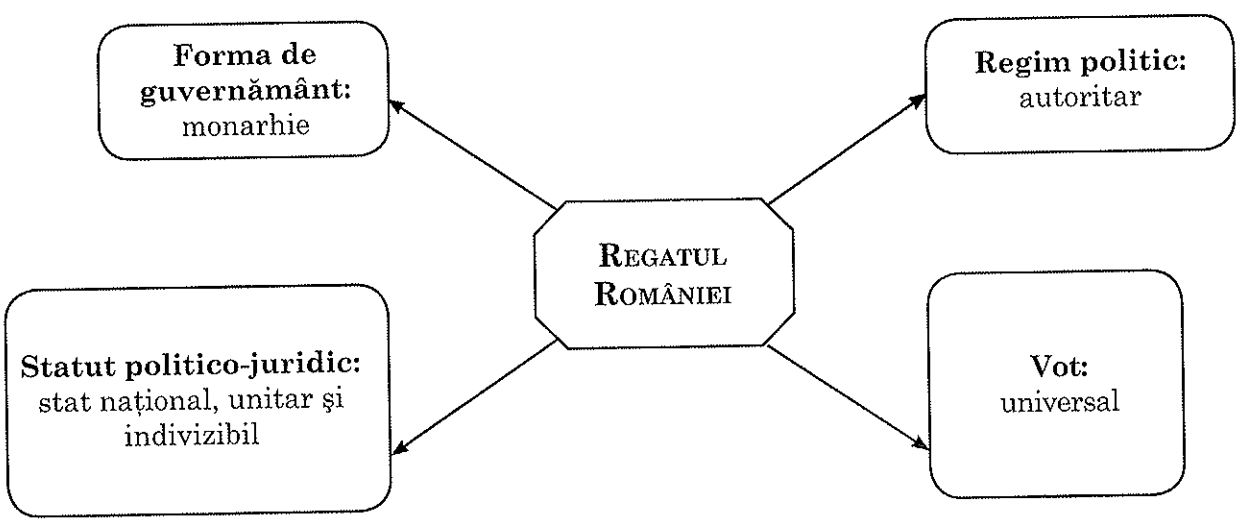

A. Context și cauze

Elaborată în timpul domniei lui Carol al II-lea, are ca scop legitimarea schimbării de regim, de la unul democratic la unul autoritar. Alegerile parlamentare din decembrie 1937 au reprezentat ultimele alegeri libere din istoria României înainte de 1990. Rezultatele alegerilor au arătat: 35,92% din voturi obține Partidul Național Liberal, 20,4% Partidul Național Țărănesc; saltul cel mai spectaculos a fost realizat de Partidul „Totul pentru Țară", cu 15,58% din voturi, în vreme ce Partidul Național Creștin obține 9,15%.

La alegerile din 1937, partidele democratice (P.N.L. și P.N.Ț.) nu au reușit să atragă majoritatea voturilor exprimate. Aceasta a permis regelui Carol al II-lea să-și impună propria soluție și să accelereze procedurile de instalare a regimului personal. După o scurtă guvernare a Partidului Național Creștin, cu Octavian Goga ca prim-ministru (decembrie 1937 - februarie 1938), Carol al II-lea, încălcând Constituția din 1923, îl numește prim-ministru pe Patriarhul Miron Cristea. Apoi, prin decret regal, se introduce, fără motivație, starea de asediu pe tot cuprinsul țării. Tot în februarie este aprobată noua lege fundamentală a statului, Constituția care a fost impusă țării în mod neconstituțional și al cărei text reprezenta un abuz.

B. Prevederile Constituției din 1938

Structura. Avea 8 titluri și 100 de articole. A fost în vigoare din 1938 până în 1940.

Statul român. România este „stat național, unitar și indivizibil", teritoriul îi este inalienabil și nu poate fi „colonizat cu populațiuni de semințe străină".

Erau interzise propaganda privind schimbarea formei de guvernământ și lupta de clasă. Tinerii sunt înregimentați politic în Straja Țării.

Drepturi fundamentale. Justiția avea posibilitatea de a controla scrisori, telegrame etc. Dreptul de întrunire și manifestare era controlat de poliție. S-a înființat Consiliul de Coroană numit de rege și compus din miniștri de stat și au fost dizolvate toate grupările și partidele politice. Carol al II-lea desființează sindicatele care aveau peste 80 000 de membri și le înlocuiește cu breslele de lucrători. Erau prevăzute, formal, în Constituție libertatea conștiinței, învățământului, presei, muncii etc. Dreptul de asociere era anulat.

Principii generale. Consacra principiul supremației regelui, suprima separația puterilor în stat și încălca anumite drepturi și libertăți. Principiul pluripartidismului este înlocuit cu monopartidismul prin crearea Frontului Renașterii Naționale, numit din 1940 Partidul Națiunii.

Principiul separării puterilor în stat
Separația puterilor în stat era suprimată, puterile fiind organizate astfel:

Puterea executivă o exercită regele prin guvern, numit și revocat de el însuși; guvernul nu mai răspundea politic în fața Parlamentului, ci direct față de Rege. Deși beneficia de drepturi foarte largi, Carol al II-lea a menținut principiul conform căruia persoana lui este inviolabilă, miniștrii săi sunt răspunzători, iar actele de stat ale regelui trebuiau contrasemnate de un ministru.

Puterea legislativă o exercită regele prin intermediul Parlamentului bicameral, limitat numai la legiferare. Parlamentul dintr-un factor politic esențial s-a transformat într-un organism lipsit de principalele sale atribuții. Deputații și senatorii, care trebuiau să depună jurământ de credință față de Carol al II-lea, aveau dreptul de a interpela miniștri, dar nu de a da vot de blam. Regele numea jumătate din membrii Senatului. El mai putea refuza fără motive sancțiunea legilor adoptate; în intervalul dintre sesiunile parlamentare, regele putea să elaboreze decrete cu putere de lege; semnarea tratatelor politice și militare cu statele străine nu mai avea nevoie de acordul Parlamentului.

Puterea judecătorească aparținea Curții de Justiție și Casație. Se desființează juriile (totalitatea juraților care intră în componența curților cu juri). Hotărârile judecătorești se executau în numele regelui.

Dreptul de vot. Se introduce votul universal, de la vârsta de 30 de ani, inclusiv pentru femei și doar pentru știutorii de carte.

C. Semnificaţia Constituţiei din 1938

Constituţia din 1938 a urmărit să consolideze puterea instituţiei regale şi autoritatea personală a monarhului, să reconcilieze naţiunea, să salveze ţara de revizionism, de pierderi teritoriale. Evoluţia ulterioară a evenimentelor nu a justificat înlăturarea unui regim democratic cu unul autoritar.

III. CONSTITUŢIILE COMUNISTE

Care sunt bazele juridice ale totalitarismului în România?

Între anii 1947 şi 1989, perioadă în care în România a existat un regim totalitar comunist, au fost adoptate trei constituţii: în anul 1948, în anul 1952 şi în anul 1965.

A. Context şi cauze

Prima dintre cele trei constituţii a fost adoptată în contextul înlăturării, la 30 decembrie 1947, a ultimului obstacol care mai stătea în calea partidului comunist, Monarhia. Abdicarea regelui Mihai duce la modificarea formei de guvernământ, România fiind proclamată republică. Alcătuită după modelul Constituţiei sovietice în vigoare, Constituţia din 1948 era necesară pentru a legitima regimul comunist.

În 1952 a fost adoptată cea de-a doua constituţie, care copia, de asemenea, Constituţia stalinistă din 1936, fiind menită a definitiva trecerea la modelul comunist de tip stalinist. Ultima constituţie, cea din anul 1965, a fost adoptată ca urmare a schimbării liderului Gheorghe Gheorghiu-Dej cu Nicolae Ceauşescu şi a trecerii la naţional-comunism.

B. Prevederi ale Constituţiilor comuniste

Structură. Constituţia din 1948, respectiv cea din 1952 conţineau fiecare câte 10 titluri şi 105 articole. Constituţia din 1965 cuprindea 9 titluri şi 114 articole.

Statul român. Atât în Constituţia din 1948, cât şi în cea din 1952, numele statului este „Republica Populară Română". Prin Constituţia din 1965, denumirea statului se modifică în „Republica Socialistă România".

Teritoriul statului, atât în Constituţia din 1948, cât şi în cea din 1952, este definit ca fiind „popular, unitar, independent şi suveran", dovadă a influenţei sporite a Uniunii Sovietice asupra României, în perioada 1948-1965. În Constituţia din 1965, teritoriul statului este definit ca „inalienabil şi indivizibil". Constituţia din 1965 marchează sfârşitul perioadei staliniste şi trecerea la naţional-comunism.

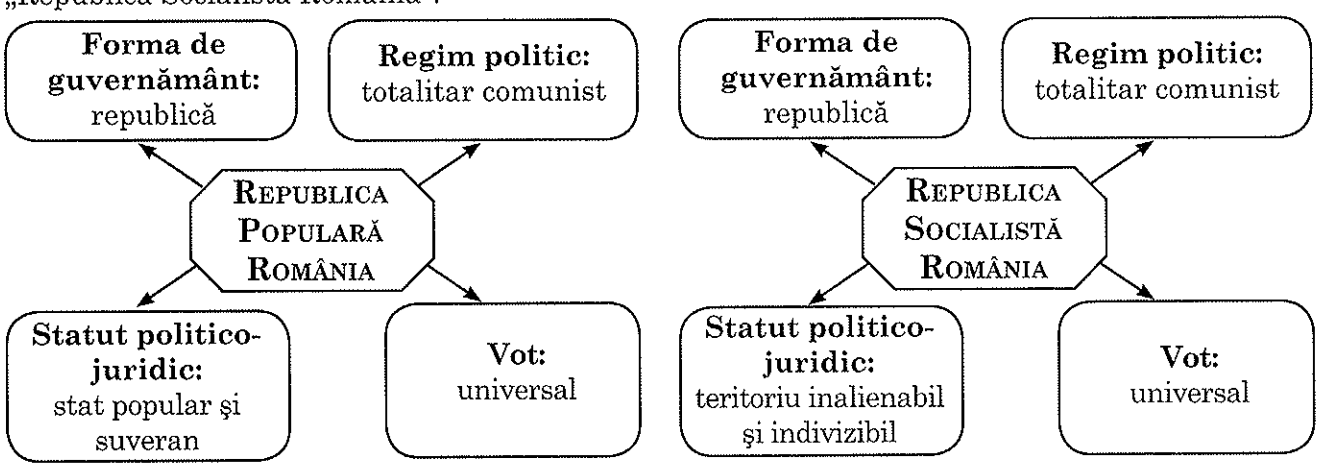

Drepturi fundamentale. Toate constituțiile regimului comunist au demonstrat că simpla menționare a drepturilor cetățeanului în legea fundamentală este insuficientă pentru existența lor concretă în cadrul societății. Ele conțineau un capitol de „drepturi ale omului"; în realitate, era o dovadă de demagogie, deoarece acestea nu erau respectate de către stat, dimpotrivă, încercarea punerii lor în aplicare atrăgea după sine intervenția organelor represive.

Principii generale. Spre deosebire de constituțiile democratice, la constituțiile totalitare comuniste nu putem identifica principii clare de organizare ale statului, întrucât acestea fie nu sunt limpede menționate, fie nu sunt respectate. Putem vorbi mai degrabă de o serie de „principii" pe baza cărora Partidul Comunist își asigura controlul asupra întregii societăți.

Principiul partidului-stat

Regimul comunist de la București se autointitula – la fel ca toate celelalte regimuri comuniste din Europa de Est intrate sub influență sovietică – drept un regim de „democrație populară", în care, potrivit Constituției din 1948, „puterea în stat aparține poporului" și se exercită prin „reprezentanți ai poporului aleși democratic" în Marea Adunare Națională. În realitate, aceste două prevederi nu erau respectate întrucât preluarea modelului instituțional sovietic a dus la apariția Partidului-stat. Ce înseamna aceasta? Partidul Comunist Român controla atât organizația de partid, cât și instituțiile fundamentale ale statului. Spre exemplu, teoretic, puterea legislativă era reprezentată de Marea Adunăre Națională (M.A.N.), ai cărei membri erau aleși prin vot. Practic, membrii M.A.N. erau „selecționați" dintre membrii Partidului Comunist, iar pe listele electorale apărea un singur candidat care putea fi votat. În concluzie, „alegerea" membrilor M.A.N. și validarea lor prin votul electoratului (alegătorilor) erau doar formalități în contextul în care ei erau din interiorul partidului, iar alegerile nu erau libere.

Începând cu anii '50, influența partidului-stat a crescut și mai mult prin înființarea Prezidiului M.A.N., format dintr-un număr restrâns de membri, care preluau practic toate atribuțiile M.A.N.

Crearea Prezidiului M.A.N., în care deciziile se luau de către un număr mic de persoane arată caracterul nedemocratic al modului în care se elaborau legile și anulează, în fapt, rolul M.A.N. ca instituție legislativă.

Principiul partidului-stat s-a aplicat și în ceea ce privește puterea executivă, Consiliul de Miniștri (guvernul comunist) fiind format exclusiv din membrii partidului unic – Partidul Muncitoresc Român (P.M.R.) –, numit ulterior Partidul Comunist Român (P.C.R.).

Rolul Articolului 26 al *Constituției din 1965*: partidul „îndeplinește rolul conducător în toate domeniile construcției socialiste".

Principiul dublei subordonări, de partid și de stat

Un alt „principiu" de organizare apărut în anii '70 este acela al înființării de instituții cu dublă subordonare, de partid și de stat. Ce însemna aceasta? Controlul direct al Partidului Comunist asupra instituțiilor executive ale statului creștea prin faptul că acestea erau subordonate nu doar instituțiilor statului român, ci și partidului comunist. Spre exemplu, Consiliul Apărării Naționale a Republicii Socialiste România, Consiliul Culturii și Educației Socialiste etc. erau subordonate atât statului (guvernului-Consiliului de Miniștri), cât și partidului (organului de conducere al partidului – Comitetului Central al P.C.R.). Astfel, deciziile partidului nu se aplicau doar membrilor săi, ci tuturor membrilor societății, prin controlul exercitat de partid asupra instituțiilor statului.

„Principiul inconsecvenței"

Un alt „principiu" al constituțiilor comuniste este „principiul inconsecvenței", constituțiile cuprinzând o serie de prevederi contradictorii. Ce însemna aceasta? În cele trei acte fundamentale apar contradicții între prevederile anumitor articole. Spre exemplu, articolul 8 al Constituției din 1948 prevedea dreptul la proprietate privată, în timp ce articolul 7 preciza faptul că „Apărarea și dezvoltarea bunurilor comune ale poporului sunt o datorie a fiecărui cetățean". Articolul 32 garanta dreptul de asociere și de organizare al cetățenilor, cu mențiunea că acest drept nu poate fi folosit împotriva ordinii democratice stabilite prin constituție. Similar, în Constituția din anul 1952, la articolul 28 era prevăzută libertatea cuvântului, iar la articolul 29 se menționa că această libertate nu poate fi folosită împotriva ordinii instituite de regim. Constituția din 1965 prevedea la articolul 25 dreptul tuturor cetățenilor de a alege și de a fi aleși. În același paragraf se menționa însă faptul că aveau drept de a depune candidaturi doar acele persoane care făceau parte din

Frontul Democraţiei şi Unităţii Socialiste, aflat sub conducerea P.C.R.

Articolul 2 al Constituţiei din 1965 prevedea că „Întreaga putere în Republica Socialistă România aparţine poporului", în vreme ce articolul 3 prevedea că „În Republica Socialistă România forţa politică conducătoare a întregii societăţi este Partidul Comunist Român".

Prevederile contradictorii permiteau abuzurile şi elaborare unor legi de aplicare a principiilor constituţionale care favorizează regimul totalitar.

„Principiul minciunii"

Toate constituţiile totalitare comuniste conţin prevederi care se ştia că nu vor fi respectate, dar aveau rolul de a conferi acestora un caracter aparent democratic. Putem vorbi aşadar despre un alt principiu, „principiul minciunii". Spre exemplu, articolul 27 al Constituţiei din 1948 stabilea faptul că „libertatea conştiinţei şi libertatea religioasă sunt garantate de stat". Or, în acelaşi an, Biserica Greco-Catolică a fost desfiinţată. Articolul 28 al Constituţiei din 1948 garanta „libertatea individuală a cetăţenilor" şi prevedea că „nimeni nu poate fi arestat şi deţinut mai mult de 48 ore fără un mandat", în condiţiile în care avem numeroase mărturii despre încălcarea sistematică a acestor prevederi.

Articolul 80 al Constituţiei din 1952 menţiona faptul că „Statul se îngrijeşte de dezvoltarea ştiinţei, literaturii şi artei". Articolul este flagrant încălcat de existenţa cenzurii şi a listelor cu cărţi interzise. Prevederi de acest tip regăsim şi în Constituţia din 1965. Spre exemplu, articolul 33 al Constituţiei, care garanta oficial „secretul corespondenţei şi al convorbirilor telefonice", era grosolan încălcat de măsurile de supraveghere a societăţii româneşti prin intermediul poliţiei politice numită „Securitatea".

În ceea ce priveşte libertatea persoanei de a-şi stabili domiciliul unde doreşte, decretul nr. 68 din 1976 nu permitea stabilirea domiciliului într-un număr de 14 oraşe, declarate oraşe mari (Bucureşti, Cluj, Iaşi etc.).

Principiul separării puterilor în stat. România era un stat centralizat, în care exercitarea puterii se realiza prin intermediul autorităţilor centrale, cele locale fiindu-le uniform subordonate şi neavând alt rol decât de a pune în aplicare deciziile instituţiilor centrale.

În fapt, toate instituţiile de stat erau subordonate faţă de partid.

În acest context devine clar faptul că principiul separaţiei puterilor în stat, deşi menţionat în Constituţii, **nu funcţiona**.

Puterea legislativă, Marea Adunare Naţională (parlamentul comunist), nu avea decât un rol formal, întrunindu-se în plen doar de câteva ori pe an pentru a vota legi deja stabilite de partid. Între sesiuni, Prezidiul M.A.N. prelua atribuţiile acesteia. În anul 1961, în locul Prezidiului M.A.N. s-a înfiinţat Consiliul de Stat.

Puterea executivă, Consiliul de Miniştri (guvernul comunist), care conducea ţara din punct de vedere administrativ era formată exclusiv din membrii partidului unic.

Singura schimbare apare în urma adoptării legii nr. 1 din 1974, care modifica Constituţia din 1965 şi înfiinţa funcţia de Preşedinte al Republicii Socialiste România. Preşedintele statului, Nicolae Ceauşescu, cumula atât atribuţii executive ca preşedinte, cât şi atribuţiile legislative pe care înainte le avea Consiliul de Stat. El era şi secretarul general al P.C.R.

Puterea judecătorească aparţinea unui Tribunal Suprem al Republicii Populare Române (Republicii Socialiste România după 1965) şi instanţelor judecătoreşti inferioare, toate aflate de asemenea sub controlul partidului-stat.

Dreptul de vot. Cele trei constituţii prevedeau acordarea dreptului de vot (universal) pentru toţi cetăţenii cu vârsta de minim 18 ani.

La alegeri exista de regulă un singur candidat, reprezentant al partidului unic, prin urmare cetăţenii nu aveau posibilitatea reală a alegerii, ci doar obligaţia participării la vot şi a confirmării unei stări de fapt.

C. Semnificaţia Constituţiilor comuniste

Constituţiile adoptate în 1948, 1952, 1965 consacră noua formă de guvernământ – republica –, cât şi noul regim politic – regimul comunist – şi astfel intrarea statului român în rândul statelor nedemocratice comuniste.

Constituţia din 1948 a avut un caracter provizoriu, în care prevederile economice aveau întâietate asupra celor politice, şi a reprezentat instrumentul legal prin care se pregătea trecerea întregii economii sub controlul statului.

O consecinţă a Constituţiei este naţionalizarea, în 1948, a principalelor întreprinderi industriale, miniere, bancare, de asigurări şi de transport; au fost naţionalizate o mare parte a

clădirilor şi locuinţelor; se elaborează o nouă reformă monetară (sunt confiscate ultimele rezerve în numerar) şi se hotărăşte transformarea socialistă a agriculturii.

Constituția din 1952, chiar din capitolul introductiv, pune la baza existenței statului român dependența față de Uniunea Sovietică. Prietenia cu U.R.S.S. constituie „baza politicii noastre externe". Statul „democrat popular" este o formă a dictaturii proletariatului exercitată de Partidul Comunist.

Între 1947 şi 1989, P.C.R. a fost singurul partid politic oficial din România. În articolul 3 al Constituției României din 1965, P.C.R. era numit „forța politică conducătoare a întregii societăți din Republica Socialistă România". Sub regimurile în care Partidul Comunist Român a fost principala forță politică, în economie s-a instituit dirijismul, societatea civilă a fost practic distrusă de principiile dictatoriale ale doctrinei bolşevice împărtăşită de P.C.R., iar cenzura a sufocat libertatea de gândire, accentuând decalajul în termeni de mentalități şi valori dintre poporul român şi popoarele occidentale.

Constituțiile din 1948, 1952 şi 1965 au legalizat grave abateri de la principiile democratice, sistemul constituțional având următoarele trăsături:

- renunțarea la principiul separării puterilor în stat şi înlocuirea acestuia cu principiul partidului-stat;
- înlocuirea pluralismului politic cu monopolul unui singur partid;
- subordonarea întregului aparat de stat partidului unic;
- concentrarea puterii de decizie statală – legislativă şi executivă – în mâinile unei elite restrânse şi influențarea de către aceasta a puterii judecătoreşti;
- restrângerea unor drepturi şi libertăți cetățeneşti şi subordonarea individului de către stat;
- absolutizarea luptei de clasă şi extinderea acesteia la toți oponenții clasei muncitoare, de fapt ai partidului unic;
- prezentarea intereselor de grup ca interese ale întregii societăți şi dirijarea eforturilor tuturor spre realizarea acestora, dar în beneficiul grupului politic minoritar;
- instituționalizarea intervenției şi controlului statului asupra întregii vieți economice şi social-politice;
- crearea unui nou tip de „democrație", considerat în mod demagogic superior democrației parlamentare occidentale şi atragerea formală a cetățenilor la actul de conducere politică la nivel central şi local.

Cele trei constituții sunt importante din perspectiva faptului că, prin formă şi conținut, au favorizat instituirea şi perpetuarea sistemului totalitar comunist în România. În contextul unei legislații neclare, ce avea la bază o constituție cu caracter ambiguu şi chiar contradictoriu, se puteau ascunde mai uşor abuzurile regimului sub o perfidă aparență democratică.

Concluzii

Prin evoluția instituțiilor interne, în epoca modernă, România s-a integrat încet în rândul statelor cu regimuri constituțional-monarhice, cu o reală separație a puterilor. Evoluția instituțiilor interne ale României moderne nu s-a făcut fără dificultăți, dar ceea ce era mai important – adică începutul – se realizase.

Drumul început a pus bazele instituțiilor şi structurilor unui stat modern în deplin sincronism cu statele europene civilizate. Dar problemele României în 1866 erau nenumărate şi deosebit de complexe: clasa politică nu era nici pe de parte atât de structurată şi omogenă pe cât ar putea lăsa să se creadă acțiunile care au dus la instaurarea regimului monarhic constituțional. Pentru aproape 100 de ani Constituția din 1866 a pus bazele unui regim de tip democratic. Păstrarea a mai mult de jumătate din articolele Constituției din 1866, în Constituția din 1923 şi funcționarea în timp arată viabilitatea primelor două constituții.

În perioada interbelică, contextul extern şi problemele din interior fac ca democrația proaspăt instaurată să alunece pe panta autoritarismului, prin Constituția din 1938. Totuşi, în peisajul autoritar al Europei, România este ultimul stat care adoptă o constituție autoritară.

Regimul comunist, instaurat în 1947, prin practicile sale, care intrau în contradicție cu modelul democratic şi chiar cu propriile

constituţii, a adus daune grave societăţii civile, spiritului civic şi practicilor democratice.

Sistemul politic real este mult diferit de cel prevăzut în constituţii. El poate fi limitat doar prin norme şi reguli clare. Limitele pot fi impuse de instituţiile politice, de constituţii, de organizaţii ale societăţii civile, dar şi de moravuri, educaţie, tradiţii etc.

Uneori, constituţiile încearcă să dea aparenţa unui regim democratic, chiar dacă prevederile lor intră în contradicţie cu principiile unei democraţii (cazul constituţiilor comuniste). De aceea, o constituţie trebuie analizată în relaţie cu regimul politic pe care îl produce.

Elaborarea unei constituţii nu implică în mod necesar o participare largă a populaţiei la dezbaterea textului propriu-zis, dar presupune o viziune clară asupra elementelor de bază: forma de guvernământ, principalele elemente ale regimului politic, drepturi şi libertăţi fundamentale, un model economic clar şi, nu în ultimul rând, o decizie asupra formelor şi limitelor revizuirii.

Pentru a se evita instabilitatea politică este de dorit ca o constituţie să aibă la bază un set de principii şi valori care nu se schimbă de la un an la altul şi să demonstreze o viziune de viitor.

CONSTITUȚIILE ROMÂNIEI. ASEMĂNĂRI ȘI DEOSEBIRI

	Constituții democratice			Constituții autoritare	Constituții comuniste		
	Constituția1866	**Constituția 1923**	**Constituția 1991**	**Constituția 1938**	**Constituția 1948**	**Constituția 1952**	**Constituția 1965**
Cauze	- înlăturarea lui Al.I. Cuza și instaurarea monarhiei	- înfăptuirea statului național unitar român în 1918.	- prăbușirea regimului comunist și revenirea la regimul democratic.	- trecerea la un regim autoritar	- trecerea la regimul totalitar comunist	- legitimarea subordonării față de Moscova.	- schimbarea de lider.
Forma de guvernământ și teritoriul statului	- România (din 1881, Regatul României); - stat indivizibil; teritoriu inalienabil.	- Regatul României; - „stat național unitar și indivizibil"; teritoriul său este nealienabil.	- Republica România; - stat național, suveran și independent, unitar și indivizibil	- Regatul României; - un stat național unitar și indivizibil.	- Republica Populară Română; - teritoriu popular, unitar, independent și suveran.	- Republica Populară Română; - teritoriu popular, unitar, independent și suveran.	- Republica Socialistă România; - inalienabil și indivizibil.
Drepturi și libertăți ale cetățenilor români	- libertatea conștiinței, învățământului, presei, egalitatea în fața legii etc.; - declară sacră și inviolabilă proprietatea de orice natură.	- libertatea individuală, de a comunica și publica ideile și opiniile prin viu grai, prin scris și prin presă; - garantează proprietatea de orice natură, care are funcție socială.	- libertatea individuală și siguranța persoanei, libertatea de exprimare, dreptul la învățătură; - dreptul de vot de la 18 ani, de a fi ales (inclusiv în Parlamentul European); - dreptul la proprietate este inviolabil.	- dreptul de asociere era anulat; - limita drepturile și libertățile cetățenești.	- consemnau drepturi și libertăți cetățenești, dar nu au fost respectate.		
Puterile statului	- principiul separației puterilor, cu precizarea că emană de la națiune.	- principiul separației puterilor, cu precizarea că emană de la națiune.	- principiul separației puterilor în stat.	- suprima separația puterilor în stat și introducea principiul supremației regelui	- renunțau la principiul separării puterilor în stat și concentrau puterea legislativă și executivă în mâinile unei elite politice restrânse, care influența și puterea judecătorească		
Regim politic	- de tip democratic (liberal)	- democratic	- democratic	- autoritar	- totalitar comunist		

Evaluare

Subiectul al II-lea **30 puncte**

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A.. *Art. 33. – Toate puterile Statului emană de la națiune, care nu le poate exercita decât numai prin delegațiune şi după principiile şi regulile aşezate în Constituțiunea de fapt.*
Art. 34. – Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege şi reprezentațiunea națională. Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări: Senatul şi Adunarea Deputaților (...).
Art. 39. – Puterea executivă este încredințată regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituție
Art. 40. – Puterea judecătorească se exercită de organele ei. Hotărârile lor se pronunță în virtutea legii şi se execută în numele regelui.

(*Constituția din 1923*)

B. „*În fapt, noua Constituție din 1938 oficializa noul regim, în care regele participa efectiv şi legal la activitatea de guvernare. Aceasta avea un caracter eclectic, adesea contradictoriu. Cele mai multe articole erau identice cu cele ale Constituției din 1923, care a stat la baza regimului democratic din perioada interbelică. S-a menținut principiul potrivit căruia toate puterile emană de la națiune, precum şi cele privind separarea puterilor în stat. Un element nou era prevederea potrivit căreia regele era capul statului (...), precum şi faptul că miniştrii aveau răspundere politică numai față de rege*".

(Academia Română, *Istoria românilor*, vol. VIII)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Numiți secolul la care face referire sursa B. **2 puncte**
2. Menționați, pe baza sursei A, o caracteristică a Reprezentațiunii naționale. **3 puncte**
3. Numiți două principii politice menționate în sursa B. **6 puncte**
4. Menționați, din sursa A, o informație care se referă la puterea executivă. **2 puncte**
5. Menționați, pe baza sursei B, o caracteristică a Constituției din 1938. **3 puncte**
6. Formulați, pe baza sursei A, un punct de vedere referitor la prerogativele regelui, susținându-l cu două informații selectate din sursă. **10 puncte**
7. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia existența unei constituții a contribuit la consolidarea democrației româneşti, în prima jumătate a secolului al XX-lea. **4 puncte**

(Se punctează coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

1. **2 puncte** pentru menționarea secolului la care face referire sursa B.
2. **3 puncte** pentru menționarea oricărei caracteristici a Reprezentațiunii naționale, din sursa A.
3. **Câte 3 puncte** pentru numirea oricăror două principii politice menționate în sursa B. (3 p. x 2 = 6 p.)
4. **2 puncte** pentru menționarea oricărei informații referitoare la puterea executivă din sursa A
5. **3 puncte** pentru menționarea oricărei caracteristici a Constituției din 1938, din sursa B
6. **4 puncte** pentru formularea, pe baza sursei A, a oricărui punct de vedere referitor la prerogativele regelui.
7. **Câte 3 puncte** pentru selectarea, din sursa A, a oricăror două informații care susțin punctul de vedere formulat (3 p. x 2 = 6 p.)
   1 punct pentru pertinența argumentării afirmației conform căreia existența unei constituții a contribuit la consolidarea democrației româneşti, în prima jumătate a secolului al XX-lea
   2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține afirmația dată
   1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.)

Răspunsuri

1. Secolul al XX-lea.
2. O caracteristică a reprezentațiunii naționale prezentată în sursa A este caracterul bicameral al acesteia, fiind formată din Senat şi Camera Deputaților. „*Reprezentațiunea națională se împarte în două Adunări: Senatul şi Adunarea Deputaților* (...)"
3. „*principiul potrivit căruia toate puterile emană de la națiune*" şi „cele privind separarea puterilor în stat".
4. O informație, din sursa A, care se referă la puterea executivă este cea conform căreia puterea executivă este încredințată regelui. „Puterea executivă este încredințată regelui, care o exercită în modul regulat prin Constituție."
5. O caracteristică a Constituției din 1938 este faptul că păstrează unele prevederi democratice din constituțiile anterioare, dar adaugă şi prevederi noi, cu caracter autoritar, devenind astfel inconsistentă. „*Aceasta avea un caracter eclectic, adesea contradictoriu.*"
6. Constituția din 1923 a consfințit monarhia şi continuitatea ei, apreciată la acea vreme ca factor al stabilității statului. Astfel, pe baza principiului separației puterilor în stat, regele deține puterea legislativă prin dreptul de a sancționa şi promulga legile, iar Parlamentul este corpul legiuitor („*Puterea legislativă se exercită colectiv de către rege şi reprezentațiunea națională*"). În ceea ce priveşte puterea executivă, ea este deținută de rege, alături de guvern, miniştrii având responsabilitatea actelor guvernamentale („*Puterea executivă este încredințată regelui care o exercită în modul regulat prin Constituție*").
7. Ideile din Actul Unirii de la Alba-Iulia vor guverna România interbelică: vot universal, libertate națională, religioasă şi politică pentru toate naționalitățile, reformă agrară, drepturi şi avantaje pentru muncitori după model apusean.

Constituția din 1923 a pus în practică deciziile luate în 1918, a consfințit monarhia şi continuitatea ei, apreciată în epocă ca factor al stabilității statului, al păstrării intereselor tuturor categoriilor sociale, al menținerii unității statale depline. În ciuda criticilor aduse de formațiunile politice aflate în opoziție la momentul elaborării ei, ea a fost acceptată de acestea în momentul când au venit la guvernare.

Puterea executivă este încredințată regelui, iar responsabilitatea actelor sale o au miniştrii (orice act al regelui trebuia contrasemnat de miniştrii de resort; prin această procedură miniştrii îşi atribuie responsabilitatea actelor). Prerogativele regale sunt: numirea şi revocarea miniştrilor, sancționarea şi promulgarea legilor, confirmarea în funcțiile publice, dreptul de a bate monedă şi de a încheia convenții cu alte state etc. Prevederile legate de puterea executivă şi raporturile dintre aceasta şi celelalte două puteri ale statului conferă un caracter democratic României interbelice.

Drumul început în 1866 şi continuat în 1923 a pus bazele instituțiilor şi structurilor unui stat modern în deplin sincronism cu statele europene civilizate. Principiile referitoare la drepturile şi libertățile cetățeneşti, existența principiului separării puterilor în stat, a pluripartidismului sunt principii care, datorită constituțiilor din 1866 şi 1923, au devenit realitate şi practică politică în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea.

Semnificaţie

= **importanță, impact, valoare, contribuție**
Întrebare: **La ce anume** contribuie „această situație" pentru a fi considerată importantă?
Exemplu: Care este semnificația studierii romanității românilor?
Răspuns: Problema studierii romanității românilor a contribuit la formarea identității naționale.

Evaluare

Subiectul al III-lea **30 puncte**

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre statul român şi constituțiile sale, având în vedere:

- menționarea a două constituții româneşti şi a secolului în care au fost adoptate;
- menționarea unei cauze a adoptării uneia dintre cele două constituții;
- prezentarea unui element de continuitate între cele două constituții şi menționarea unei consecințe a acestuia asupra regimului politic din România;
- formularea unui punct de vedere cu privire la necesitatea adoptării unor acte fundamentale şi susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

INFORMAȚIA ISTORICĂ – 24 de puncte, distribuite astfel:
- **câte 3 puncte** pentru menționarea oricăror două constituții româneşti şi a secolului în care au fost adoptate (3 p. x 2 = 6 p.)
- **3 puncte** pentru menționarea oricărei cauze ale adoptării uneia dintre cele două constituții
- **3 puncte** pentru menționarea oricărui element de continuitate între cele două constituții
- **5 puncte** pentru prezentarea coerentă a elementului de continuitate între cele două constituții, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate şi utilizarea unui exemplu/ a unei caracteristici
  - **câte 1 punct** pentru utilizarea doar a unui exemplu/ a unei caracteristici referitoare la elementul de continuitate menționat
- **2 puncte** pentru menționarea unei consecințe a acestuia asupra regimului politic din România
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la necesitatea adoptării unor acte fundamentale
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.)

ORDONAREA ŞI EXPRIMAREA IDEILOR MENȚIONATE – 6 puncte, distribuite astfel:
- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat;
  1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric;
  0 puncte pentru lipsa limbajului istoric;
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere);
  0 puncte pentru text nestructurat;
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu;
  0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu.

Rezolvare

Introducere: Ideea necesității unei Constituții apare pentru prima dată în contextul epocii luminilor, în secolul al XVIII-lea, fiind enunțată şi dezbătută de Jean Jacques Rousseau, filosof francez şi mare gânditor iluminist. Acesta consideră necesară încheierea unui „contract social" între suveran şi popor; contract care trebuie respectat prin introducerea unei legi fundamentale.

• În a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în prima jumătate a secolului al XX-lea, România a beneficiat de două constituții, care au pus bazele monarhiei constituționale şi a regimului democratic: Constituția din 1866 şi Constituția din 1923.

• Dacă în 1866, înlăturarea lui Alexandru Ioan Cuza şi aducerea prințului străin Carol I a urgentat elaborarea unei noi legi fundamentale interne, a statului, pentru Constituția din 1923, cauza a fost înfăptuirea statului național unitar român, în 1918, creşterea populației şi a numărului minorităților etnice şi confesionale, ceea ce reclama unificarea organizării de stat şi a legislației menite să favorizeze progresul întregii națiuni.

• Noua lege fundamentală, din 1923, avea la bază Constituția din 1866, păstrând principiile fundamentale: separarea puterilor în stat, monarhia ereditară, suveranitatea națiunii, guvernare reprezentativă. Principiul separării puterilor în stat, prezent atât în Constituția din 1866, cât şi în cea din 1923, se referea la puterea executivă care-i aparținea regelui şi guvernului, puterea legislativă era în mâinile Parlamentului (bicameral), iar puterea judecătorească era exercitată prin curți de judecată şi tribunale, instanța supremă fiind Înalta Curte de Casație. Una dintre cele mai importante consecințe ale adoptării Constituției din 1923 a fost definirea trăsăturilor şi conținutului regimului politic din România: cel democratic. Acest regim politic democratic este caracterizat prin votul universal, ceea ce duce la lărgirea dreptului la liberă exprimare politică a cetățenilor statului.

• În epoca contemporană, statul român național unitar, pentru a se consolida, avea nevoie de o nouă constituție, care să consacre hotărârile luate de poporul român, în 1918, privind unirea Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei cu România şi toate celelalte prevederi democratice: votul universal, reforma agrară.

Concluzie: Drumul început în 1866 a pus bazele instituțiilor şi structurilor unui stat modern în deplin sincronism cu statele europene civilizate. Dar problemele României în 1866 erau nenumărate şi deosebit de complexe; clasa politică nu era nici pe de parte atât de structurată şi omogenă pe cât ar putea lăsa să se creadă acțiunile care au dus la instaurarea regimului monarhic constituțional. Pentru aproape 100 de ani a pus bazele unui regim de tip democratic. Păstrarea a mai mult de jumătate din articolele Constituției din 1866 în Constituția din 1923 şi funcționarea în timp arată viabilitatea primelor două constituții.

CONSTITUŢIILE DIN ROMÂNIA

A X A
CRONOLOGICĂ

sec. XIX — **ACTE CONSTITUŢIONALE ŞI CONSTITUŢII**

- 1831/1832 — Regulamentele Organice în Ţara Românească şi Moldova
- 1848, 9 iunie — „Proclamaţia Islaz" - Ţara Românească
- **1858** — „Convenţia de la Paris" — *REGIM CONSTITUŢIONAL*
- **1864, mai** — „Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris" — *REGIM AUTORITAR*
- 1866, 10 mai - 1914 — Domnia lui Carol I de Hohenzollern Sigmaringen
- **1866, 1 iulie** — Constituţia României — *REGIM DE TIP DEMOCRATIC (LIBERAL)*
- 1875 — Constituire Partid Liberal
- 1880 — Constituire Partid Conservator
- 1881 — România - regat; Carol I - rege
- 1884 — Revizuirea Constituţiei din 1866

sec. XX — **PERIOADA INTERBELICĂ**

- 1914-1927 — Rege - Ferdinand I „Întregitorul"
- 1918 — Legea votului universal
- 1918 - 1928 — Decada brătienistă
- **1923** — Constituţia — *REGIM DEMOCRATIC*
- 1926 — Constituirea Partidului Naţional Ţărănesc
- 1927 — Legiunea Arhanghelului Mihail; 1930 - Garda de Fier; 1934 - Partidul «Totul pentru Ţară»
- 1927 - 1930 — Regenţa (Mihai I rege-minor)
- 1930 - 1940 — Restauraţia carlistă. Rege - Carol al II-lea
- 1937 — Alegeri parlamentare

REGIM AUTORITAR

- 1940, 6 septembrie — Carol al-II-lea abdică în favoarea fiului său Mihai. Ion Antonescu - şeful statului
- 1944, 23 august — Lovitura de stat. Regim monarhic constituţional (formal)
- 1947, 30 decembrie — Abdicarea regelui Mihai I. Instaurare - Republica Populară Română

sec. XX — **PERIOADA POSTBELICĂ**

- **1948 - 1989** — *REGIM TOTALITAR COMUNIST*
- 1948 - 1965 — Gheorghe Gheorghiu-Dej
- 1948 — Constituţia Republicii Populare Române
- 1952 — Constituţie
- 1965 - 1989 — Nicolae Ceauşescu
- 1965 — Constituţia Republicii Socialiste Române
- 1974 — Revizuită Constituţia; introdusă funcţia de Preşedinte al R.S.R.; Nicolae Ceauşescu
- **1991** — Constituţie – revizuită in 2003 — *REGIM DEMOCRATIC*

4
Autonomii locale și instituții centrale în spațiul românesc (secolele IX-XVIII)

„Le-am dat pădurea românilor şi a pecenegilor, dimpreună cu apele, ca să le folosească împreună cu sus numiţii români şi pecenegi şi să nu fie datori a face nici o slujbă pentru aceasta, bucurându-se de mai sus zisa libertate. [...] Mai adăugăm la sus numitele drepturi ca negustorii lor să poată merge şi întoarce liberi şi fără vamă oriunde în regatul nostru, folosindu-se cu adevărat de dreptul lor în faţa maiestăţii regale. Poruncim ca toate târgurile lor să se ţină fără să plătească vămi." [...]

(Privilegiile saşilor de pe pământul crăiesc în *Bula de aur a saşilor*, 1224)

„După ce regele a cuprins Zeurinul (Severinul) şi fortăreaţa lui, le-a încredinţat toate numitului Dionisie, împreună cu demnitatea de ban. Făcându-se aceasta, Bazarad a trimis la rege o solie vrednică de toată cinstea ca să-i spună regelui: «fiindcă voi, rege şi stăpân al meu, v-aţi ostenit cu strângerea oştirii, eu voi răsplăti osteneala voastră cu 7000 mărci de argint şi voi lăsa în pace şi Zeurinul [...]. Pe deasupra, tributul ce datorez coroanei voastre îl voi plăti cu credinţă în tot anul. [...] numai să vă întoarceţi îndărăt cu pace şi să înconjuraţi primejdia persoanelor voastre pentru că dacă veniţi şi mai mult înlăuntrul ţării, nu veţi putea nicidecum să înconjuraţi primejdia.»."

(*Cronica pictată de la Viena*, despre luptele dintre oştile regelui Ungariei şi oştile românilor conduse de Basarab, în anul 1330)

„Marele singur stăpânitor, din mila lui Dumnezeu domn, Io Roman voievod, stăpânind Ţara Moldovei de la munte până la mare. [...]"

(*Titlul lui Roman I* (1392), DRH, A, I, p.3)

Introducere

La începutul Evului Mediu are loc etnogeneza popoarelor europene, inclusiv a românilor. Toate popoarele sunt formate prin sinteză cu migratorii care au năvălit după căderea Imperiului Roman. Odată cu încheierea procesului de etnogeneză, popoarele europene evoluează spre noi forme de organizare politică: statele medievale. Evoluția societății, nevoia de organizare, de coagulare, începând cu comunitățile mici, în fruntea cărora se afla un conducător local, conduc la necesitatea creării unui stat care: are control asupra unui teritoriu clar delimitat, are o autoritate centrală şi instituții care susțin dezvoltarea politică. Societatea românească evoluează şi răspunde acestor necesități prin procesul istoric al formării statelor medievale: Transilvania, Țara Românească, Moldova şi Dobrogea.

Aflate într-o zonă de contact a mai multor factori de civilizație (ortodoxă, catolică, musulmană), țările române au fost supuse presiunilor politice, militare şi religioase ale acestora. Astfel, evoluția țărilor române a fost în bună măsură influențată de echilibrul politic şi militar dintre aceşti factori, care acționează de-a lungul întregului Ev Mediu.

Pentru a înțelege această perioadă din istorie, modul în care au apărut statele medievale, instituțiile acestora, precum şi evoluția lor în cursul Evului Mediu, trebuie să analizăm următoarele aspecte:

I. OBŞTEA SĂTEASCĂ

Cum au trăit românii la începuturile Evului Mediu?

II. AUTONOMIILE LOCALE

Care au fost primele forme de organizare politică a românilor?

III. FORMAREA STATELOR MEDIEVALE

Când, unde şi cum s-au format primele state româneşti?

IV. INSTITUȚIILE STATELOR MEDIEVALE

Cum s-au organizat statele româneşti în cursul Evului Mediu?

I. OBŞTEA SĂTEASCĂ

Cum au trăit românii la începuturile Evului Mediu?

După retragerea aureliană, etnogeneza a continuat, dar populația romanizată s-a retras în zonele rurale, ferite din calea migratorilor, abandonând oraşele. Astfel, au apărut şi s-au dezvoltat în societatea de la nordul Dunării primele structuri teritoriale tradiționale: **obştile săteşti**, formă primară de comunitate a românilor.

Obştea sătească este organizată după criteriile:

→ teritorial – obştile săteşti aveau o întindere bine stabilită, se aflau, mai ales în zone protejate din punct de vedere natural sau greu accesibile (în văi, între dealuri, pe malul unui râu sau în apropierea pădurilor) şi majoritatea erau fortificate;

→ agrar – principalele ocupaţii ale locuitorilor erau agricultura şi creşterea animalelor.

Obştea era un tip de organizare nu doar teritorial-administrativă, ci şi de convieţuire socială, care grupa iniţial pe descendenţii unui strămoş comun, un „moş" (cuvânt de origine geto-dacică, dovadă a vechimii acestei organizări). „Moşul" era numit şi „bătrân", iar descendenţii acestuia trăiau în sate. Până la începutul secolului al XV-lea au fost identificate în Transilvania peste 3000 de sate, iar în Ţara Românească peste 200 sate. Satele aveau 15-20 case în Moldova şi Ţara Românească, iar în Transilvania media era de 70 de gospodării. Obştea (sinonimă uneori cu satul) reprezintă principala formă de habitat (trai, locuire) în Evul mediu.

În cadrul obştii existau două forme de proprietate: cea comună, a tuturor membrilor comunităţii şi cea individuală (familială). Organizarea comunităţii şi reglementarea relaţiilor dintre membrii obştii era făcută de persoane cu autoritate, care purtau numele de cneaz (termen de origine slavă) sau jude (termen de origine latină). Ei aveau atribuţii administrative (legate de organizarea comunităţii), judiciare (rezolvarea neînţelegerilor), iar, mai apoi, şi atribuţii politice (de conducere) şi militare (de apărare a teritoriului).

Puterea unora dintre cnezi s-a extins cu timpul peste mai multe obşti delimitate teritorial, formându-se **uniunile de obşti** (numite de istoricul Nicolae Iorga „Romanii populare").

Pericolul extern, nevoia de apărare, lărgirea schimburilor economice, stratificarea societăţii (diferenţele de avere) din interiorul uniunilor de obşti conduc la nevoia de organizare a acestora în jurul unei autorităţi mai puternice, **autonomii locale** – formaţiuni politice prestatale – conduse de un voievod (termen de origine slavă) sau duce (termen de origine latină). Obştile teritoriale care nu au intrat sub autoritatea unui conducător mai puternic reprezintă comunitatea din care s-au format aşezările stabile: satele (din lat. *fossatum* – loc întărit).

Obştile săteşti sau teritoriale au reprezentat nucleul pentru formarea autonomiilor locale şi apoi a statelor medievale româneşti.

II. AUTONOMIILE LOCALE

Care au fost primele forme de organizare politică a românilor?

A. Context istoric

Apariţia organizării politice este un proces îndelungat şi se înscrie în evoluţia firească a evenimentelor, care avea loc la toate popoarele vecine. Astfel, în secolul al IX-lea se formează statele slave ale cehilor, polonilor, sârbilor şi croaţilor, în secolul al X-lea se constituie statul kievean, iar în secolul al XI-lea statul maghiar.

La sudul Dunării se menţine o mare putere, vecină spaţiului românesc, Imperiul Bizantin, care îşi va exercita, cu întreruperi, controlul la nord de Dunăre.

În **secolul al IX-lea** sunt atestaţi în izvoarele istorice, din sudul Peninsulei Balcanice până în nordul arcului carpatic, românii, populaţie romanică, organizaţi în nuclee de state, forme politice prestatale: **autonomii locale** cu diverse denumiri: jupanate, cnezate, voievodate sau ţări, menţionate în diferite izvoare istorice. Aceste formaţiuni prestatale româneşti s-au menţinut până mai târziu, în secolul al XIII-lea, fiind localizate, de regulă, în zone ferite din calea invaziilor migratorilor.

B. Autonomii locale în spaţiul românesc

1. Spaţiul intracarpatic (viitoarea Transilvania) – secolele IX-XI

Pentru secolele al IX-lea şi al XI-lea, autonomiile locale existente în interiorul arcului carpatic şi Banat sunt menţionate în două izvoare istorice scrise: *Gesta Hungarorum*, respectiv *Legenda Sfântului Gerard*.

Pentru secolul al IX-lea, în *Gesta Hungarorum*, cronică maghiară scrisă de notarul regelui maghiar Béla al III-lea, sunt descrise luptele purtate de maghiari cu conducătorii români, la pătrunderea lor în Transilvania. În acest context sunt menţionate trei autonomii locale româneşti:

- voievodatul lui Glad, în Banat, cu cetatea de scaun la Cuvin;
- voievodatul lui Gelu, în centrul Transilvaniei, cu cetatea de scaun la Dăbâca;
- voievodatul Menumorut, în Crişana, cu cetatea de scaun la Biharea.

În urma luptelor purtate între maghiari şi români, Menumorut este înfrânt, iar cetatea sa, Biharea, este cucerită; voievodul Gelu se retrage în cetatea sa de pe Someş, dar este înfrânt şi ucis. Ultimul teritoriu supus autorităţii maghiare este cel al lui Glad.

În secolul al XI-lea, *Legenda Sfântului Gerard* menţionează două voievodate româneşti:

- voievodatul condus de Gyla, în centrul Transilvaniei;
- voievodatul condus de Ahtum, în Banat.

2. Spaţiul extracarpatic, la sud de Carpaţi (viitoarea Ţară Românească) – secolul al XIII-lea

Pentru secolul al XIII-lea, informaţiile referitoare la organizarea politică a românilor sunt mai numeroase şi oferă mai multe amănunte.

Cel mai important document istoric pentru acest secol este *Diploma Cavalerilor Ioaniţi*, datată în 1247, act acordat de regele Ungariei, Béla al IV-lea, lui Rembald, marele preceptor al cavalerilor Ioaniţi, prin care li se permitea aşezarea lor în Banat, Oltenia şi teritoriile de la est de Olt. Diploma menţionează existenţa, la sud de Carpaţi, a cinci formaţiuni politice româneşti:

- voievodatul lui Litovoi, între Olt şi Jiu;
- voievodatul lui Seneslau, în stânga Oltului;
- cnezatul lui Ioan, în sudul Olteniei;
- cnezatul lui Farcaş, în nordul Olteniei;
- Ţara Severinului, care cuprindea estul Banatului şi vestul Olteniei (numită ulterior, Banatul de Severin).

3. Spaţiul extracarpatic, la est de Carpaţi (viitoarea Moldova) – secolele al XII-XIII-lea

Cu privire la existenţa unor structuri politice româneşti, automonii locale, izvoarele sunt mai puţin lămuritoare, fără a menţiona numele conducătorilor, însă se pot numi şi localiza câteva dintre ele.

Pentru secolul al XII-lea, cronicile ruseşti menţionează o *„ţară Berlad"*, pentru secolul al XIII-lea, documentele cancelariei regale maghiare şi papale stabilesc o *„ţară a brodnicilor"*, iar o cronică rusească atestă o *„ţară a bolohovenilor"*. De asemenea, documentele atestă existenţa unor autonomii locale cu numele de: *„codrii"* – Codrii Cosminului, *„câmpuri"* – Câmpul lui Dragoş, *„ocoale"* şi *„cobâle"*.

4. Spaţiul extracarpatic, între Dunăre şi Mare (viitoarea Dobrogea) – secolele X-XIII

Pentru secolul al X-lea, inscripţia de la Mircea Vodă (datată în 943) şi de cele din complexul Basarabi-Murfatlar atestă un *„jupanat"*, condus de jupân Gheorghe.

În secolul al XI-lea, în teritoriul dintre Dunăre şi Marea Neagră se manifestă autoritatea bizantină, sub care este atestată o unitate teritorial-administativă „Thema Paristrion", condusă de un funcţionar al Imperiului Bizantin.

În a doua jumătate a secolului al XI-lea, în lucrarea Anei Comnena, *Alexiada*, sunt atestate trei formaţiuni politice conduse de Tatos, Satza şi Sestlav, aceştia avându-şi reşedinţa la Dristor, respectiv Preslav şi Vicina.

În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, împăraţii bizantini îi colonizează pe turcii selgiucizi, stabiliţi în zona Babadagului; aşezarea lor în zonă are şi o semnificaţie militară, ei contribuind la limitarea incursiunilor tătare.

Pentru majoritatea populaţiei care era creştin-ortodoxă se organizează la Vicina iniţial o arhiepiscopie, apoi o mitropolie, a cărui mitropolit Iachint va fi numit, în 1359, mitropolit al Ţării Româneşti.

Tipuri de autonomii româneşti în secolele IX-XIII

Tipuri de autonomii româneşti	Izvoare istorice
„Ţări" • Ţara Şipenţului (la est de Carpaţi); • Ţara Făgăraşului; Ţara Haţegului (intracarpatic) • Ţara Cărvunei (între Mangalia şi Varna, între Dunăre şi Mare) – 1230 • Ţara Severinului – organizată, în secolul XIII, în Banatul de Severin de către regalitatea maghiară (spaţiul intracarpatic).	Informaţiile se transmit pe cale orală şi sunt fixate în scris de cronicari; ← *Diploma Cavalerilor Ioaniţi*, 1247
Codrii • Orheiului, Lăpuşnei, Cosminului (est de Carpaţi)	informaţiile se transmit pe cale orală şi sunt fixate în scris de cronicari;
Câmpuri • Câmpul lui Dragoş; Câmpul lui Vlad (est de Carpaţi);	Miron Costin, *Cronica Polonă*
Cobâle • în ţinuturile Dorohoi, Neamţ, Bacău, Vaslui (est de Carpaţi);	informaţiile se transmit pe cale orală şi sunt fixate în scris de cronicari.
Ocoale • Câmpulung, Vrancea (est de Carpaţi);	informaţiile se transmit pe cale orală şi sunt fixate în scris de cronicari.
Cnezate • Cnezatul lui Ioan; Cnezatul lui Farcaş (situate între Jiu şi Olt – sud de Carpaţi);	*Diploma Cavalerilor Ioaniţi*, 1247
Voievodate • secolele IX-X, spaţiul intracarpatic: Gelu, în centrul Transilvaniei, centrul Dăbâca; Menumorut în Crişana, centrul Biharea; Glad în Banat, centrul Cuvin; • secolul al XI-lea, spaţiul intracarpatic: Voievodatul lui Ahtum (Banat) şi Voievodatul lui Gyla (Transilvania). • secolul al XIII-lea, sud de Carpaţi: Voievodatul lui Litovoi, (dreapta Oltului), voievodatul lui Seneslau (stânga Oltului);	← *Gesta Hungarorum (Cronica lui Anonymus);* ← *Legenda Sf. Gerard;* ← *Diploma Cavalerilor Ioaniţi,* 1247
Jupanat • formaţiunea condusă de jupân Gheorghe (secolul X, între Dunăre şi Mare);	*Inscripţia de la Mircea Vodă*, 943; *Inscripţiile din complexul Basarabi-Murfatlar*
Theme • Thema Paristrion – întemeiată de către bizantini – 971-1204, între Dunăre şi Mare;	Ana Comnena, *Alexiada*
Formaţiuni politice locale (situate între Dunăre şi Mare) conduse de: • Tatos, Sestlav şi Satza (secolul al XI-lea).	Ana Comnena, *Alexiada*

C. Semnificația formării autonomiilor locale

Autonomiile locale, cnezatele și voievodatele – nuclee de stat sau chiar microstate – sunt semnalate în întregul spațiu carpato-danubian. Ele sunt dovada progresului înregistrat în interiorul obștilor sătești, sub aspect social, economic și politic. Autoritatea conducătorilor de obști sătești a fost consolidată prin rolul de intermediari între autohtoni și migratorii, care exercitau dominația asupra spațiului românesc. În strângerea tributului pentru migratori, conducătorii locali acționează ca împuterniciți ai localnicilor, ceea ce le-a sporit puterea și autoritatea în sânul obștii.

Statele românești constituite în secolele XI-XIV sunt continuatoarele autonomiilor locale, cnezate și voievodate, consemnate în izvoarele istorice scrise sau fixate în memoria colectivă prin viu grai de la o generație la alta.

III. FORMAREA STATELOR MEDIEVALE

Când, unde și cum s-au format primele state românești?

A. Context istoric și factori favorizatori

Formarea statelor medievale românești se desfășoară într-un context extern favorabil derulării acestui proces. Regatul Ungariei trecea printr-o criză dinastică (stingerea dinastiei arpadiene și venirea dinastiei de Anjou). Astfel, formațiunile prestatale românești au sesizat oportunitatea de a înlătura dominația maghiară. La aceasta se adaugă creșterea influenței Hoardei de Aur, care se opunea Regatului maghiar. Pe de altă parte, Imperiul Bizantin era încă puternic și considera spațiul carpato-danubiano-pontic un punct de mare importanță strategică și militară. Astfel, autonomiile locale românești tind să se coaguleze.

La întemeierea statelor românești extracarpatice au avut o contribuție importantă și românii transilvăneni, factor extern esențial. Este ceea ce tradiția istorică (îmbinare între fapt istoric și legendă; nu poate fi dovedită integral) numește „descălecat". În condițiile creșterii presiunii regalității maghiare asupra micii nobilimi românești din Transilvania sau chiar a anihilării, în unele cazuri, a autonomiilor românești, conducători locali din Transilvania trec la sud și la est de Carpați, contribuind la formarea statelor medievale Țara Românească și Moldova.

Factorii interni care contribuie la întemeierea statelor medievale sunt, printre altele, întărirea raporturilor feudale, care se concentrează în jurul unei autorități mai puternice, un element conducător care va fi important în procesul de centralizare statală. Premisele economice, cum ar fi comerțul de tranzit dintre Carpați și Marea Neagră, arterele comerciale care leagă centrul Europei de gurile Dunării și apariția târgurilor și a orașelor contribuie și ele la formarea statului. Creșterea demografică și relieful, care au asigurat protecția românilor, nu trebuie uitate. Totodată, formarea statului românesc la sud de Carpați a determinat grăbirea procesului de închegare a unui stat asemănător la est de Carpați.

În acest context, primul stat medieval întemeiat a fost voievodatul Transilvaniei, integrat teritorial Regatului Maghiar, în cursul expansiunii maghiarilor spre est. Statele extracarpatice se formează în secolul al XIV-lea, odată cu teritoriul dintre Dunăre și Mare, Dobrogea.

După constituire, statele medievale trec printr-o etapă de consolidare prin organizarea instituțiilor și stabilirea unor reguli de funcționare a acestora, după modelul vremii.

B. Statele medievale

1. Întemeierea statului medieval Transilvania

Odată cu formarea Regatului Maghiar, la începutul secolului al XI-lea începe expansiunea maghiară spre est, care întâmpină rezistența autonomiilor locale din spațiul intracarpatic. Ocuparea teritoriului transilvan are loc de-a lungul a două secole, sub forma expedițiilor militare şi este însoțită de organizarea politico-administrativă şi consolidarea stăpânirii maghiare. În secolul al XIII-lea, cucerirea Transilvaniei este încheiată şi spațiul intracarpatic este organizat ca voievodat autonom în cadrul Regatului Maghiar, până în 1541.

Regalitatea maghiară aduce în Transilvania forme de organizare specifice din punct de vedere administrativ-teritorial şi religios: comitatele (exemple: comitatul Bihor, Crasna, Dăbâca, Cluj, Alba etc.), episcopie catolică (Episcopia de la Oradea). În secolul al XII-lea se încearcă înlocuirea formei de organizare a voievodatului cu modelul apusean al principatului, specific maghiar. Această încercare nu a avut sorți de izbândă, astfel că documentele ulterioare continuă menționarea vechii forme de conducere, voievodatul.

Populația românească, rămasă majoritară în voievodatul Transilvaniei, îşi păstrează vechile forme de organizare voievodală şi cnezială, „țările româneşti", în zonele de margine ale Transilvaniei: Țara Făgăraşului, Țara Zarandului, Țara Maramureşului, Țara Hațegului.

Pentru **consolidarea stăpânirii maghiare în Transilvania**, între secolele XII-XIII, regalitatea maghiară colonizează populații de religie catolică.

Saşii, populație de origine germană, proveniți din zonele Flandrei şi Saxoniei sunt aşezați în regiunea Sibiului, Bistriței, Țara Bârsei, în teritorii cu autonomie proprie. În aceste teritorii îşi întemeiau aşezări şi îşi creau propriile forme de organizare. Buni meşteşugari, saşii au contribuit la consolidarea economică a voievodatului Transilvaniei, au întemeiat oraşe, burguri, după model apusean (exemple: Schäßburg – Sighişoara, Hermannstadt – Sibiu, Kronstadt – Braşov). Regalitatea maghiară le-a acordat largi privilegii, reconfirmate în documentul *Bula de Aur a Saşilor* (*Andreanum*), emisă de regele Andrei al II-lea în anul 1224 şi menținute pe tot parcursul Evului Mediu. Teritoriul din Transilvania unde erau stabiliți saşii se va numi Pământul crăiesc şi va beneficia de autonomie.

Secuii, popor cu origine necunoscută, probabil turcică, au constituit avangarda armatei maghiare în timpul cuceririi spațiului intracarpatic. Au fost aşezați în zonele Târnavelor şi Subcarpaților de Curbură, cu rol militar, de apărare a trecătorilor din Carpați. Au avut libertate de organizare politico-administrativă, beneficiind de largă autonomie.

Cavalerii teutoni sunt prezenți în Transilvania de la începutul secolului al XIII-lea (1211), colonizați de regele maghiar Andrei al II-lea şi aşezați în Țara Bârsei. Scopul aşezării lor în acest teritoriu era de ordin militar (apărarea hotarelor) şi religios (extinderea religiei catolice). Ca urmare a unor neînțelegeri cu regalitatea maghiară, au fost alungați, în 1225, din Transilvania.

2. Întemeierea statului medieval Țara Românească

Întemeierea statului medieval Țara Românească s-a realizat prin unificarea formațiunilor politice existente între Carpați şi Dunăre. Acest proces s-a desfăşurat începând cu a doua jumătate a secolului al XIII-lea şi s-a încheiat în prima jumătate a secolului al XIV-lea.

Într-o primă etapă, formațiunile politice pre-statale, pomenite de *Diploma Ioaniților* din 1247, sunt dovada prezenței formelor de organizare politică prestatală la sud de Carpați, cea a autonomiilor locale. Acestea erau vasale Regatului Maghiar, cu excepția voievodatului lui Seneslau. Un episod al relațiilor dintre autonomiile locale româneşti şi Regatul Maghiar se desfăşoară la sfârşitul secolului al XIII-lea, când voievodul Litovoi (probabil urmaş al celui menționat în 1247) încearcă anularea raportului de vasalitate față de coroana maghiară. Este ucis în luptele cu armata maghiară, iar Bărbat, fratele său, este luat prizonier, ulterior răscumpărat de români.

Într-o a doua etapă, în procesul formării statului medieval Țara Românească, o contribuție importantă o au şi românii transilvăneni. Conform

tradiției istorice a descălecatului, în contextul anihilării autonomiei româneşti din Țara Făgăraşului de către regele maghiar Andrei al III-lea, la sfârşitul secolului al XIII-lea, semilegendarul Negru-Vodă trece la sud de Carpați. Descalecă la Câmpulung şi pune bazele unui nou stat, prin unirea treptată a formațiunilor politice existente.

A treia etapă a întemeierii statului îi aparține lui Basarab I (?1310-1352), „marele voievod", titlu care exprimă recunoaşterea întâietății puterii sale de către ceilalți voievozi din cuprinsul țării. El unifică autonomiile locale şi întemeiază statul Țara Românească, confirmat fiind de către izvoarele istorice, Într-un document din 1324, Basarab era numit de către regalitatea maghiară „*voievodul nostru transalpin*". Regalitatea înregistra procesul de unificare înfăptuit la sud de Carpați, recunoştea noul stat întemeiat şi domnia lui Basarab I, iar noul domnitor accepta suzeranitatea Regatului Maghiar. Cauza neînțelegerilor dintre Basarab I şi regalitatea maghiară a fost Banatul de Severin. În acest context, în 1330, la Posada a avut loc confruntarea directă între Basarab I şi Carol Robert de Anjou, regele maghiar.

Lupta este menționată şi descrisă în documentul numit *Cronica pictată de la Viena*, principalul izvor istoric al evenimentelor din 1330. Termenul de „Posada" nu reprezintă numele unei localități, ci denumeşte o trecătoare, un loc îngust, un defileu, desemnând caracteristicile locului în care s-a desfăşurat confruntarea. Această denumire corespunde descrierii din „Cronica pictată de la Viena", privind râpile adânci şi abrupte, de la înălțimea cărora românii aruncau asupra oştenilor maghiari săgeți şi bolovani.

Soldată cu victorie pentru români, aceasta a însemnat sfârşitul suzeranității maghiare şi apariția primului stat românesc independent.

Țara Românească urmează parcursul consolidării statale, de organizare a instituțiilor şi de afirmare în relațiile internaționale. Această consolidare are loc în timpul domniei urmaşilor lui Basarab I. Nicolae Alexandru întemeiază Mitropolia Țării Româneşti în 1359, cu sediul la Curtea de Argeş, iar Vladislav Vlaicu respinge primul atac al turcilor otomani în Țara Românească. Următorii domnitori continuă consolidarea statului prin acțiuni de politică internă şi externă.

3. Întemeierea statului medieval Moldova

Unificarea autonomiilor prestatale de la est de Carpați a însemnat apariția celui de-al treilea stat medieval românesc, Moldova. Acest proces începe în a doua jumătate a secolului al XIV-lea şi se finalizează la sfârşitul aceluiaşi secol. În procesul de formare a statului medieval Moldova se disting trei etape:

- prima etapă – mijlocul secolului al XIV-lea – descălecatul lui Dragoş din Maramureş;
- a doua etapă-a doua jumătate a secolului al XIV-lea – descălecatul lui Bogdan din Maramureş;
- a treia etapă – sfârşitul secolului al XIV-lea – alipirea sudului Moldovei.

În cazul formării statului medieval Moldova, „teoria descălecatului" poate fi demonstrată istoric. Această întemeiere de stat a avut la bază două descălecate, al lui Dragoş şi al lui Bogdan.

Gheorghe Brătianu (1898-1953), istoric român, prin lucrarea *Tradiția istorică despre întemeierea statelor româneşti* (1945), formulează o nouă teorie istoriografică, prin care dovedeşte că şi tradiția conține un sâmbure de adevăr istoric.

Tradiție istorică	Documente autentice
1290: Negru-Vodă vine din Făgăraş şi, descălecând la Argeş, întemeiază Țara Românească.	**1290**: Comitele Ugrinus din Făgăraş, reprezentant al regalității maghiare, acaparează pământurile românilor de aici.
1359: Nobilul maramureşean Dragoş pleacă la vânătoare şi, oprindu-se pe malurile râului Moldova, întemeiază aici o nouă țară.	**1360**: Regele Ludovic al Ungariei răsplăteşte o serie de români din Maramureş pentru meritele lor în lupta dusă cu tătarii de la est de Carpați.

Primul descălecat. Descălecatul lui Dragoş

Regalitatea maghiară, interesată, pe de o parte, de înlăturarea prezenței tătaro-mongole, care organizau ample incursiuni de jaf pornind din regiunea carpato-dunăreană şi, pe de altă parte, de extinderea influenței religioase şi politice, inițiază expediții militare la est de Carpați. Astfel, regele Ludovic I de Anjou, pe la 1350, organizează o campanie militară la care participă şi Dragoş din Maramureş. În acest context, regele maghiar întemeiază o marcă de apărare, unitate teritorială cu rol militar, condusă de Dragoş, cu reşedința la Baia. Această marcă de apărare, „Moldova Mică", aflată sub suzeranitate maghiară, constituie nucleul teritorial şi politic de unde s-a început unificarea statală.

Al doilea descălecat. Descălecatul lui Bogdan

Dependența lui Dragoş şi a urmaşilor săi, Sas şi Balc, de coroana ungară i-a nemulțumit pe românii din „Moldova Mică" şi a determinat hotărârea lor de a îndepărta din fruntea ei pe urmaşii lui Dragoş şi de a înlătura suzeranitatea Ungariei. La eforturile populației româneşti din Moldova s-a adăugat sprijinul unor căpetenii politice maramureşene, nemulțumite de politica Regatului ungar. Astfel, Bogdan din Cuhea, Maramureş, căruia regalitatea maghiară i-a restrâns autonomia, „descalecă" la est de Carpați şi participă la revolta românilor din 1359. Urmare a acțiunii românilor conduşi de Bogdan, Sas şi Balc sunt alungați şi suzeranitatea Regatului Maghiar înlăturată. Cronica domniei lui Ludovic I de Anjou, scrisă de Ioan de Târnave, semnalează eşecul expedițiilor repetate, întreprinse de oştile Regatului Maghiar de alungare a lui Bogdan şi rezultatul final al luptei, atestarea în 1364 a Moldovei ca stat independent.

Odată întemeiat statul, sub urmaşii lui Bogdan, acesta se consolidează prin acțiuni de organizare instituțională şi desăvârşire teritorială. Domnia lui Petru Muşat (a doua jumătate a secolului al XIV-lea) a marcat un pas important în direcția afirmării internaționale şi a organizării statale. Moldova se va orienta în politica externă spre Polonia pentru a face față presiunilor Ungariei, astfel că, în 1387, Petru Muşat depune un jurământ de vasalitate în fața regelui Poloniei, Vladislav Iagello. În schimbul unei sume de bani împrumutată regelui polon (în 1388), Petru Muşat primeşte drept garanție Pocuția, teritoriu disputat mai târziu între Moldova şi Polonia. Întemeiază Mitropolia ortodoxă, cu sediul la Suceava, unde şi-a stabilit şi reşedința domnească. Sub domnia lui Roman I (1391-1394), „voievod al Țării Moldovei de la munți până la Mare", Moldova s-a desăvârşit teritorial prin unificarea teritoriilor dintre Carpați, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră – „Moldova Mare".

4. Întemeierea statului medieval Dobrogea

Teritoriul dintre Dunăre şi Marea Neagră se afla sub autoritatea Imperiului Bizantin.

În prima jumătate a secolului al XIII-lea este atestată Țara Cavarnei, recunoscută de Imperiul Bizantin ca unitate politică distinctă, sub autoritatea religioasă a Patriarhiei de la Constantinopol. Această formațiune politică reprezintă nucleul viitorului stat dobrogean, care îl are atestat drept conducător, în prima jumătate a secolului al XIV-lea, pe Balica. Acesta intervine prin participare militară chiar în luptele interne pentru tronul Constantinopolului.

Urmaşul lui Balica este Dobrotici, care primeşte de la Imperiul Bizantin titlul de „despot" – rang politic şi militar – şi reuşeşte să unifice teritoriul dintre Dunăre şi Mare.

În 1386, la conducerea statului dobrogean autonom urmează Ivanco, fiul lui Dobrotici, care însă moare în 1388, în luptele cu turcii otomani. Mircea cel Bătrân, domn al Țării Româneşti, include Dobrogea, în acelaşi an, în componența Țării Româneşti. În 1417, Dobrogea a fost pierdută de Mircea, în favoarea Imperiului Otoman, căruia îi va aparține până în 1878.

C. Semnificația întemeierii statelor medievale

Constituirea statelor medievale româneşti a fost un proces de lungă durată şi s-a realizat în etape: unificarea formaţiunilor politice prestatale (autonomiile locale) sub autoritatea unuia dintre conducătorii acestora; apoi crearea instituţiilor politice, administrative şi religioase, necesare afirmării şi apărării statului.

Statele medievale au constituit cadrul politic în care s-a perpetuat şi dezvoltat civilizaţia românească.

Toate sursele care menţionează date asupra raportului dintre diferitele etnii ale Transilvaniei sunt unanime în a evidenţia majoritatea absolută a elementului românesc.

Românii reprezintă populaţia majoritară a Transilvaniei, chiar şi după exodul de populaţie spre exteriorul arcului carpatic în secolele XIII-XIV, în perioada „descălecatelor" româneşti. Alături de majoritari, au contribuit la crearea şi dezvoltarea civilizaţiei din spaţiul românesc şi alte grupuri etnice:

• *armenii* – prezenţi în toate provinciile istorice, din secolele X-XIV, au fondat oraşe autonome (Armenopolis, azi Gherla, judeţul Cluj) şi au suferit un proces de maghiarizare în Transilvania;

• *bulgari* – stabiliţi în judeţele Timiş, Arad, Dâmboviţa;

• *evreii* – au sosit odată cu trupele romane, în 106, au participat la dezvoltarea culturii şi statelor româneşti; în urma pogromurilor din Ucraina, din secolul al XVI-lea, a venit în România un val de evrei şi, în secolul al XVIII-lea, erau comunităţi evreieşti în oraşele Roman, Bacău şi Galaţi;

• *germanii* – s-au stabilit în Transilvania, în secolul al XII-lea – grupul saşilor, grupul şvabilor sosind, în secolul al XVIII-lea, în Banat şi Satu Mare;

• *grecii* – prezenţi în Dobrogea în secolul al VII-lea î.Hr., fondând oraşe (Histria, Calatis, Tomis) şi au fost aduşi ca domni fanarioţi în secolul al XVIII-lea;

• *maghiarii* – se stabilesc în Câmpia Panonică în secolul al IX-lea, fiind cea mai numeroasă etnie din Transilvania;

• *ţiganii/ romii* – provin, cel mai probabil, din India, sunt atestaţi prima dată în spaţiul românesc în secolul al XIV-lea, dar este posibil să fi ajuns mai devreme; au fost robi ai statului, ai boierilor sau ai mănăstirilor până în 1855-1856;

• *sârbii* – primele atestări documentare datează din secolul al XII-lea; populaţie cu pondere semnificativă în vestul României;

• *ucrainenii* – populaţie slavă; s-a aşezat în zona Maramureşului şi a Bucovinei, în secolul al VI-lea, trăind cu autohtonii, sosind în valuri şi în secolul al XVIII-lea.

Diversitatea etnică şi culturală a unei ţări este o bogăţie care trebuie preţuită. Fiecare grup etnic aduce câte ceva, de neînlocuit, la identitatea locurilor unde trăieşte. În Principate, la sfârşitul Evului Mediu, muzica lăutarilor ţigani, priceperea meşterilor germani, negoţul comercianţior evrei sau greci, toate contribuiau, alături de majoritatea românească, la specificul unei societăţi multicolore, deschisă spre progres, dar marcată puternic şi de componenta ei orientală. La fel, Transilvania nu putea fi concepută nici fără plugarii români sau secui, care îşi duceau viaţa tradiţională, nici fără orăşenii saşi din vechile burg-uri ardelene, nici fără nobilimea maghiară, bogată şi cultivată, care controla administraţia provinciei, nici fără preoţii ortodocşi, greco-catolici sau protestanţi, care slujeau acelaşi Dumnezeu, dar fiecare în limba sa şi felul său propriu.

IV. INSTITUŢIILE STATELOR MEDIEVALE

Cum s-au organizat statele româneşti în cursul Evului Mediu?

A. Context istoric

Constituirea statelor medievale a însemnat şi un transfer de putere politică din partea cnezilor şi voievozilor locali în favoarea conducătorului ales, care şi-a asumat titlul de mare voievod. Pentru a conduce, acest mare voievod avea nevoie şi de alte instituţii care să asigure stabilitatea statului, printre care Sfatul Domnesc şi Biserica. Aceste instituţii sunt instituţii centrale pentru că îşi manifestă autoritatea pe întreg teritoriul ţării.

Formarea şi evoluţia instituţiilor a fost influenţată de spaţiul occidental, slav şi mai ales bizantin. În Transilvania, Regatul Maghiar a lăsat o amprentă mai mare asupra organizării interne a statului şi în domeniul religios.

În spaţiul extracarpatic, clasele conducătoare au căutat un model care să concureze cu cel maghiar. Astfel, fie în mod direct, fie pe filiera sud-slavă, în Ţara Românească şi Moldova, instituţiile capătă un puternic accent bizantin. De la Constantinopol au fost împrumutate structura şi ierarhia religioasă, anumite dregătorii, dar şi forma de guvernământ specifică, monarhia absolută.

După căderea Constantinopolului, departe de a îmbrăţişa modelul de organizare occidental, principii români se vor identifica chiar mai mult cu tradiţia imperială bizantină, pe care acum nu o mai revendica nimeni. Astfel, elementele de protocol, costumul, unele obiceiuri îmbracă o şi mai accentuată „haină bizantină". Nicolae Iorga a descris cel mai bine acest fenomen, numindu-l „Bizanţ după Bizanţ".

B. Principalele instituţii medievale româneşti

1. Domnia

Reprezintă principala instituţie centrală în **Ţara Românească şi Moldova**.

La fel ca şi în occidentul Europei, forma de organizare politică este monarhia de tip medieval, dar cu trăsături proprii, determinate de specificul societăţii româneşti. Relaţiile dintre domn şi supuşii săi erau reglementate printr-un sistem asemănător celui occidental. Toţi vasalii domnului îi datorau acestuia supunere şi credinţă, în timp ce domnul, care era *suzeranul* suprem şi, în acelaşi timp, şi *suveranul* ţării, trebuia să-i apere şi să-i „miluiască". Datorită particularităţilor sale, în raport cu modelul feudal occidental, acest tip de feudalism poate fi numit feudalism românesc.

Domnia, formă a monarhiei autohtone s-a legitimat prin originea divină a puterii domnului.

Succesiunea la domnie s-a făcut pe cale ereditar-electivă. Succesiunea nu se face automat de la defunctul domn la fiul său mai mare (dreptul de primogenitură – întâiul născut ca şi în occidentul Europei), ci se făcea o alegere dintre fiii fostului domnitor. „Ţara", în cazul în care tronul devenea vacant, putea alege ca succesor orice persoană din neamul lui Basarab (în Muntenia) sau al lui Bogdan (în Moldova). Putea fi ales, dacă era considerat vrednic de domnie, oricare dintre descendenţii familiei domnitoare, chiar dacă era „copil din flori" (nelegitim) Era de ajuns să fie „os de domn".

Pentru a limita amestecul marii boierimi în succesiune şi a evita luptele pentru tron, personalităţile excepţionale, precum Mircea cel Bătân, Ştefan cel Mare, reuşesc să impună, înainte de moarte, pe fiul lor mai mare ca succesor.

Până în primele decenii ale secolului al XVI-lea, domnul era ales de o adunare mai largă, la care participau reprezentanţii categoriilor privilegiate: boierimea mare şi mică, precum şi curtenii.

Titlul domnesc, aşa cum este consemnat în documentele vremii, reflectă puterea acestuia, întreaga autoritate de care se bucură. De exemplu: *„Io Vladislav, mare voievod, domn şi*

singur stăpânitor a toată Ungrovlahia (Ţara Românească)".

- particula „*Io*" reflectă originea divină a puterii domneşti; prescurtare a lui Ioannes – „cel ales de Dumnezeu";
- domnul era uns şi încoronat de mitropolit în cadrul unei ceremonii religioase. Această ceremonie şi formulele menţionate în titulatură transferă domnului harul divin;
- *mare voievod* – domnul şi-a asumat titlul de comandant suprem al oastei, care exprima funcţia primordială, militară a conducătorului, dar şi întâietatea sa în raport cu ceilalţi voievozi;
- *domn* (din latinescul *dominus* = stăpân) – reprezenta autoritatea politică absolută şi însemna stăpânul pământurilor şi al locuitorilor ţării;
- formula „*singur stăpânitor*" (sau „*de sine stătător*" sau „*autocrator*") reprezintă o afirmare de suveranitate externă, în raport cu puterile vecine, dar şi internă faţă de toţi supuşii, inclusiv clasa boierească.

Atribuţiile domnului vizează toate domeniile importante:

- de politică internă şi externă (declara război şi încheia pace, semna tratate cu ţările vecine);
- militare: „mare voievod";
- administrative: conducea întreaga administraţie, numea dregătorii (funcţii deţinute de boieri);
- funciare: teoretic, era proprietarul întregului pământ (*dominium eminens*), pe care îl administra după cum considera de cuviinţă. O parte din pământ este dăruit boierilor, aceştia urmând a-i datora consilium et auxilium necesare activităţii de guvernare a ţării, în virtutea contractului vasalic. O altă parte este donată, de domnitor, Bisericii şi, în mod special, mănăstirilor, pentru ca acestea să se poată întreţine în schimbul slujbelor pe care acestea le dedicau mântuirii domnitorului şi familiei acestuia. În acest fel, domeniul funciar al ţării s-a divizat în trei categorii de sate: domneşti, boiereşti şi mănăstireşti.
- financiare: bate monedă şi instituie sistemul de impozite;
- judecătoreşti: este instanţa supremă de judecată, dar judecata era făcută împreună cu sfatul boierilor;
- religioase: confirma episcopii şi mitropolitul, întemeia mănăstitri şi biserici;
- legislative: emite aşezăminte sau hrisoave (acte cu valoare de lege), acordă privilegii negustorilor.

Evoluţia instituţiei domniei

Spre sfârşitul secolului al XVI-lea şi în secolul al XVII-lea, otomanii asociază domnia în ţările române cu o funcţie administrativă, iar pe domn unui înalt dregător al Porţii. Tot de acum, principiul ereditar pentru ocupa-rea funcţiei la tron este din ce în ce mai mult abandonat.

Atribuţiile de politică internă ale domnului rămân neschimbate, Imperiul Otoman controlează însă politica domnitorilor prin intermediul boierilor greci, care devin o prezenţă din ce mai activă în viaţa politică, religioasă, culturală şi economică a ţărilor române. Tot în această etapă creşte influenţa marilor familii boiereşti, care îşi vor disputa tronul, instituindu-se aşa-numitul regim boieresc sau nobiliar. Accentuarea dominaţiei otomane aduce cu sine sistemul numirii domnilor direct de către Poartă, fără consultarea boierimii, ceea ce a dus la o ştirbire a autorităţii domneşti.

Asistăm astfel la o instabilitate politică, concretizată prin durata scurtă a domniilor, numiri şi confirmări în domnie prin plata unor sume de bani.

Noi modificări intervin în organizarea instituţiei centrale odată cu instaurarea regimului fanariot în Ţările Române (1711, în Moldova şi 1716, în Ţara Românească).

Domnii sunt numiţi direct de către Poartă, greci sau români, fără asentimentul ţării, prin îndepărtări de la formulele procedurale de alegere. Perioadele de domnie sunt scurte, domnii fiind degradaţi la nivelul unor funcţionari ai Porţii, schimbaţi dintr-o ţară în alta după bunul plac al sultanului. Lipsiţi de iniţiativă în politica externă, ei ajung executori fideli ai însărcinărilor otomane în raport cu marile puteri.

Limitările puterii centrale şi presiunea otomană nu anulează însă autonomia ţărilor române, chiar dacă este grav ştirbită.

În **Transilvania**, voievodatul se menţine până în secolul al XVI-lea, când se creează principatul autonom, sub suzeranitate otomană, ca urmare a prăbuşirii Ungariei după lupta de la Mohàcs (1526).

• **până în 1541**, voievozii Transilvaniei concentrau în mâinile lor atribuţii militare, judiciare şi administrative şi erau numiţi de regele Ungariei. Voievodul îşi exercita autoritatea asupra comitatelor.

Începând cu secolul al XVI-lea au loc importante transformări pe plan instituţional:

• **din 1541**, Transilvania este condusă de un principe, care era ales de Dietă (formată din reprezentanţii naţiunilor privilegiate şi a religiilor recepte), după ce obţinea confirmarea sultanului, care îi trimitea însemnele princiare;

• în politica internă, principele deţinea însemnate prerogative (atribuţii de drept), asemănătoare celor exercitate de domnii Ţării Româneşti şi ai Moldovei;

• în politica externă principele avea prerogative limitate din cauza amestecului Porţii.

• **din 1699**, Transilvania devine provincie a Imperiului Habsburgic, condusă de împărat prin intermediul unui guvernator; acesta era ales de către Dietă şi confirmat de către Curtea din Viena.

2. Sfatul domnesc

În **Ţara Românească şi Moldova**, domnul era ajutat în exercitarea autorităţii de Sfatul domnesc, instituţie centrală de guvernare, cu rol consultativ, dând consimţământul în aprobarea principalelor acte ale domniei; are şi atribuţii juridice: asista pe domn la scaunul de judecată, participa la încheierea tratatelor cu puterile vecine.

Iniţial, era alcătuit din marii boieri, ca deţinători de mari proprietăţi funciare, ulterior, din dregători, boieri cu funcţii specifice, administrative, judecătoreşti, fiscale, militare. Cei mai importanţi dregători au fost: vornic (şeful Curţii domneşti), logofăt (şeful Cancelariei domneşti), vistiernic (şeful finanţelor - gestiona veniturile domniei aflate în visterie), spătar (purtătorul de spadă), postelnic (activitatea diplomatică, primirea solilor străini).

Alături de aceştia, în Ţara Românească mai exista Banul Olteniei, cu largi atribuţii administrative, juridice şi militare, iar în Moldova, Ştefan cel Mare creează dregătoria de Portar al Sucevei, care avea comanda oştilor în numele domnului.

De la sfârşitul secolului al XVI-lea, Sfatul domnesc se va numi Divan.

În **Transilvania**, în timpul dominaţiei habsburgice, exista Guberniul – instituţie administrativă organizată la sfârşitul secolului al XVII-lea. Pentru relaţia politică cu Transilvania, Imperiul Habsburgic a creat o instituţie la Viena, Cancelaria aulică a Transilvaniei, condusă de un cancelar aulic şi şase consilieri, îndeplinind atribuţiile unui guvern.

3. Adunările de Stări

În **Ţara Românească** şi **Moldova**, instituţia poartă numele de Marea Adunare a Ţării. Adunarea Ţării se compunea din marii boieri, clerul înalt, boierimea mică şi mijlocie şi din curteni. Adunarea avea caracter consultativ şi era convocată sporadic.

Alegerea domnului era o atribuţie a adunării, încercând să asigure dependenţa domnului de alegătorii săi, care foloseau prilejul pentru a impune condiţii şi a limita prerogativele domnului.

Întrunită numai când o convoca domnul, Adunarea Ţării nu a devenit o instituţie permanentă în Moldova şi Ţara Românească, însă este din ce în ce mai frecvent convocată în secolul al XVI-lea, pe fondul de instabilitate politică, pentru alegerea domnului, declaraţii de război împotriva turcilor, încheierea păcii cu aceştia.

În timpul regimului fanariot, în secolul al XVIII-lea, a scăzut semnificativ rolul acestei instituţii.

Sub o formă modernizată, dar nu departe totuşi de vechile adunări de stări medievale, instituţia va renaşte în secolul al XIX-lea, la începutul epocii moderne, sub numele de Adunarea Obştească.

În **Transilvania**, statutul politic al românilor s-a degradat, consolidându-se poziţia categoriilor privilegiate: nobilimea maghiară, patriciatul săsesc şi fruntaşii secuilor.

Stările medievale se reuneau în cadrul unor congregaţii generale. Intrarea în congregaţii era condiţionată de acceptarea ritului catolic, astfel că românii nu intră în componenţa lor. Ultima congregaţie la care au participat români este semnalată în 1288.

Iniţial, congregaţia generală era chemată să dezbată probleme de ordin juridic; din secolul al XV-lea, congregaţia generală devine adunarea stărilor nobiliare.

Începând cu secolul al XVI-lea, problemele importante de politică externă se discutau în Dieta țării, care se întrunea periodic, avea atribuții permanente și un statut bine precizat.

4. Organizarea judecătorească

În **Țara Românească și Moldova**, judecarea unor pricini era făcută conform *„obiceiului pământului"* (*jus valahicum*), norme românești nescrise, iar judecătorul suprem era domnul. Sfatul domnesc participa la scaunul de judecată, dar hotărârea aparținea domnului. În secolele XIV-XV apar scrieri cu caracter juridic (mai ales traduceri din literatura bizantină) în Moldova și Țara Românească, iar **în Transilvania** se va aplica, din secolul al XVI-lea, codul de legi al juristului Werboczi, cunoscut sub numele de *Tripartitum*-ul lui Werboczi.

5. Armata

În **Țara Românească și Moldova**, Domnitorul, în calitatea sa de „mare voievod", era comandantul armatei. El putea conta în primul rând pe „oastea cea mică", alcătuită din cetele ridicate de pe domeniile sale, din orașe și sate libere și din steagurile boierilor, puse la dispoziția domnului în cadrul obligației feudale de „auxilium". În funcție de mărimea domeniului, boierii puteau avea până la 100 de oșteni bine înarmați, care asigurau în mod obișnuit paza domeniului și a curții boierești. Pe lângă „oastea cea mică", domnii apelau în caz de nevoie extremă la „oastea cea mare", alcătuită din țăranii care trebuiau să-și îndeplinească obligația militară față de domnie la cererea acesteia.

De la mijlocul secolului al XV-lea începe folosirea armelor de foc și, ulterior, a mercenarilor. Un rol important în sistemul de apărare al Țării Românești și Moldovei l-au avut cetățile de la hotare și din interiorul țării, cele mai importante fiind: Neamț, Suceava, Hotin, Cetatea Albă, Chilia, Turnu, Giurgiu, Cetatea de Baltă, Ciceu etc.

După instaurarea dominației otomane, sub forma regimului fanariot, oastea cea mare nu a mai fost chemată sub arme, țărilor române fiindu-le interzis să mai dețină oștire.

În **Transilvania**, voievodul comanda armata ca reprezentant al regelui Ungariei.

6. Administrația

În **Transilvania**, unitățile teritorial-administrative erau:

- *comitatul regal maghiar* (unitate administrativă și militară); în 1111 este înființat primul comitat – Bihorul; Alte comitate: Crasna și Dăbâca, Clujul, Alba și Timișul, Aradul, Zarandul și Târnava;
- teritoriul secuiesc era împărțit în *scaune* – unități judiciar-administrative;
- teritoriul sașilor era împărțit în *scaune* și *districte* - conduse de juzi;
- teritoriul românilor era alcătuit din *districte*, conduse de cnezi, juzi;
- orașele – *burgurile* – erau conduse de un sfat orășenesc și un jude;
- organizațiile săsești s-au emancipat de sub autoritatea regală și s-au constituit într-o universitate a sașilor (*Universitas Saxorum*), a cărei autonomie a fost confirmată la sfârșitul secolului al XV-lea.

Țara Românească este alcătuită din *județe*, iar **Moldova** din *ținuturi* conduse de dregători locali cu atribuții administrative, fiscale, judecătorești.

7. Biserica

În **Țara Românească și Moldova**, în Evul Mediu, Biserica era considerată cea mai importantă instituție dintr-o societate. De aceea, voievozii români s-au îngrijit de organizarea acesteia. Moldova și Muntenia aveau câte o mitropolie, în subordinea căreia se găseau mai multe episcopii. Mitropolitul ocupa un loc important și în sfatul domnesc, și ținea locul domnului în caz de vacanță a tronului. În Țara Românească, Mitropolia este creată din inițiativa domnitorului Nicolae Alexandru, în 1359, are sediul la Curtea de Argeș și este recunoscută de Patriarhia din Constantinopol. În Moldova, Mitropolia este creată din inițiativa lui Petru Mușat, are sediul la Suceava și este recunoscută de Patriarhia de la Constantinopol (în perioada domniei lui Alexandru cel Bun, în 1401). Capul oficial al întregii Biserici ortodoxe era Patriarhul de la Constantinopol (rangul de Patriarh există doar din 1919 în spațiul românesc). Buna relație cu Patriarhia de la Constantinopol aduce, pentru spațiul românesc, și numeroase influențe culturale bizantine. Acestora li se adaugă influențele slave și cele venite din Apusul Europei, producându-se, astfel, o

sinteză culturală originală şi interesantă (de exemplu, mănăstirile ctitorite de Ştefan cel Mare îmbină în arhitectura lor elementele bizantine cu cele aparţinând stilului gotic occidental).

Între domnie şi Biserică au existat relaţii de bună înţelegere. Urmând o veche tradiţie bizantină şi ortodoxă, puterile domnului se întindeau şi în domeniul bisericesc. Domnul confirma mitropoliţii şi episcopii şi era considerat ocrotitorul credinţei prin ctitorirea de mănăstiri şi biserici. Prin înfiinţarea Mitropoliei, domnul îşi consolida tronul şi poziţia, devenind, ca împăratul bizantin, monarh civil şi religios.

Mitropolitul era considerat al doilea demnitar în stat, întâiul sfetnic al domnitorului, conducător al unor solii politice şi locţiitor al domnului în caz de vacanţă a tronului. El participa la alegerea domnului, iar prin încoronarea şi ungerea cu mir, îi conferea o autoritate sacră. Şeful Bisericii, mitropolitul, era ales de episcopi şi de marii boieri ai ţării. Era confirmat de domn, de la care primea cârja, ca simbol al investiturii.

În **Transilvania**:

- a predominat ortodoxismul, religia majorităţii populaţiei formată din români, care erau consideraţi toleraţi;

- regalitatea maghiară încearcă în secolul al XIV-lea să impună catolicismul: Ludovic I de Anjou – prin *Diplomele regale* din 1366 – condiţiona calitatea de nobil de apartenenţa la catolicism şi posibilitatea de a deţine o funcţie de calitatea de nobil; regimul de segregaţie care lovea majoritatea populaţiei ardelene a fost dus mai departe prin secolul al XVI-lea prin admiterea a doar patru religii recepte (oficiale): catolică, luterană, calvină, unitariană; religia ortodoxă era declarată religie tolerată; ortodoxia, religie tolerată, nu receptă, nu putea oferi românilor cadrul instituţional prin care să se poată manifesta şi politic ca naţiune; preoţii ei nu împărtăşeau din privilegiile de care se bucurau preoţii religiilor recepte;

- dorinţa românilor de a ieşi din starea de tolerare, precum şi interesul Imperiului Habsburgic de a întări catolicismul faţă de religiile protestante au creat condiţiile unirii unei mari părţi a românilor ardeleni cu Biserica Catolică; astfel, prin Diplomele Leopoldine din 1699 şi 1701, se naşte în Transilvania o nouă religie: greco-catolică;

- înfăptuirea unirii cu Roma a permis clerului greco-catolic să aibă legături culturale cu Roma, stimulând astfel mişcarea de idei promovată în secolul al XVIII-lea de Şcoala Ardeleană, cu rol important în dezvoltarea conştiinţei naţionale;

- Biserica ortodoxă din Transilvania era reprezentată de o serie şi biserici şi mănăstiri româneşti din Maramureş (Cuhea), Ţara Bârsei (Şcheii Braşovului), Hunedoara. Aşezămintele religioase româneşti se aflau sub jurisdicţia episcopilor ortodocşi de la sud şi răsărit de Carpaţi, iar după organizarea mitropoliilor din spaţiul extracarpatic, au intrat sub jurisdicţia acestora;

- domnitorii au ctitorit biserici în Transilvania şi au acordat danii generoase pentru bisericile ortodoxe.

C. Consecinţe

Prin formarea instituţiilor, societatea medievală românească se afirmă prin structuri politice, administrative, juridice şi religioase proprii.

Existenţa instituţiilor a favorizat reglementarea relaţiilor sociale, a politicii externe, desfăşurarea unei activităţi economice intense şi intrarea ţărilor române în circuitul economic european prin privilegiile acordate de domnitori negustorilor străini.

O caracteristică a societăţii româneşti în această perioadă este evoluţia ei unitară (în Ţara Românească şi Moldova) în formele instituţionale prin care se manifestă (domnie, sfat domnesc, adunarea ţării, armată, biserică).

Concluzii

Evoluția formelor de organizare din spațiul românesc, de la obști sătești la autonomii locale, la state medievale, a dus la perpetuarea civilizației românești, chiar dacă statele românești nu s-au unit într-unul singur. Acestea aveau să joace un rol important în istoria Europei în secolele următoare, în contextul luptei antiotomane.

Statele medievale se integrează în tiparul european feudal, atât prin dezvoltare (treptată, de la forme de organizare mai simple la cele mai complexe), cât și prin alcătuirea instituțiilor, asemănătoare celor din restul Europei. Modele au fost preluate din sud, de la Imperiul Bizantin, cu care existaseră mereu legături strânse, din est, de la populația slavă și din vest, Ungaria introducând modelul occidental în Transilvania. Datorită particularităților sale, în raport cu modelul feudal occidental, tipul de feudalism dezvoltat în spațiul românesc poate fi considerat un model de feudalism românesc. În spațiul românesc nu se regăsesc toate formele clasice ale feudalismului apusean, dar elemente feudale de netăgăduit au existat, negeneralizate, deseori rămase la jumătatea evoluției, dar aparținând totuși, ca tipologie, modelului feudal.

AUTONOMII LOCALE

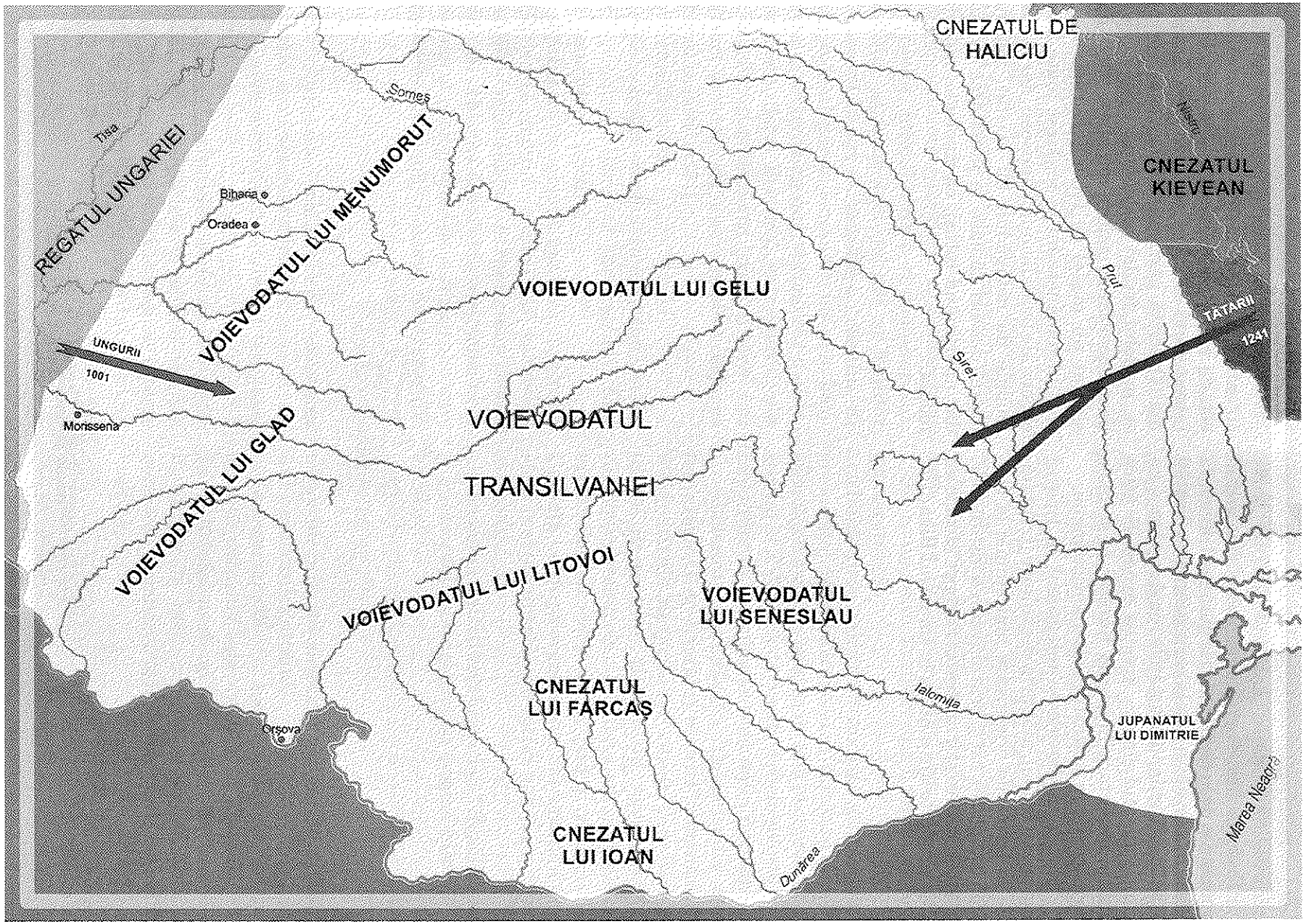

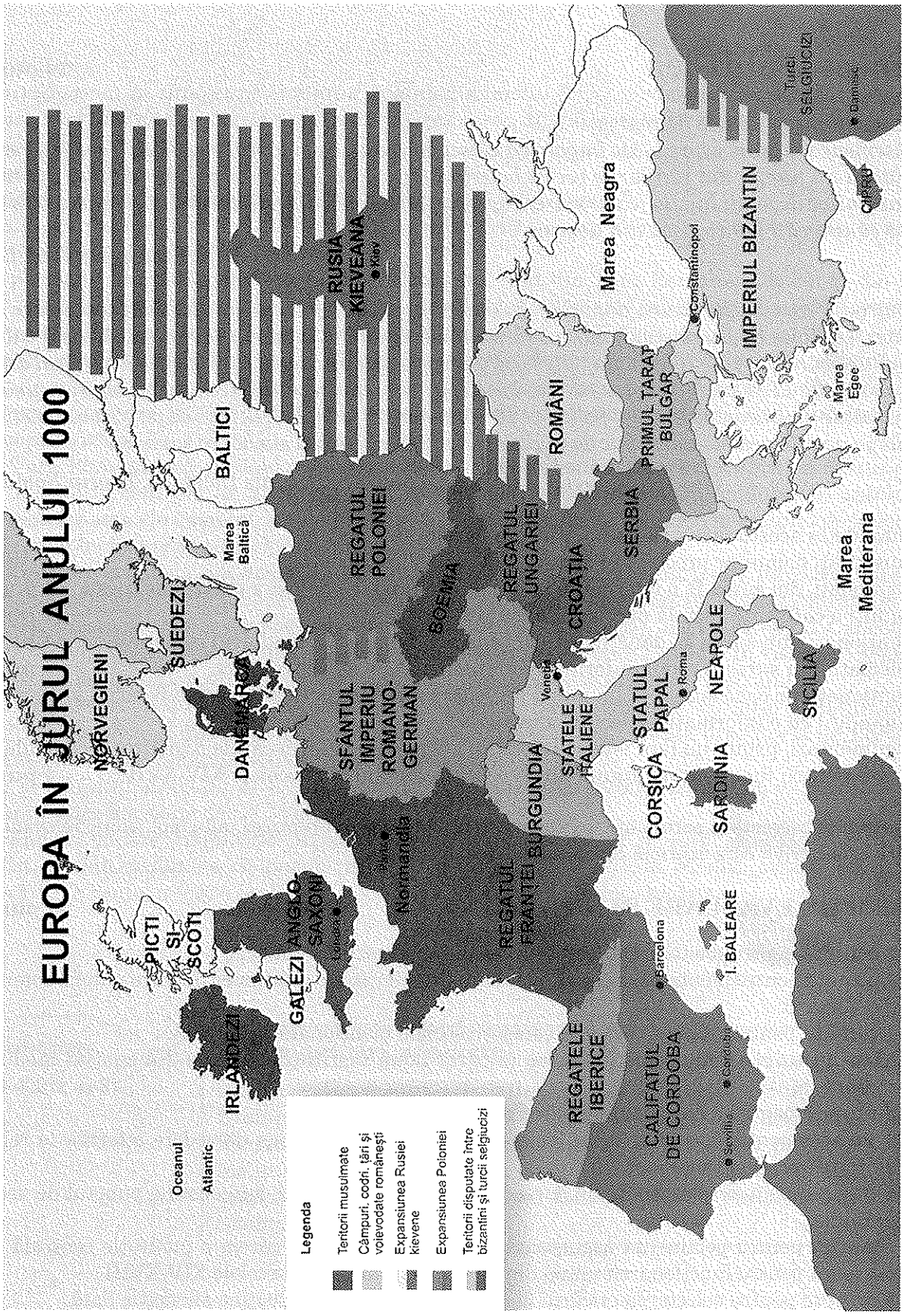
EUROPA ÎN JURUL ANULUI 1000
Oceanul Atlantic
IRLANDEZI
PICTI ȘI SCOȚI
GALEZI
ANGLO-SAXONI
Londra
NORVEGIENI
SUEDEZI
DANEMARCA
Marea Baltică
BALTICI
RUSIA KIEVEANĂ
Kiev
REGATUL POLONIEI
BOEMIA
SFÂNTUL IMPERIU ROMANO-GERMAN
Normandia
REGATUL FRANȚEI
BURGUNDIA
REGATUL UNGARIEI
CROAȚIA
SERBIA
ROMÂNI
PRIMUL ȚARAT BULGAR
Marea Neagra
Constantinopol
IMPERIUL BIZANTIN
Turci SELGIUCIZI
Damasc
CIPRU
Marea Egee
Marea Mediterana
STATELE ITALIENE
Veneția
STATUL PAPAL
Roma
NEAPOLE
SICILIA
CORSICA
SARDINIA
I. BALEARE
Barcelona
REGATELE IBERICE
CALIFATUL DE CORDOBA
Cordoba
Sevilla
Legenda
Teritorii musulmate
Câmpuri, codri, țări și voievodate românești
Expansiunea Rusiei kievene
Expansiunea Poloniei
Teritorii disputate între bizantini și turcii selgiucizi

Evaluare

Subiectul al II-lea

30 puncte

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A. *„Asemenea măsuri aspre luate împotriva clasei boiereşti, ca şi faptul că [Vlad] Ţepeş îşi recruta dregătorii nu numai din rândurile vechii boierimi [din Ţara Românească], ci mai ales din acelea ale oamenilor devotați lui, au [ca urmare] (...) încordarea relațiilor dintre domn şi marea boierime, care a căutat să-l înlocuiască din domnie."*

(N. Stoicescu, *Vlad Ţepeş*)

B. *„Introducerea în titulatura domnilor înaintea numelui lor a cuvântului Io, prescurtare a lui Ioannes, „cel ales de Dumnezeu", afirmă răspicat sursa divină a puterii domneşti. Această calitate, domnii o dobândeau prin ceremonia religioasă a ungerii şi încoronării, care le transfera harul divin şi confirma sprijinul divinității pentru puterea lor. Cooperarea dintre puterea centrală şi biserică, una dintre realitățile majore ale sistemului politic al Țării Româneşti şi Moldovei, încă de pe vremea constituirii statelor, a avut în această ceremonie de tradiție bizantină expresia ei simbolică supremă."*

(Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, *Istoria României*)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Numiți un domnitor precizat în sursa A. **2 puncte**
2. Menționați, din sursa B, o informație referitoare la originea divină a puterii domneşti. **3 puncte**
3. Numiți o categorie socială precizată în sursa A. **4 puncte**
4. Menționați, din sursa B, două instituții centrale din spațiul medieval românesc. **4 puncte**
5. Selectați, din sursa A, două informații aflate în relație de cauză-efect. **6 puncte**
6. Menționați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la relația dintre Biserică şi Domnie, susținându-l cu o informație selectată din sursă. **7 puncte**
7. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia o instituție centrală este necesară pentru funcționarea unuia dintre statele române, în secolele XIV-XVIII. **4 puncte**

(Se punctează coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

1. **2 puncte** pentru menționarea oricărui domnitor precizat în sursa A.
2. **3 puncte** pentru menționarea oricărei informații referitoare la originea divină a puterii domneşti din sursa B.
3. **4 puncte** pentru numirea oricărei categorii sociale menționată în sursa A.
4. **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două instituții centrale din spațiul medieval românesc. **(2 p. x 2 = 4 p.)**
5. **6 puncte** pentru menționarea oricărei relații cauză-efect.
6. **3 puncte** pentru formularea, pe baza sursei A, a oricărui punct de vedere referitor la relația dintre Biserică şi Domnie.
   4 puncte pentru selectarea, din sursa A, a oricărei informații care susține punctul de vedere formulat.
7. **1 punct** pentru pertinența argumentării afirmației conform căreia o instituție centrală este necesară pentru funcționarea unuia dintre statele române, în secolele XIV-XVIII.
   2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține afirmația dată.
   1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Răspunsuri

1. Vlad Ţepeş.
2. „*Introducerea în titulatura domnilor înaintea numelui lor a cuvântului Io, prescurtare a lui Ioannes, «cel ales de Dumnezeu», afirmă răspicat sursa divină a puterii domneşti.*"
3. Boierimea.
4. Domnia şi Biserica.
5. Cauza: „*asemenea măsuri aspre luate împotriva clasei boiereşti*".
Efectul: „*au [ca urmare] (...) încordarea relaţiilor dintre domn şi marea boierime, care a căutat să-l înlocuiască din domnie*".
6. În perioada Evului Mediu, conducătorul statului, atât din Ţara Românească, cât şi din Moldova, era uns şi încoronat de mitropolit în cadrul unei ceremonii religioase. Această ceremonie şi formulele menţionate în titulatură transferă domnului harul divin. A existat, astfel, o strânsă legătură între instituţia Bisericii şi a Domniei, puterea domnitorului fiind de origine divină.

„*[...] sursa divină a puterii domneşti. Această calitate, domnii o dobândeau prin ceremonia religioasă a ungerii şi încoronării, care le transfera harul divin şi confirma sprijinul divinităţii pentru puterea lor.*"
7. În Ţara Românească şi Moldova, domnul era ajutat în exercitarea autorităţii de Sfatul domnesc, instituţie centrală de guvernare, cu rol consultativ, dând consimţământul în aprobarea principalelor acte ale domniei, având şi atribuţii juridice: îl asista pe domn la scaunul de judecată, participa la încheierea tratatelor cu puterile vecine.

Iniţial, era alcătuit din marii boieri, ca deţinători de mari proprietăţi funciare, ulterior, din dregători, boieri cu funcţii specifice, administrative, judecătoreşti, fiscale, militare. Cei mai importanţi dregători au fost: vornicul (şeful Curţii domneşti), logofătul (şeful Cancelariei domneşti), vistiernicul (şeful finanţelor – gestiona veniturile domniei aflate în visterie), spătarul (purtătorul de spadă), postelnicul (activitatea diplomatică, primirea solilor străini).

Alături de aceştia, în Ţara Românească mai exista Banul Olteniei, cu largi atribuţii administrative, juridice şi militare, iar în Moldova, Ştefan cel Mare creează dregătoria de Portar al Sucevei, care avea comanda oştilor în numele domnului.

De la sfârşitul secolului al XVI-lea, Sfatul domnesc se va numi Divan şi se va menţine de-a lungul întregii perioade de Ev Mediu.

Având în vedere atribuţiile pe care le avea Sfatul domnesc şi rolul dregătorilor în stat, instituţia menţinându-se cu puţine modificări de-a lungul Evului Mediu, putem afirma că, alături de Domnie, a fost o instituţie necesară funcţionării ţărilor române.

Consecinţe

= efect, urmări, rezultate

Întrebare: **Care sunt urmările imediate** ale „acestei situaţii"?
Exemplu: Care sunt consecinţele instaurării regimului fascist în Italia?
Răspuns: În 1925-1926 au fost adoptate legile fasciste, prin care a fost instituit un regim dictatorial: instituţiile democratice au căpătat un rol decorativ, deputaţii opoziţiei au fost excluşi din Parlament, ţara era condusă de *il Duce*.

Evaluare

Subiectul al III-lea

30 puncte

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre statele medievale în spațiul românesc, având în vedere:

- menționarea unui izvor istoric care face referire la autonomii locale româneşti;
- menționarea a doi factori favorizatori ai constituirii statelor medievale româneşti;
- prezentarea constituirii unui stat medieval românesc;
- menționarea a două fapte istorice care au contribuit la consolidarea unui stat medieval românesc;
- formularea unui punct de vedere cu privire la evoluția uneia dintre instituțiile centrale româneşti din perioada medievală şi susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

INFORMAȚIA ISTORICĂ – **24 de puncte**, distribuite astfel:

- **3 puncte** pentru precizarea oricărui izvor istoric care face referire la formațiuni prestatale româneşti.
- **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror doi factori favorizatori ai constituirii statelor medievale româneşti (2 p. x 2 = 4 p.)
- 8 **puncte** pentru prezentarea coerentă a constituirii oricărui stat medieval românesc, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.
  - **câte 1 punct** doar pentru menționarea unuia dintre statele medievale româneşti.
- **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două fapte istorice care au contribuit la consolidarea unuia dintre statele medievale româneşti (2 p. x 2 = 4 p.)
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere cu privire la evoluția unei instituții centrale româneşti din perioada medievală.
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat.
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat.
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

ORDONAREA ŞI EXPRIMAREA IDEILOR MENȚIONATE – **6 puncte**, distribuite astfel:

- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat;
  1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric;
  0 puncte pentru lipsa limbajului istoric;
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere);
  0 puncte pentru text nestructurat;
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
  0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice;
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu;
  0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu.

Răspunsuri

Introducere: În secolul al IX-lea sunt atestați în izvoarele istorice, din sudul Peninsulei Balcanice până în nordul arcului carpatic, românii, populație romanică, organizați în nuclee de state, forme politice prestatale: autonomii locale cu diverse denumiri: jupânate, cnezate, voievodate sau țări.

• Pentru spațiul de la sud de Carpați, cel mai important document istoric care atestă existența autonomiilor locale este *Diploma Cavalerilor Ioaniți,* datată în 1247. Diploma menționează existența, la sud de Carpați, a cinci formațiuni politice românești: Țara Severinului, cnezatul lui Ioan și al lui Farcaș, voievodatul lui Litovoi și al lui Seneslau.

• Formarea statelor medievale românești se desfășoară într-un context extern favorabil derulării acestui proces.

În estul spațiului românesc se afirmă Regatul Maghiar, întemeiat la începutul secolului al XI-lea și creștinat în rit catolic de regele Ștefan, *„rege apostolic"*, cu misiunea de a răspândi religia catolică. Regatul Maghiar va căuta să își impună autoritatea asupra teritoriilor românești, promovând o politică de expansiune teritorială. Imperiul Bizantin, încă stat puternic, este interesat de teritoriul dintre Dunăre și Marea Neagră din motive strategice și militare. Astfel, autonomiile locale românești tind să se coaguleze pentru a rezista tendințelor de autoritate externă, formând o nouă stuctură politică: statul medieval.

În condițiile creșterii presiunii regalității maghiare asupra micii nobilimi românești din Transilvania sau chiar a anihilării autonomiilor românești, conducători locali trec la sud și la est de Carpați, contribuind, astfel, la formarea statelor medievale Țara Românească și Moldova.

• Întemeierea statului medieval Țara Românească s-a realizat prin unificarea formațiunilor politice existente între Carpați și Dunăre. Conform tradiției istorice a descălecatului, în contextul anihilării autonomiei românești din Țara Făgărașului de către regele maghiar Andrei al III-lea, la sfârșitul secolului al XIII-lea, semilegendarul Negru-Vodă trece la sud de Carpați. Descalecă la Câmpulung și pune bazele unui nou stat.

Cel care unifică autonomiile locale și întemeiază statul Țara Românească, confirmat fiind de către izvoarele istorice, este Basarab I (?1310-1352). Regalitatea maghiară înregistra procesul de unificare înfăptuit la sud de Carpați, recunoștea noul stat întemeiat și domnia lui Basarab I, iar noul domnitor accepta suzeranitatea Regatului Maghiar. Cauza neînțelegerilor dintre Basarab I și regalitatea maghiară a fost Banatul de Severin. În acest context, în 1330 a avut loc confruntarea directă între Basarab I și Carol Robert de Anjou, regele maghiar, la Posada. Soldată cu victorie pentru români, aceasta a însemnat sfârșitul suzeranității maghiare și apariția primului stat românesc independent.

• Țara Românească urmează parcursul consolidării statale, de organizare a instituțiilor și de afirmare în relațiile internaționale. Această consolidare are loc în timpul domniei urmașilor lui Basarab I. Domnitorul Nicolae Alexandru întemeiază Mitropolia Țării Românești în 1359, cu sediul la Curtea de Argeș, iar domnitorul Vladislav Vlaicu respinge primul atac al turcilor otomani în Țara Românească. Următorii domnitori continuă consolidarea statului prin acțiuni de politică internă și externă.

• Astfel, prin formarea instituțiilor în cadrul statelor medievale românești între secolele XIV-XVI, societatea medievală românească se afirmă prin structuri politice, administrative, juridice și religoase proprii. Domnia reprezintă principala instituție centrală în Țara Românească și Moldova, iar domnitorii au căutat fie prin acțiuni conflictuale (Rovine, Vaslui, Călugăreni), fie prin acțiuni diplomatice să mențină statul autonom în fața pericolelor externe.

O caracteristică a societății românești din Țara Românească și Moldova în această perioadă este evoluția ei unitară, în formele instituționale prin care se manifestă (domnie, sfat domnesc, adunarea țării, armată, biserică).

Concluzie: Importanța întemeierii statelor românești a constat și în crearea unei bariere creștine împotriva expansiunii Imperiului Otoman. Instituțiile centrale medievale din spațiul românesc au format cadrul politic, legislativ și juridic esențial existenței statelor medievale, iar prezența lor a marcat, la începutul formării statelor, o formă avansată de organizare, după model feudal.

AUTONOMIILE LOCALE ŞI INSTITUŢIILE CENTRALE ÎN SPAŢIUL ROMÂNESC (SECOLELE IX – XVIII)

A X A
CRONOLOGICĂ

sec. IX - XI — **TRANSILVANIA – AUTONOMIILE LOCALE**

sec. IX - X — *Gesta Hungarorum*: voievodatele lui Gelu, Glad, Menumorut

896 — Aşezarea maghiarilor în Câmpia Pannoniei

1001 — Întemeierea Regatului Maghiar şi creştinarea în rit catolic a maghiarilor de către regele Ştefan

sec. XI — *Legenda Sfântului Gerard*: voievodate lui Ahtum şi Gyula

sec. XI — **FORMAREA STATULUI MEDIEVAL TRANSILVANIA**

sec. XI - XIII — Regatul Ungariei cucereşte Transilvania

1111 — Primul comitat regal maghiar - Bihorul

1111 — Mercurius princeps Ultrasilvanus - încercarea de a transforma voievodatul în principat

1176 — Leustachius voievod - Transilvania - voievodat

sec. XII - XIII — Colonizarea saşilor şi secuilor

1211 - 1225 — Colonizarea Cavalerilor Teutoni în Ţara Bârsei

1360 - 1366 — Ludovic I de Anjou. Diplome ce condiţionează participarea la viaţa politică a Transilvaniei de calitatea de nobil şi calitatea de nobil de apartenenţa la religia catolică

1437 — Unio Trium Nationum - sistemul „celor trei naţiuni privilegiate"

1541 - 1699 — Principat autonom sub suzeranitate otomană

sec. XIII — **ŢARA ROMÂNEASCĂ - AUTONOMIILE LOCALE**

1241 - 1242 — Marea Invazie tătaro-mongolă

1247 — *Diploma Cavalerilor Ioaniţi* - atestă autonomiile locale la sud de Carpaţi

1277 — Conflict Litovoi-Coroana maghiară

prima jumătate sec. XIV — **FORMAREA STATULUI MEDIEVAL ŢARA ROMÂNEASCĂ**

1310? - 1352 — Domnia lui Basarab I Întemeietorul

1324 — Tratat de vasalitate - Basarab I şi Carol Robert de Anjou

1330 — Lupta de la Posada - independenţa Ţării Româneşti

1359 — Întemeierea Mitropoliei Ţării Româneşti, sediul la Curtea de Argeş

1716 — Instaurarea regimului fanariot

sec. XII - XIII — **MOLDOVA – AUTONOMIILE LOCALE**

sec. XII - XIII — Menţionate autonomii locale în cronici străine

a doua jumatate sec. XIV — **FORMAREA STATULUI MEDIEVAL MOLDOVA**

sec. XIV — „Descălecatul" lui Dragoş din Maramureş – întemeiată „Moldova Mică", vasală Regatului Maghiar

1359 — Revolta românilor de la est de Carpaţi; „descălecatul" lui Bogdan din Maramureş. Moldova - stat independent

1387 — Petru Muşat depune jurământ de vasalitate în faţa regelui Poloniei

1391- 1394 — Roman I - unificarea teritoriilor dintre Carpaţi, Nistru, Dunăre şi Marea Neagră – „Moldova Mare"

1401 — Patriarhia de la Constantinopol recunoaşte Mitropolia de la Suceava

1711 — Impunerea regimului fanariot

sec. X - XI — **DOBROGEA – AUTONOMIILE LOCALE**

943 — Atestat un „jupanat", condus de jupân Gheorghe

sec. XI — Atestată o unitate teritorial-administrativă „Thema Paristrion"

sec. XI — „Alexiada"– atestate formaţiunile politice ale lui Tatos, Satza şi Sestlav

1230 — Atestată „Ţara Cavarnei"

sec. XIV — **FORMAREA STATULUI MEDIEVAL DOBROGEA**

sec. XIV — Conducător menţionat: Balica

sec. XIV — Dobrotici titlul de „despot", unifică teritoriul dintre Dunăre şi Mare

1386 - 1388 — Ivanco, fiul lui Dobrotici

1388 - 1417 — Mircea cel Bătrân include Dobrogea în componenţa Ţării Româneşti

1417 - 1878 — Dobrogea ocupată de Imperiul Otoman

STATUL ȘI POLITICA

5

Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX)

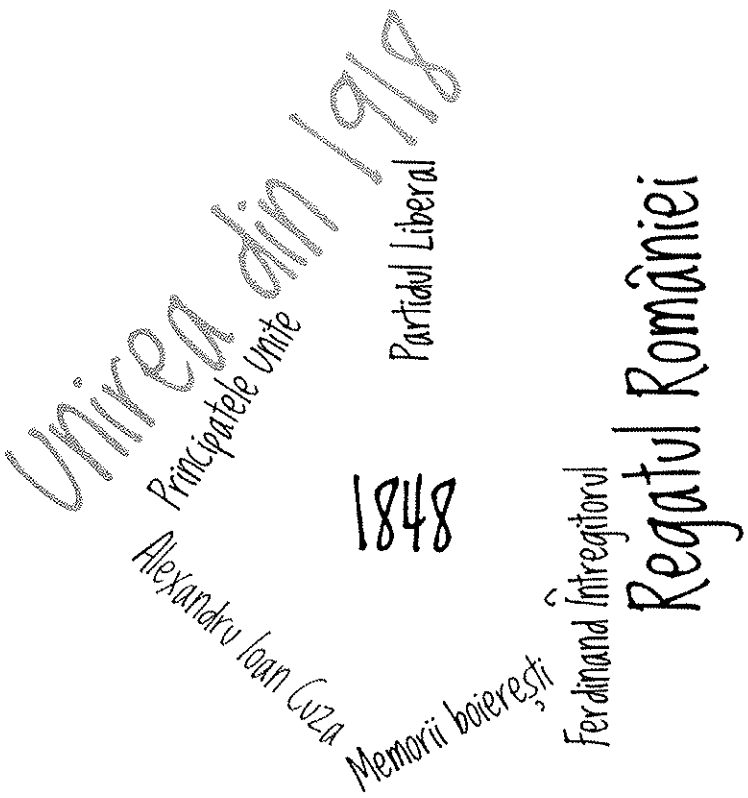

„Români!
Unirea este îndeplinită!
Naționalitatea Română este întemeiată!
Acest fapt măreț, dorit de generațiile trecute, aclamat de Corpurile Legiuitoare, chemat cu căldură de noi, s-a recunoscut de Înalta Poartă, de Puterile garante și s-a înscris în datinile Națiunilor.
Dumnezeul părinților noștri a fost cu țara, a fost cu noi. El a întărit silințele noastre prin înțelepciunea poporului și a condus Națiunea către un falnic viitor.
În zilele de 5 și 24 Ianuarie ați depus toată a voastră încredere în Alesul națiunii, ați întrunit speranțele voastre într-un singur om.
Alesul vostru vă dă astăzi o singură Românie.
Vă iubiți Patria, veți ști, dară a o întări!
Să trăiască România!

Dat în Iași la 11 decembrie 1861
Alexandru Ioan Cuza"

(*Mesagii și proclamații ale lui Cuza-vodă*, Vălenii de Munte, 1910, p. 61)

„[...] În starea de rezbel, cu legăturile rupte ce suntem? Suntem independenți; suntem națiune de sine stătătoare. [...] Însa d-lor, aci se opresce misiunea noastră? Am ajuns la scopul urmărit nu de azi, ci, pot zice, de secole, și mai cu deosebire urmărit de la 1848 încoace? Mai întâiu de toate, d-lor, să ne facem întrebare: ce am fost înainte de declararea rezbelului? Fost-am noi dependenți către Turcia? Fost-am noi provincie turcească? Fost-am noi vasali ai Turciei? Avut-am noi pe sultanul ca suzeran? Străinii au zis aceasta; noi nu am zis-o nici o dată. Noi nu am fost vasali. Sultanul nu a fost suzeranul nostru. Însă, era ceva: erau nişte legături sui generis; nişte legături cari erau slabe când românii erau tari; nişte legături cari erau tari când românii erau slabi. [...]"

(*Discursul lui Mihail Kogălniceanu în ședința Adunării Deputaților*, la 9 mai 1877, cu privire la proclamarea independenței)

Azi te pui în tren la 9 seara [...] arăți tichetul conductorului [...], fumezi o țigară, două până la Ploiești; acolo [...] îți pui paltonul căpătâi, te lungești pe canapeaua de catifea roșie sau în vagonul pat, dormi ca acasă vreo nouă ceasuri și, la opt dimineața, te deștepți la Roman [...] și 17 ceasuri, minut cu minut, după ce ai plecat din București, te găsești în fosta capitală a fostului principat al Moldovei [...]. Ei vezi, acum 40 de ani nu era așa [...].

(*Revoluția transporturilor*, Ion Ghica, *O călătorie de la București la Iași înainte de 1848*)

Introducere

A. Europa luminilor

Secolul al XVIII-lea aduce o nouă concepție, iluministă, de modificare a raporturilor dintre stat, instituții și cetățean.

Din punct de vedere politic, se afirmă o **nouă concepție despre modul de guvernare**. Teoria originii divine a monarhului este combătută, iar gânditorii iluminiști propun un nou model al puterii, prin care se acceptă ca forme de guvernământ atât monarhia, cât și republica. Însă, statul monarhic nu mai este la dispoziția regelui, ci unul care se conduce după principii și reguli de guvernare. **Monarhia despotică de tip luminat** reprezintă o caracteristică a epocii; aceasta are drept scop asigurarea fericirii supușilor printr-o politică de reforme ale statului coordonată de monarh, cu participarea elitelor educate ale vremii.

Totodată, iluminiștii aduc în discuție, pentru prima dată, separarea puterilor în stat, emiterea constituțiilor, văzute drept contracte sociale încheiate între suveran și popor, respectarea drepturilor naturale ale oamenilor, proprietatea privată și egalitatea în fața legilor și a justiției.

În acest context politic se conturează și două mari **ideologii politice**: liberalismul și conservatorismul. Liberalismul, născut în Anglia, presupune respectarea libertăților cetățeanului prin lărgirea accesului la vot, reforme menite să susțină noile categorii sociale în plină ascensiune, descentralizare administrativă, politică și economică. Conservatorismul, pe de altă parte, susține o evoluție lentă, progresivă, care să nu zdruncine ierarhiile și privilegiile sociale și o viață economică puțin flexibilă.

Din punct de vedere social, se manifestă o **nouă concepție despre societate**, care are ca obiective: desființarea privilegiilor și a ierarhiei feudale și afirmarea unei noi categorii sociale, burghezia, care se dezvoltă odată cu inovațiile și progresul tehnic specifice secolelor XVIII-XIX, este foarte activă, puternică financiar și din ce în ce mai interesată de viața politică.

Secolul al XVIII-lea aduce cu sine și ideea de **națiune** modernă, care presupune apartenența la aceleași tradiții, aceeași istorie, limbă și cultură a unui popor. Acum se conturează la nivel teoretic problema națiunilor, iar secolul al XIX-lea, secolul națiunilor, o va pune în practică prin formarea statelor naționale.

Secolul al XVIII-lea aduce și **luminarea poporului prin cultură**. Sunt înființate școli atât în mediul urban, cât și la sate, instrucția școlară devine din ce în ce mai importantă, apar academiile, saloanele literare și enciclopediile. Se afirmă noi **curente culturale**: romantismul, care se bazează pe libertatea artistului și a creației, interesul pentru epoci și spații istorice noi și realismul.

Tot acum, prin intermediul presei, al conferințelor, cafenelelor, al unor societăți, se creează **opinia publică** (alta decât cea oficială), problemele societății devin obiectul dezbaterilor publice, care vor determina, de-a lungul secolelor, noi transformări politice, economice sau sociale.

B. Spațiul românesc în epoca luminilor

În teritoriile românești se accentuează dominația otomană în Moldova și Țara Românească sub forma regimului fanariot din 1711, respectiv 1716, iar Transilvania, din 1699, intră sub stăpânirea Imperiului Habsburgic. Cu toate aceste dificultăți și în ciuda contextului internațional din sud-estul Europei, care duce la știrbirea autonomiei și pierderi teritoriale, și spațiul românesc se regăsește în zorii modernității.

Ce presupune modernitatea?

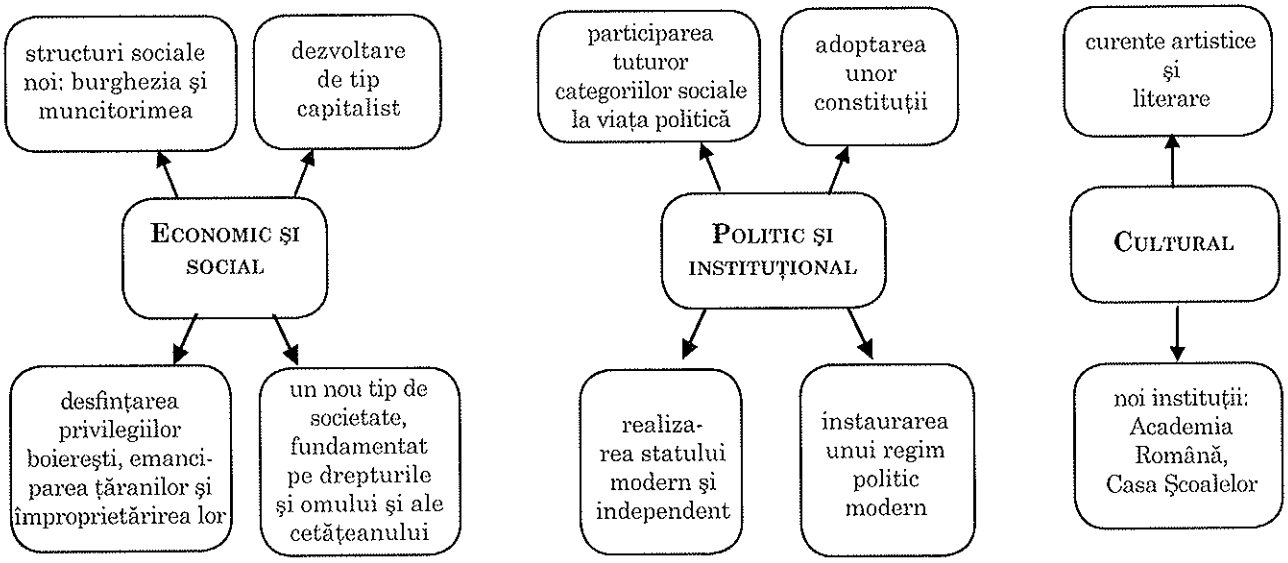

Purtătorii ideilor de modernizare sunt diferiţi şi se schimbă, în funcţie de realităţile epocii: boierimea, elita intelectuală, elita confesională greco-catolică, statul.

Formele şi mijloacele prin care se realizează modernizarea sunt şi ele diferite şi adaptate contextului istoric:

• **Etapa căutării sprijinului extern**. Proiectele politice se manifestă sub forma memoriilor care caută soluţii pentru modernizare cu ajutorul Marilor Puteri.

- Conferinţele, congresele de pace care reunesc mari puteri europene sunt folosite de grupuri de boieri moldoveni sau munteni ca ocazii pentru a înainta memorii de modernizare politică (memoriile boiereşti ale secolului al XVIII-lea).
- În Transilvania, lupta românilor pentru drepturi naţionale este iniţiată de elita intelectuală a secolelor XVIII-XIX, Şcoala Ardeleană şi ulterior Partidul Naţional Român (Şcoala Ardeleană prin *Supplex Libellus Valachorum*, 1791, *Memorandum*-ul, 1892).

• **Etapa contestatară**. Proiectele politice se manifestă prin acţiunile unor grupuri care încearcă să impună Marilor Puteri procesul de modernizare.

- În Ţara Românească şi Moldova se ajunge la constituirea unui grup activ de boieri numit „partida naţională", care are o atitudine fermă în problema modernizării şi o exprimă clar în faţa Marilor Puteri (Ion Câmpineanu, *Act de unire şi independenţă*; documentele revoluţiei de la 1848).
- În Transilvania, Banat, Bucovina, lupta de emancipare a naţiunii române îmbracă forme violente de protest (revoluţia din 1848).

• **Etapa acţională**. Trecerea, în secolul al XIX-lea, de la identitatea de neam la conştiinţa naţională contribuie la coagularea proiectele politice anterioare într-o formă superioară şi unitară: „proiectul politic românesc".

- În Ţara Românească şi Moldova „proiectul politic românesc" viza: unirea, independenţa, alipirea provinciilor pierdute în cursul istoriei (obiective realizate în 1859, 1877, 1918).
- În Transilvania, Basarabia, Bucovina „proiectul politic românesc" viza unirea cu patria-mamă, România, obiectiv realizat în 1918.

I. PROIECTELE POLITICE ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ŞI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cine şi-a asumat rolul în procesul de modernizare şi care au fost formele de manifestare?

II. CONSTITUIREA STATULUI ROMÂN MODERN

Cum s-a constituit statul român modern?

III. CONSOLIDAREA STATULUI ROMÂN MODERN

Care au fost etapele şi modalităţile de consolidare a statului român?

I. PROIECTELE POLITICE ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ŞI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cine şi-a asumat rolul în procesul de modernizare şi care au fost formele de manifestare?

În secolul al XVIII-lea, într-o primă etapă, boierii sunt cei care vor elabora o serie de proiecte politice, ulterior reformismul fiind preluat de către autoritatea centrală, tineri intelectuali sau chiar de către Marile Puteri.

Proiectele au fost concretizate sub forma memoriilor boiereşti, a proiectelor de constituţii, programelor revoluţionare, a legislaţiei elaborate de domnitori sau Marile Puteri.

Şi în Transilvania, proiectele politice, sub forma memoriilor, au parcurs acelaşi drum de la *Supplex Libbelus* (1744) la *Petiţia Naţională* din 1848.

A. Reformismul domnesc

Context istoric

În secolul al XVIII-lea, spaţiul românesc se află sub regimul dominaţiilor străine, care aduce cu sine, pe lângă schimbarea de statut politico-juridic, şi elemente de modernitate, specific europene, promovate de domnitori sau curţile imperiale. În Moldova şi Ţara Românească se accentuează dominaţia otomană prin impunerea în 1711, respectiv în 1716 a regimului fanariot, prin care Poarta a urmărit consolidarea controlului otoman, în contextul instaurării regimului habsburgic în Transilvania, din 1699 şi a manifestării Imperiului Rus ca mare putere în Europa de sud-est.

Regimul fanariot (1711, 1716-1821) s-a manifestat prin transformări în plan politic, economic, dar şi plan cultural. Din punct de vedere politic, autonomia ţărilor este ştirbită, domnitorii fiind numiţi direct de către sultan, din rândul boierilor din cartierul Fanar al Constantinopolului. Pe plan economic, cresc obligaţiile faţă de Poartă, este impusă o fiscalitate excesivă şi se instituie monopolul comercial otoman.

Curtea imperială de la Viena, în timpul domniei Mariei Tereza şi a fiului ei Iosif al II-lea, impune reforme în spiritul absolutismului luminat, politica reformatoare dusă de Iosif al II-ea fiind cunoscută, mai târziu, cu numele de *iosefinism*. Aceste reforme privesc şi Transilvania şi au atins domeniul agriculturii, situaţia socială a ţăranilor, educaţia, administraţia, dar şi religia românilor, ceea ce a atras admiraţia pentru absolutismul luminat al împăratului.

Reformele domneşti din perioada regimului fanariot şi habsburgic

Chiar dacă **domnitorii fanarioţi** au la bază experienţa culturală greacă şi otomană, mulţi dintre ei sunt cunoscători de limbă franceză şi sunt atraşi de elementele de modernitate din Europa Occidentală, favorizând pătrunderea culturii franceze şi în spaţiul românesc. Ei vor domni în spiritul monarhilor luminaţi, asemeni celor din apus, promovând o politică de reforme, ceea ce reprezintă un aspect pozitiv al regimului fanariot.

Constantin Mavrocordat, domn fanariot, succesiv atât în Moldova, cât şi în Ţara Românească, cunoscut ca filo-francez, iniţiază reforme în domeniul social, fiscal, administrativ şi judecătoresc; anunţul cu privire la politica reformatoare a ajuns publicat în 1771 în gazeta franceză *Le Mercure de France*.

Reforme sociale: desfiinţează dependenţa ţăranilor din cele două ţări şi îi transformă în clăcaşi, ţărani cu libertate personală, dar fără pământ; reglementează regimul zilelor de muncă pentru ţărani.

Pe plan administrativ introduce remuneraţia funcţiilor, iar în domeniul judecătoresc sunt înfiinţate instanţe de judecată în fiecare judeţ

şi este limitată autoritatea clerului în chestiunile de judecată.

Alexandru Ipsilanti, alt domn fanariot, dovedeşte, prin măsurile luate, preocupări pentru domeniul educaţiei: reorganizează Academia Domnească de la Sf. Sava, înfiinţează o şcoală de preoţi şi un orfelinat. De asemenea, se îngrijeşte de starea edilitară a Bucureştiului, organizează sistemul poştelor şi manufacturilor de hârtie.

După modelul codurilor civile austriece şi franceze ale lui Napoleon Bonaparte, domnitorii fanarioţi au emis coduri de legi: 1780 – *Pravilniceasca condică* a lui Alexandru Ipsilanti în Ţara Românească, 1817 – *Codul Callimachi* al lui Scarlat Callimachi în Moldova şi 1818 – *Legiuirea Caragea* a lui Ion Gh. Caragea, în Ţara Românească.

În Transilvania, **regimul habsburgic** prin reformele iosefine a urmărit: modernizarea relaţiilor agrare, educaţiei, administraţiei şi bisericii. Astfel, în 1783 a fost elaborat un decret cu privire la emanciparea iobagilor (ţăranii dependenţi) şi la modificarea relaţiilor dintre nobili şi ţărani. În domeniul învăţământului şi al educaţiei a fost elaborat planul intitulat *Ratio Educationis* cu scopul de a creşte numărul şcolilor elementare rurale şi a şcolilor confesionale ale românilor ortodocşi şi uniţi. Prin *Edictul de toleranţă*, din 1781 se acordă libertate religioasă şi credincioşilor necatolici, ridicându-se astfel restricţiile privitoare la accesul în funcţii, pentru practicarea unor meserii sau deţinerea de proprietăţi.

Consecinţe

Proiectele politice referitoare la modernizare au fost elaborate şi de către autoritatea statală în spiritul epocii luminilor. Chiar dacă spaţiul românesc s-a aflat sub dominaţia regimurilor străine, politica absolutismului luminat promovată de fanarioţi sau habsburgi atinge domenii de dezvoltare.

Limba franceză a devenit în Moldova şi Ţara Românească cunoscută de marii boieri, care au iniţiativa trimiterii fiilor lor la studii în Europa. Astfel, treptat, se formează o nouă elită intelectuală, paşoptiştii, care va prelua iniţiativa proiectelor politice, atingând un punct culminant în 1848.

În Transilvania, urmare a politicilor iosefine, se creează o elită intelectuală românească, care îşi va concretiza idealurile într-o serie de documente.

B. Proiectele politice boiereşti; memoriile boiereşti din secolul al XVIII-lea

Context istoric

O caracteristică a perioadei şi a spaţiului românesc o reprezintă statutul internaţional, al suzeranităţii otomane, accentuat sub forma regimului fanariot (1711, 1716-1821), căruia i se adaugă intervenţia directă a Imperiului Rus, sub forma protectoratului (neoficial din 1774). Pe acest fond, boierii români solicită sprijinul Marilor Puteri (Imperiul Habsburgic, Imperiul Otoman, Imperiul Rus, Prusia – cel mai puternic stat german) în contextul *„crizei orientale"*, exploatată în favoarea spaţiului românesc, pentru rezolvarea problemelor în procesul de modernizare.

Problemele puse în discuţie sunt cele care aparţin de modernizarea socială, politică şi economică. Boierii pământeni din Moldova şi Ţara Românească se substituie şi acţionează în numele statului, prin elaborarea memoriilor, ca proiecte politice de modernizare.

Acţiuni

• În **1772**, o delegaţie comună de boieri din Moldova şi Ţara Românească adresează un memoriu Marilor Puteri, prezente la tratativele de pace de la Focşani (în urma unui război ruso-turc), prin care solicită revenirea la domniile pământene, respectarea autonomiei şi unirea celor două ţări sub protecţia Austriei, Rusiei şi Prusiei.

• În **1791**, cu prilejul tratativelor de pace de la Şistov, Divanul Ţării Româneşti se adresează delegaţilor ruşi şi austrieci printr-un memoriu în care se cere: autonomia şi neutralitatea ţării sub garanţia Austriei şi Rusiei, obligaţiile către Poartă să se desfiinţeze cu excepţia tributului, alegerea domnului dintre reprezentanţii stărilor ţării, libertatea comerţului, desfiinţarea raialelor.

C. Proiectele politice boiereşti din prima jumătate a secolului al XIX-lea

Context istoric

Prima jumătate a secolului al XIX-lea aduce continuarea la o altă dimensiune, sporită a proiectelor politice şi reformelor din secolul al XVIII-lea. Problema orientală se menţine, astfel încât se continuă emiterea memoriilor, de către boieri, adresate Marilor Puteri. Acestea vor reacţiona la constanţa solicitărilor româneşti, care cer punerea în practică a proiectelor. Imperiul Rus va acţiona oficial, din 1829, ca putere protectoare şi se va constitui într-un factor modernizator pentru spaţiul românesc până în 1856.

Acţiuni

• În **1802**, boierii moldoveni, într-un memoriu adresat împăratului Napoleon al Franţei, solicită autonomia ţării şi revenirea la domniile pământene.

• Între **1817-1818**, boierul Iordache Rosetti-Rosnovanu elaborează o serie de proiecte prin care propune instaurarea unui regim politic în care Adunarea Obştească (instituţie legislativă) şi Divanul (instituţie executivă) să deţină rolul important în stat, iar instituţia domniei să deţină un rol minor.

• În **1821**, în contextul mişcării de revoltă a lui Tudor Vladimirescu, cu scopul înlăturării regimului fanariot, sunt emise o serie de documente considerate proiecte politice. Proiectul de la 1821 se manifestă în prelungirea programului boierilor pământeni. Nouă este însă, în contextul revoluţiilor balcanice, ideea de realizare a programului politic, prin insurecţie, şi nu pe cale legală, aşa cum au încercat boierii înainte.

Prin *Cererile norodului românesc*, adevărat proiect de reorganizare a ţării, se solicită:

- numirea în funcţii după merit;
- libertatea comerţului;
- înfiinţarea unei armate naţionale;
- limitarea la patru a numărului boierilor greci din Divan;
- plata impozitelor şi de către categoriile sociale scutite.

Consecinţa imediată a mişcării de revoltă din 1821 a fost revenirea la domniile pământene, începând cu 1822.

• În **1822**, Ionică Tăutu redactează proiectul de constituţie *Constituţia cărvunarilor*, în care este prevăzută limitarea puterii domnului prin crearea Sfatului obştesc. Pentru prima dată se preconizează, într-un act ce se dorea o constituţie, un început de separaţie a puterilor în stat, prin distincţia făcută între puterea legislativă şi cea executivă, ca şi prin proiectarea unei justiţii organizate.

Perioada 1822-1829 reprezintă o etapă importantă în procesul modernizării spaţiului românesc şi de cunoaştere a solicitărilor româneşti la nivel european.

• Astfel, prin Convenţia de la Akkerman, din 1826, sunt puse în aplicare o serie de solicitări ale proiectelor politice româneşti: alegerea domnitorilor dintre boierii pământeni, Poarta având doar dreptul de confirmare, garantarea libertăţii comerţului, cu condiţia asigurării consumului intern către Poartă.

• Tratatul de la Adrianopol din 1829 instituie oficial protectoratul rus, încetează monopolul turcesc asupra comerţului, se acordă libertatea navigaţiei pe Dunăre şi sunt restituite raialele de pe malul stâng al fluviului.

• În 1831 şi 1832, pentru Ţara Românească, respectiv Moldova, intră în vigoare Regulamentele Organice, acte cu valoare de constituţie. Ele au fost elaborate de comisii de boieri români, ţinând cont de memoriile boiereşti, pe baza recomandărilor Curţii de la Petersburg şi aprobate de puterea protectoare rusă. Aceste acte au reprezentat un progres, aducând elemente de noutate şi modernizare:

- separaţia puterilor în stat;
- organizare administrativă îmbunătăţită, cu remunerarea funcţionarilor;
- justiţia, pentru prima dată organizată separat, pe baze noi, într-o ierarhie riguros stabilită; instituirea corpului de avocaţi, judecători şi procurori;
- nouă organizare fiscală;
- reglementări economice şi sociale.

Cu toate aceste elemente de modernitate, Regulamentele Organice nu au rezolvat deplin problemele societăţii româneşti, prin faptul că se menţin privilegiile boiereşti, nu prevăd drepturi şi libertăţi cetăţeneşti, aceste acte fiind o marcă a protectoratului rus şi a suzeranităţii otomane.

• În anii '30, de la atitudinea de solicitare prin memorii adresate Marilor Puteri, românii se maturizează politic şi contestă în mod deschis regimul regulamentar. Astfel, boierii din Ţara Românească se organizează într-o mişcare contestatară, cunoscută sub numele de „partida naţională", condusă de Ion Câmpineanu. Ei elaborează, în 1838, o serie de proiecte de reformă şi constituţie: *Act de unire şi independenţă* şi *Osăbitul act de numire a suveranului românilor*,

prin care solicită înlăturarea suzeranității otomane şi a protectoratului rus (independență), unirea principatelor într-un singur stat şi monarhie ereditară.

• În 1843 a luat ființă, după model francez, societatea secretă *„Frăția"*, alcătuită din tineri intelectuali, fii de boieri, cu studii la universități din Europa, cunoscuți sub numele de *bonjourişti*. Printre ei se remarcă: Nicolae Bălcescu, Al.I. Cuza, Ion Ghica, Mihail Kogălniceanu, Avram Iancu, Andrei Şaguna. Membrii societății îşi propun, în spiritul romantic dominant european al idealului unității naționale şi în absența partidelor politice, organizarea unor revoluții pentru înlăturarea regimului politic şi unirea românilor.

În **Transilvania**, ca urmare a lipsei nobilimii româneşti, a elitei, care să preia inițiativa elaborării unor proiecte politice, această etapă va fi asumată de primii intelectuali români – clerul greco-catolic. Din 1699, Transilvania se află sub dominație habsburgică, iar Curtea imperială de la Viena emite, în 1701, *Diploma leopoldină*, prin care ia naştere Biserica greco-catolică, episcopul acestei biserici fiind singurul român care are dreptul de a face parte din Dietă, românii având, astfel, o minimă reprezentare politică.

Inițiativa memoriilor o are episcopul greco-catolic, Inochentie Micu Klein, care, în 1744, înaintează Curții imperiale de la Viena, *Supplex Libellus*, document prin care militează pentru emanciparea națiunii române, aducând argumente istorice şi fiscale (contribuțiile financiare ale populației româneşti, numeroasă, în visteria habsburgică). Activitatea sa a marcat începutul mişcării de emancipare politică şi formarea conştiinței naționale a românilor din Transilvania şi a fost continuată de mişcarea culturală „Şcoala Ardeleană". Cei mai importanți reprezentanți au fost: Gheorghe Şincai, Samuil Micu, Ioan Budai-Deleanu, Petru Maior, care, în documentul *Supplex Libellus Valachorum,* din 1791, trimis împăratului de la Viena, solicită emanciparea națiunii române, pe temeiul argumentelor de ordin numeric, economic şi istoric.

D. Proiectul politic paşoptist

Context istoric

Izbucnirea revoluției general europene în anul 1848 („Primăvara popoarelor") a determinat manifestarea şi în spațiul românesc a mişcărilor revoluționare, inițial îmbrăcând forma petiționară, ulterior prin confruntări directe.

Documentele revoluțiilor de la 1848 din spațiul românesc reprezintă o continuare a proiectelor politice elaborate până în acest moment, dar şi punctul culminant, acestea cuprinzând toate revendicările românilor de până atunci. Propunerile de reformă din proiectele politice ale boierilor se regăsesc în proiectul politic paşoptist, în concordanță cu evenimentele de pe plan european. Aceste programe au fost elaborate de intelectuali şi mica boierime.

Programele revoluției române de la 1848 şi obiectivele urmărite de revoluționari sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Acțiuni româneşti

Programe revoluționare	**Cine l-a redactat**	**Obiective naționale. Statutul politico-juridic**	**Modernizarea statului. Drepturi şi libertăți cetățeneşti**	**Obiective sociale**
Petițiunea-proclamațiune; 27 martie 1848, Iaşi, Moldova	Vasile Alecsandri	Atitudine moderată: „Sfânta păzire a Regulamentului Organic"	Desființarea cenzurii, funcții acordate după merite, reforma şcolilor, desființarea pedepselor corporale	Atitudine moderată: „Grabnica îmbunătățire a stării locuitorilor săteni"
Petiția Națională, 3 mai 1848, Blaj, Transilvania	Simion Bărnuțiu	Independența națiunii române, egalitatea în drepturi cu națiunile conlocuitoare: „Noi vrem să ne unim cu țara" – respinge anexarea la Ungaria	Libertatea tiparului şi a exprimării oficiale în limba română, şcoli româneşti, recunoaşterea religiilor româneşti, asigurarea libertății personale, libertatea industriei şi a comerțului	Desființarea iobăgiei fără nicio despăgubire

Principiile noastre pentru reformarea patriei, 12 mai 1848, Braşov, Transilvania	Costache Negri Vasile Alecsandri	Unirea Moldovei şi a Ţării Româneşti „într-un singur stat neatârnat"	Întemeierea instituţiilor ţării pe principiile de libertate, egalitate şi frăţietate, desfiinţarea privilegiilor, egaliatea tuturor în faţa legii	Împroprietărirea fără nicio despăgubire
Petiţia Ţării, 20 mai 1848, Cernăuţi, Bucovina	Eudoxiu Hurmuzachi	Autonomia	Dietă cu reprezentarea tuturor categoriilor sociale, egalitate religioasă, libertatea folosirii limbii române oficial	Desfiinţarea clăcii
Proclamaţia de la Izlaz, 9 iunie 1848, Ţara Românească	Ion Heliade Rădulescu	Respectarea autonomiei	Descentralizare administrativă, domn responsabil, ales pe 5 ani, emiterea unei noi constituţii, contribuţie fiscală generală, libertatea învăţământului	Desfiinţarea clăcaşilor şi împroprietărirea prin despăgubire
Petiţia neamului românesc din Ungaria şi Banat, 15 iunie 1848, Lugoj, Banat	Eftimie Murgu	Respectarea autonomiei	Recunoaşterea oficială a limbii române şi autonomia bisericii ortodoxe	
Dorinţele partidei naţionale din Moldova, august, 1848, Cernăuţi, Bucovina	Mihail Kogălniceanu	„Unirea Moldovei cu Muntenia este cheia de boltă fără de care s-ar prăbuşi tot edificiul naţional"	Desfiinţarea privilegiilor, egalitatea în faţa legii, libertatea cuvântului, a întrunirilor, a învăţământului	Desfiinţarea clăcaşilor şi împroprietărirea prin despăgubire

Consecinţe

Proiectul politic paşoptist a avut un puternic impact asupra populaţiei româneşti şi a contribuit la strângerea legăturilor dintre români, concretizată prin trecerea revoluţionarilor dintr-o parte în alta a Carpaţilor, în corespondenţa dintre aceştia, dar mai ales în obiectivele unificatoare afirmate.

E. Semnificaţia proiectelor politice româneşti, secolul al XVIII-lea - prima jumătate a secolului al XIX-lea

În secolul al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea, în spaţiul românesc se accentuează dorinţa de reformare a societăţii româneşti şi conştiinţa naţională. Aceste deziderate sunt gândite şi prezentate prin proiectele politice asumate de boieri, ulterior de intelectuali, urmând ca în a doua jumătate a secolului al XIX-lea să fie puse în practică. Astfel sunt clarificate principalele obiective ale românilor – unire şi independenţă. În acest context, elita vremii dobândeşte abilitate diplomatică în relaţiile internaţionale, profitând în decursul deceniilor ce vor urma de orice ocazie externă favorabilă spaţiului românesc.

Proiectele politice din prima jumătate a secolul al XIX-lea nu şi-au atins marile obiective propuse, însă au urmat un proces de evoluţie în deceniile următoare, trecând la o nouă etapă, acţională, astfel încât revoluţia de la 1848 a demonstrat că pentru modernizarea societăţii româneşti este nevoie de unitate statală.

II. CONSTITUIREA STATULUI ROMÂN MODERN

Cum s-a constituit statul român modern?

A. Context istoric

Unirea Moldovei cu Ţara Românească, proiect politic al elitei româneşti, este precedată de mişcarea unionistă. Aceasta reprezintă acţiunile desfăşurate de revoluţionarii români după 1848, plecaţi în exil, unde militează pentru unirea românilor într-un singur stat. Ei fac astfel cunoscută problema românească în rândul oamenilor politici şi a presei din Franţa, Anglia şi statele italiene. Şi în Moldova, după revenirea revoluţionarilor în ţară, se creează o astfel de mişcare prin înfiinţarea de asociaţii şi reviste. Receptive la mesajele românilor au fost în special Franţa şi statele italiene, acestea din urmă având acelaşi ideal al unităţii statale, iar Anglia şi Prusia doreau limitarea influenţei ruseşti în zona balcanică pe fondul „crizei orientale", astfel că priveau cu simpatie posibilitatea constituirii unui stat românesc.

În procesul de formare a statului român se interferează mai mulţi factori: mişcarea unionistă, atitudinea opiniei publice europene şi politica marilor puteri.

B. Acţiuni care contribuie la formarea statului român modern

În 1853-1856 se desfăşoară Războiul Crimeei, nou moment al „crizei orientale". În urma înfrângerii Rusiei, în 1856, cele şapte mari puteri (Anglia, Prusia, Rusia, Franţa, Sardinia – stat italian –, Turcia şi Austria) organizează **Congresul de pace de la Paris**. Cu această ocazie, problema românească, a unirii, devine o problemă europeană şi este dezbătută de marile puteri. Acestea, într-o secţiune a **Tratatului de la Paris,** adoptă o serie de prevederi referitoare la Principatele române.

Prevederi:

- desfiinţarea protectoratului rus;
- introducerea garanţiei colective a celor şapte mari puteri;
- menţinerea suzeranităţii otomane;
- Rusia cedează Moldovei sudul Basarabiei cu cele trei judeţe: Cahul, Bolgrad şi Izmail;
- convocarea unor adunări ad-hoc, cu rol consultativ, pentru formularea unor propuneri către puterile garante privind organizarea Principatelor.

În 1857, **Adunările ad-hoc**, alcătuite din reprezentanţi din toate categoriile sociale, îşi desfăşoară activitatea în Moldova şi Ţara Românească şi elaborează rezoluţiile pe care le vor înainta marilor puteri.

Rezoluţiile:

- unirea Moldovei cu Ţara Românească într-un singur stat;
- numele statului: România;
- statul condus de un prinţ străin, dintr-o familie domnitoare europeană; moştenitorii să fie crescuţi în religia ţării;
- respectarea autonomiei sub garanţia colectivă a marilor puteri.

În 1858, în cadrul **Conferinţei de la Paris**, marile puteri au emis **Convenţia de la Paris**, act cu valoare de constituţie pentru Principatele române.

Prevederi:

- unirea Principatelor cu numele de *„Principatele Unite ale Moldovei şi Valahiei"*;
- alegeri separate pentru funcţia de domn şi pentru Adunarea Electivă;
- instituţii comune: Comisia Centrală de la Focşani (elaborează proiectele de legi) şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie (cea mai înaltă instanţă judecătorească);
- alte prevederi: domnul era ales de către Adunarea Electivă, care era aleasă prin vot cenzitar; desfiinţarea privilegiilor, drepturi şi libertăţi cetăţeneşti.

În textul Convenţiei nu se menţiona că persoana care candida la funcţia de domn în ambele Principate trebuia să fie diferită, iar românii l-au ales pe Alexandru Ioan Cuza, domnitor unic.

La 5 ianuarie 1859, Adunarea Electivă din Moldova îl alege domn, iar la 24 ianuarie Adunarea din Ţara Românească, cu unanimitate de voturi, are aceeaşi opţiune.

C. Consecințe

Unirea s-a realizat prin dubla alegere a lui Al.I. Cuza, profitând de un context internațional favorabil, urmând calea plebiscitar-diplomatică şi impunând „politica faptului împlinit". Odată cu alegerea lui Cuza şi formarea statului român, unul dintre marile obiective ale proiectelor politice româneşti a fost atins, realizarea statului român, urmând ca în deceniile următoare să se continue punerea în practică a altor puncte din cadrul proiectelor politice româneşti.

III. CONSOLIDAREA STATULUI ROMÂN MODERN

Care au fost etapele şi modalitățile de consolidare a statului român?

A. Context istoric

Un prim mare obiectiv al proiectelor politice româneşti, acela al constituirii unui stat român, a fost realizat odată cu dubla alegere al lui Al.I. Cuza în 1859. Oamenii politici români au acum în față alte mari provocări: consolidarea statului, prin punerea în practică a deziderateloe românilor, reforme pentru modernizare, instituirea unei monarhii ereditare, cu aducerea în țară a unui prinț străin, nouă constituție modernă, obținerea independenței şi realizarea marelui obiectiv, unirea tuturor românilor într-un singur stat național unitar român.

Toate aceste obiective vor fi atinse în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în primele decenii din secolul al XX-lea, printr-o susținută activitate pe plan intern şi extern, profitând de situațiile internaționale în favoarea statului român.

B. Consolidarea statului român modern sub Alexandru Ioan Cuza (1859-1866)

În decursul domniei lui Al.I. Cuza putem deosebi trei etape:
1. **1859-1862** – recunoaşterea externă a dublei alegeri şi a unirii; măsuri de unificare interne;
2. **1862-1864** – încercări de realizare a reformelor;
3. **1864-1866** – perioada marilor reforme; domnia autoritară.

1. 1859-1862

Această etapă se caracterizează prin efortul depus pe plan internațional pentru a obține recunoaşterea externă a dublei alegeri şi a unirii şi pe plan intern prin eforturi în vederea unificării legislative şi administrative.

Marile puteri au avut reacții diferite, de la a accepta Actul dublei alegeri şi al unirii, până la a refuza recunoaşterea voinței românilor, astfel că, abia în 1861, în cadrul Conferinței de la Constantinopol, marile puteri acceptă unirea administrativă şi legislativă, în condițiile puse de Turcia şi Austria, numai pe perioada domniei lui Cuza.

Pe plan intern, programul reformator al lui Cuza a fost dominat de unificarea legislativă, care trebuia să fie baza unității politice a statului. Pe plan administrativ, a realizat unificarea serviciilor vamale, a telegrafului şi a poştelor, unifică sistemul de măsuri şi greutăți, desființează granița dintre Moldova şi Țara Românească, iar Bucureşti a fost declarat capitală. De asemenea, pentru o mai bună relație cu marile puteri, înființează consulate în principalele capitale europene.

2. 1862-1864

În această a doua etapă, Cuza a încercat rezolvarea marilor probleme ale societății româneşti, printre care şi chestiunea rurală, a împroprietăririi țăranilor cu pământ. În lumea politică românească se conturau două grupări politice: conservatoare şi liberală. Gruparea conservatoare, care îi reprezenta pe marii proprietari funciari, era împotriva divizării marilor proprietăți funciare, considerând că țăranii nu aveau suficiente resurse pentru a lucra pământul. Gruparea liberală dorea găsirea unor soluții, cuprinzându-i pe tinerii

burghezi în formare, dar şi boierimea mică şi mijlocie. Problema se acutizează când primul ministru al primului guvern unic (1862), conservatorul Barbu Catargiu, care se împotrivise ideii de împroprietărire, a fost asasinat. În această situaţie tensionată politic, domnitorul îl numeşte, în 1863, prim-ministru pe liberalul moderat Mihail Kogălniceanu.

Primul pas pentru realizarea reformei agrare a fost realizat în decembrie 1863, când este votată Legea secularizării averilor mănăstireşti, astfel revenea în stăpânirea statului 25% din teritoriul ţării, formându-se un fond funciar la dispoziţia ţării.

La solicitarea domnitorului, Mihail Kogălniceanu elaborează un proiect de reformă agrară, care va fi înaintat Adunării Legislative. În 1864, dominată de conservatori, Adunarea Legislativă îl respinge şi cere demisia premierului. Cuza, printr-un act neconstituţional, refuză demisia, ceea ce echivalează cu o lovitură de stat şi dizolvă Adunarea Legislativă.

3. 1864-1866

Lovitura de stat din 2 mai 1864 a fost urmată de elaborarea unui nou act constituţional: *Statutul Dezvoltător al Convenţiei de la Paris.*

Statutul modifică în sens autoritar convenţia, sporeşte puterile domnitorului în detrimentul legislativului; noul act constituţional a fost însoţit şi de lege electorală, prin care creşte corpul electoral prin scăderea censului.

În acest context, în august 1864, Cuza a sancţionat şi promulgat Legea rurală, prin care ţăranii sunt împroprietăriţi în funcţie de numărul de vite pe care le deţineau, fără a putea vinde sau ipoteca pământul timp de 30 de ani şi plătindu-l timp de 15 ani. Legea rurală consacră dreptul de proprietate al ţăranilor asupra loturilor de pământ. Legea a avut însă, numeroase imperfecţiuni: întinderea prea mică a lotului de pământ a făcut ca proprietatea să nu fie eficientă, capabilă să ofere alternative de trai, un număr mare de ţărani au rămas neîmproprietăriţi. Drept consecinţe pozitive: o bună parte dintre ţărani au fost împroprietăriţi, dotarea moşiilor şi a gospodăriilor ţărăneşti cu inventar agricol modern, o parte dintre ţărani s-au îndreptat, ca forţă de muncă, spre industrie.

În decembrie 1864 este emisă Legea instrucţiunii publice, prima lege modernă a învăţământului din România, care reglementa atât învăţământul public, cât şi cel privat, de la cel primar la cel superior. Legea prevede învăţământul primar ca fiind obligatoriu şi gratuit, egalitatea sexelor la învăţământ şi laicizarea lui. Consacră liceul de 7 clase, cu o pondere mai mare acordată disciplinelor umaniste, introduce învăţământul tehnic profesional prin şcolile de agricultură, arte şi meserii şi de comerţ. Încă din 1860, la Iaşi a fost înfiinţată Universitatea, iar în 1864, este înfiinţată Universitatea din Bucureşti. Se pun astfel bazele sistemului de învăţământ modern românesc.

Alte măsuri reformatoare: emiterea Codului Civil, elaborat pe baza codului lui Napoleon şi a celui italian, Biserica ortodoxă este declarată autocefală, este emisă Legea organizării judecătoreşti, Codul penal şi de procedură penală. În această perioadă au fost luate o serie de măsuri pentru încurajarea pătrunderii capitalului străin, înfiinţarea burselor de comerţ şi a C.E.C.-ului.

Cu toate aceste reuşite de reformare a societăţii româneşti, domnia autoritară instaurată odată cu lovitura de stat i-a îndepărtat pe oamenii politici de domnitor. Se constituie, astfel, o alianţă politică îndreptată împotriva lui Cuza, *„monstruoasa coaliţie"*, formată din conservatori şi liberali radicali, cu scopul înlăturării domnitorului. Acestă coaliţie s-a angajat, în conformitate cu dorinţele Adunărilor ad-hoc, să susţină un prinţ străin pe tronul ţării.

În acest context politic intern, în 11 februarie 1866, Cuza este obligat să semneze abdicarea. În locul său a fost numită o Locotenenţă domnească, care va conduce ţara până la găsirea unui prinţ străin care să preia conducerea statului.

Consecinţele domniei lui Cuza

Domnia lui Cuza realizează în spaţiul românesc tranziţia spre regimul politic modern, parlamentar şi constituţional. De asemenea, prin reformele modernizatoare ale domnitorului, determină mari schimbări în structurile societăţii, în viaţa economică, stimulând categoriile burgheze, dezvoltarea industrială, modernizarea mijloacelor şi căilor de transport. Unirea şi reformele realizate au pus bazele statului modern, au dat o organizare unitară noului stat, pregătindu-l pentru o nouă etapă din proiectele politice româneşti, cea a monarhiei ereditare.

C. Consolidarea statului sub Carol I (1866-1914)

Context istoric

În urma abdicării, din 11 februarie 1866, a lui Al.I. Cuza, se formează o Locotenență domnească, care va prelua puterea până la aducerea în țară a unui prinț străin care să preia tronul. Parlamentul îl proclamă ca domnitor al României pe Filip de Flandra, fratele regelui Belgiei. Acesta a refuzat însă propunerea, fapt care a pus în mare dificultate clasa politică românească, în contextul reacției marilor puteri, care cer anularea unirii celor două Principate. Prin activitatea diplomatică a oamenilor politici români și susținerea împăratului Franței, Napoleon al III-lea, după îndelungi tratative s-a obținut acordul regelui Prusiei pentru aducerea în țară a unui prinț străin, în persoana principelui german, Carol de Hohenzollern-Sigmaringen.

Aducerea prințului Carol este aprobată în țară printr-un plebiscit, cetățenii fiind chemați să se pronunțe cu privire la această problemă. La 10 mai 1866, prințul Carol ajunge la București și depune jurământul de credință față de țară.

Proiecte politice de modernizare a instituțiilor statului

Domnia lui Carol I a reprezentat momentul de maturizare politică a României, aceasta devenind un stat modern, guvernat după principiile liberalismului. Sunt vizate acțiuni de modernizare pe mai multe planuri: politic, economic, cultural și social, România câștigând și un prestigiu deosebit pe plan internațional.

• Adoptarea Constituției din 1866

Una dintre marile probleme pe care Carol I a dorit să o rezolve, deziderat al proiectelor politice românești, a fost emiterea unei constituții moderne.

Noua Constituție a fost adoptată în iulie 1866 și a fost inspirată de constituția belgiană din 1830, model de constituție liberală a vremii. Potrivit noii constituții, numele statului devenea oficial România, cu statut de monarhie constituțională ereditară. Constituția a realizat un echilibru stabil între puterea executivă și cea legislativă și s-a dovedit pentru mai bine de o jumătate de secol un instrument juridic eficient, pe baza căruia a fost guvernată România modernă.

• Proiectul partidelor politice moderne

Din punct de vedere politic, în România, pe baza Constituției din 1866, se proclamă principii politice moderne, pe baza cărora vor funcționa instituțiile statului asemeni instituțiilor europene: parlament bicameral, monarhie constituțională ereditară; se creează primele partide politice, se acordă lărgirea dreptului de vot și se consolidează instituția monarhiei (domeniile regale, Alteța Regală, Rege, este stabilită succesiunea la tron).

Scena politică a României moderne a fost animată de două mari orientări politice, conservatoare și liberală. Pe parcursul vieții politice din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, aceste orientări politice s-au grupat și au format două partide ce au guvernat alternativ România modernă.

Partidul Liberal a luat ființă oficial în 1875, având drept reprezentanți marcanți pe: Mihail Kogălniceanu, Ion C. Brătianu, Ionel Brătianu, C.A. Rosetti, Dimitrie A. Sturdza.

Partidul îi avea ca membri și se adresa prin discursul politic burghezilor (industriași, comercianți, bancheri), liberilor profesioniști, dar și categoriilor sociale mijlocii.

Proiectul de modernizare liberal promova constituționalismul și pluralismul politic bazat pe libertatea de exprimare și spirit de toleranță, prin încercarea de a extinde principiile de libertate și egalitate până la baza societății. Printre marile obiective liberale se numără lărgirea dreptului de vot, dezvoltarea industriei naționale cu intervenția statului, prin legislație economică care să accelereze procesul de modernizare. În acest sens, deviza liberală s-a conceptualizat în *„prin noi înșine"*, ceea ce presupune valorificarea resurselor umane și naturale ale țării pentru dezvoltarea societății românești, fiind vizate în special: industria, capitalul, comerțul, proprietatea privată. De asemenea, liberalii pun accent pe liberatea presei, a dreptului de asociere și exprimare, pe garantarea drepturilor și libertăților cetățenești.

Partidul Conservator s-a înființat oficial în 1880, având ca lideri marcanți pe: Lascăr Catargiu, P.P. Carp, Titu Maiorescu. Partidul îi reunește și se adresează încă de la început marilor proprietari funciari, dar și celor care erau nemulțumiți de politica liberală (intelectuali, burghezi).

Proiectul de modernizare conservator era bazat pe o modernizare progresivă, treptată şi o evoluţie proprie adaptată specificului societăţii româneşti, fără salturi mari şi preluarea modelelor occidentale. În acest sens, îi critică pe liberali că adoptă modele politice şi culturale occidentale (formele), pe care le impun în realitatea istorică a spaţiului românesc (fondul) şi elaborează *„teoria formelor fără fond"*. Prin aceasta, membrii grupului literar „Junimea", condus de Titu Maiorescu, considerau că România are o tradiţie instituţională, structuri sociale şi spiritualitate proprie, peste care nu se pot implanta, fără discernământ, instituţii şi idei preluate din Occident. În acelaşi sens, dezvoltarea economică a României moderne trebuia să se axeze pe dezvoltarea agriculturii.

• În 1884 este emisă o **nouă lege electorală**, prin care se lărgeşte baza electorală, astfel încât puteau vota toţi cei care plăteau un impozit către stat.

• Din 1895 este introdus **principiul „rotativei guvernamentale"**, ceea ce presupune, după modelul politic britanic, alternanţa la guvernare a celor două partide politice.

• Proiectul modernizării instituţiei monarhice s-a realizat prin emiterea Constituţiei din 1866, care pune **bazele regimului monarhiei constituţionale** şi a sistemului parlamentar modern.

Instituţia monarhiei în România modernă se consolidează în urma independenţei de stat din 1877-1878, astfel că, în 1878, Carol I primeşte titlul de ***Alteţă Regală***, iar în 1881 titlul de ***Rege***, iar România devine regat şi se stabileşte succesiunea la tron, prin persoana lui Ferdinand, nepotul de frate al Regelui. În 1884 este emisă legea constituirii Domeniilor Coroanei.

În plan politic intern, instituţia monarhiei, prin Carol I, a reprezentat un factor de stabilitate politică, regele fiind un mediator în viaţa politică românească.

Proiectul modernizării economice

• **Legislaţia economică** adoptată de cele două partide aflate alternativ la guvernare a contribuit la modernizarea României.

Legislaţie economică **liberală**:

- 1867 – este adoptată moneda naţională: leul (Lőwenthaler – moneda bătută în Ţările de Jos în secolul al XVI-lea şi care circulase în Principate până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea);
- 1868 – legislaţie care pune bazele construcţiei unei reţele moderne de drumuri naţionale şi locale;
- 1880 – înfiinţarea Băncii Naţionale a României;
- 1881 – înfiinţarea Creditului Agricol pentru acordarea de credite ieftine ţăranilor, a „băncilor populare";
- 1886 – Legea generală a tarifelor – impune taxe vamale protecţioniste pentru economia românească;
- 1887 – Legea de încurajare a industriei – prevede scutiri de taxe şi tarife vamale, acordă reducere a costurilor transportului pe calea ferată şi terenuri de construcţie gratuite pentru cetăţenii români sau străini care înfiinţează întreprinderi cu un capital minim de 50 000 lei sau foloseau cel puţin 25 de muncitori;
- 1890 – înfiinţarea Serviciului de Navigaţie Fluvială Română – pentru îmbunătăţirea transportului pe apă şi crearea unei flote fluviale;
- 1908 – legea Casei Rurale – crearea unui fond din care să le permită ţăranilor să cumpere terenuri.

Legislaţie economică **conservatoare**:

- 1889 – legea vânzării unor proprietăţi ale statului către ţărani;
- 1892 – reorganizarea Creditului Agricol pentru a asigura o participare mai mare a ţăranilor;
- 1895 – legea minelor proclamă dreptul statului asupra resurselor subsolului, cu excepţia petrolului şi permite străinilor deţinerea de proprietăţi funciare.

Proiectul modernizării culturale

• Din punct de vedere al **dezvoltării învăţământului**, în 1883 s-a înfiinţat Casa Şcoalelor, s-a reorganizat Instrucţiunea Publică, creşte numărul şcolilor şi se afirmă profesori universitari valoroşi. În acest sens, se remarcă activitatea ministrului Instrucţiunii Publice Spiru Haret, care a acordat o atenţie deosebită pregătirii învăţătorilor de la sate şi ridicării culturale.

• Sunt puse bazele **Academiei Române**, sub numele de Societatea Literară Academică Română, for care coagula marile minţi ale culturii şi ştiinţei româneşti.

D. Consolidarea statului prin câştigarea independenţei. Proiectul independenţei de stat a României

Pe plan extern, Carol I a acţionat pentru cucerirea independenţei de stat şi întărirea prestigiului internaţional al României. Obiectivul obţinerii independenţei ţării a rămas una dintre marile probleme nerezolvate ale tânărului stat român modern. Acesta a fost atins prin participarea României la război împotriva Imperiului Otoman, între 1877-1878. Independenţa cucerită pe câmpul de luptă a fost recunoscută internaţional în cadrul Congresului de pace de la Berlin din 1878.

E. Consolidarea statului prin Unirea din 1918. Proiectul constituirii României Mari

Context istoric

Îndeplinirea acestui mare obiectiv vine în contextul izbucnirii Primului Război Mondial (1914-1918), când România decide participarea la acest conflict (1916-1918) cu scopul recunoaşterii dreptului asupra teritoriilor din afara Regatului.

Factori externi favorabili unirii:

- sfârşitul Primului Război Mondial;
- destrămarea Imperiului Rus odată cu revoluţia bolşevică;
- destrămarea Imperiului Austro-Ungar, stat învins în primul război mondial;
- afirmarea principiului autodeterminării în cadrul „Celor 14 puncte" enunţate la Congresul de pace de la Paris de către preşedintele S.U.A. Woodrow Wilson.

Aplicarea principiilor de drept internaţional, dreptul la autodeterminare, organizare democratică, pace universală, a dus la crearea statelor naţionale şi la organizarea pe noi baze a Europei.

Etapele unirii

- **autonomia** – dreptul de a se conduce singură şi de a avea propriile organe de conducere;
- **independenţa**;
- **unirea cu România**.

1. Unirea Basarabiei – 27 martie 1918

Revoluţia bolşevică determină instaurarea, în octombrie 1917, unui guvern bolşevic condus de Lenin, care proclamă dreptul popoarelor din Imperiu la autodeterminare.

- autonomia
  - proclamată de Congresul ostaşilor moldoveni, la Chişinău (octombrie 1917);
  - constituit organul de conducere: Sfatul Ţării condus Ion Inculeţ;
  - numele statului: Republica Democratică Moldovenească.
- independenţa
  - proclamată în contextul pătrunderii armatei româneşti peste Prut, la solicitarea Sfatului Ţării, pentru a restabili ordinea în condiţiile agitaţiilor create de trupele ruseşi; guvernul rus rupe legăturile diplomatice cu România.
- **unirea**
  - hotărâtă de Sfatul Ţării la 27 martie 1918.

2. Unirea Bucovinei – 15 noiembrie 1918

În vara anului 1918, în condiţiile înfrângerilor suferite pe front de Puterile Centrale, a dorinţei popoarelor din Imperiul Austro-Ungar de a se elibera, împăratul Austro-Ungariei propune, prin manifestul *Către popoarele mele credincioase,* soluţia federalizării, cu acordarea autonomiei, în scopul de a salva imperiul.

- autonomia
  - proclamată de Adunarea Naţională a Românilor, la Cernăuţi;
  - s-a constituit organul de conducere: Consiliul Naţional, cu un birou executiv condus de Iancu Flondor.
- **unirea**
  - hotărâtă în contextul ameninţării Ucrainei de a anexa Bucovina;
  - armata română pătrunde în Bucovina la solicitarea Consiliului Naţional;
  - Congresul General al Bucovinei (adunare a tuturor locuitorilor Bucovinei) votează unirea cu România la 15 noiembrie 1918.

3. Unirea Transilvaniei – 1 Decembrie 1918

În vara anului 1918, în condiţiile înfrângerilor suferite pe front de Puterile Centrale, a dorinţei popoarelor din Imperiul Austro-Ungar de a se elibera, împăratul Austro-Ungariei propune, prin manifestul *Către popoarele mele credincioase*, soluţia federalizării, cu acordarea autonomiei, în scopul de a salva imperiul.

- autonomia
  - proclamată prin *Declaraţia de la Oradea* redactată de politicienii români din Parlamentul de la Budapesta, aceştia solicitând şi independenţa;
  - s-a constituit organul de conducere: Consiliul Naţional Român, iar la nivel local: consilii locale şi gărzi naţionale.

• **unirea**
  - hotărâtă în contextul refuzului guvernului maghiar de a recunoaşte şi independenţa, nu doar autonomia Transilvaniei;
  - votată în cadrul Marii Adunări Naţionale de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, convocată de Consiliul Naţional Român.

Până la unirea efectivă cu România, conducerea a fost asigurată de Marele Sfat Naţional (rol legislativ) şi Consiliul Dirigent (rol executiv) condus de Iuliu Maniu.

Unirea înfăptuită în 1918 a fost consfiinţită de Parlamentul român la 22 decembrie 1918 şi prin tratatele de pace semnate la Conferinţa de la Paris (1919-1920), prin care se recunoaşte internaţional noul stat naţional unitar român.

În 15 octombrie 1922, la Alba-Iulia s-a desfăşurat încoronarea Regelui Ferdinand şi a Reginei Maria, ca regi ai României Mari.

Consecinţele Unirii din 1918

România devine un stat naţional unitar, teritoriul statului sporeşte considerabil şi include noi minorităţi etnice. Ideile din Actul Unirii de la Alba-Iulia vor guverna România interbelică: vot universal, libertate naţională, religioasă şi politică pentru toate naţionalităţile, reformă agrară, drepturi şi avantaje pentru muncitori după model apusean.

Marea Unire a influenţat structura socială şi economică a României, dar şi evoluţia partidelor politice. Un rol important l-a avut legea din 1918 care introducea votul universal, egal, secret şi obligatoriu, care a dus la democratizarea vieţii politice. Sistemul partidelor politice a avut la bază Constituţia din 1923, emisă în contextul noii realităţi istorice, şi care s-a caracterizat printr-o viaţă politică dominată de pluripartidism. Astfel asistăm la dispariţia Partidului Conservator şi apariţia celui de-al doilea mare partid de guvernământ al perioadei interbelice: Partidul Naţional Ţărănesc (1926), ca urmare a reformei agrare din 1921. Apar alte noi partide, inclusiv ale minorităţilor. Evoluţia democratică a României a fost întreruptă de instituirea monarhiei autoritare al lui Carol al II-lea în 1938.

Din punct de vedere economic, ritmul dezvoltării s-a intensificat şi asistăm la înfiinţarea unor mari conglomerate industriale, printre care Uzinele Malaxa, Industria Aeronautică de la Braşov şi la încurajarea producţiei şi comerţului naţional prin adoptarea de măsuri protecţioniste. Ca urmare a reformei agrare din 1921, s-a consolidat proprietatea mică şi mijlocie, cu un efect favorabil asupra activităţii din agricultură. Criza economică de la începutul anilor '30 a stopat temporar această dezvoltare a economiei româneşti.

Concluzii

În contextul secolului al XVIII-lea elita românească se racordează la spriritul iluminist al epocii şi afirmă dorinţele de emancipare a societăţii şi spaţiului românesc. Aceste dorinţe au avut iniţial forma memoriilor boiereşti şi a reformelor adoptate de conducători, ca monarhi luminaţi. Odată cu secolul al XIX-lea, etapa memoriilor aşternute pe hârtie este înlocuită de acţiune cu scopul realizării deziderateloor. Proiectele politice româneşti vor fi puse în practică începând cu anul 1859, când s-a înfăptuit statul român, urmând ca acest stat să fie consolidat prin asumarea unei politici interne proprii şi, după obţinerea Independenţei (1878), prin politică externă activă cu scopul realizării marelui proiect politic: România Mare.

ROMÂNIA ÎNTRE ANII 1859-1914
MARAMUREȘ
Sighet
Satu Mare
Baia Mare
BUCOVINA
Hotin
IMPERIUL RUS
BASARABIA
Prut
Nistru
Suceava
Rodna
Iași
Chișinău
IMPERIUL AUSTRO-UNGAR
Oradea
MOLDOVA
Cluj
TRANSILVANIA
Târgu Ocna
Tisa
Arad
Timișoara
Deva
Sibiu
Sfântu Gheorghe
Brașov
Galați
Caransebeș
Petroșani
MUNTENIA
ROMANIA
OLTENIA
Orșova
Turnu Severin
București
DOBROGEA
Constanța
SERBIA
Dunărea
CADRILATER
MAREA NEAGRĂ
BULGARIA
frontiere în 1913
frontieră stabilită după Pacea de la Berlin (1878)

Evaluare

Subiectul al II-lea **30 puncte**

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A.. „ (...) *Ansamblul puterilor garante şi puterea suzerană au recunoscut dubla alegere şi unificarea, pe calea uniunii personale (...). În urma unei noi conferințe a reprezentanților puterilor, întrunită (...) în toamna anului 1861, a fost acceptată o uniune reală, tot pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, în temeiul căreia, începând cu 22 ianuarie, s-a format guvernul român cu autoritate asupra ambelor părți ale noului stat.*"

(D. Berindei, *Secolul al XIX-lea*)

B. „*Sătenilor, (...) Claca (boierescul) este desființată (...) de-a pururea şi astăzi voi sunteți proprietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre, în întinderea hotărâtă prin legile în ființă. (...) Claca şi toate celelalte legături silite între voi şi între stăpânii voştri de moşii sunt desființate, prin plata unei drepte despăgubiri.*"

(*Proclamația domnitorului Alexandru Ioan Cuza cu prilejul reformei agrare*)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Selectați, din sursa A, o informație referitoare la o instituție a statului. **2 puncte**
2. Numiți categoria socială la care face referire sursa B. **3 puncte**
3. Selectați, din sursa B, o informație referitoare la condiționarea reformei agrare. **6 puncte**
4. Menționați, din sursa A, două informații aflate în relație de cauză-efect. **3 puncte**
5. Formulați, pe baza sursei A, un punct de vedere referitor la statul român, susținându-l cu o informație selectată din sursă. **6 puncte**
6. Menționați două prevederi ale reformei agrare la care face referire sursa B. **4 puncte**
7. Prezentați o altă reformă adoptată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, diferită de cea din textul B. **6 puncte**

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

1. **2 puncte** pentru selectarea oricărei informații din sursa A referitoare la o instituție a statului.
2. **3 puncte** pentru numirea categoriei sociale la care face referire sursa B.
3. **6 puncte** pentru selectarea oricărei informații din sursa B referitoare la o condiționarea reformei agrare.
4. **3 puncte** pentru identificarea oricărei relații cauză-efect.
5. **3 puncte** pentru formularea, pe baza sursei A, a oricărui punct de vedere referitor la statul român.
   3 puncte pentru selectarea, din sursa A, a oricărei informații care susține punctul de vedere formulat.
6. **Câte 2 puncte** pentru precizarea oricăror două prevederi ale reformei agrare prezentate în sursa B. (2 p. x 2 = 4 p.)
7. **2 puncte** pentru menționarea oricărei reforme adoptată în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, diferită de cea din textul B.
   4 puncte pentru prezentarea reformei, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.

Răspunsuri

1. „*începând cu 22 ianuarie, s-a format guvernul român cu autoritate asupra ambelor părți ale noului stat*"
2. țărănimea.
3. „sunt *desființate, prin plata unei despăgubiri.*"
4. cauză: „*a fost acceptată o uniune reală, tot pe timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza*";
   efect: „*începând cu 22 ianuarie, s-a format guvernul român, cu autoritate asupra ambelor părți ale noului stat*".
5. Statul național, în urma deciziei marilor puteri din anul 1861, s-a constituit ca stat cu structuri unitare prin unirea legislativă și administrativă între Principate. „*Deci statul național a fost constituit ca un stat cu structuri unitare, respingându-se soluția unei simple alăturări.*"
6. În urma adoptării Legii rurale din august 1864 s-a consacrat dreptul de proprietate al țăranilor asupra loturilor de pământ; „*de-a pururea și astăzi voi sunteți propietari liberi pe locurile supuse stăpânirii voastre*". De asemenea, au fost desființate sarcinile feudale. „*Claca și toate celelalte legături silite între voi și între stăpânii voștri de moșii sunt desființate.*"
7. Pe parcursul domniei sale, Alexandru Ioan Cuza a adoptat o serie de măsuri reformatoare, care au condus la importante schimbări în plan politic, economic și social.

O astfel de reformă a fost Legea instrucțiunii publice, emisă în decembrie 1864, prima lege modernă a învățământului din România. Aceasta reglementa atât învățământul public, cât și cel privat, de la cel primar la cel superior. Legea prevede învățământul primar ca fiind obligatoriu și gratuit, egalitatea sexelor la învățământ și laicizarea lui. Consacră liceul de 7 clase, cu o pondere mai mare acordată disciplinelor umaniste, introduce învățământul tehnic profesional în școlile de agricultură, arte și meserii și de comerț. Încă din 1860, la Iași a fost înființată Universitatea, iar în 1864 este înființată Universitatea din București.

Legea instrucțiunii publice, promulgată de Alexandru Ioan Cuza în 1864, este importantă întrucât a pus bazele sistemului de învățământ modern românesc.

Cauză – motiv

= ceea ce provoacă, determină o serie de fapte, procese, evenimente istorice

Întrebare: **De ce** s-a ajuns la „această situație"?
Exemplu: De ce s-a ajuns la adoptarea Constituției din 1923?
Răspuns: Schimbările teritoriale, demografice, instituționale, reformele adoptate, electorală și agrară, erau transformări majore în societatea românească, care necesitau elaborarea și înscrierea acestora într-o nouă constituție.

Evaluare

Subiectul al III-lea

30 puncte

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre statul român modern în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea:

- prezentarea unui fapt istoric din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care a contribuit la consolidarea statului român modern;
- menționarea unei personalități istorice care a contribuit la consolidarea statului român modern;
- prezentarea unui fapt istoric de la începutul secolului al XX-lea care a dus la realizarea României Mari;
- formularea unui punct de vedere referitor la evoluția statului român modern, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea, și susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează și utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența și pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice și încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

INFORMAȚIA ISTORICĂ – 24 de puncte, distribuite astfel:

8 puncte pentru prezentarea coerentă a oricărui fapt istoric, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care a contribuit la consolidarea statului român modern, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate

- **1 punct doar** pentru menționarea oricărui fapt istoric care a contribuit la realizarea statului român modern

- **3 puncte** pentru menționarea oricărei personalități istorice care a contribuit la consolidarea statului român modern
- **8 puncte** pentru prezentarea oricărui fapt istoric de la începutul secolului al XX-lea care a contribuit la realizarea României Mari, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate

- **câte 1 punct doar** pentru menționarea unui fapt istoric de la începutul secolului XX care a dus la realizarea României Mari.

- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la evoluția statului român modern în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului XX
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (așadar, ca urmare etc.)

ORDONAREA ŞI EXPRIMAREA IDEILOR MENȚIONATE – 6 puncte, distribuite astfel:

- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat
1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric
0 puncte pentru lipsa limbajului istoric
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere)
0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu
0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu

Rezolvare

Introducere: Un prim mare obiectiv al proiectelor politice româneşti, acela al constituirii unui stat român a fost realizat odată cu dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, în 1859. Oamenii politici români au acţionat pentru consolidarea statului prin adoptarea de noi reforme pentru modernizare, prin instituirea unui monarhii ereditare, cu aducerea în ţară a unui prinţ străin, printr-o nouă constituţie modernă, prin obţinerea independenţei şi realizarea marelui obiectiv – unirea tuturor românilor într-un singur stat naţional unitar român. Toate aceste obiective au fost atinse în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi în primele decenii din secolul al XX-lea, printr-o susţinută activitate pe plan intern şi extern, profitând de situaţiile internaţionale în favoarea statului român.

• Întrucât unirea Principatelor române a fost recunoscută de marile puteri doar pe durata domniei lui Alexandru Ioan Cuza, limitată la 7 ani, în 1866 se punea problema menţinerii unirii.

În urma abdicării, din 11 februarie 1866, a lui Al.I. Cuza, se formează o Locotenenţă domnească, care va prelua puterea până la aducerea în ţară a unui prinţ străin care să preia tronul. Parlamentul îl proclamă ca domnitor al României pe Filip de Flandra, fratele regelui Belgiei. Acesta a refuzat însă propunerea, fapt care a pus în mare dificultate clasa politică românească, în contextul reacţiei marilor puteri, care cer anularea unirii celor două Principate. Prin activitatea diplomatică a oamenilor politici români şi susţinerea împăratului Franţei, Napoleon al III-lea, după îndelungi tratative s-a obţinut acordul regelui Prusiei, a aducerii în ţară a unui prinţ străin, în persoana principelui german Carol de Hohenzollern-Sigmaringen.

Aducerea prinţului Carol este aprobată în ţară printr-un plebiscit, cetăţenii fiind chemaţi să se pronunţe cu privire la această problemă. La 10 mai 1866, prinţul Carol ajunge la Bucureşti şi depune jurământul de credinţă faţă de ţară.

Prin venirea pe tronul României a unui prinţ străin dintr-o familie domnitoare europeană s-a asigurat perpetuarea unirii şi consolidarea statului modern.

• Domnia lui Carol I a reprezentat momentul de maturizare politică a României, aceasta devenind un stat modern, guvernat după principiile liberalismului.

Regele a avut o contribuţie importantă în acest sens. În plan politic intern, Carol, a reprezentat un factor de stabilitate politică, fiind un mediator în viaţa politică românească. Pe plan extern, Carol a acţionat pentru cucerirea independenţei de stat şi întărirea prestigiului internaţional al României.

Carol I, deşi un prinţ străin, odată devenit conducător al României, a jucat un rol extrem de important în realizarea deziderateloe politice româneşti.

• După recunoaşterea, pe plan internaţional, a independenţei în anul 1878, factorii politici din România au militat pentru desăvârşirea idealului naţional, unirea tuturor provinciilor locuite de români într-un singur stat.

Îndeplinirea acestui mare obiectiv vine în contextul izbucnirii Primului Război Mondial (1914-1918), când România decide participarea la acest conflict (1916-1918) cu scopul recunoaşterii dreptului asupra teritoriilor din afara Regatului. Aplicarea principiilor de drept internaţional şi a dreptului la autodeterminare, la sfârşitul conflictului, a făcut posibilă unirea Transilvaniei, Moldovei şi Bucovinei cu Vechiul Regat.

În vara anului 1918, în condiţiile înfrângerilor suferite pe front de Puterile Centrale, a dorinţei popoarelor din Imperiul Austro-Ungar de a se elibera, împăratul Austro-Ungariei propune, prin manifestul *Către popoarele mele credincioase*, soluţia federalizării, cu acordarea autonomiei, în scopul de a salva imperiul.

Liderii politici transilvăneni resping apelul împăratului şi proclamă, prin *Declaraţia de la Oradea*, autonomia Transilvaniei, aceştia solicitând şi independenţa. Ca şi organ de conducere s-a constituit Consiliul Naţional Român, iar la nivel local: consilii locale şi gărzi naţionale. Unirea a fost hotărâtă în contextul refuzului guvernului maghiar de a recunoaşte şi independenţa, nu doar autonomia Transilvaniei. Unirea a fost votată în cadrul Marii Adunări Naţionale de la Alba-Iulia din 1 Decembrie 1918, convocată de Consiliul Naţional Român.

Până la unirea efectivă cu România, conducerea a fost asigurată de Marele Sfat Naţional (rol legislativ) şi Consiliul Dirigent (rol executiv), condus de Iuliu Maniu.

Unirea înfăptuită în 1918 a fost consfiinţită de Parlamentul român la 22 decembrie 1918 şi prin tratatele de pace semnate la Conferinţa de la Paris (1919-1920), prin care se recunoaşte internaţional noul stat naţional unitar român.

• Constituirea statului odată cu realizarea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, în 1859, a fost urmată de modernizarea politică şi instituţională pe plan intern şi de obţinerea independenţei în plan extern în vremea lui Carol I (1866-1914).

Astfel, dacă în perioada domniei lui Cuza au fost realizate reforme precum Legea rurală, august 1864, Legea instrucţiunii publice (1864), în timpul domniei regelui Carol I au luat naştere partidele politice moderne, prin constituirea Partidului Naţional Liberal, în 1875 şi a Partidului Conservator, în 1880. Realizarea României Mari, dezideratul ultim al proiectului naţional, va avea loc în timpul domniei succesorului acestuia, Ferdinand I, supranumit „Întregitorul".

Concluzie: Cea de-a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea au marcat o perioadă de mari succese politice româneşti, care au dus la consolidarea şi desăvârşirea statului naţional român.

STATUL ROMÂN MODERN:

DE LA PROIECT POLITIC LA REALIZAREA ROMÂNIEI MARI (SECOLELE XVIII-XX)

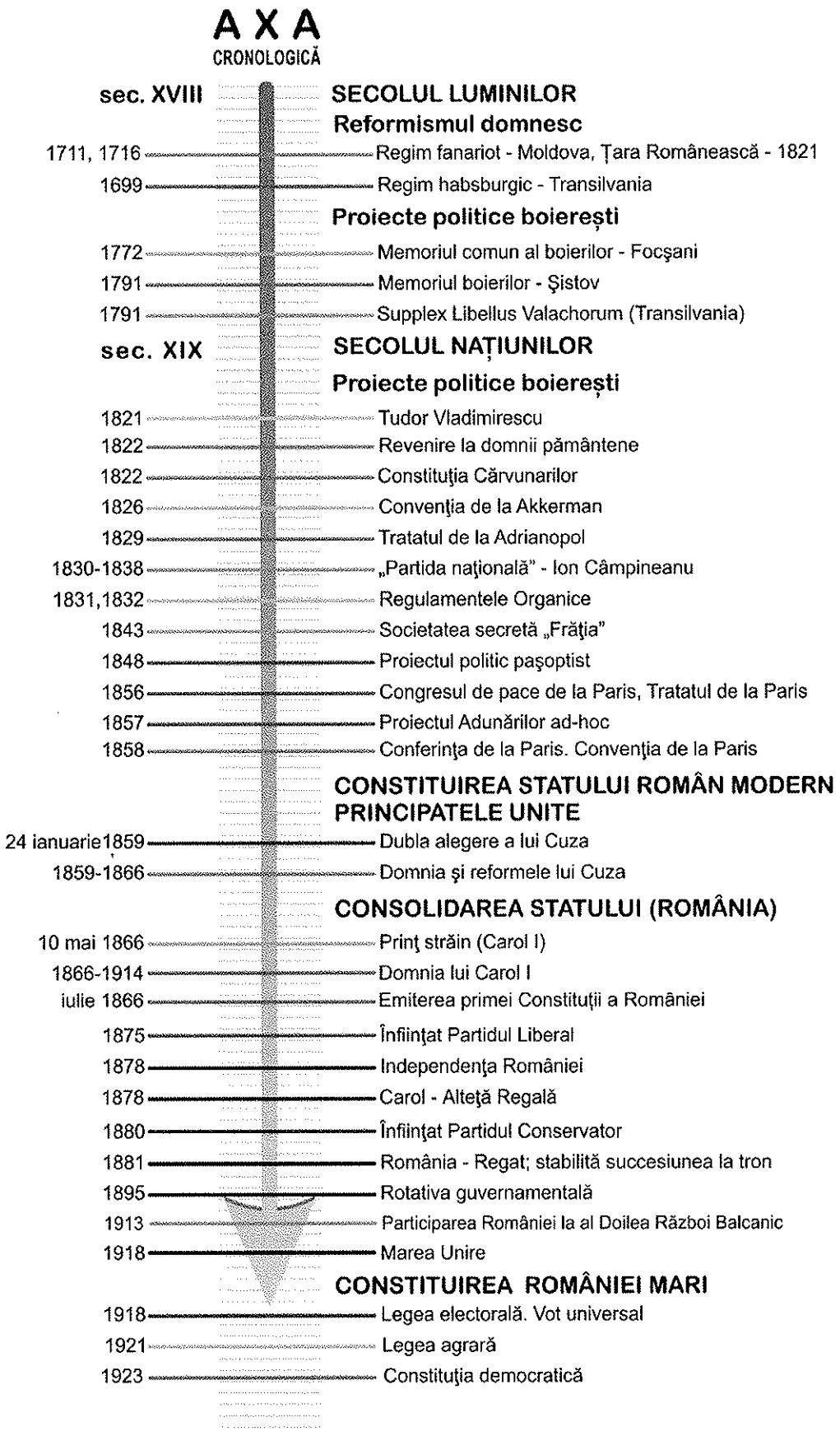

6

România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste

„Stimate domnule Profesor,
Am fost quasi-obligat însă să-mi termin cursul, firește, benevol, în schimbul promisiunii că voi fi plasat undeva. Am așteptat și aștept, nu mă voi duce la Oficiul de plasare, unde câțiva prieteni (un conferențiar, doi șefi de lucrări și un asistent) au fost îndrumați la Fabrica de Cărămidă ca muncitori necalificați. Așa că, mi-am încheiat cursul, dar n-am mai fost lăsat să fac și lecțiile de sinteză, colocvii, examene etc. Astea le face fosta mea asistentă, foarte proaspăt numită, căreia - întrucât recunoștea cu disperare că „nu știe" - i s-a admis să înlocuiască colocviile cu... extemporalele. Postul de profesor a fost șters."

(*Epurările politice la Universitatea din Cluj*,
scrisoare a lui Ovidiu Drâmba către Tudor Vianu (1951))

„Români,
În ceasul cel mai greu al istoriei noastre am socotit, în deplină înțelegere cu poporul meu, că nu este decât o singură cale pentru salvarea țării de la o catastrofă totală: ieșirea noastră din alianța cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite. [...] Alături de armatele Aliate și cu ajutorul lor, mobilizând toate forțele națiunii, vom trece hotarele impuse prin dictatul nedrept de la Viena, pentru a elibera pământul Transilvaniei noastre de sub ocupația străină. [...]"

(*Proclamația Regelui Mihai I către Țară*, în *România liberă*, an II, nr. 11 din 24 august 1944)

„[...] În vara lui '62, Hrușciov a venit la București, într-o vizită mai lungă ca de obicei. A fost la Craiova, la Constanța, a vizitat fabrici, a ținut cuvântări. Călătoream cu trenul oficial și de la fereastra vagonului se tot uita peste câmpuri, nemulțumit ba de una, ba de alta din cele ce vedea. Nu ceea ce vedea îl nemulțumea, de fapt, pe el, ci politica României, tot mai deschisă de ieșire de sub hegemonia sovietică. [...]"

(*Alegerea lui Nicolae Ceaușescu în funcția de secretar general al partidului*, martie 1965,
mărturia lui Ion Gheorghe Maurer)

Introducere

În vara anului 1945, odată cu înfrângerea definitivă a Germaniei, luau sfârşit luptele celui de-al Doilea Război Mondial în Europa. Începe o nouă perioadă în istoria lumii, cunoscută sub numele de perioada postbelică. Departe de a fi punctul de plecare al unei Europe unite, necesară menținerii păcii, continentul va cunoaşte o nouă divizare. Acest lucru este urmare a neînțelegerilor dintre câştigători: Statele Unite, Marea Britanie, Franța şi celelalte puteri occidentale care doreau o Europă democratică şi capitalistă, pe când Uniunea Sovietică urmărea să exporte modelul comunist şi în celelalte state europene. Soluția adoptată a fost de a se crea sfere de influență pe continent. Țările care au intrat în sfera de influență a Uniunii Sovietice, inclusiv România, vor trece printr-un proces de sovietizare, care presupunea crearea unui regim de „democrație populară". Astfel, în perioada postbelică (1945-1989), țara devine o parte componentă a „lagărului comunist" alături de țări europene ca Bulgaria, Ungaria, Polonia, Cehoslovacia, Iugoslavia, sau state asiatice precum China, Coreea de Nord, Vietnam.

Pentru a înțelege mai bine modul în care s-a dezvoltat comunismul în România, trebuie să clarificăm o serie de aspecte legate de această problemă:

I. INSTAURAREA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA (1944-1947)
Cum s-a instaurat comunismul în România?

II. REGIMUL STALINIST ÎN ROMÂNIA (1948-1965)
Care sunt caracteristicile regimului stalinist în România?

III. REGIMUL NAȚIONAL-COMUNIST ÎN ROMÂNIA (1965-1989)
Care sunt caracteristicile național-comunismului în România?

IV. DISIDENȚĂ ANTICOMUNISTĂ
Cine şi cum s-a opus regimului comunist?

V. CONSTRUCȚIA DEMOCRAȚIEI POSTDECEMBRISTE
Cum se revine la democrație şi cum evoluează aceasta?

I. INSTAURAREA COMUNISMULUI ÎN ROMÂNIA (1944-1947)

Cum s-a instaurat comunismul în România?

A. Context istoric. Factori favorizatori. Cauze

România a participat la cel de-al Doilea Război Mondial, din 1940, de partea puterilor Axei (Germania, Italia, Japonia). Când, în vara anului 1944, a devenit clar faptul că Germania nazistă va pierde războiul, iar Uniunea Sovietică se apropia de graniţele româneşti, Regele Mihai, sfătuit de principalii oameni politici, îi va cere Mareşalului Ion Antonescu să renunţe la alianţă şi să încheie un armistiţiu cu Naţiunile Unite. Refuzul acestuia îl determină pe rege ca, printr-o lovitură de stat, la 23 august 1944, să preia controlul asupra guvernării şi să-l aresteze pe Ion Antonescu. Se anunţă trecerea României în tabăra Naţiunilor Unite. La lovitura de stat din 23 augut 1944 au participat, alături de reprezentanţii Partidului Naţional Ţărănesc şi ai Partidului Naţional Liberal, şi membri ai Partidului Comunist care, deşi număra circa 1000 de membri, devenea important, în contextul ocupării României de către Armata Roşie.

Factori favorizatori

Prezenţa trupelor militare sovietice, a Armatei Roşii, pe teritoriul ţării noastre a reprezentat unul dintre factorii care a favorizat instaurarea regimului comunist în România. S-a comportat ca o armată de ocupaţie şi nu una de eliberare de sub ocupaţia armatelor puterilor Axei; s-a menţinut în România până în 1958, cand a fost retrasă de U.R.S.S.

Împărţirea Europei în sfere de influenţă. La 9 octombrie 1944 a avut loc o înţelegere între Stalin, liderul U.R.S.S., şi Winston Churchill, premierul britanic, cunoscută sub numele de „Acordul procentajelor". Conform acesteia, România avea să intre sub influenţa Moscovei în proporţie de 90% şi 10% a Marii Britanii. Poziţia Marii Britanii şi a Statelor Unite de a nu se implica în problemele interne ale statelor ocupate de Armata Roşie a fost reconfirmată prin deciziile conferinţei de la Yalta, din februarie 1945.

Tratatul de pace dintre România şi coaliţia Naţiunilor Unite, în cadrul Congresului de pace de la Paris din 1947, prin care nu era recunoscut statutul de stat cobeligerant al României în al Doilea Război Mondial. România este obligată să plătească despăgubiri de război semnificative Uniunii Sovietice, fapt ce a accentuat controlul U.R.S.S. asupra ţării noastre.

Cauze

Una dintre cauzele instaurării regimului comunist în România este reprezentată de opţiunea strategică de apărare a Uniunii Sovietice, imaginată de către Stalin la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial. Aceasta presupunea crearea unor state satelit, cu guverne prietene care să adopte modelul stalinist.

O altă cauză este reprezentată de frământările dinăuntrul principalelor partide interbelice, reintrate în legalitate după 23 august 1944. Amintim de faptul că la alegerile din noiembrie 1946, primele organizate în perioada postbelică, opoziţia (P.N.Ţ. şi P.N.L.) faţă de guvernul comunist nu a reuşit să formeze o alianţă electorală, iar pe de altă parte de faptul că o seamă de grupări disidente ale acestor partide, ca P.N.L. – Tătărescu sau P.N.Ţ. – Anton Alexandrescu, au legitimat alianţa electorală condusă de partidul comunist.

O a treia cauză este reprezentată de sprijinul acordat de Moscova partidului comunist din România în drumul său spre acapararea totală a puterii. Uniunea Sovietică a sprijinit partidul atât financiar, cât şi prin trimiterea de consilieri sovietici în ţară. Fără acest sprijin, un partid precum cel comunist nu avea şanse reale de a se impune pe scena politică a României postbelice.

B. Etapele instaurării comunismului

În cele ce urmează, vom sublinia etapele principale prin care regimul comunist a ajuns la putere în România:

1. Formarea **guvernului Sănătescu**, după lovitura de stat de la 23 august 1944, care va cuprinde, pentru prima dată în istoria României, un membru al partidului comunist, Lucrețiu Pătrașcanu.

2. La 6 decembrie 1944, s-a format un **nou guvern,** condus de Nicolae Rădescu, în care comuniștii controlau deja șapte ministere, cu domenii-cheie ale unui stat: justiția, armata, internele și administratia .

3. La 6 martie 1945 a venit la putere **guvernul Petru Groza**, compus în totalitate din miniștri comuniști, impuși direct de la Moscova prin intermediul lui Andrei Vâșinski, adjunctul ministrului de externe al U.R.S.S.

Regele Mihai va protesta în fața impunerii primului guvern comunist de către Moscova, declașând, în august 1945, „greva regală", ceea ce va însemna refuzul de a contrasemna, conform procedurii legale, deciziile miniștrilor până la demisia guvernului Groza. Acțiunea Regelui nu va avea consecințele așteptate întrucât activitatea executivă va continua, Groza refuzând să demisioneze.

4. Totodată, guvernul Petru Groza a încercat, pe parcursul anului 1945, să atragă sprijinul popular prin realizarea unei **reforme agrare limitate**. Prin aceasta nu se urmărea soluționarea problemelor sociale din spațiul rural, ci manipularea electoratului rural.

5. Un alt pas extrem de important în acaparearea puterii este reprezentat de **alegerile din noiembrie 1946**, care urmau să legitimeze guvernarea comunistă. Alături de Partidul Comunist candidează grupări rupte din partidele istorice (P.N.L.-Tătărescu și P.N.Ț.-Anton Alexandrescu) și Partidul Social Democrat, toate formând Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.). Campania electorală este caracterizată, pe lângă puternica propagandă prin intermediul mass-media, și de un lung șir de violențe împotriva opoziției. Pentru a câștiga, Partidul Comunist a recurs la o fraudare masivă a alegerilor.

6. Următorul pas făcut de partidul comunist după alegeri a fost **eliminarea oricăror forme de rezistență politică**, în 1947, organizată prin desființarea partidelor istorice. Partidul Național Țărănesc a fost primul vizat, dat fiind largul sprijin electoral de care se bucura, precum și de influența pe care liderii săi, în special Iuliu Maniu, o avea atât în țară, cât și în străinătate. Scoaterea în afara legii a țărăniștilor a venit în urma unei înscenări organizate de autoritățile comuniste, în iulie 1947, pe aerodromul de la Tămădău. Mai mulți lideri țărăniști, ce aveau intenția de a pleca în Occident cu un avion particular, au fost arestați și acuzați de spionaj. Aceste acuzații au fost extinse asupra întregii conduceri a partidului, atât Iuliu Maniu, cât și Ion Mihalache fiind condamnați la închisoare pe viață. La scurt timp, celălalt mare partid al opoziției, P.N.L., s-a autodizolvat.

7. **Ultimul obstacol** rămas în calea supremației politice a Partidului Comunist la sfârșitul anului 1947 era **monarhia**. Regele Mihai, amenințat fiind cu izbucnirea unui război civil în cazul unui refuz, a fost obligat să abdice la 30 decembrie 1947.

C. Consecințe

Eliminarea tuturor forțelor politice românești continuatoare ale tradiției interbelice, care, prin prestigiul avut, ar fi putut pune în pericol Partidul Comunist, a fost una dintre urmările acțiunilor comuniste din perioada 1944-1947.

Modificarea formei de guvernământ prin proclamarea Republicii Populare Române la 30 decembrie 1947, în aceeași zi cu cea a abdicării regelui Mihai, a fost o altă consecință a preluării puterii de către comuniști.

Instituirea unui control din partea unei puteri străine (Uniunea Sovietică) asupra politicii interne și externe a statului român, cu ajutorul guvernanților țării, a urmat instaurării comunismului.

II. REGIMUL STALINIST ÎN ROMÂNIA (1948-1965)

Care sunt caracteristicile regimului stalinist în România?

A. Context istoric. Factori favorizatori. Cauze

Prin noţiunea de stalinism înţelegem un regim comunist foarte dur, asemănător cu acela instaurat de către Stalin în Uniunea Sovietică. Dacă etapa 1944-1947 este una de instaurare a comunismului, etapa regimului stalinist este una de consolidare a comunismului românesc. Printre caracteristicile sale se numără:

- eliminarea tuturor adversarilor politici de către şeful partidului, care ajunge să deţină întreaga putere în stat;
- apariţia şi consolidarea unui sistem de represiune (poliţie politică, sistem de închisori şi lagăre de muncă forţată, folosirea torurii, asasinatului, deportări etc.);
- planificarea economiei (cu accent pe dezvoltarea industrială rapidă şi pe colectivizarea agriculturii);
- desconsiderarea drepturilor omului şi folosirea pe scară largă a violenţei împotriva populaţiei.

Factori favorizatori

- Unul dintre factorii care au favorizat apariţia comunismului de tip stalinist în România a fost decizia Marii Britanii şi a Statelor Unite de a permite instaurarea controlului Moscovei în anumite state ale Europei Centrale şi de Est, respectând sferele de influenţă convenite anterior, prin „Acordul procentajelor".
- Prezenţa trupelor armate sovietice pe teritoriul României a fost un alt factor favorizant al apariţiei comunismului stalinist.
- De asemenea, perioada de după cel de-al Doilea Război Mondial a reprezentat apogeul puterii lui Stalin în Uniunea Sovietică, fapt ce i-a permis acestuia să se concentreze pe acţiuni de politică externă.
- În acelaşi timp, izbucnirea Războiului Rece a determinat Uniunea Sovietică să se folosească de toate posibilităţile avute la îndemână (inclusiv sovietizarea) pentru a câştiga competiţia cu Statele Unite ale Americii.
- Un alt factor care a condus la instaurarea regimului stalinist a fost lipsa de experienţă a liderilor comunişti în ceea ce priveşte guvernarea, fapt ce i-a determinat să apeleze la modelul sovietic.

Cauze

- Una dintre cauzele instaurării unui regim comunist de tip stalinist în România a fost reprezentată de amestecul U.R.S.S. în problemele de politică internă ale României prin intermediul „comisarilor sovietici", agenţi ai Moscovei, care aveau rolul nu doar de a consilia, ci şi de a controla liderii comunişti locali.
- O altă cauză a apariţiei regimului de tip stalinist a fost reprezentată de eliminarea comuniştilor români (aripa internă) care se împotriveau controlului Moscovei.

B. Acţiuni

- Gheorghe Gheorghiu-Dej este ales, în 1948, Secretar General al Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.), noul nume al Partidului Comunist, după fuziunea cu Partidul Social Democrat. Dej va acţiona, similar lui Stalin, prin **eliminarea din partid a posibililor competitori**, importanţi membri ai conducerii (de exemplu: Lucreţiu Pătraşcanu, arestat în 1948, judecat, condamnat la moarte şi executat în 1954).
- **Emiterea unei noi constituţii, în 1948,** organizează România în conformitate cu noua formă de guvernamânt, republică, şi noul regim politc totalitar, comunist.
- O altă măsură luată de regimul comunist a fost **naţionalizarea întreprinderilor particulare**. În baza legii de naţionalizare din iunie 1948 au fost trecute în proprietatea statului întreprinderile industriale şi miniere, băncile, dar şi alte afaceri mai mici, ca restaurantele, magazinele, cinematografele etc.
- Naţionalizarea industriei a fost primul pas în procesul de **centralizare economică**. Astfel, economia de piaţă, bazată pe libera iniţiativă, a

fost înlocuită cu o economie controlată de stat, planificată, în baza unor planuri inițial anuale, iar apoi cincinale.

• **Cultura va suferi transformări după tiparul stalinist**. În iunie 1948 a fost desființată Academia Română și înlocuită cu una nouă, alcătuită din membri numiți de partid. Numeroase publicații culturale au fost desființate, în librării și biblioteci au fost interzise o serie de lucrări considerate periculoase pentru ideologia comunistă. Regimul va sprijini, în schimb, o nouă orientare culturală numită proletcultism (cultura proletariatului). Aceasta presupunea crearea de opere artistice, care să respecte linia ideologică a marxism-leninismului (principiul luptei de clasă, alianța muncitorimii cu țărănimea) și să idealizeze viața proletariatului.

Din 1948, limba rusă devine materie obligatorie în școli, se interzice predarea religiei, se modifică programa de istorie, astfel încât să fie subliniată prietenia româno-rusă și importanța slavilor în formarea poporului român.

• În 1948 se elaborează o **nouă lege a cultelor religioase**, prin care este interzisă ofical Biserica greco-catolică; Biserica romano-catolică nu a fost desființată, încercându-se, totuși, blocarea legăturilor membrilor ei cu Occidentul. Biserica ortodoxă, principala biserică românească, cu cel mai mare număr de enoriași, a intrat sub controlul regimului.

• În 1948 a fost **înființată Direcția Generală a Securității Poporului (Securitatea)**. Noua instituție a jucat rolul de poliție politică, reprimând cu brutalitate orice încercare de rezistență împotriva regimului.

• În martie 1949 începe **procesul de colectivizare** a agriculturii. Prin acesta se urmărea trecerea proprietății private țărănești în proprietatea statului. Se va încheia abia în 1962. Într-o primă etapă s-a încercat atragerea țăranilor de partea P.M.R. prin reforma agrară din 1945. Țăranii au fost împroprietăriți, iar marile proprietăți private au fost reduse la maxim 50 ha.

Din 1949, P.M.R. decide desființarea proprietății rurale și constituirea unor forme asociative de muncă denumite Gospodării Agricole de Stat (G.A.S.) și Gospodării Agricole Colective (G.A.C.), iar mai apoi Cooperative Agricole de Producție (C.A.P.). Au fost impuse, în același timp, cote, dări foarte mari către stat în produse agricole, ceea ce a determinat ruinarea țăranilor și a dus la renunțarea la proprietatea privată în favoarea celei colective, de stat.

După moartea lui Stalin, în martie 1953, România a păstrat aceeași politică de supunere față de Moscova, fapt dovedit de sprijinul acordat trupelor sovietice în 1956, când au suprimat revolta anticomunistă izbucnită în Ungaria. Urmarea acestui fapt a fost retragerea trupelor sovietice de pe teritoriul României în 1958. Odată cu anii '60, Dej începe distanțarea față de Moscova, iar, în 1964, P.M.R. a făcut o declarație în care vorbea despre dreptul statelor de a construi socialismul în conformitate cu realitățile naționale, fără amestecul vreunei puteri străine, echivalentă cu o „declarație de independență" a României față de U.R.S.S.

C. Consecințe

• Consolidarea primului regim totalitar din istoria României, structurat după modelul stalinist din Uniunea Sovietică.

• Apariția unei stări de teroare în cadrul societății prin acțiunile poliției politice – Securitatea.

• Centralizarea economiei românești, fapt ce a presupus renunțarea la economia de piață și înlocuirea acesteia cu una controlată și planificată de regim.

• Eliminarea inițiativei individuale prin naționalizarea întreprinderilor particulare și prin colectivizarea agriculturii.

• Renunțarea la tradiția culturală interbelică și înlocuirea acesteia cu una proletcultistă de inspirație sovietică.

III. REGIMUL NAŢIONAL-COMUNIST ÎN ROMÂNIA (1965-1989)

Care sunt caracteristicile naţional-comunismului în România?

A. Context istoric. Factori favorizatori. Cauze

În urma morţii lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în martie 1965, succesiunea la şefia P.M.R. a fost preluată de către Nicolae Ceauşescu. Acesta a continuat politica de autonomie faţă de Uniunea Sovietică promovată de către Dej începând cu anii '60. A sprijinit în continuare procesul de industrializare rapidă, precum şi o deschidere mai largă a României spre Occident.

Regimul lui Nicolae Ceauşescu este denumit naţional-comunist întrucât, după 1965, partidul a încercat să acrediteze ideea unei căi specific româneşti de dezvoltare a socialismului, legitimându-se în special prin apelul la valorile naţionale. Promovarea acestor valori a venit ca o reacţie la politica de rusificare anterioară, iar apoi ca o modalitate de a distrage atenţia românilor de la gravele probleme economice ale României.

Factori favorizatori

- Politica de independenţă faţă de Moscova promovată de Nicolae Ceauşescu (esenţială pentru apariţia unui comunism de tip naţional) a fost favorizată de conflictul izbucnit între Uniunea Sovietică şi China în 1960. Aceasta din urmă, pentru a-şi consolida poziţia în cadrul lagărului comunist, va sprijini toate mişcările de autonomie faţă de Rusia apărute în statele est-europene.
- Un alt factor care a favorizat apariţia comunismului naţional a fost retragerea trupelor armate sovietice de pe teritoriul României în 1958.

Cauze

Nicolae Ceauşescu a fost ales la conducerea P.M.R. deorece e**ra considerat singurul capabil să ducă mai departe politica de autonomie faţă de U.R.S.S.**, iniţiată de Dej.

Una dintre cauzele apariţiei comunismului naţional este reprezentată de încercarea lui Nicolae Ceauşescu de a câştiga simpatia populaţiei româneşti prin promovarea interesului naţional şi a ***protocronismului*** (promovarea unei perspective naţionaliste asupra trecutului şi negarea influenţelor externe în cultura românească).

B. Etapele naţional-comunismului

Perioada comunismului naţional poate fi împărţită în două etape:

1) liberalizarea regimului – 1965-1971;

2) revenirea la practici staliniste – 1971-1989.

1) 1965-1971 – liberalizarea regimului

În anul 1965 a fost elaborată o nouă Constituţie. Prin aceasta, denumirea statului Republica Populară Romînia se modifica în Republica Socialistă România. Un element esenţial este faptul că în textul noii constituţii nu mai apărea nici o referire la Uniunea Sovietică. De asemenea, Partidul Muncitoresc Român revine la titulatura de Partidul Comunist Român (P.C.R.).

Abuzurile Securităţii din anii '40 şi '50 au fost denunţate oficial chiar de către Nicolae Ceauşescu. În plan cultural, controlul cenzurii s-a diminuat în paralel cu o mai mare deschidere spre cultura occidentală, cu difuzarea presei, a titlurilor, a filmelor occidentale. Sunt acceptate participări ale oamenilor de ştiinţă şi cultură la congrese internaţionale, studii universitare în străinătate.

Un moment important al perioadei Ceauşescu a fost denunţarea invaziei Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varşovia, în august 1968. Văzut ca „speranţa" lumii comuniste spre o transformare în sens democratic, o serie de lideri occidentali, ca preşedintele Franţei, Charles de Gaulle (1968) şi preşedintele Statelor Unite ale Americii, Richard Nixon (1969), vor vizita România. După venirea preşedintelui Nixon în România (prima vizită a unui preşedinte american în Europa de

Est), relațiile româno-americane au cunoscut o îmbunătățire, statul român beneficiind de „clauza națiunii celei mai favorizate" în perioada 1974-1988. Noua politică a liderilor de la București a permis țării noastre să se integreze în rândul comunității internaționale ca membră a Băncii Mondiale și a Fondului Monetar Internațional și să acceseze împrumuturi financiare.

2) 1971-1989 – revenirea unor practici staliniste

Perioada de relativă liberalizare a comunismului românesc a încetat după vizitele lui Nicolae Ceaușescu în China și Coreea de Nord, din anul 1971. Impresionat în special de cultul personalității liderilor Mao Zedong și Kin Ir Sen din cele două țări asiatice, Ceaușescu a decis să aplice o serie de măsuri similare și în România.

C. Acțiuni ale regimului național-comunist

Primele hotărâri în acest sens au fost luate chiar în iulie 1971. Cunoscute sub denumirea de ***„tezele din iulie"***, reprezentau o serie de 17 propuneri ale lui Ceaușescu privind o mai eficientă educație comunistă a maselor, inaugurând, considera Ceaușescu, o *„revoluție culturală"*. Astfel:

- se va institui un control sever asupra diferitelor activități culturale, învățământului și mass-media;
- partidul comunist trebuia să joace de acum înainte rolul conducător nu doar în domeniul politic, ci și în cel educativ prin consolidarea învățământului politico-ideologic;
- presa scrisă trebuia să aibă un rol mai important în educația marxist-leninistă a maselor, combătând ideologia burgheză;
- deschiderea spre Occident a fost abandonată;
- mijloacele de comunicare în masă aveau obligația de a difuza doar producții culturale românești, pe cât posibil cu teme socialiste;
- erau organizate, în fabrici, instituții, ansambluri artistice care promovau creațiile naționale.

Operele artistice și literare trebuiau să promoveze subiecte cu caracter național, militant și revoluționar. Unii scriitori și artiști care au refuzat au fost marginalizați sau chiar interzișii.

Pe parcursul anilor '70, aceste transformări au dus la apariția unei noi ideologii, numită proletcultism.

O consecință a tezelor din iulie a fost instituirea și consolidarea cultului personalității conducătorului, ceea ce reprezenta supralicitarea pe cale propagandistică a meritelor lui Nicolae Ceaușescu. Acest fapt a dus la apariția unei întregi pleiade de scriitori, artiști, muzicieni, poeți specializați în a aduce laude „iubitului conducător". Formele de manifestare au constat în apariția de poezii, portrete, volume omagiale, aniversări, manifestații publice etc.

În anul 1974, Constituția în vigoare a fost modificată prin crearea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România, deținută tot de către Nicolae Ceaușescu, care va cumula din ce în ce mai multe funcții în stat. De asemenea, după acest moment, liderul român începe să își promoveze membrii propriei familii în funcții de stat și de partid, inaugurând socialismul dinastic.

Criza regimului național-comunist

În anii '70, economia României a cunoscut o dezvoltare remarcabilă, bazată în special pe industria grea și petrolieră. Pe termen lung însă, această dezvoltare monoindustrială, în multe zone din România, a dus la apariția unor importante dezechilibre în economia românească. Nemulțumirea populației față de regimul Ceaușescu a crescut tot mai mult și ca urmare a apariției unei severe crize economice începând cu anul 1975. Investițiile din industria petrolieră s-au dovedit neviabile în contextul crizei petrolului din 1978, declanșată de statele arabe, prin creșterea prețului la petrol.

Efectele crizei au fost resimțite puternic de către populație prin apariția unei penurii alimentare. Pentru a rezista din punct de vedere economic, s-a recurs la împrumuturi externe considerabile.

În anii '80, restricțiile impuse societății au crescut şi mai mult din cauza politicii guvernului român de a achita împrumuturile externe. Ceauşescu impune populației româneşti măsuri de austeritate fără precedent în blocul statelor comuniste: raționalizarea alimentelor (pâine, lapte, făină, carne), a energiei electrice, a combustibilului pentru maşini etc.

Alte măsuri ce au afectat în mod substanțial viața privată a cetățenilor au fost programul de control al natalității prin care se interzicea avortul şi programul de sistematizare a satelor.

D. Consecințele regimului național-comunist

• modalitatea violentă prin care regimul a căzut în decembrie 1989; acest fapt este urmare a concentrării întregii puteri în mâinile lui Nicolae Ceauşescu şi refuzului acestuia de a tolera apariția unor poli de putere alternativi, cu care să poată negocia o tranziție paşnică spre democrație, cum s-a întâmplat în alte state din blocul comunist;

• inexistența societății civile în perioada comunistă a determinat o mai mare toleranță din partea românilor, după 1989, față de abuzurile puterii. În mod similar se explică şi greutatea cu care societatea civilă formată după 1989 a reacționat atunci când drepturile unor cetățeni au fost încălcate.

IV. Disidență anticomunistă

Cine şi cum s-a opus regimului comunist?

A. Context istoric. Mişcări de rezistență europene

Fenomenul rezistenței față de regimurile comuniste a fost unul general, specific statelor din blocul comunist, manifestat sub diferite forme, în funcție de condițiile specifice din fiecare țară. Mişcarea de disidență anticomunistă poate fi explicată ca o împotrivire, individuală sau comună, prin diferite forme de manifestare, la sistemul politic comunist.

Mişcări de protest la adresa Uniunii Sovietice au apărut, în 1953 în Berlinul de Est, şi în Ungaria şi Polonia în 1956. Ca urmare a protestelor, în Polonia s-au adoptat o serie de reforme limitate. În Ungaria, revoluția din 1956 a fost însă reprimată prin intervenția trupelor Armatei Roşii după ce s-a proclamat retragerea Ungariei din cadrul Pactului de la Varşovia.

B. Forme de disidență românești

• **Rezistență armată**. La sfârşitul anilor '40 s-au format o serie de grupuri restrânse de persoane (cel mult câteva zeci) din toate categoriile sociale, care s-au refugiat în zona montană a României, opunându-se prin forță armată regimului. În ciuda propagandei oficiale de denigrare a acestor „partizani", ei au primit sprijinul țăranilor din zonele în care s-au refugiat. Trupele de securitate vor reuşi să neutralizeze toate aceste grupuri până în anul 1962. Cele mai importante „grupuri de partizani" au fost: Haiducii Muscelului, Sumanele Negre (Bucovina), Țepeş I, Țepeş II, grupul din zona Făgăraş etc.

• **Grevele muncitoreşti**. Prima acțiune de anvergură a avut loc în 1977 în Valea Jiului. Ca urmare a amplorii protestelor, Nicolae Ceauşescu se va implica direct în aplanarea manifestațiilor negociind personal cu minerii. Strategia sa a funcționat şi, deşi s-a promis că nu vor fi repercusiuni, toți liderii grevei au fost arestați.

• **Mitinguri de protest**. În 1987, muncitorii de la două mari fabrici din Braşov au ieşit în stradă, liderii acțiunii fiind arestați şi brutalizați de Securitate.

• **Individuale, ale intelectualilor români**. Scriitorul Paul Goma a protestat în mai multe rânduri față de încălcarea drepturilor omului

în România, urmare a semnării, în 1975, de către România a *Acordurilor de la Helsinki*, de respectare a drepturilor omului. În urma unei scrisori trimise la radio „Europa Liberă", prin care cerea respectarea drepturilor omului în România, cu un impact internațional semnificativ, în 1977 a fost expulzat în Franța.

Doina Cornea, lector la Facultatea de Litere din Cluj, a fost demisă din această poziție în 1983, întrucât a folosit materiale interzise de regim în activitatea sa didactică. A trimis, de asemenea, mai multe scrisori de protest în Occident, fiind obligată de Securitate la domiciliu forțat. Similare au fost și cazurile Mircea Dinescu sau Andrei Pleșu.

• Critici împotriva regimului lui Ceaușescu au apărut și **în cadrul partidului**, când, în 1989, șase membri importați i-au adresat acestuia o scrisoare (*Scrisoarea celor șase*) în care condamnau cultul personalității și încălcarea drepturilor omului.

• O altă formă de disidență față de regim a fost activitatea secției românești a postului de radio **„Europa Liberă"**. Prin acest canal de comunicare se difuzau în România scrisorile de protest ale disidenților români, diferite știri din Occident, comunismul fiind condamnat pentru represiunea dusă împotriva propriilor cetățeni. Pentru un număr mare de români, era singura cale de a obține informații care să nu fie denaturate de propagandă.

C. Semnificația disidenței

Regimul național-comunist al lui Nicolae Ceaușescu s-a caracterizat, în ultima perioadă a existenței sale, ca un regim neostalinist. Metodele dure folosite de Securitate în perioada 1948-1965 au fost înlocuite cu altele, mai subtile, dar cu efect cel puțin la fel de mare: încurajarea delațiunii, supravegerea întregii vieți private a populației, restricții severe la bunurile de strictă necesitate. Protestele populației au fost izolate și fără a produce schimbări. Cu toate acestea, căderea regimului comunist în România s-a produs prin una din cele mai mari mișcări de protest din blocul statelor comuniste, în decembrie 1989, iar disidenții au contribuit prin acțiunile lor la prăbușirea regimului comunist.

V. CONSTRUCȚIA DEMOCRAȚIEI POSTDECEMBRISTE

Cum se revine la democrație și cum evoluează aceasta?

A. Contextul istoric al revenirii la democrație

În 1985, liderul U.R.S.S., Mihail Gorbaciov, propune statelor din blocul comunist o reformare a sistemului, prin punerea în aplicare a două reforme: glasnost (deschidere, transparență în relațiile internaționale) și perestroika (restructurarea sistemului economic comunist). Astfel, este introdusă proprietatea privată limitată asupra pământului, permite apariția unor mici întreprinderi private, libertatea de expresie prin încurajarea dezbaterilor publice și inițiază o politică de colaborare cu președinții S.U.A.

În 1987, Mihail Gorbaciov face o vizită în România și are o întrevedere cu Nicolae Ceaușescu pe tema politicilor reformatoare. Nicolae Ceușescu, însă, refuză aplicarea acestor reforme în cadrul sistemului comunist din România, fiind singurul stat din blocul comunist cu această atitudine. În statele din blocul comunist, regimul comunist a fost înlăturat, în cursul anului 1989, prin revenirea la pluripartidism și organizarea de alegeri libere.

Regimul comunist din România s-a prăbușit în urma unor mari manifestații

de stradă începute la 16 decembrie, în Timişoara, iniţial ca protest împotriva încercării autorităţilor de a-l evacua din oraş pe pastorul reformat Laszlo Tokes. Treptat, protestul a capătat un caracter anticomunist. După Timişoara, protestele încep şi la Bucureşti, Cluj-Napoca, Braşov şi în alte oraşe. În 22 decembrie, Nicolae Ceauşescu, alături de soţia sa, părăseşte Bucureştiul cu un elicopter, dar cei doi sunt arestaţi la Târgovişte. Aici au fost judecaţi şi executaţi la 25 decembrie 1989. Puterea este preluată de un organism revoluţionar, Frontul Salvării Naţionale (F.S.N.), condus de Ion Iliescu.

B. Etape ale construcţiei democraţiei postdecembriste

1. La 31 decembrie 1989, F.S.N. emite un decret-lege care permite **revenirea la pluripartidism**. Reapar partidele istorice, P.N.L, P.N.Ţ, şi sunt înfiinţate un mare număr de partide politice. F.S.N se transformă în partid politic.
2. În mai 1990 sunt organizate primele **alegeri libere**, câştigate de F.S.N., iar Ion Iliescu ales Preşedinte al României.
3. **Revenirea la proprietatea privată**, începând cu 1990.
4. În 1991 a fost adoptată **o nouă constituţie**, ce are la bază principiile pluripartidismului, separării puterilor în stat şi garantării drepturilor şi libertăţilor cetăţeneşti .
5. **Înfiinţarea organizaţiilor non-guvernamentale (O.N.G.)**, care susţin şi luptă pentru apărarea drepturilor omului într-o societate democratică. Una dintre cele mai active, în anii '90, a fost Alianţa Civică.

C. Dificultăţile revenirii la democraţie

Drumul României spre construcţia unei democraţii veritabile a fost unul extrem de sinuos, marcat de o serie de evenimente care aminteau de perioada comunismului de dinainte de 1989. Mai întâi, primele alegeri de după revoluţie au fost contestate de opoziţie, care a subliniat abuzurile guvernelor F.S.N. Însăşi transformarea acestei structuri în partid politic a fost puternic criticată de societatea civilă.

Alte două evenimente au pus în mod deosebit sub semnul întrebării democratizarea statului român, „Mineriadele" şi reprimarea fenomenului „Piaţa Universităţii".

România a trecut prin şase „mineriade" în perioada 1990-1999. Acestea au reprezentat momente când (uneori la cererea autorităţilor) minerii din Valea Jiului s-au deplasat în număr mare în Bucureşti, unde au susţinut o serie de manifestaţii violente împotriva protestatarilor, care denunţau perpetuarea la putere a vechii nomenclaturi în frunte cu Ion Iliescu. „Mineriadele" sunt simptome ale unei democraţii în tranziţie, încă instabilă.

Cu toate acestea, în România s-a asigurat o alternanţă la guvernare, între partide sau coaliţii politice de stânga şi de dreapta, sistemul democratic cunoscând o evoluţie progresivă.

Concluzii

România, în perioada postbelică, la fel ca alte state est-europene, a făcut parte din „lagărul comunist", caracterizat de instituirea unor regimuri totalitare comuniste: încălcarea drepturilor omului, apariţia poliţiei politice, centralizarea economică etc. Evoluţia României a fost marcată de perioade de represiune alături de cele de relativă liberalizare socială, fără însă ca fundamentele regimului să fie puse vreodată sub semnul întrebării. Acest fapt a făcut imposibilă o tranziţie paşnică spre democraţie, regimul fiind înlăturat, în decembrie 1989, pe calea unei revoluţii violente. Începea, aşadar, o nouă etapă a istoriei României, cea a tranziţiei spre democraţie. În ciuda parcursului sinuos, în special în anii '90, democratizarea României nu poate fi pusă sub semnul întrebării, fiind recunoscută şi de organizaţii internaţionale ca N.A.T.O. sau Uniunea Europeană.

SISTEMUL CONCENTRAȚIONAR DIN ROMÂNIA
1947-1964
Legendă
sisteme de lagăre pentru deținuții politici (vezi detaliile din chenare)
lagăre cu regim extrem de sever (de exterminare)
alte închisori pentru detenție politică
U. R. S. S.
R.P. UNGARA
R.S.F. IUGOSLAVIA
R.P. BULGARIA
Marea Neagră
Sighet
Baia Sprie
Dej
Gherla
Cluj
Turda
Aiud
Tg. Mureș
Sibiu
Făgăraș
Codlea
Brașov
Deva
Oradea
Arad
Lugoj
Caransebeș
Pitești
București
Ploiești
Craiova
Suceava
Botoșani
Bârlad
Canal

Evaluare

Subiectul al II-lea **30 puncte**

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A. *„În România, Partidul Comunist a luat inițiativele menite să readucă țara la starea de obediență față de Uniunea Sovietică. (...) Pe plan intern, scopul urmărit a fost acela de a distruge structurile sociale existente şi a fost încununat de succes. Actul final a fost abdicarea silită a Regelui Mihai, la 30 decembrie 1947, sub amenințarea unui război civil. În aceeaşi zi a fost proclamată Republica Populară Română. Aceasta nu era expresia unei voințe populare, liber exprimate, ci rezultatul unui dictat al unui grup politic care se manifesta ca marionetă a stăpânului din exterior.”*

(Mihai Bărbulescu, Şerban Papacostea, *Istoria României*, Bucureşti, Ed. Enciclopedică, 1998)

B. *„[Pe 30 decembrie 1947] Am ajuns la casa din şoseaua Kiseleff. N-am aşteptat mult şi Groza s-a arătat însoțit de Gheorghiu Dej. (...) Am intrat în salon, ne-am aşezat şi fără să aştepte mult timp Groza, pe buze cu un zâmbet jovial, a spus: «Am venit să discutăm despre un divorț amiabil». (...) Am încercat să tratez cu cei doi în termeni raționali. N-a fost chip să ne înțelegem. De fapt, Constituția pe care o invocam încetase de mult să mai aibă o putere asupra lor. Au recurs la şantaj. Mi-au comunicat că, tergiversând semnarea actului, locuitorii Bucureştiului îşi vor da seama că aici se întâmplă ceva deosebit, iar ei, membrii guvernului, adică şi comuniştii, vor fi nevoiți, pentru a contracara orice formă de opoziție, să execute peste o mie de studenți dintre cei care fuseseră arestați în ultimul an.”*

(Mircea Ciobanu, *Convorbiri cu Mihai I al României*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 1997, p. 59-62)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Precizați secolul la care se referă sursa A. şi B. **2 puncte**
2. Numiți instituția politică la care face referire sursa A. **3 puncte**
3. Indentificați evenimentul politic descris în sursa B. **5 puncte**
4. Numiți forma de guvernământ menționată în sursa A. **4 puncte**
5. Selectați din sursa B două informații aflate în relație de cauzalitate. **5 puncte**
6. Prezentați o altă etapă a instaurării regimului comunist în România decât cea la care se face referire în sursa B. **7 puncte**
7. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia disidența s-a manifestat în spațiul românesc în perioada comunistă. **4 puncte**

(Se punctează coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

1. **2 puncte** pentru precizarea secolului la care se referă sursa A şi B.
2. **3 puncte** pentru numirea instituției politice la care face referire sursa A.
3. **5 puncte** pentru identificarea evenimentului politic descris în sursa B.
4. **4 puncte** pentru numirea formei de guvernământ menționată în sursa A.
5. **2 puncte** pentru identificarea oricărei relații cauză-efect.
3 puncte pentru menționarea oricărei consecințe a acesteia.
6. **2 puncte** pentru menționarea oricărei alte etape a instaurării regimului comunist în România decât cea la care se face referire în sursa B.
5 puncte pentru prezentarea etapei menționate.
7. **1 punct** pentru pertinența argumentării afirmației conform căreia disidența s-a manifestat în spațiul românesc în perioada comunistă.
2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține afirmația dată
1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Răspunsuri

1. Secolul al XX-lea.
2. Monarhia.
3. Abdicarea regelui Mihai I.
4. Republica.
5. Cauză: *„N-a fost chip să ne înțelegem"*.
Efect: *„Au recurs la șantaj"*.
6. Regimul comunist a ajuns la putere în România urmând o serie de etape, între anii 1945 și 1947.

O etapă a instaurării regimului comunist în România, diferită de cea a abdicării regelui Mihai I, a fost falsificarea alegerilor din noiembrie 1946. Alături de Partidul Comunist candidează grupări rupte din partidele istorice (P.N.L.-Tătărescu și P.N.Ț.-Anton Alexandrescu) și Partidul Social Democrat, toate formând Blocul Partidelor Democratice (B.P.D.). Campania electorală este caracterizată, pe lângă puternica propagandă prin intermediul mass-media și de un lung șir de violențe împotriva opoziției. Pentru a câștiga partidul comunist, s-a recurs la o fraudare masivă a alegerilor. Câștigarea alegerilor și, implicit, a controlului guvernamental a permis eliminarea oricăror alte forme de opoziție politică față de regimul comunist.

7. În anul 1974, Constituția în vigoare a fost modificată prin crearea funcției de Președinte al Republicii Socialiste România, deținută de către Nicolae Ceaușescu, care va cumula din ce în ce mai multe funcții în stat. Politica dusă de regimul comunist a dus la manifestarea unor forme de disidență. Mișcarea de disidență anticomunistă poate fi explicată ca o împotrivire, individuală sau comună, prin diferite forme de manifestare, la sistemul politic comunist.

O formă a manifestare a disidenței a fost cea individuală, a intelectualilor. Scriitorul Paul Goma a protestat în mai multe rânduri față de încălcarea drepturilor omului în România, având în vedere că, în 1975, România a semnat *Acordurile de la Helsinki*, de respectare a drepturilor omului. În urma unei scrisori trimise la radio „Europa Liberă", cu un impact internațional semnificativ, prin care cerea respectarea drepturilor omului în România, în 1977, Goma a fost expulzat în Franța.

Având în vedere aceste manifestări, putem afirma că în România s-a desfășurat o mișcare de disidență, însă protestele au fost izolate și nu au produs schimbări semnificative până în decembrie 1989.

Obiectiv

= **scop, țintă, țel**
Întrebare: **Ce se urmărește?/ Care e ținta?**
Exemplu: Care este principalul obiectiv al României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea?
Răspuns: Obiectivul României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea este obținerea independenței statului de sub suzeranitatea otomană.

Evaluare

Subiectul al III-lea

30 puncte

Elaboraţi, în aproximativ două pagini, un eseu despre România în timpul regimului comunist, având în vedere:

- menţionarea a doi factori favorizatori ai instaurării comunismului în România;
- prezentarea a două acţiuni de politică internă din perioada regimului stalinist din România;
- menţionarea unei decizii de politică internă luată de Nicolae Ceauşescu şi o consecinţă a acesteia;
- formularea unui punct de vedere referitor la consecinţele naţional-comunismului asupra tranziţiei spre democraţie în România şi susţinerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidenţierea relaţiei cauză-efect, susţinerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerenţa şi pertinenţa argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spaţiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

INFORMAŢIA ISTORICĂ – 24 de puncte, distribuite astfel:

- **câte 3 puncte** pentru menţionarea a oricăror doi factori favorizatori ai instaurării regimului comunist în România. (3 p. x 2 = 6 p.)
- **câte 4 puncte** pentru prezentarea coerentă a oricăror două acţiuni de politică internă din perioada regimului stalinist din România, prin evidenţierea relaţiei istorice de cauzalitate. (4 p. x 2 = 8 p.)
  - **câte 1 punct**, doar pentru menţionarea oricăror două decizii de politică internă din perioada regimului stalinist din România. (1 p. x 2 = 2 p.)
- **3 puncte** pentru menţionarea oricărei decizii de politică internă luată de Nicolae Ceauşescu.
- **2 puncte** pentru prezentarea oricărei consecinţe a deciziei politice menţionate.
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la consecinţele naţional-comunismului asupra tranziţiei spre democraţie în România.
- **1 punct** pentru pertinenţa argumentării punctului de vedere formulat.
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric care susţine punctul de vedere formulat.
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Ordonarea şi exprimarea ideilor menţionate – 6 puncte, distribuite astfel:

- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat
1 punct pentru utilizarea parţială a limbajului istoric
0 puncte pentru lipsa limbajului istoric
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere)
0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
1 punct pentru respectarea parţială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spaţiu
0 puncte pentru nerespectarea limitei de spaţiu

Rezolvare

Introducere: În vara anului 1945, odată cu înfrângerea definitivă a Germaniei, luau sfârşit luptele celui de-al Doilea Război Mondial în Europa. Începea o nouă perioadă în istoria lumii, cunoscută cu numele de perioada postbelică. Țara noastră devenea o parte componentă a „lagărului comunist".

• Instaurarea regimului comunist în România a fost favorizată de mai mulți factori. Unul dintre aceştia a fost reprezentat de prezența trupelor militare sovietice, a Armatei Roşii, pe teritoriul țării noastre. Un alt factor favorizator a fost reprezentat de tratatul de pace încheiat între România şi coaliția Națiunilor Unite, în cadrul Congresului de pace de la Paris, din 1947, prin care nu era recunoscut statutul de stat cobeligerant al României în al doilea război mondial. România a fost obligată să plătească despăgubiri de război semnificative Uniunii Sovietice, fapt ce a accentuat controlul U.R.S.S. asupra țării noastre.

• Stalinismul impus în România din 1948 a reprezentat un regim comunist foarte dur, asemănător cu acela instaurat de către Stalin în Uniunea Sovietică. O măsură luată de regimul comunist a fost naționalizarea întreprinderilor particulare. Aceasta s-a realizat în baza Legii de naționalizare din iunie 1948, fiind trecute în proprietatea statului întreprinderile industriale şi miniere, băncile, dar şi alte afaceri mai mici.

În martie 1949 începe procesul de colectivizare a agriculturii. Prin acesta se urmărea trecerea proprietății private țărăneşti în proprietatea statului. Se va încheia abia în 1962. Într-o primă etapă s-a încercat atragerea țăranilor de partea P.M.R. prin reforma agrară din 1945. Țăranii au fost împroprietăriți, iar marile proprietăți private au fost reduse la maxim 50 ha.

• Regimul lui Nicolae Ceauşescu (1965-1989) este denumit național-comunist întrucât, după 1965, partidul a încercat să acrediteze ideea unei căi specific româneşti de dezvoltare a socialismului, legitimându-se în special prin apelul la valorile naționale.

O decizie de politică internă luată de către Nicolae Ceauşescu a fost elaborarea „tezelor din iulie" (1971), care reprezentau o serie de 17 propuneri ale lui Ceauşescu privind o mai eficientă educație comunistă a maselor, inaugurând, considera Ceauşescu, o „revoluție culturală".

O consecință a acestor teze a fost instituirea şi consolidarea cultului personalității conducătorului, ceea ce reprezenta supralicitarea pe cale propagandistică a meritelor lui Nicolae Ceauşescu.

• Caracteristicile regimului național comunist şi-au pus amprenta asupra tranziției spre democrație în România, stând la baza multor disfuncționalități ale regimului politic de după 1989. Una dintre cele mai importante consecințe este reprezentată de modalitatea violentă prin care regimul a căzut în decembrie 1989. Acest fapt este consecința concentrării întregii puteri în mâinile lui Nicolae Ceauşescu şi refuzului acestuia de a tolera apariția unor poli de putere alternativi, cu care să poată negocia o tranziție paşnică spre democrație, cum s-a întâmplat în alte state din blocul comunist.

Concluzia: Inexistența societății civile în perioada comunistă a determinat o mai mare toleranță din partea românilor, după 1989, față de abuzurile puterii. În mod similar se explică şi greutatea cu care societatea civilă formată după 1989 a reacționat atunci când drepturile unor cetățeni au fost încălcate.

România postbelică.
Stalinism, naţional-comunism şi disidenţă anticomunistă.
Construcţia democraţiei postdecembriste

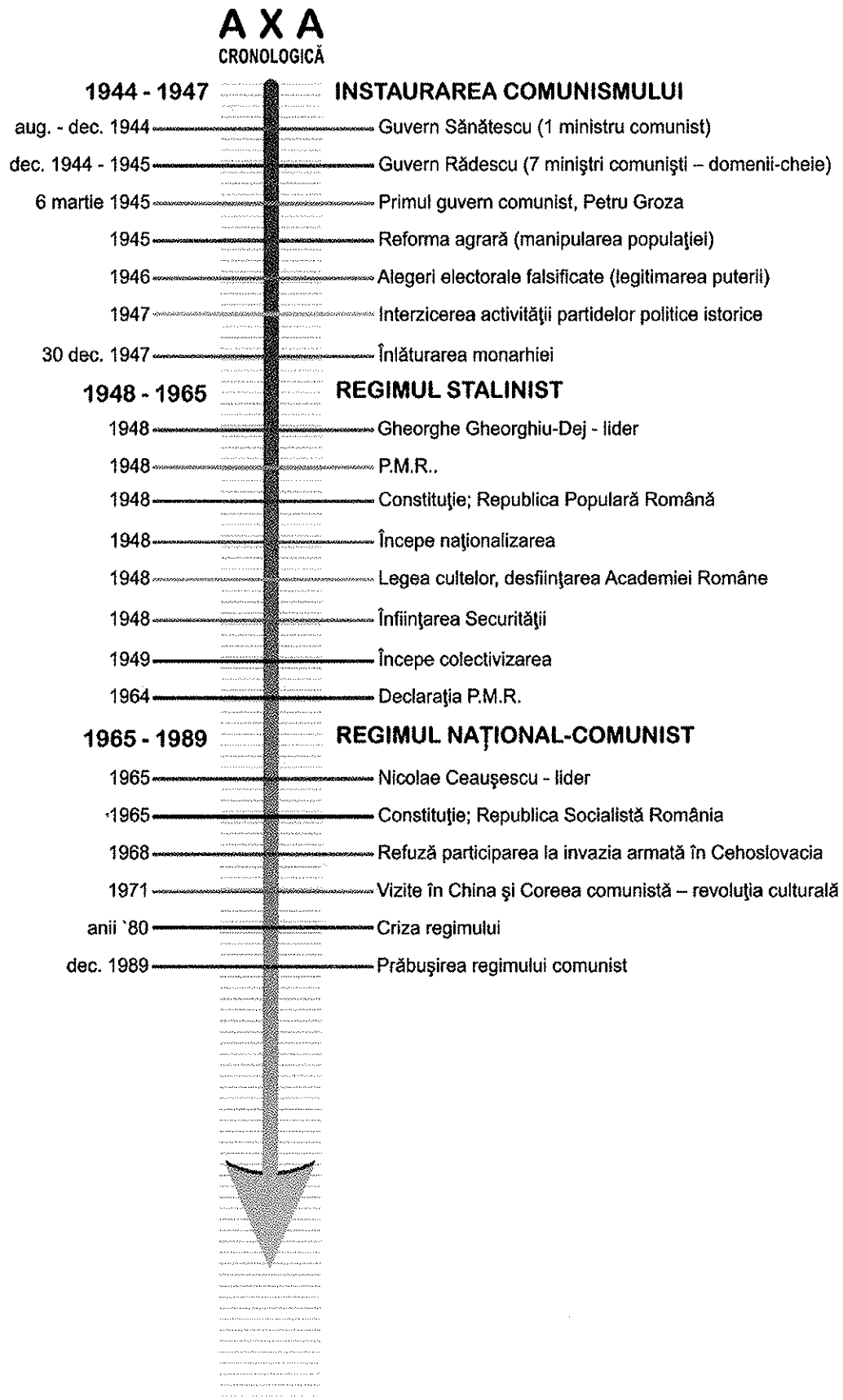

7

Spațiul românesc între diplomație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității

„Noi, Mircea, voievodul Țării Românești, duce de Făgăraș și ban al Severinului, facem cunoscut [...] că noi, când și de câte ori, de-acum înainte, domnul rege va merge cu oștirea sa, el însuși, împotriva zișilor turci sau împotriva oricăror altor părtași de-ai lor, atunci, tot cu oștirea, cu oamenii și cu toată puterea noastră, să fim ținuți și datori a merge cu dânsul, de asemenea, noi înșine, împotriva acelora."

(*Tratatul de la Brașov dintre Sigismund de Luxemburg și Mircea cel Bătrân* (1395), DHR, D, 144-145)

„[...] Noi, Ștefan voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Moldovei [...] Auzind și văzând noi acestea, am luat sabia în mână și, cu ajutorul Domnului Dumnezeului nostru Atotputernic, am mers împotriva dușmanilor creștinătății, i-am biruit și i-am călcat în picioare, și pe toți i-am trecut sub ascuțișul sabiei noastre; pentru care lucru lăudat să fie Domnul Dumnezeul nostru. Auzind despre aceasta, păgânul împărat al turcilor își puse în gând să se răzbune și să vie, în luna lui mai, cu capul său și cu toată puterea sa împotriva noastră și să supună țara noastră, care e poarta creștinătății și pe care Dumnezeu a ferit-o până acum."

(*Scrisoarea lui Ștefan cel Mare către Principii creștini*, 25 ianuarie 1475)

„[...] toată mintea și înțelepciunea lor iaste mâna cea întinsă și darul să le dai și să le umpli gurile tuturor de toate. Deacii vei avea pace cu dânșii și odihnă. Ce înaintea acestora nimic den avuțiile voastre să nu arătați, nici scule, nici haine; nici boiarii tăi să nu să împodobească înaintea lor, ci să te arăți și să te face înaintea lor sărac și lipsit și nici într-unile să nu te fălurești. [...]"

(*Despre relațiile cu turcii, Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Theodosie*)

Introducere

Relațiile internaționale, marcate de creşterea şi descreşterea puterii unor state, nu au o evoluție constantă, astfel, între secolele XIV-XVIII, mari puteri europene dispar ca state (Regatul Ungariei, Regatul Poloniei), altele se afirmă (Imperiul Habsburgic, Imperiul Rus), iar altele (Țările Române) caută soluții pentru a se menține necucerite. Acțiunile româneşti trebuie, aşadar, apreciate în relație cu contextul extern, statele medievale româneşti urmărind, în planul relațiilor internaționale, menținerea ființei statale şi păstrarea independenței.

În politica externă, statele Europei medievale şi monarhii vremii alternează acțiunile diplomatice cu acțiuni conflictuale, dominante fiind însă, pentru această vreme, conflictele.

Epoca medievală se caracterizează prin relații suzerano-vasalice, între structuri politice şi sociale (între feudali, între feudali şi țărani) şi între state. Relațiile suzerano-vasalice presupun obligații pentru ambele părți implicate, „*auxilium et consilium*", sprijin şi ajutor reciproc şi respectarea, în relațiile internaționale, a principiului: „*prietenii mei sunt şi ai tăi, duşmanii mei sunt şi ai tăi*". În acest context, o practică europeană specific medievală este acceptarea recunoaşterii din partea unui stat (devenit vasal) a protecției unui alt stat puternic – stat suzeran.

Neînțelegerile dintre state se datorau atât unor considerente politice (disputa pentru un anume teritoriu sau politica expansionistă a unui stat în detrimentul altuia), cât şi religioase. Uneori, războaiele care aveau la bază motive politice îmbrăcau haina religioasă, a misiunii sfinte. Imperiul Otoman urmărea, printre altele, răspândirea religiei islamice. Pe de altă parte, regii Ungariei, care îşi asumă misiunea de regi apostolici, şi Regatul catolic al Poloniei duc o politică de expansiune teritorială sub pretextul purtării mesajului Papalității în teritoriile „schismatice", ortodoxe.

Statutul internațional al țărilor române a fost rezultatul raportului dintre politica marilor puteri europene, obiectivele politicii externe româneşti şi mijloacele pe care românii le aveau la îndemână pentru a-şi pune în aplicare obiectivele. A fost, în tot cursul Evului Mediu, rezultatul instabil al unui raport de forțe aplecat fie în favoarea românilor, fie în cea a uneia din marile puteri vecine; s-a deteriorat treptat până la începutul secolului al XVIII-lea, când capătă trăsături negative prin instaurarea regimului fanariot.

Înțelegerea acestei teme presupune abordarea unor aspecte legate de:

I. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XIV-XVI

Care sunt relațiile dintre statele europene şi cum acționează statele româneşti?

II. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XVI-XVII

Care sunt relațiile dintre statele europene şi cum acționează statele româneşti?

III. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XVII-ÎNCEPUTUL SECOLULUI al XVIII-lea

Care sunt relațiile dintre statele europene şi cum acționează statele româneşti?

I. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XIV-XVI

Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?

A. Context european

Cel mai mare pericol care amenința Europa creștină a acelor vremuri era reprezentat de pătrunderea, în spațiul european, la mijlocul secolului al XIV-lea, a unei mari puteri „păgâne" (necreștine), Imperiul Otoman. Poli-tica agresivă și rapidă de expansiune teritorială a Imperiului Otoman expunea tinerele statele din Peninsula Balcanică și sud-estul Europei, abia ieșite din confruntările cu ultimul mare val de migratori, în secolul al XIII-lea, unui nou pericol. Ele se aflau în calea expansiunii turcilor otomani, scopului acestora fiind înaintarea de-a lungul Dunării pentru cucerirea Vienei, considerată „inima Europei". Politica de expansiune teritorială a Imperiului Otoman a fost favorizată de:

- declinul Imperiului Bizantin (ușor de cucerit, excepție Constantinopolul până în 1453);
- mobilitatea și flexibilitatea armatei otomane (echipament ușor de luptă), spre deosebire de cea a cavalerilor apuseni (armură greoaie).

Statele europene, atât catolice, cât și ortodoxe, se aliază în numele apărării creștinătății și a menținerii statale și organizează ample campanii militare antiotomane, cunoscute în istorie cu numele de *„cruciadele târzii"*, desfășurate de-a lungul secolelor XIV-XVI.

În numeroase cazuri, conducătorii statelor creștine aleg, în același timp cu lupta antiotomană, soluția diplomatică, a încheierii unor tratate de pace cu Imperiul Otoman, numite *„capitulații"* (conțineau capitole) sau *„ahdname"*. Acestea reglementau raporturile dintre un stat creștin și Imperiul Otoman și conțineau prevederi referitoare la statutul față de Poartă (Imperiul Otoman). Statutul putea fi de stat tributar, care datora Porții o sumă de bani în schimbul păstrării păcii, sau/ și de stat vasal, care recunoștea suzeranitatea otomană.

Situația în Europa Centrală și de Sud-Est s-a înrăutățit treptat. Bătălia de la Mohács, din 1526, a schimbat fundamental situația politică. Noul rege al Ungariei, Ioan Zapolya, se închină Porții (1529) și este instalat la Buda de însuși sultanul Soliman Magnificul. În 1541, Ungaria devine pașalâc, iar Transilvania, principat autonom supus Porții.

Polonia, altă mare putere creștină a vremii, înregistrează în cursul secolului al XVI-lea o perioadă de declin din cauza invaziilor tătărești.

B. Situația internațională a Țărilor Române în secolele XIV-XVI

Obiectivele politicii externe românești au variat de la o epocă la alta, în raport cu diplomația partenerilor existenți; ele au avut însă tot timpul drept principal scop afirmarea individualității statelor românești, menținerea sau recucerirea independenței, apărarea teritoriului.

Poarta urmărea și în statele românești impunerea suzeranității și încheierea de capitulații, astfel încât țările române să nu constituie o piedică în calea expansiunii otomane spre centrul Europei.

De la primii domni, „singuri stăpânitori", se creează o tradiție politică, care va servi drept exemplu pentru domnii români până în secolul al XVIII-lea: fidelitate pentru frontierele țării și refuzul de a recunoaște anexiunile și încălcările teritoriale.

Regatele și imperiile vecine au reprezentat pentru români o grea dilemă diplomatică, căreia, pe parcursul secolelor XIV-XVI, i-au găsit răspunsuri prin variate strategii de politică externă:

Soluția diplomatică. Țările române nu aveau resursele necesare unor acțiuni ofensive, de atac de lungă durată în teritoriu inamic, fie că era vorba de vecinii creștini, fie de turcii

otomani. Dorința lor de a se păstra independente a fost pusă în practică, în primul rând prin căutarea unor soluții diplomatice menite să creeze cele mai bune condiții pentru ca raporturile cu alte state să se desfășoare normal.

Cu ajutorul diplomației, românii încercau să mobilizeze cât mai multe state creștine care să îi susțină în lupta antiotomană.

a) Contacte diplomatice: scrisori, trimiterea de soli către puterile creștine.

Domnitorii români erau conștienți de faptul că o victorie nu înseamnă câștigarea războiului. De aceea, ei inițiază contacte diplomatice în scopul de a obține sprijinul statelor creștine împotriva amenințării otomane. Asemenea inițiative aveau loc, de obicei, după o mare victorie militară românească și demonstrează calitatea de bun diplomat a domnilor și capacitatea de inițiativă a țărilor române în diplomația europeană (de exemplu, scrisoarea lui Ștefan cel Mare către principii Europei, 1475, sau trimiterea de soli către Veneția, 1476). Semnificația unor asemenea acțiuni nu este dată atât de rezultatul obținut, cât de recunoașterea internațională, pe care contactele diplomatice o aduc țărilor române.

b) Tratate cu caracter politico-militar sau economic: tratate de alianță, acordarea de privilegii comerciale.

Înțelegerile politico-militare cu puterile creștine (tratatul de la Brașov, 1395) aveau scopul de a oferi garanții reciproce în cazul unui conflict sau de a stabili detaliile unor acțiuni comune antiotomane. Înțelegerile cu caracter economic ofereau acces liber negustorilor români în alte state și, invers, prin acordarea de privilegii comerciale și ajutau la dezvoltarea relațiilor economice.

c) Plurivasalitatea. Acceptarea suzeranității altor state: Ungariei, Poloniei sau/ și Imperiului otoman.

Raporturile de suzeranitate sunt o caracteristică a Evului Mediu, ele transpunându-se de la nivelul structurilor sociale la nivel statal, cu obligațiile ce revin fiecărei părți. Țările române, state mici, preferă recunoașterea suzeranității statelor creștine europene în locul celei otomane.

Un principiu important pe care s-a bazat diplomația română medievală a fost plurivasalitatea. În practică, vasalitatea dublă sau triplă echivala cu anularea vasalității, fiind un bun mijloc de a pune în contrazicere interesele suzeranilor și de a-și asigura în felul acesta independența.

Deși Ungaria și Polonia au reprezentat întotdeauna spatele indispensabil al frontului antiotoman, românii erau conștienți de planurile anexioniste ale vecinilor creștini. În vremuri grele, românii au cerut întotdeauna ajutor Budei și Cracoviei, dar deseori cu teama că aliatul nu dorește în fond decât să ia locul turcului.

Prin tradiție, datorită și vecinătății, Țara Românească se orienta în politica externă spre acceptarea suzeranității Ungariei, iar Moldova spre acceptarea suzeranității Poloniei.

În privința turcilor otomani, lucrurile au fost de la început clare pentru români. Amenințarea de transformare în pașalâcuri a planat tot timpul asupra țărilor române și clasa politică era conștientă de acest lucru. Sursele istorice arată imaginea unui imperiu care nu știe decât să exploateze: „toată mintea și înțelepciunea lor iaște mâna cea întinsă" scria Neagoe Basarab în *Învățăturile lui Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*.

Considerate într-o categorie intermediară între *Casa războiului* și *Casa păcii*, statele românești și-au răscumpărat pacea prin plata unui tribut; și-au menținut astfel independența față de Poartă, dar se obligau să nu întreprindă acțiuni ostile otomanilor. Regimul tributar a avut un caracter provizoriu, el a decurs din neputința Porții de a cuceri și din neputința țărilor române de a se menține pe deplin independente. În funcție de raportul real de forțe, regimul tributar a fost încălcat fie de o parte, fie de cealaltă. De exemplu, frecventele întreruperi ale plății tributului, dar și repetatele încercări ale turcilor de a înlocui regimul tributar cu cel de vasalitate, care însemna o mai strânsă dependență față de Poartă.

Pe perioada exercitării suzeranității otomane au fost momente în care Poarta și-a impus stăpânire efectivă asupra unor teritorii românești pentru a supraveghea acțiunile domnilor români și a controla puncte strategice și economice importante. Turcii organizează în spațiul românesc forme de control teritorial în:

• Dobrogea – cucerită de turci în 1417 şi inclusă în Imperiul Otoman;

• Chilia şi Cetatea Albă – cetăți pierdute de Ştefan cel Mare în 1484;

• controlul asupra Mării Negre, transformată într-un „lac otoman";

• Turnu, Giurgiu, Brăila – transformate în raiale (teritoriu ocupat şi administrat direct de autoritățile militare turceşti. Raiaua nu însemna numai cetatea propriu-zisă, ci şi un anumit număr de sate, cu țărani cu tot, care aparțineau raialei şi trebuiau să-i asigure acesteia cereale, carne, brânză, miere etc.);

• Timişoara şi Oradea – cucerite şi transformate în paşalâc în secolul al XVI-lea.

Soluția militară. Integritatea şi interesele țărilor române au fost apărate de către domnitori şi prin recurgerea la soluția militară. Pentru diplomația românească, această soluție a însemnat implicarea în:

a) „Conflictul asimetric"

Folosirea de către statele româneşti a soluției militare, fie din proprie inițiativă, fie forțate de împrejurări, demonstrează forța şi inteligența militară a domnitorilor români, în condițiile „conflictului asimetric". Cauzele acestui tip de confruntări, care se poartă pe teritoriul țării sunt determinate, în general, de refuzul de a plăti tribut otomanilor (Bătălia de la Vaslui), de nesupunerea în probleme de politică externă, competiția pentru controlul drumurilor comerciale şi punctelor strategice (Bătălia de la Baia).

Bătăliile purtate de domnii români pe interiorul țării au fost duse, de obicei, cu „oastea cea mică", circa 10000-12000 de oşteni, la care se adaugă, din secolul al XV-lea, mercenarii; cu „oastea cea mare"; fiecare țară românească putea arunca în luptă până la 40000 de ostaşi. Strategia militară era în principal defensivă (de apărare) şi urmărea să împiedice Poarta să instaureze la nordul Dunării regimul de paşalâc. Toți voievozii români au căutat să evite confruntarea cu otomanii în câmp deschis şi au aplicat o tactică militară proprie. Prin această tactică specifică s-au folosit de avantajele terenului şi de elementele naturale (Posada), au atras inamicul în locuri mlăştinoase (Rovine), au ales ca moment decisiv de atac zile cu ceață (Vaslui) sau au utilizat tactica atacului surpriză (Atacul de noapte – Târgovişte). Aceste confruntări reprezintă „conflicte asimetrice" ca urmare a superiorității numerice şi logistice a armatelor otomane față de armatele româneşti. Victoriile domnitorilor români se explică şi prin capacitatea de a împiedica armata otomană să-şi valorifice superioritatea în efective militare şi armament. Aceasta se realizează prin retragerea populație din calea armatelor otomane, prin distrugerea resurselor (pârjolirea pământului, otrăvirea fântânilor). În Evul Mediu, o armată se hrănea pe seama teritoriului cucerit, punând astfel pe adversar într-o situație critică, în ceea ce priveşte aprovizionarea.

Pentru spațiul românesc, bătăliile desfăşurate între secolele XIV-XVI au adus, în funcție de rezultat, fie păstrarea independenței, fie doar asigurarea unui statut de autonomie, fie schimbări de domnie, fie reduceri de sume pentru plata tributului. Ele nu au avut întotdeauna efectul scontat, dar au contribuit la evitarea transformării țărilor în paşalâc, menținând astfel statul şi identitatea politică românească.

b) Cruciade creştine

Cruciadele – desfăşurate în afara teritoriului țării cu scopul de a-i alunga pe turci din Europa – aveau caracter ofensiv şi erau purtate în alianță cu alte state creştine (Cruciada de la Nicopole).

Țările române participau la cruciade antiotomane datorită faptului că se considerau țări creştine, europene, parte integrantă a peisajului politic din acea perioadă. În plus, otomanii erau, pentru ei, o amenințare la fel de mare ca pentru orice alt stat european, dacă nu chiar mai mare.

Pe plan european, prin participarea la acțiuni conflictuale de tipul cruciadelor târzii, statele româneşti s-au constituit într-o adevărată „poartă a creştinății europene", fiind un prim obstacol nord-dunărean. La marile campanii militare inițiate de statele catolice apusene, țările române şi-au adus contribuția militară, înscriindu-se în contextul relațiilor internaționale europene. Participarea românilor la cruciadele târzii a obținut recunoaşterea şi respectul curților creştine din Europa şi al papalității: istoricul german Leunclavius îl numeşte pe Mircea cel Bătrân „cel mai viteaz şi mai ager dintre principii creştini", pe piatra

de mormânt a lui Iancu de Hunedoara este inscripționat „s-a stins lumina lumii", iar Ștefan cel Mare este numit, de Papa Sixtus al IV-lea, „Athleta Christi" (atletul lui Hristos).

Principalele personalități ale vremii:

• **Mircea cel Bătrân**, domn al Țării Românești (1386-1418);

• **Iancu de Hunedoara**, voievod al Transilvaniei (1441-1456);

• **Vlad Țepeș**, domn al Țării Românești (1456-1462);

• **Ștefan cel Mare**, domn al Moldovei (1457-1504).

C. Acțiuni militare. Conflicte în secolele XIV-XVI

• Bătălia de la Kosovopolje (1389)

În politica de expansiune teritorială a Imperiului Otoman, sultanul Murad I a inițiat o amplă expediție militară la Kosovo, în sudul Dunării, teritoriu care avea o importanță strategică mare, fiind una din cele mai importante intersecții de drumuri comerciale din Balcani; de la Kosovo, Murad I putea ataca posesiunile lui Lazăr, cneazul sârbilor.

În acest context, a avut loc, în 1389, bătălia de la Kosovopolje (Câmpia Mierlei), între o coaliție de forțe creștine din (sârbi, albanezi, bosniaci, bulgari), în frunte cu Lazăr, cneazul sârbilor, și otomani.

La bătălie au participat și ostași români, Mircea cel Bătrân, domnitor al Țării Românești, susținând oastea creștină. Participarea românilor la această campanie va fi una dintre cauzele care l-au determinat pe noul sultan, Baiazid I, să atace Țara Românească.

La început, victoria părea a fi de partea sârbilor, mai ales că sultanul Murad I fost ucis în cursul luptei. Fiul sultanului, Baiazid (supra-numit „Fulgerul"), va întoarce cursul bătăliei, victoria fiind în cele din urmă de partea otomanilor.

Deși otomanii au reușit să învingă forțele sârbești, nu au avansat imediat după bătălie în Balcani pentru a cuceri Kosovo, ci s-au retras ca urmare a morții sultanului Murad. Victoria sau înfrângerea turcilor nu este clară.

Pe de altă parte, din cauza presiunii exercitate de otomani, popoarele din sudul Dunării au început să plătească tribut și să furnizeze, după bătălie, soldați turcilor, otomanii având, ulterior, inițiativa în regiune.

Bătălia de la Kosovo este privită până azi ca un moment de referință pentru identitatea națională a sârbilor. În jurul ei s-a construit un mit care prezintă moartea lui Lazăr ca o victorie morală, ca un act de martirie întru credință și un izvor de inspirație pentru viitor.

• Bătălia de la Rovine (1394?)

Urmare a politicii externe active a lui Mircea cel Bătrân, caracterizată prin acțiuni diplomatice, cât și prin acțiuni conflictuale, Imperiul Otoman organizează o campanie militară de pedepsire la nordul Dunării.

Bătălia principală s-a dat la Rovine. Nu se cunoaște data exactă a bătăliei, sursele istorice menționând atât 10 octombrie 1394, cât și 17 mai 1395. Nici locul nu este cunoscut, izvoarele vorbind despre o rovină (un loc mlăștinos), toponim nelocalizat (probabil râul Argeș sau râul Jiu). Istoricii consideră că au existat de fapt două bătălii. Prima bătălie a fost câștigată la Rovine, la 10 octombrie 1394, de către oastea românească. O a doua bătălie, în mai 1395, va aduce înfrângerea oștilor aliate române și maghiare de către sultanul Baiazid, în ciuda alianței încheiate de Mircea cel Bătrân cu regele maghiar Sigismund de Luxemburg, la Brașov, în martie1395. Victoria a fost câștigată cu grele pierderi pentru turci.

După bătălia de la Rovine, sultanul Baiazid inaugurează politica de atragere a Țării Românești în orbita Imperiului Otoman prin sprijinirea unui pretendent la tronul Țării Românești, Vlad, care acceptase să plătească tribut Porții Otomane.

• Cruciada de la Nicopole (1396)

După bătălia de la Câmpia Mierlei, din 1389, otomanii au cucerit cea mai mare parte a Balcanilor, amenințând prin politica lor expansionistă statele europene. În acest context, în 1394, Papa Bonifaciu al IX-lea a proclamat organizarea unor noi cruciade împotriva turcilor. La apelul Papei au răspuns atât state catolice, cât și ortodoxe.

Se formează o alianță ce cuprindea cavaleri burgunzi (francezi), englezi, germani, precum și oastea regelui Ungariei, Sigismund de Luxemburg. La cruciadă a participat și domnul Țării Românești, Mircea cel Bătrân. Principala

bătălie a fost asediul cetății Nicopole în 1396. Sursele istorice menționează neînțelegerile apărute între conducătorii cruciaților privind tactica de luptă cea mai potrivită. Mircea cel Bătrân a cerut regelui Sigismund să conducă atacul de deschidere a bătăliei, cu cavaleria ușoară, fapt ce a stârnit protestele cavalerilor occidentali. Astfel primul atac a fost efectuat de cavaleria grea a principilor francezi și englezi, care nu a putut să aibă un impact major din cauza fortificațiilor otomane (țepușe). Din cauza acestui fapt, victoria va fi în cele din urmă de partea otomanilor.

Participarea la cruciada de la Nicopole a domnului Țării Românești, Mircea cel Bătrân, este o dovadă a politicii antiotomane promovate de acesta, în condițiile apartenenței la creștinismul ortodox și a participării alături de state creștin catolice.

• Campania cea Lungă (1443-1444)

Formarea unei coaliții creștine europene în spiritul cruciadei târzii părea să asigure condiții favorabile unei noi acțiuni europene comune pentru alungarea turcilor din Europa. În acest context, Iancu de Hunedoara, voievod al Transilvaniei și guvernator al Regatului Maghiar, adoptă o politică ofensivă declanșând, în toamna anului 1443, o amplă operațiune militară în interiorul Peninsulei Balcanice, cunoscută sub numele de „Campania cea Lungă." Va reuși să elibereze Niș și Sofia. În acest context, popoarele din Balcani încep să lupte de partea lui Iancu de Hunedoara. Reușește să amenințe chiar centrul Imperiului Otoman, însă venirea iernii îi oprește înaintarea spre Adrianopol și Constantinopol. La începutul anului 1444 reușeste să obțină o victorie decisivă.

Urmarea acestei campanii va fi încheierea unei păci semnată de regele Ungariei. la Seghedin, cu Imperiul Otoman pe o perioadă de pace pentru 10 ani.

Fragilitatea aparentă a puterii otomane în Peninsula Balcanică după Campania cea Lungă a încurajat, în ciuda păcii de la Seghedin, desfășurarea unei noi ofensive antiotomane în 1444.

Iancu de Hunedoara nu a fost de acord cu ruperea păcii, dar a participat alături de regele maghiar Vladislav Jagiello (care era și rege al Poloniei) la cruciadă. Armata cruciată era formată din trupe transilvănene, bosniace, croate și maghiare. Principala bătălie s-a dat la Varna, în 1444. Prin tactică superioară de luptă, Iancu de Hunedoara a reușit să câștige câteva poziții strategice, dar, în toiul luptei, regele maghiar Vladislav Jagiello va fi ucis, iar armata creștină înfrântă.

Înfrângerea de la Varna a avut ca rezultat reafirmarea puterii otomane în Balcani și pregătirea unor noi expediții militare otomane spre centrul Europei.

• Cruciada de la Belgrad (1456)

În contextul cuceririi Constantinopolului de către otomani, în 1453, sultanul Mehmed al II-lea declanșează o nouă ofensivă asupra Europei centrale, cu un prim obiectiv: cucerirea Belgradului, una dintre cele mai bine fortificate cetăți din Balcani, considerată *„cheia de intrare în Europa"*.

Ofensiva otomană a fost declanșată în anul 1456, iar Iancu de Hunedoara organizează apărarea cetății Belgrad. Armata creștină, inferioară numeric celei otomane, era fără experiență și mai slab echipată. Cu toate acestea, printr-un atac surpriză, Iancu de Hunedoara reușește să îi alunge pe otomani. Însuși sultanul a fost rănit de o săgeată. După bătălie, în cetate a izbucnit o epidemie de ciumă, Iancu de Hunedoara numărându-se printre victimele ei.

În epocă, s-a considerat că bătălia a decis soarta creștinătății europene, oprind înaintarea otomană, cu atât mai mult cu cât, în urmă cu doar trei ani, Constantinopolul a fost cucerit, devenind capitala Imperiului Otoman.

• Atacul de noapte de la Târgoviște (1462)

În anul 1462, sultanul Mehmet al II-lea declanșează o campanie militară împotriva Țării Românești ca reacție la o acțiune anterioară a domnitorului Vlad Țepeș, prin care acesta atacase cetățile otomane de la sud de Dunăre.

Pentru a face față invaziei armatei otomane extrem de numeroasă, domnul român adoptă o strategie militară defensivă, prin folosirea tacticii pământului pârjolit și otrăvirea fântânilor. În același timp, prin atacuri rapide, hărțuiește oastea otomană. La 16/ 17 iunie 1462, Vlad Țepeș, printr-un atac de noapte, va reuși să provoace o mare confuzie în tabăra otomană. Sursele istorice menționează faptul

că domnitorul cu un grup restrâns, îmbrăcați în haine turcești au pătruns în tabăra otomană, încercând să atace cortul sultanului. În ciuda acestui atac, Mehmed al II-lea își contină avansul spre Târgoviște, pe care a găsit-o pustie.

Campania otomană s-a soldat cu un eșec, sultanul nu și-a atins scopul: prinderea lui Vlad Țepeș și transformarea Țării Românești în pașalâc.

• Bătălia de la Baia (1467)

În secolul al XV-lea, cetatea Chilia era un important centru economic și strategic al vremii și obiect de dispută între statele din zonă. Chilia era ocupată de către Regatul Maghiar (după ce fusese parte componentă a Munteniei și, ulterior, a Moldovei), iar, în 1465, domnul Moldovei, Ștefan cel Mare, reușește să o alipească Moldovei. În consecință, interesele comerciale ale Ungariei și Țării Românești sunt grav afectate.

Acest fapt a condus la declanșarea campaniei regelui Ungariei, Matia Corvin, din anul 1467, împotriva Moldovei. Înainte de a ajunge la cetatea Suceava, armata lui Matia Corvin a fost atacată de oastea română la Baia, unde regele se oprise pentru pregătirea atacului final. Trădat de unul dintre boieri, atacul lui Ștefan cel Mare nu a reușit să nimicească oastea maghiară. Lupta a rămas nedecisă, iar Matia Corvin a părăsit teritoriul Moldovei fără a-și fi realizat obiectivul.

Bătălia de la Baia a reprezentat ultima încercare a Ungariei de a-și impune, prin forță, dominația asupra Moldovei.

• Bătălia de la Vaslui (1475)

Pentru a scoate din luptă Moldova, în contextul creării unui front antiotoman la Dunăre, sultanul Mehmet al II-lea a organizat, în 1475, o expediție militară condusă de beglerbegul Rumeliei, Soliman.

Fiind într-o mare inferioritate numerică, Ștefan cel Mare a adoptat o tactică militară defensivă, prin pustiirea pământului, otrăvirea fântânilor și atacuri de hărțuire. Bătălia principală a avut loc lângă Vaslui, la 10 ianuarie 1475. Cunoscută și sub denumirea de Bătălia de la Podul Înalt, a reprezentat o importantă victorie a românilor împotriva Imperiului Otoman. În ziua bătăliei, Ștefan a atras oastea otomană pe Valea Bârladului, într-o zonă mlăștinoasă, unde aceasta nu se putea desfășura, superioritatea numerică nemaiconstituind un avantaj. Domnul român s-a folosit de ceața densă din ziua respectivă pentru a ascunde numărul real al oștirii sale. Otomanii au fost înfrânți, suferind pierderi grele.

Lupta de la Vaslui, Podul Înalt, a fost o victorie strălucită, care a dus faima domnului în Europa și a integrat Moldova în relații internaționale diplomatice de mare amploare.

• Bătălia de la Războieni (1476)

În iunie 1476, însuși sultanul Mehmet al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, a condus o campanie militară împotriva Moldovei, pentru spălarea umilinței îndurate de otomani la Vaslui, în 1475.

Pentru a-și asigura victoria, sultanul a ordonat și un atac al tătarilor din Crimeea asupra Moldovei, care va fi respins de români. Armata otomană, imensă pentru acea vreme (peste 100.000), a înaintat pe valea Siretului, spre Suceava. Bătălia decisivă dintre oastea otomană și cea a Moldovei a avut loc lângă Războieni (Valea Albă), în 1476. Domnitorul Ștefan cel Mare și-a stabilit tabăra pe un platou înalt, fortificat cu șanțuri și palisade. Soarta bătăliei este decisă de atacul ienicerilor, elita armatei otomane, condus chiar de către sultan. Ștefan este nevoit să abandoneze tabăra improvizată și să se refugieze. Armata otomană va părăsi Moldova abia în luna august fără a reuși însă, să cucerească vreo cetate.

Campania otomană din 1476 s-a încheiat cu eșec pentru sultan, Ștefan cel Mare rămânând domn, iar Moldova nepierzând niciun teritoriu.

• Bătălia de la Codrii Cosminului (1497)

În această bătălie s-au confruntat armata Moldovei, condusă de Ștefan cel Mare și cea a Poloniei, în fruntea căreia se afla regele Ioan Albert. Acesta din urmă, în 1497, organizează o expediție militară, a cărui scop oficial era recuperarea Chiliei și Cetății Albe.

Ajunse însă pe teritoriul Moldovei, trupele poloneze s-au îndreptat spre Suceava, scaunul de domnie al Moldovei. Întrucât asediul cetății dura prea mult și exista riscul unei intervenții a Ungariei, Ion Albert decide să se retragă. La

întoarcere este atacat de oastea lui Ştefan cel Mare la Codrul Cosminului. Superioritatea armatei poloneze a fost contracarată de dificultatea terenului deluros şi împădurit.

După acest conflict, relațiile dintre Moldova şi Regatul Poloniei se îmbunătățesc, dovadă fiind încheirea unui tratat, doi ani mai târziu.

D. Acțiuni diplomatice în secolele XIV-XVI

• Tratatul cu Polonia, semnat de Mircea cel Bătrân (1390)

Conştient de puterea crescândă a turcilor şi urmărind să înlăture influența politică a Ungariei asupra Țării Româneşti, domnitorul Mircea cel Bătrân încheie, în ianuarie 1390, un tratat de alianță cu regele Poloniei, Vladislav Jagiello (tatăl regelui ucis la Varna).

Tratatul dintre regele polon şi domnitorul român era încheiat de pe poziții egale, ca între doi suverani. Principala prevedere consta în sprijin reciproc obligatoriu împotriva duşmanului comun – regele Ungariei – şi sprijinul împotriva altor inamici.

Mircea cel Bătrân va renunța la acest tratat, câțiva ani mai târziu, prevederile lui nefiind puse în practică.

• Tratatul de la Braşov (1395)

În contextul pericolului otoman iminent, urmare a victoriei lui Mircea cel Bătrân la Rovine, domnitorul Țarii Româneşti se apropie de Regatul Maghiar, condus de Sigismund de Luxemburg.

Tratatul este semnat între cei doi, la 7 martie 1395, la Braşov şi prevede ajutor reciproc antiotoman; este primul tratat din sud-estul Europei îndreptat împotriva Imperiului Otoman.

În virtutea acestui tratat de alianță, Mircea cel Bătrân va susține cruciada de la Nicopole, desfăşurată în 1396.

• Tratatul de la Lublau (1412)

În 1410, regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg, devine şi împărat al Germaniei, astfel că puterea acestuia creşte, devenind o amenințare pentru Polonia.

În aceste condiții, regele Poloniei încheie cu Sigismund de Luxemburg Tratatul de la Lublau, din 1412, care conținea şi prevederi referitoare la împărțirea Moldovei şi alungarea lui Alexandru cel Bun, dacă acesta nu ar fi participat la lupta împotriva otomanilor.

Domnul Moldovei, conform relațiilor suzerano-vasalice specifice Evului Mediu, îl sprijină militar pe Vladislav Jagiello împotriva teutonilor la Marienburg (1410) şi Grunwald (1422), în Polonia. Prevederile Tratatului nu au fost puse în practică.

• Tratatul de la Overchelăuți (1459)

La începutul domniei lui Ştefan cel Mare, relația cu Regatul Poloniei era încordată din cauza unor conflicte dintre Ştefan cel Mare şi Cazimir al IV-lea, regele Poloniei. Acestea au la bază prezența în Polonia a lui Aron Vodă, pretendent la tronul Moldovei şi interesul pe care-l aveau polonii în restabilirea legăturilor comerciale, prin Moldova, cu cetățile-porturi de la Gurile Dunării (Chilia şi Cetatea Albă).

Urmare a unei incursiuni militare a lui Ştefan cel Mare, în 1458, în Polonia, regele Cazimir al IV-lea începe tratativele de reglementare a relațiilor cu Moldova. În primăvara anului 1459, în urma negocierilor, se încheie tratatul de la Overchelăuți (pe Nistru), prin care regele polon recunoaşte domnia lui Ştefan cel Mare în Moldova. Tratatul înscria şi obligația celor două părți de a se sprijini militar în caz de nevoie. Pentru a da mai multă autoritate actului, Ştefan recunoaşte, formal, suzeranitatea regală. Era o măsură preventivă, având în vedere faptul că nu-şi consolidase încă poziția internă față de boieri.

Acest tratat marchează orientarea politicii externe a Moldovei şi în timpul lui Ştefan cel Mare, mai ales către Regatul Poloniei.

• Scrisoarea adresată de Ştefan cel Mare principilor europeni (25 ianuarie 1475)

Vestea victoriei lui Ştefan cel Mare la Vaslui s-a răspândit cu repeziciune în Europa. Papa şi monarhii vremii s-au întrecut în laude la adresa domnitorului Moldovei. În acest context, conştient de posibilitatea unui nou atac otoman, Ştefan cel Mare trimite curților europene

o scrisoare prin care arată cât de importantă era apărarea Moldovei, solicitând sprijin. Scrisoarea ilustrează calitatea de diplomat a lui Ştefan, care este conştient de importanța Moldovei, „această poartă a creştinătății" în oprirea înaintării otomanilor spre Europa. Ajutorul cerut de Ştefan se dovedea cu atât mai necesar, cu cât otomanii ocupă nordul Mării Negre până la Nistru.

Însă apelul voievodului Moldovei a rămas fără răspuns din partea principilor Europei, singurul care reacționează fiind Matia Corvin, cu care Ştefan încheie o alianță în 1475.

• Tratatul dintre Ştefan cel Mare şi Matia Corvin (1475)

În împrejurările grele ale anului 1475, odată cu victoria de la Vaslui a lui Ştefan cel Mare, acesta începe negocierile pentru încheierea unui tratat de alianță cu regele Ungariei, Matia Corvin.

Tratatul a fost semnat în vara anului 1475 şi prevede sprijin militar reciproc antiotoman, îndepărtarea oricărui pretendent de la tronul Moldovei sau Regatului Maghiar, iar orice neînțelegere urma să fie rezolvată prin tratative, pe cale paşnică.

Încheierea acestui tratat pune capăt unei stări tensionate dintre cei doi conducători, generată de bătălia de la Baia, din 1467.

• Tratatul de la Colomeea (1485)

Pierderea Chiliei şi Cetății Albe, în 1484, în favoarea Imperiului Otoman însemna o mare primejdie pentru sistemul defensiv al Moldovei. Domnitorul Ştefan cel Mare nu putea aştepta ajutor de la regele Ungariei, acesta semnând, în 1483, pace cu turcii, iar regele Poloniei condiționase sprijinul împotriva turcilor de prestarea jurământului de vasalitate.

În aceste condiții, Ştefan cel Mare, în 1485, la Colomeea, în prezența nobilimii polone şi a boierilor săi, a depus jurământ de vasalitate regelui polon, Cazimir al IV-lea.

Tratatul nu s-a dovedit prea folositor, domnitorul Moldovei respingându-i pe turci în continuare cu forțe proprii. În aceste condiții, îşi reorientează politica externă, începând tratative cu sultanul Baiazid al II-lea pentru încheierea păcii. Acesta are loc în 1489, iar prin tratatul semnat, Ştefan cel Mare se obligă să plătească tribut în schimbul recunoaşterii suzeranității otomane.

• Tratatul de la Hârlău (1499)

În 1497, polonezii se retrag din Moldova după înfrângerea lui Ioan Albert, regele Poloniei, la Codrii Cosminului.

În 1499 se încheie între Ştefan cel Mare şi Ioan Albert, Tratatul de la Hârlău, prin care cei doi îşi făgăduiau ajutor reciproc în caz de război, „liniște şi pace veşnică" între cele două țări. Problema Pocuției (parte a Moldovei controlată de Polonia) însă nu a fost rezolvată din cauza refuzului regelui polon de a recunoaşte drepturile Moldovei asupra ei. Aşadar, relațiile dintre cei doi nu s-au îmbunătățit în următorii ani.

II. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XVI-XVII

Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?

A. Context european

Pentru perioada secolelor XVI-XVII, în relațiile internaționale, acțiunile diplomatice sunt preferate de monarhii europeni în fața celor deschise, conflictuale. Dacă pentru perioada anterioară, cea a secolelor XIV-XV, sunt promovate marile conflicte antiotomane sub forma „cruciadelor târzii", cu scopul alungării turcilor otomani din Europa, în secolele XVI-XVII, atitudinea față de Imperiul Otoman se schimbă, politica de cruciadă este abandonată, marile state acceptă situația prezenței în Europa a otomanilor și aleg soluția acțiunilor de natură diplomatică. La această situație s-a ajuns ca urmare a unor fapte istorice petrecute pe scena internațională:

- Regatul Franței încheie, în 1529, un tratat de alianță cu Imperiul Otoman;
- Regatul Ungariei (urmare a dezastrului de la Mohàcs, din 1526) se prăbușește și devine, din 1541, *Pașalâcul de la Buda*;
- Regatul Poloniei, pe fondul problemelor interne, chiar dacă a fost un stindard antiotoman, preferă soluția diplomatică în relația cu Imperiul Otoman; în 1533 încheie așa-numita *„pace perpetuă"* cu turcii otomani;
- Imperiul Otoman pășește în *„secolul de aur"* – secolul al XVI-lea, își extinde teritoriul, iar Soliman Magnificul, unul dintre marii sultani otomani, cucerește, în 1521, *„poarta de intrare în Europa"* – cetatea puternică a Belgradului, iar în 1529 întreprinde primul asediu, nereușit, asupra Vienei;
- Imperiul Habsburgic, singura și ultima mare putere a Europei centrale se menține și încearcă să se opună prin forță Imperiului Otoman;
- Polonia a urmat, în tot cursul veacului al XVI-lea o politică turcofilă, mergând până la a refuza omagiul (vasalitatea) unor domnitori români pentru a nu supăra Poarta.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, puterea Imperiului Otoman scade ca urmare încercărilor numeroase și nereușite ale otomanilor de a cuceri Viena și pe fondul intern al crizei autorității centrale. În acest context, statele europene adoptă o nouă strategie, cea a încercării de a restânge teritoriile Imperiului Otoman din Europa. Această realitate este speculată în favoarea lor de Imperiul Habsburgic (centrul Europei) și Imperiul Rus (în plină afirmare, cu o politică de mare putere) din estul Europei. Cele două puteri încep să acționeze ca un tăvălug asupra Imperiului Otoman pentru a-l împinge cât mai mult la sudul Dunării.

B. Situația internațională a Țărilor Române în secolele XVI-XVII

Și în secolele XVI-XVII, în relațiile internaționale, politica externă a statelor românești urmează tiparul secolelor anterioare, alternând soluția militară și diplomatică, accentul fiind pus pe soluția diplomatică.

Secolul al XVI-lea, în a doua lui jumătate, aduce pentru țările românești regimul de vasalitate în raport cu Imperiul otoman.

Regimul de vasalitate se deosebea de cel tributar prin îngustarea substanțială a funcțiilor statului, prin dublarea dominației politice cu cea economică. Autonomia internă este respectată, dar politica externă devine subordonată Porții, dreptul de a încheia tratate este mai întâi limitat, apoi anulat, armata este obligată să însoțească trupele otomane în campaniile acestora. Domnii sunt încă aleși de țară o vreme, dar trebuie confirmați de sultan, iar apoi, din ce în ce mai des, sultanul îi numește direct, fără a mai consulta boierimea; durata domniilor se scurtează, domnii filoturci se înconjoară de gărzi otomane, cetățile sunt demolate, capitalele sunt mutate de la Suceava la Iași și de la Târgoviște la București, în zone de câmpie, deschise, mai aproape de Imperiu, pentru a putea fi ușor controlate. Cu toate acestea, dominația politică otomană a menținut vechile structuri de stat românești, mulțumindu-se cu

o dominare indirectă, aducătoare de avantaje politice şi economice. Dominația otomană nu s-a mărginit doar la aspectul politic, ci a fost dublată şi de o dominație economică. Sunt introduse şi o serie de obligații economice: *haraciul* – sumă de bani, *peşcheşurile* – daruri oficiale pentru sultan şi marii dregători, *mucarerul* – sumă de bani pentru confirmarea domniei, obligații de aprovizionare – vânzări la prețuri preferențiale către Poartă, obligații în muncă şi de transport.

După introducerea regimului de vasalitate, opoziția militară față de Poartă şi încercările de modificare a regimului dominației otomane îşi pierd din intensitate, țările române având din ce în ce mai slabe mijloace de proprie rezistență. Această realitate conduce spre o nouă convingere în diplomația românească: statutul internațional al statelor româneşti nu mai putea fi modificat decât în împrejurări externe prielnice şi numai cu ajutor militar european. De aici, interesul cu care clasa politică românească (boierimea) urmăreşte evoluția relațiilor creştino-musulmane, folosind orice prilej pentru a-şi atinge obiectivele. Un astfel de prilej se iveşte la sfârşitul secolului al XVI-lea, când „Liga Sfântă", grupând pe habsburgi, Papalitate, Spania, unele principate germane şi italiene, şi-a propus alungarea otomanilor din Europa.

Teama de vecinii creştini se accentuează, în secolul al XVII-lea, din cauza politicii vădit expansioniste a Austriei şi Poloniei.

Principalele personalități ale vremii:

• **Mihai Viteazul**, domn al Țării Româneşti (1593-1601)

C. Acțiuni diplomatice în secolele XVI-XVII

• Aderarea Țării Româneşti la Liga Sfântă

În 1594, izbucneşte la Bucureşti răscoala antiotomană, inițiată de Mihai Viteazul prin: uciderea creditorilor levantini; atacarea garnizoanei otomane. Acțiunea face parte din politica de cruciadă târzie, dusă de Liga Sfântă (alianță antiotomană constituită la inițiativa Papei Clement al VIII-lea, din care inițial făceau parte Statul Papal, Spania, Austria, Ferrara, Mantua şi Toscana). Ulterior aderă şi Transilvania, considerată factor decisiv în atragerea în alianță a celorlalte două state româneşti, Moldova şi Țara Românească. Aron Vodă, domnul Moldovei aderă la Ligă, oferind astfel un motiv în plus domnului Țării Româneşti, Mihai Viteazul să decidă, cu acordul boierilor, intrarea în alianța antiotomană.

La 20 mai 1595, o delegație de 12 boieri din Țara Românească încheie la Alba Iulia, în numele lui Mihai, un tratat cu Sigismund Bathory, principele Transilvaniei. Boierii au acceptat ca Sigismund Bathory să fie suzeranul Țării Româneşti în schimbul ajutorului antiotoman şi al subordonării Bisericii Ortodoxe din Transilvania față de Mitropolia Țării Româneşti.

Deşi devenea vasal al lui Sigismund Bathory, Mihai Viteazul a acceptat acest tratat, deoarece avea nevoie de ajutor în lupta antiotomană, în condițiile în care otomanii se pregăteau să intervină armat în Țara Românească. În fapt, vasalitatea Țării Româneşti în raport cu Sigismund Bathory trebuie înțeleasă ca o acțiune de subordonare militară în scopul unei acțiuni antiotomane comune.

• Tratatul de la Târgoviște (1598)

Intervenția polonilor în Moldova, impunerea unui domn favorabil politicii otomane şi ostilitatea principelui transilvănean Andrei Bathory îl determină pe Mihai Viteazul să intre în contact direct cu împăratul habsburgic, Rudolf al II-lea.

În 1598, la Târgoviște, se încheie tratatul de alianță dintre Imperiul Habsburgic şi domnul Țării Româneşti, prin care împăratul Rudolf al II-lea îi recunoştea lui Mihai Viteazul domnia ereditară şi îi promitea un ajutor financiar pentru întreținerea a 5000 de lefegii (mercenari). În schimb, împăratul devenea suzeranul Țării Româneşti, iar Mihai trebuia să-i oprească pe otomani la Dunăre şi să îi ajute pe ardeleni împotriva acestora.

Prin încheierea acestui tratat se anulează relația de vasaliatate impusă lui Mihai Viteazul de principele de atunci al Transilvaniei, Sigismund Bathory, prin tratatul din 1595.

D. Acțiuni conflictuale în secolele XVI-XVII

• Bătălia de la Călugăreni (1595)

În contextul adoptării politicii antiotomane, prin uciderea creditorilor levantini, atacarea garnizoanei otomane şi aderarea la Liga Sfântă, Imperiul Otoman organizează o campanie de pedepsire a Țării Româneşti.

În august 1595, o oaste otomană condusă de Sinan-paşa a trecut Dunărea şi a înaintat spre Bucureşti. La Călugăreni, Mihai Viteazul a reuşit să obțină o victorie importantă asupra oştirii otomane, aplicând tactica de luptă a atragerii inamicului în locuri neprielnice desfăşurării luptei, în condițiile unei disproporții militare. Astfel se explică alegerea făcută de voievod pentru terenul de la sud de Călugăreni, care era împădurit, mlăştinos, străbătut de râul Neajlov, în care deplasarea atacatorilor se putea face numai pe un singur drum, cu un punct obligatoriu de trecere peste podul îngust de peste râu. În acest spațiu, superioritatea numerică a turcilor nu a putut fi valorificată.

Prin victoria obținută la Călugăreni, Mihai Viteazul a reuşit să atingă principalele obiective: a provocat pierderi importante duşmanului, l-a demoralizat, a întârziat avansarea turcilor şi a câştigat timpul necesar pentru concentrarea forțelor antiotomane.

Având nevoie de întăriri, Mihai Viteazul s-a retras spre munți, aşteptând ajutor de la Sigismund Bathory. În acest timp, oastea lui Sinan-paşa a intrat în Bucureşti şi Târgovişte şi a început organizarea Țării Româneşti în paşalâc. Situația se complicase şi în Moldova, unde polonii l-au înlăturat de pe tron pe Ştefan Răzvan şi l-au înlocuit cu Ieremia Movilă. Dar, în octombrie 1595, soseau ajutorul militar al lui Sigismund Bathory, de aproximativ 23000 de ostaşi, şi o mică oaste comandată de fostul domnitor al Moldovei, Ştefan Răzvan. Aceste forțe reunite aveau să înceapă marşul împotriva otomanilor, care au fost înfrânți la Giurgiu (octombrie) şi alungați peste Dunăre.

• Bătălia de la Şelimbăr (1599)

În contextul ieşirii Transilvaniei şi Moldovei din Liga Sfântă, prin venirea principelui Andrei Bathory, cu o politică favorabilă otomanilor, respectiv prin impunerea la tron a lui Ieremia Movilă, Mihai Viteazul organizează acțiuni de forță pentru a readuce cele două state româneşti în frontul antiotoman.

În octombrie 1599 se desfăşoară lupta de la Şelimbăr, între oastea Țării Româneşti condusă de Mihai Viteazul şi oastea Transilvaniei condusă de Andrei Bathory. Bătălia a fost câştigată de Mihai Viteazul. Principele Bathory a încercat să se refugieze în Moldova, dar a fost prins şi ucis de secui.

Ca urmare a acestei victorii, Mihai Viteazul intră în cetatea Alba-Iulia, de unde îi este recunoscută autoritatea asupra Transivaniei. Ulterior, în 1600, şi Moldova se alătură frontului antiotoman.

• Bătălia de la Mirăslău (sepembrie 1600)

În contextul ostilității nobilimii din Transilvania față de politica lui Mihai Viteazul, acesta este înfrânt la Mirăslău de nobilimea din Transilvania, care s-a alăturat generalului imperial Gheorghe Basta. Ca urmare a acestei bătălii, Mihai pierde Transilvania.

• Bătălia de la Guruslău (august 1601)

Obiectivul luptei de la Guruslău a fost înlăturarea lui Sigismund Bathory de la conducerea Transilvaniei şi reintegrarea principatului în frontul antiotoman inițiat de împăratul Rudolf al II-lea.

Bătălia a avut loc la 3 august 1601, când oastea lui Mihai Viteazul şi a generalului Giorgio Basta s-a confruntat cu cea condusă de Sigismund Bathory. Sigismund Báthory este înfrânt.

În ciuda colaborării cu Giorgio Basta, la scurt timp după bătălie Mihai Viteazul a fost ucis de oamenii acestuia.

Şelimbăr	1599	octombrie
Mirăslău	1600 ↓	septembrie ↑
Guruslău	1601 ↓	august ↑

III. RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN SECOLELE XVII-ÎNCEPUTUL SECOLULUI al XVIII-lea

Care sunt relațiile dintre statele europene și cum acționează statele românești?

A. Context european

O caracteristică a relațiilor internaționale pentru perioada secolelor XVII-XVIII este declinul politic și economic al Imperiului Otoman, care marchează debutul „crizei orientale". Acest stat otoman, fostă mare putere, se află într-o retragere teritorială evidentă, luptă pentru a se menține și devine tot mai „bolnav", astfel că în secolul al XIX-lea va fi numit „omul bolnav al Europei".

Situația de criză a Imperiului Otoman determină reacția expansionistă habsburgică, care este vizibilă prin următoarele evenimente:

- în 1683, turcii otomani atacă pentru ultima dată în istorie Viena, atac eșuat;
- turcii pierd Pașalâcul de la Buda în favoarea Imperiului Habsburgic, urmare a luptelor din 1686, de la Buda și 1687, de la Mohàcs;
- Transilvania este cedată oficial de otomani habsburgilor, prin Pacea de la Karlowitz din 1699;
- Banatul și Oltenia sunt cedate habsburgilor, în 1718, prin Pacea de la Passarowitz (Oltenia revine Țării Românești în 1739);
- în 1775, Imperiul Habsburgic primește Bucovina („Țara de Sus a Moldovei").

De altă parte, din estul Europei, Imperiul Rus încurajat de succesele habsburgice și sub pretextul protejării creștinătății ortodoxe din Balcani, profită de slăbiciunea otomană, cu scopul de a-și impune influența politică sau de a se extinde teritorial.

Politica de mare putere a Imperiului Rus se va concretiza prin semnarea tratatului de la Kuciuk-Kainargi, în 1774, prin care obține, neoficial, dreptul de stat protector (intervenție în politica internă) în Moldova și Țara Românească. I se oferea Rusiei pentru prima oară ieșire la Marea Neagră și primea o serie de drepturi economice și politice în Imperiul Otoman. Rusia a interpretat tratatul ca dându-i dreptul de a proteja creștinii ortodocși din teritoriile otomane și a folosit această prerogativă mai ales în Moldova și Țara Românească.

Țările române devin adevărate zone de conflict între cele trei imperii, cu mari implicații umane și materiale, ceea ce constituie o piedică în calea dezvoltării lor în deceniile următoare.

În condițiile politicii expansioniste habsburgice și rusești, Imperiul otoman accentuează regimul dominației în Moldova și Țara Românească prin impunerea, din 1711, respectiv 1716, a regimului fanariot.

Acest regim politic se caracterizează prin:

- impunerea domitorilor străini (de regulă, greci) proveniți din cartierul Fanar al Constantinopolului;
- monopol comercial otoman;
- înăsprirea obligațiilor economice;
- desființarea armatei țărilor române (reintrodusă, oficial, prin Regulamentele Organice).

În acest context, domnitorii români trebuie să facă un adevărat „slalom" diplomatic printre cele trei mari puteri ale vremii, astfel că orice inițiativă diplomatică românească poate fi considerată un succes.

B. Situația internațională a Țărilor Române în secolul XVII-începutul secolului al XVIII-lea

Condițiile internaționale erau tot mai neprielnice; otomanii au ajuns practic să încercuiască țările române.

După Mihai, începând cu secolul al XVII-lea, oștirea medievală a scăzut constant, iar țările românești n-au mai putut purta, decât rareori, războaie pe cont propriu.

După eșecul războiului eliberator dus de Mihai Viteazul, politica antiotomană capătă o nouă turnură. Domnii nu-și mai afirmă decât pe ascuns ostilitatea față de sultan, îi doresc înfrângerea, se bucură de victoriile creștine, dar își mărturisesc neputința de a se ridica la luptă înainte ca Europa să fi obținut victorii hotărâtoare.

După asediul Vienei, în 1683, clasa politică românească a încercat modificarea statutului internațional al principatelor prin mijloace aproape exclusiv diplomatice; ea s-a angajat

într-un joc diplomatic pe cât de periculos, pe atât de inevitabil, al cărui scop era atât înlăturarea suzeranității otomane, cât și evitarea pretențiilor pe care marile puteri creștine vecine le puteau avea asupra țărilor române.

În a doua jumătate a secolului al XVII-lea, diplomația românilor este extrem de activă; rând pe rând, caută alianța Poloniei, Austriei, Rusiei, încercând să continue vechiul joc al plurivasalității, dar Polonia le refuză alianța, austriecii oferă prea puțin, doar rușii acceptă să încheie un tratat favorabil cu Moldova, în 1711. Tot mai lipsiți de mijloace diplomatice și militare necesare susținerii vechilor obiective, statutul internațional al țărilor române va fi diminuat.

Într-un final, otomanii au decis instaurarea regimului fanariot ca urmare a încercărilor repetate ale românilor de a ieși de sub dominație turcească.

Mijloacele diplomatice, mai puțin sprijinite cu arme, au fost majoritare în această etapă, datorită incapacității de a purta lupte cu o forță superioară, așa cum era Imperiul Otoman.

Principalele personalități ale vremii:

- **Șerban Cantacuzino**, domn al Țării Românești (1678-1688)
- **Constantin Brâncoveanu**, domn al Țării Românești (1688-1714)
- **Dimitrie Cantemir**, domn al Moldovei (1710-1711)

C. Acțiuni diplomatice în secolele XVII - începutul secolului al XVIII-lea

• Activitatea diplomatică a lui Constantin Brâncoveanu (1688-1714)

Domn al Țării Românești, a desfășurat o vastă activitate diplomatică, prin stabilirea unor contacte și angajamente concrete cu Polonia împotriva turcilor. Cu Moldova, relațiile au fost încordate din cauza adversităților cu familia Cantemireștilor.

Brâncoveanu a trebuit să acorde o mare atenție relațiilor cu Poarta. În anul 1699, otomanii îl recunosc ca domn pe viață. În acea vreme începea să se ridice Rusia lui Petru cel Mare, domnul muntean trimițând la Curtea acestuia un emisar diplomatic pentru stabilirea unei alianțe împotriva otomanilor. Abia în 1709, între Țara Românească și Rusia se încheie o convenție secretă pentru acțiunea împotriva Porții.

În urma acțiunilor diplomatice active în defavoarea Porții, în 1714, Constantin Brâncoveanu a fost mazilit (înlăturat din domnie), fiind executat în același an.

• Tratatul de la Luțk (1711)

Dimitrie Cantemir este ultimul domn pământean în Moldova. Tratatul de la Luțk a fost încheiat, în aprilie 1711, între Petru cel Mare, țarul Rusiei, și Dimitrie Cantemir, domnitorul Moldovei. Acest tratat a fost încheiat în vederea luptei comune împotriva Imperiului Otoman. Întreg textul Tratatului a fost redactat de Dimitrie Cantemir, iar Petru cel Mare nu a făcut altceva decât să confirme acest text ce i-a fost trimis de domnul Moldovei. Conform condițiilor stipulate în Tratatul de la Luțk, țărilor române urmau să li se retrocedeze teritoriile care au fost transformate în raiale turcești de către Poarta Otomană.

Prevederi:

- țarul ia „sub oblăduire" pe domn și întreg poporul țării;
- după scuturarea stăpânirii otomane, Moldova va înceta să plătească tribut și alte dări Porții;
- se restabileau hotarele vechi ale Țării Moldovei de până la instaurarea dominației otomane;
- Moldova urma să treacă sub protectoratul Rusiei, care garanta integritatea teritorială a principatului și se obliga să nu se amestece în treburile lui interne;
- domnia ereditară a familiei Cantemir;
- în caz de ocupație, familia domnitorului va avea drept de azil în Rusia;
- granița dintre cele două state este stabilită pe Nistru, iar integritatea hotarelor Moldovei este asigurată.

Tratatul de la Luțk este un model de prudență și abilitate diplomatică, prin care Dimitrie Cantemir urmărea obținerea independenței și a integrității teritoriale a Moldovei, bazându-se pe cea mai mare putere creștină din răsăritul Europei. Interesele Rusiei vizau obținerea controlului și liberului acces către strâmtorile Bosfor și Dardanele, care erau cele mai importante noduri comerciale din epocă, iar comerțul pe mare dinspre Mediterana spre Marea Neagră și viceversa nu se putea realiza decât străbătând

aceste strâmtori. Consecința imediată a tratatului a fost campania otomană din același an, în urma căreia Dimitrie Cantemir pierde tronul Moldovei.

D. Acțiuni conflictuale în secolele XVII - începutul secolului al XVIII-lea

• **Asediul Vienei (1683)**

În 1683, la cererea turcilor, domnitorul Țării Românești, Șerban Cantacuzino, participă la asediul Vienei, dar, pe ascuns, i-a încurajat pe asediați și le-a transmis mișcările trupelor otomane. După înfrângerea acestora la asediul Vienei, Cantacuzino a trecut la o politică externă activă, intrând în tratative secrete cu Habsburgii. Aceștia i-au garantat domnia ereditară, i-au acordat titlul de Baron al imperiului și i-au promis un ajutor de 6000 de ostași. Șerban Cantacuzino a cerut ca țara să-și păstreze hotarele printr-un act scris, care nu a mai putut fi întocmit din cauza morții domnului, în 1688.

• **Bătălia de la Stănilești, pe Prut**, a avut loc, în 1711, între armatele ruse și otomane. La conflict a participat și domnul Moldovei, Dimitrie Cantemir ca aliat al Rusiei.

Bătălia s-a dat pe malul Prutului și se încheie prin acceptarea păcii propuse de către țar.

Dimitrie Cantemir pierde tronul Moldovei și se refugiază în Rusia, la curtea lui Petru cel Mare. Domnia sa a fost ultima domnie pământeană din secolul al XVIII-lea, Imperiul Otoman impunând, din 1711, domnitori fanarioți.

Concluzii

În Evul Mediu, cele trei state medievale românești au fost înconjurate de mari puteri creștine, care au manifestat tendințe de hegemonie asupra spațiului românesc: Regatul Ungariei, Regatul Poloniei, Cnezatul Moscovei și al Lituaniei. La acestea se adaugă Imperiul Otoman, a cărui expansiune în Peninsula Balcanică începe în secolul al XIV-lea.

În secolele XIV-XV, Imperiul Otoman nu cucerește țările române deoarece marile puteri din regiune le acordau sprijin în lupta antiotomană, având interesul a le păstra ca state tampon între ele și Poartă.

Tot acum, domnii români opun o puternică rezistență în fața otomanilor.

Dacă în secolele XIV-XV, în relațiile internaționale, Țările Române au alternat soluția diplomatică cu soluția militară, începând cu sfârșitul secolului al XVI-lea, vor utiliza mai mult soluția diplomatică. În aceeași vreme, în spațiul românesc, Imperiul Otoman impune o serie de obligații economice, care, cu timpul, se vor accentua. Secolul al XVI-lea, perioadă de apogeu a Imperiului Otoman, aduce modificări importante în ceea ce privește raporturile țărilor române cu Imperiul Otoman. Acesta preferă varianta dependenței economice față de o dependență politică directă a țărilor române, având nevoie de proviziile lor.

Toate schimbările, relațiile internaționale tot mai complexe determină o situație de instabilitate, în cadrul căreia, totuși, țările române reușesc să reziste ca state pe harta Europei.

Pentru perioada secolelor al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, Europa răsăriteană este regiunea unde se confruntă interesele a trei mari puteri: Imperiul Habsburgic, Rus și Otoman, ultimul imperiu provocând „criza orientală", care va afecta și țările române. Modificarea raportului de forțe pe plan extern, în defavoarea otomanilor, are drept urmare ocuparea de teritorii (Transilvania, Banatul, Oltenia, Bucovina) de către Imperiul Habsburgic și introducerea domniilor fanariote în Moldova și Țara Românească.

Politica lui Brâncoveanu și a Cantacuzinilor în Țara Românească, cea a lui Cantemir în Moldova (ultimii domni pământeni) au arătat limpede otomanilor că nu pot conta pe domnii români și i-au obligat să găsească o metodă mai directă și eficientă de dominare a țărilor române: instaurarea, la începutul secolului al XVIII-lea, a regimului fanariot.

EUROPA ÎN SEC. XVI

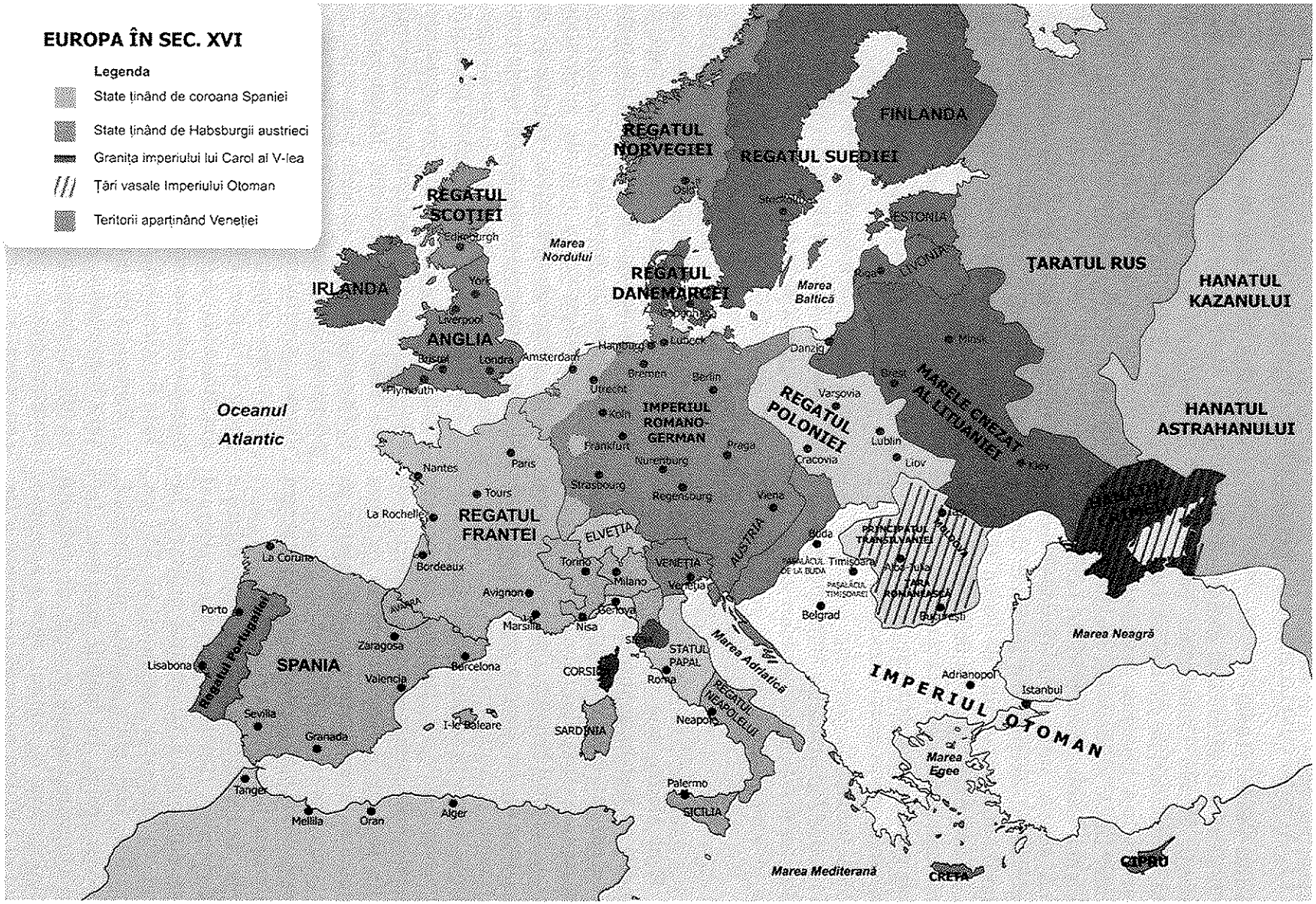

Țările Române Secolele XIV-XVI

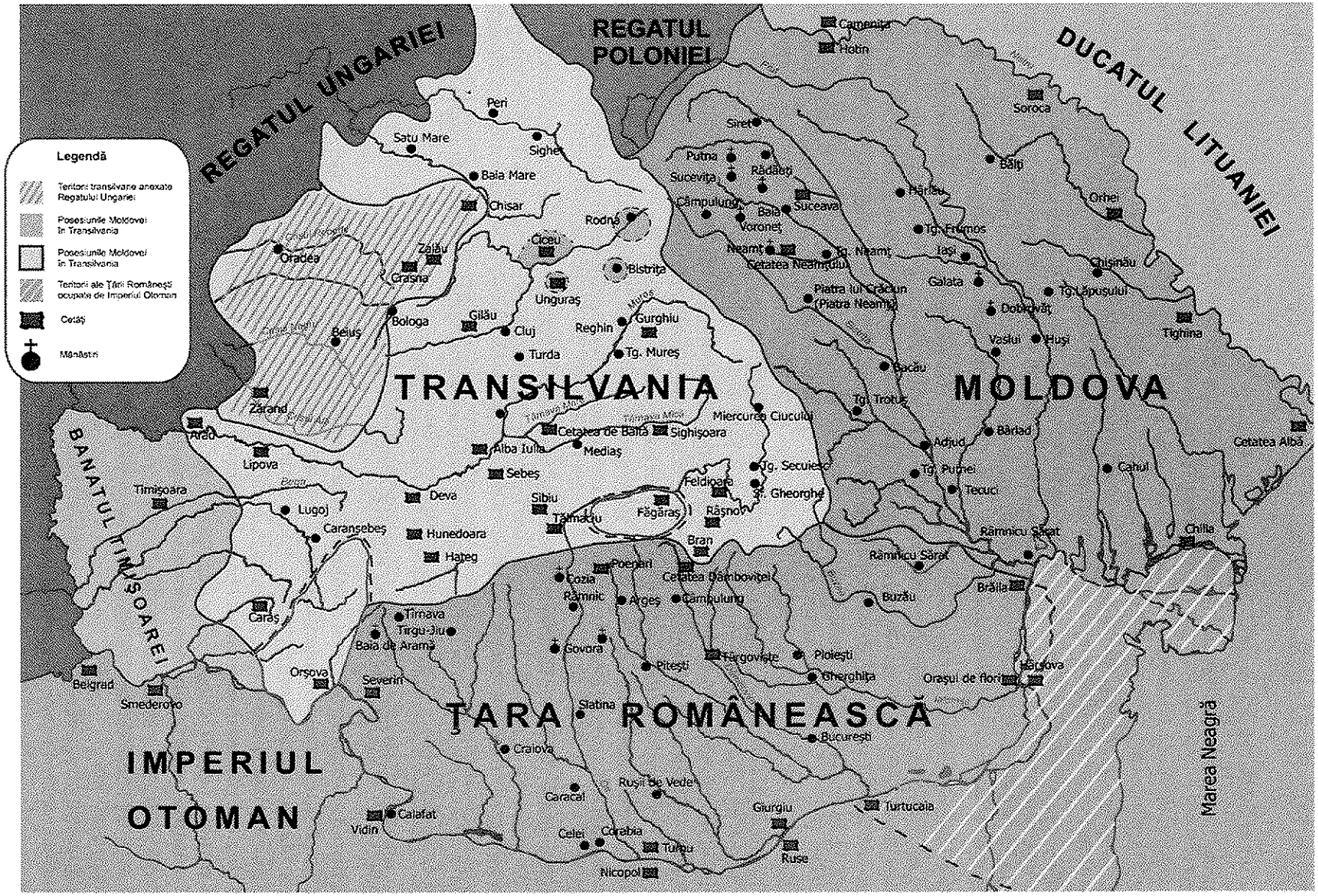

Evaluare

Subiectul al II-lea **30 puncte**

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A.. [...] *„Noi, Ştefan voievod, [...] vă spun domniilor voastre că necredinciosul împărat al turcilor a fost mult timp şi este nimicitorul întregii creştinătăţi [...] şi-a pus în plan să se răzbune şi el însuşi în persoană cu toată puterea sa să vie în luna mai asupra ţării noastre şi să supună ţara noastră care e poarta tuturor creştinilor [...] dacă aceasta va fi pierdută [...] toată creştinătatea va fi în mare prinejdie. De aceea, noi ne rugăm la amabilitatea voastră să ne trimiteţi în ajutorul nostru pe căpitanii voştrii contra duşmanilor creştinătăţii şi, cât mai este timp, fiindcă turcul are mulţi potrivnici şi în multe părţi are deaface cu oameni care nu au opinia lui.*
[...] şi noi, din partea noastră[...] promitem [...] că până la moarte ne vom apăra şi vom lupta pentru religia creştină. Şi similar trebuie să faceţi şi voi, şi pe mare şi pe uscat [...].”

(*Scrisoarea adresată principilor creştini de Ştefan cel Mare după victoria de la Vaslui*, 1475)

B. *„Noi, Ştefan [Ştefan cel Mare], voievod al Moldovei, (...) în caz că majestatea voastră regală va merge contra turcilor prin Ţara Românească, noi, Ştefan Voievod, vom merge, în acelaşi timp, în persoană şi cu toată puterea împreună cu majestatea regească. De asemenea, în caz că majestatea regală ar trimite contra aceloraşi turci pe un căpitan al său prin aceeaşi Valahie, noi, Ştefan Voievod, vom merge, de asemenea, în persoană şi cu toată puterea cu zisul căpitan.”*

(*Tratatul dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin, regele Ungariei*, 1475)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Precizați secolul la care se referă sursele A şi B. XV **2 puncte**
2. Menționați, din sursa B, două prevederi ale tratatului dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin. **6 puncte**
3. Selectați, din sursa A, informația referitoare la angajamentul luat de Ştefan cel Mare. **3 puncte**
4. Menționați spațiul istoric la care face referire sursa B. **4 puncte**
5. Numiți conducătorul politic care dorea să cucerească Moldova menționat în sursa A. **4 puncte**
6. Prezentați o acțiune diplomatică dusă de un alt domnitor român decât cel menționat în sursa A şi B. **7 puncte**
7. Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia diplomația promovată de statele române este o componentă a relațiilor internaționale la sfârşitul Evului Mediu şi la începuturile modernității. **4 puncte**

(Se punctează coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia.)

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

1. **2 puncte** pentru precizarea secolului la care se referă sursa A şi B.
2. **Câte 3 puncte** pentru menționarea, din sursa B, a două prevederi ale tratatului dintre Ştefan cel Mare şi Matei Corvin. (3 p. x 2 = 6 p.)
3. **3 puncte** pentru selectarea, din sursa A, a informației privind angajamentul luat de Ştefan cel Mare.
4. **4 puncte** pentru menționarea spațiului istoric la care face referire sursa B.
5. **4 puncte** pentru numirea conducătorului politic care dorea să cucerească Moldova.
6. **2 puncte** pentru numirea oricărei acțiuni diplomatice dusă de un alt domnitor decât cel menționat în sursa A şi sursa B.
   5 puncte pentru prezentarea coerentă a acțiunii diplomatice, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.
7. **1 punct** pentru pertinența argumentării afirmației conform căreia diplomația promovată de statele române este o componentă a relațiilor internaționale la sfârşitul Evului Mediu şi la începuturile modernității.
   2 puncte pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține afirmația dată.
   1 punct pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitate (deoarece, pentru că etc.), respectiv a conectorilor care exprimă concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Răspunsuri

1. Secolul al XV-lea.
2. „*...voievod al Moldovei, (...) în caz că majestatea voastră regală va merge contra turcilor prin Țara Românească, noi, Ștefan Voievod, vom merge, în același timp, în persoană și cu toată puterea împreună cu majestatea regească*"
și
„*în caz că majestatea regală ar trimite contra aceloraşi turci pe un căpitan al său prin aceeași Valahie, noi, Ștefan Voievod, vom merge, de asemenea, în persoană și cu toată puterea cu zisul căpitan.*"
3. „*Iar noi, din partea noastră, făgăduim că (...) ne vom lupta până la moarte pentru legea creștinătății*".
4. Moldova.
5. „*păgânul împărat al turcilor*".
6. În contextul pericolului otoman iminent, urmare a victoriei lui Mircea cel Bătrân la Rovine, domnitorul Țării Românești se apropie de Regatul Maghiar condus de Sigismund de Luxemburg.

Tratatul este semnat între cei doi, în 7 martie 1395, la Brașov și prevede ajutor reciproc antiotoman; este primul tratat din sud-estul Europei îndreptat împotriva Imperiului Otoman.

În virtutea acestui tratat de alianță, Mircea cel Bătrân va susține cruciada de la Nicopole, desfășurată în 1396.
7. În perioada Evului Mediu, țările europene (în special din centrul și estul Europei) încearcă să se opună expansiunii otomane fie prin conflict militar direct, fie prin acțiuni diplomatice. Caracteristica epocii în relațiile internaționale sunt relațiile suzerano-vasalice dintre state. Acestea presupun obligații pentru ambele părți implicate, „*auxilium et consilium*", sprijin și ajutor reciproc și respectarea în relațiile internaționale a principiului: „prietenii mei sunt și ai tăi, dușmanii mei sunt și ai tăi". În acest context, o practică europeană, specific medievală, este acceptarea recunoașterii din partea unui stat (devine vasal) a protecției unui alt stat puternic ca stat protector – stat suzeran.

Constantin Brâncoveanu, domn al Țării Românești la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, a desfășurat o vastă activitate diplomatică, prin stabilirea unor contacte și angajamente concrete cu Polonia împotriva turcilor. Cu Moldova, relațiile au fost încordate din cauza adversităților cu familia Cantemireștilor. Brâncoveanu a trebuit să acorde o mare atenție relațiilor cu Poarta. În anul 1699, otomanii îl recunosc ca domn pe viață. În acea vreme, începea să se ridice Rusia lui Petru cel Mare, domnul muntean trimițând la Curtea acestuia un emisar diplomatic pentru stabilirea unei alianțe împotriva otomanilor. Abia în 1709, între Țara Românească și Rusia se încheie o convenție secretă pentru acțiunea împotriva Porții.

Ca urmare a acțiunilor diplomatice active în defavoarea Porții, în 1714, Constantin Brâncoveanu a fost mazilit, fiind executat în același an.

Având în vedere acțiunile diplomatice ale domnitorilor români și exemplul acțiunilor diplomatice întreprinse de Constantin Brâncoveanu, putem afirma că diplomația promovată de statele române este o componentă a relațiilor internaționale la sfârșitul Evului Mediu și la începuturile modernității.

Premise

= **factori favorizatori, condiție prealabilă, punct de plecare**
Întrebare: **Care sunt condițiile** care au contribuit/ ajutat/ favorizat „această situație"?
Exemplu: Care sunt factorii care au contribuit la formarea statului medieval Țara Românească?
Răspuns: Unificarea statului medieval Țara Românească a fost favorizată de luptele dintre doi pretendenți la tronul Ungariei, după ce, la începutul secolului al XIV-lea, s-a stins dinastia regilor arpadieni.

Evaluare

Subiectul al III-lea **30 puncte**

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre diplomație şi conflict în Evul Mediu şi la începuturile modernității, în spațiul românesc, având în vedere:

- menționarea a două obiective ale politicii externe dusă de domnitorii români în secolele XIV-XVI;
- menționarea a două acțiuni militare desfăşurate de voievozii români în secolele XV-XVI;
- prezentarea unei acțiuni diplomatice desfăşurată de un voievod român în secolele XVI-XVII;
- formularea unui punct de vedere referitor la importanța țărilor române, pentru lumea creştină, în Evul Mediu şi la începuturile modernității şi susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

INFORMAȚIA ISTORICĂ – 24 de puncte, distribuite astfel:

- **câte 3 puncte** pentru menționarea oricăror două obiective ale politicii de cruciadă dusă de un domnitor Român în secolele XIV-XVI. (3 p. x 2 = 6 p.)
- **câte 3 puncte** pentru menționarea a două acțiuni militare desfăşurate de voievozii români în secolele XV-XVI. (3 p. x 2 = 6 p.)
- **2 puncte** pentru menționarea oricărei acțiuni diplomatice desfăşurată de un voievod român în secolele XVI-XVII.
- **5 puncte** pentru prezentarea coerentă a acțiunii menționate prin evidențierea relației istorice de cauzalitate şi utilizarea unui exemplu/ a unei caracteristici.
  - **câte 1 punct** pentru utilizarea doar a unui exemplu/ a unei caracteristici referitoare la acțiunea menționată.
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la importanța țărilor române, pentru lumea creştină, în Evul Mediu şi la începuturile modernității.
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat.
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat.
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

ORDONAREA ŞI EXPRIMAREA IDEILOR MENȚIONATE – 6 puncte, distribuite astfel:

- 2 puncte pentru utilizarea limbajului istoric adecvat
1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric
0 puncte pentru lipsa limbajului istoric
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere)
0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu
0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu

Rezolvare

Introducere: Contextul istoric al Evului Mediu se caracterizează, printre altele, și prin relații internaționale care influențează evoluția statală și statutul politico-juridic al statelor din Europa.

Statele Europei medievale și monarhii vremii alternează acțiuni diplomatice și acțiuni conflictuale.

• În secolele XIV-XV, relațiile internaționale europene sunt dominate de cea mai mare putere a vremii, Imperiul Otoman, care, în raporturile cu statele europene, se conduce după principiile dreptului islamic. Politica agresivă și rapidă de expansiune teritorială a Imperiului Otoman expunea tinerele statele din Peninsula Balcanică și sud-estul Europei. Poarta a urmărit și în statele românești impunerea suzeranității și încheierea de capitulații, astfel încât țările române să nu constituie o piedică în calea expansiunii otomane spre centrul Europei. Principalul obiectiv al domnitorilor țărilor române era menținerea autonomiei și evitarea transformării lor în pașalâc.

O altă mare putere a vremii a fost Regatul Poloniei. Domnitorii Moldovei vor recunoaște suzeranitatea polonă, preferând-o în schimbul celei maghiare și acordând la nevoie ajutor militar Regatului Polon. Vecinătatea cu Regatul Poloniei conduce în cazul Moldovei spre o politică externă orientată pe întreținerea unor bune relații cu Polonia.

• Printre principalele personalități ale Evului Mediu se remarcă domnitorul Modovei, Ștefan cel Mare (1456-1504). Acesta a avut o politică externă activă, caracterizată prin relații diplomatice, dar și conflictuale. Pentru a scoate din luptă Moldova, în contextul creări unui front antiotoman la Dunăre, sultanul Mehmet al II-lea a organizat, în 1475, o expediție militară condusă de beglerbegul Rumeliei, Soliman.

Fiind într-o mare inferioritate numerică, Ștefan cel Mare a adoptat o tactică militară defensivă, prin pustiirea pământului, otrăvirea fântânilor și atacuri de hărțuire. Bătălia principală a avut loc lângă Vaslui, la 10 ianuarie 1475. Cunoscută și sub denumirea de Bătălia de la Podul Înalt, a reprezentat o importantă victorie a românilor împotriva Imperiului Otoman. Lupta de la Vaslui, Podul Înalt a fost o victorie strălucită, care a dus faima domnului în Europa.

În iunie 1476, însuși sultanul Mehmet al II-lea, cuceritorul Constantinopolului, a condus o campanie militară împotriva Moldovei, pentru spălarea umilinței îndurate de otomani la Vaslui în 1475.

Pentru a-și asigura victoria. sultanul a ordonat și un atac al tătarilor din Crimeea asupra Moldovei, care va fi respins de români. Armata otomană imensă pentru acea vreme a înaintat pe valea Siretului, spre Suceava. Bătălia decisivă dintre oastea otomană și cea a Moldovei a avut loc lângă Războieni (Valea Albă), în 1476. Ștefan, fiind învins, este nevoit să se refugieze. Cu toate acestea, campania otomană din 1476 s-a încheiat cu eșec pentru sultan, Ștefan cel Mare rămânând domn, iar Moldova nepierzând niciun teritoriu.

• Creșterea puterii otomane în secolul al XVI-lea duce la accentuarea dependenței țărilor române și știrbirea autonomiei, fapt ce îl determină pe Mihai Viteazul (1593-1601) să intre în contact direct cu împăratul habsburgic, Rudolf al II-lea.

În 1598, la Târgoviște, se încheie tratatul de alianță dintre Imperiul Habsburgic și domnul Țării Românești, prin care împăratul Rudolf al II-lea îi recunoștea lui Mihai Viteazul domnia ereditară și îi promitea un ajutor financiar pentru întreținerea a 5000 de lefegii (mercenari). În schimb, împăratul devenea suzeranul Țării Românești, iar Mihai trebuia să-i oprească pe otomani la Dunăre și să îi ajute pe ardeleni împotriva acestora.

Prin încheierea acestui tratat se anulează relația de vasaliatate impusă lui Mihai Viteazul de principele de atunci al Transilvaniei, Sigismund Bathory, prin tratatul din 1595.

• Pe plan european, prin participarea la acțiuni conflictuale de tipul cruciadelor târzii, statele românești s-au constituit într-o adevărată „poartă a creștinății europene", fiind un prim obstacol nord-dunărean. La marile campanii militare inițiate de statele catolice apusene, țările române și-au adus contribuția militară înscriindu-se în contextul relațiilor internaționale europene. Participarea românilor la cruciadele târzii a obținut recunoașterea și respectul curților creștine din Europa și al papalității: istoricul german Leunclavius îl numește pe Mircea cel Bătrân „cel mai viteaz și mai ager dintre principii creștini", pe piatra de mormânt a lui Iancu de Hunedoara este inscripționat „s-a stins lumina lumii", iar Ștefan cel Mare este numit de Papa Sixtus al IV-lea „Athleta Christi" (atletul lui Christos).

Concluzie: Evoluția relațiilor diplomatice în Evul Mediu este una complexă, care determină mari schimbări pe harta Europei și o mare situație de instabilitate, în cadrul căreia țările române, prin politica externă promovată, reușesc să reziste și să își păstreze ființa statală.

SPAȚIUL ROMÂNESC ÎNTRE DIPLOMAȚIE ȘI CONFLICT ÎN EVUL MEDIU ȘI LA ÎNCEPUTURILE MODERNITĂȚII

A X A
CRONOLOGICĂ

sec. XIV - XVIII — RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

1453 — Constantinopol - cucerit de turcii otomani
1522 — Banat - pașalâc
1526 — Bătălia de la Mohacs. Ungaria - cucerire otomană (pașalâc)
1541 — Transilvania - principat autonom sub suzeranitate otomană
1683 — Asediul Vienei - turcii învinși - „Problema" sau „Criza orientală"
1687 — Bătălia de la Mohacs - Imperiul Habsburgic anexează Ungaria
1699 — Carlowitz. Tratat - Transilvania - stăpânire habsburgică

sec. XIV — MIRCEA CEL BĂTRÂN

1386 - 1418 — Domn în Țara Românească
1388 — Mircea cel Bătrân alipește Dobrogea Țării Românești
1389 — Bătălia de la Câmpia Mierlei (Kossovopolje)
1394 — Bătălia de la Rovine. Mircea - Baiazid I Ilderim (Fulgerul)
1395, 7 martie — Brașov. Tratat alianță Sigismund de Luxemburg - Mircea
1396 — Nicopole. Cruciada antiotomană
1417 - 1878 — Dobrogea - stăpânire otomană

sec. XV — IANCU DE HUNEDOARA

1441 - 1456 — Voievod în Transilvania
1443 - 1444 — „Campania cea lungă". Cruciada antiotomană
1444 — Cruciada de la Varna
1456 — Apărarea Belgradului

sec. XV — VLAD ȚEPEȘ

1456 - 1462 — Domn în Țara Românească
1462, iulie — „Atacul de noapte" - Târgoviște

sec. XV — ȘTEFAN CEL MARE

1457 - 1504 — Domn în Moldova
1465 — Chilia - stăpânirea lui Ștefan
1467 — Bătălia de la Baia. Ștefan - Matia Corvin
1475, 10 ianuarie — Bătălia de la Vaslui. Ștefan - Mahomed Cuceritorul
1475, 25 ianuarie — Scrisoare către principii creștini - Moldova «această poartă a creștinătății»
, 1475 — Tratat antiotoman cu Matei Corvin
1476, iulie — Bătălia de la Războieni (Valea Albă)
1484 — Imperiul Otoman cucerește Chilia, Cetatea Albă
1497 — Bătălia de la Codrii Cosminului
1499 — Hârlău. Tratat Moldova - Polonia

sec. XVI - XVII — MIHAI VITEAZUL

1593 - 1601 — Domn în Țara Românească
.1594, noiembrie — Răscoala antiotomană
1595, 20 mai — Tratat cu Sigismund Bathory
1595, 23 August — Bătălia de la Călugăreni
1598 — Tratatul de la Mănăstirea Dealu
1599, octombrie — Bătălia de la Șelimbăr
1599, 1 noiembrie — Intră în Transilvania
1600, mai — Intervenție în Moldova
1600, mai — Cele trei țări românești unite
1600, septembrie — Bătălia de la Mirăslău
1600, 1 august — Bătălia de la Guruslău. Mihai asasinat

Sfârșitul sec. XVII – începutul sec. XVIII

1678 - 1688 — Șerban Cantacuzino domn în Țara Românească
1710 - 1711 — Dimitrie Cantemir domn în Moldova
1711 — Tratat la Luțk - Dimitrie Cantemir - Petru cel Mare
1711/1716 — Instaurare de regim fanariot în Moldova și Țara Românească

8

România și concertul european. De la „criza orientală” la marile alianțe ale secolului XX

„Turcii, îngrămădind cele mai mari mase la Plevna, ne nimicesc. Rog faceți fuziune, demonstrațiune și, dacă-i posibil, trecerea Dunării cu armata după cum dorești să faci. Între Jiu și Corabia această demonstrațiune este indispensabilă pentru a ușura mișcările mele. Nicolae"

(*Telegrama adresată de marele duce Nicolae, comandantul trupelor ruse, domnitorului României prin care solicită intervenția trupelor române pentru salvarea celor ruseşti aflate în defensivă lângă Plevna,* 1877, iulie, Târnovo)

„Politica externă a României tinde la menținerea păcii europene în cadrele tratatelor de pace în vigoare [...] urmărește întărirea situației României, printr-un sistem de alianțe și de tratate amicale. Politica noastră merge paralel cu cea franceză pentru că idealul nostru este organizarea păcii mondiale pe baza tratatelor de pace de după război.

[...] Baza oricărei politici de pace este: status quo... "

(Nicolae Titulescu, *Despre principiile politicii externe a României,* interviu acordat ziarului *Neul Freie Presse* – Paris, 1928)

„Protocol adițional secret

Articolul I. În eventualitatea unor rearanjamente politice și teritoriale în regiunile ce aparțin Statelor Baltice (Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania), hotarul de nord al Lituaniei va reprezenta hotarul sferelor de influență ale Germaniei și U.R.S.S. În această privință interesul pentru Lituania în regiunea Vilna este recunoscut de ambele părți.

Articolul III. Privitor la Sud-estul Europei, atenția este atrasă de către partea Sovietică privitor la interesul acesteia în Basarabia. Partea Germană declară dezinteresul politic total în această regiune.

Articolul IV. Prezentul Protocol trebuie tratat de ambele părți ca unul strict secret. "

(*Tratatul de neagresiune dintre Germania și U.R.S.S. Pactul Ribbentrop-Molotov,* 23 august 1939)

Introducere

Între secolele XVIII-XX, spațiul românesc traversează două mari epoci istorice: modernă și contemporană, ultima începută odată cu sfârșitul Primului Război Mondial, în 1918. Această temă urmărește implicarea Principatelor române și a României în relațiile internaționale din secolul al XVIII-lea până la mijlocul secolului al XX-lea. Din punct de vedere al relațiilor internaționale, această perioadă este măcinată de o serie de conflicte de mare amploare, printre care Primul și al Doilea Război Mondial, dar și de o serie de acțiuni diplomatice.

Pe plan internațional, încă din secolul al XVIII-lea se afirmă așa-numitul **concert european**, alcătuit din mari state: Marea Britanie, Imperiul Rus, Imperiul Habsburgic și Prusia (cel mai puternic stat german). Concertul european va fi preocupat de menținerea **„echilibrului puterilor"** în Europa. Acesta este un principiu de rezolvare a conflictelor internaționale, care presupune ca schimbările teritoriale între state să se facă astfel încât să nu producă o slăbire sau o creștere prea mare a puterii unui stat.

Odată cu secolul al XVIII-lea se manifestă **„criza orientală"**, problema creată de declinul Imperiului Otoman, declin început încă din 1683, când a avut loc ultimul asediu otoman eșuat asupra Vienei, punându-se capăt expansiunii otomane în Europa.

Manifestări ale crizei orientale:

- secolul al XVIII-lea – criza se caracterizează printr-un lung șir de războaie, urmate de pierderi teritoriale ale Imperiul Otoman în favoarea Imperiului Rus și a Imperiului Habsburgic;
- secolele XIX-XX – criza se adâncește, adăugându-se și lupta de eliberare a popoarelor stăpânite sau vasale Imperiului Otoman.

De acest declin al Imperiului Otoman vor încerca să profite, fie prin extinderea influenței politice, fie prin extindere teritorială, în special Imperiul Rus și Imperiul Habsburgic (după 1867, Imperiul Austro-Ungar). Rusia se va considera **„stat protector"**, apărător al creștinilor ortodocși din Balcani și va încerca astfel să își extindă teritoriile și influența politică pe fondul „crizei orientale". Sub acest pretext va susține lupta de eliberare a popoarelor din Balcani de sub dominație otomană. Celelalte mari puteri europene, conform principiului echilibrului puterilor, au încercat limitarea creșterii puterii Rusiei și împiedicarea prăbușirii Imperiului Otoman. Cu toate acestea, începând cu secolul al XIX-lea, Imperiul Otoman devine **„omul bolnav al Europei"**, iar „criza orientală" se va menține până la desființarea Imperiului Otoman, în 1918.

Perioada antebelică (premergătoare Primului Război Mondial) se caracterizează prin formarea marilor alianțe politico-militare, care se vor confrunta în cadrul conflictului: Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria) și Antanta (Rusia, Franța și Anglia).

Între cele două războaie mondiale (1919-1939), relațiile internaționale sunt dominate, pe de-o parte, de politica revizionistă (încercare de refacere a tratatelor de pace), dusă de unele state învinse, și politica conciliatoristă (concesii față de unele pretenții ale statelor învinse), dusă de Franța și Anglia. Pe de altă parte, încercările noilor state naționale formate în Europa Centrală și de Est de a crea un sistem de alianțe regionale care să le asigure securitatea colectivă în fața tendințelor revizioniste. Întregul sistem de securitate și menținere a păcii se va dovedi a fi compromis odată cu crearea, în 1937, a alianței ofensive, Axa Roma-Tokyo-Berlin și cu izbucnirea, în 1939, a celui de-al Doilea Război Mondial.

Implicarea spațiului românesc în relațiile internaționale ale secolelor XVIII-XX cunoaște o evoluție surprinsă în mai multe etape:

- până la obținerea independenței, în 1878, spațiul românesc este un obiect de dispută între marile puteri, fiind considerat teatru de război sau decizându-i-se soarta prin tratate internaționale;
- după obținerea independenței României, statul român se va implica activ pe plan internațional prin încheierea de alianțe politico-militare, participarea la conflicte militare, dar și în cadrul unor conferințe internaționale.

Pentru a clarifica problemele temei este necesară o incursiune în trecut în aspecte legate de:

I. STATUTUL POLITICO-JURIDIC AL PROVINCIILOR ROMÂNEȘTI ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA ȘI PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA
Cum modifică marile puteri statutul internațional al teritoriilor românești între 1699-1861?

II. ACȚIUNI ALE ROMÂNILOR ÎN CADRUL „CRIZEI ORIENTALE" (1821-1859)
Care au fost obiectivele și acțiunile românilor în raport cu marile puteri în prima jumătate a secolului al XIX-lea?

III. ACȚIUNI ALE STATULUI ROMÂN ÎN CADRUL „CRIZEI ORIENTALE" ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA
Care este politica externă și principalele acțiuni ale României în relațiile internaționale între 1866-1918?

IV. ROMÂNIA ÎN POLITICA EXTERNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA
Care sunt principalele aspecte de politică externă a României după 1918?

I. STATUTUL POLITICO-JURIDIC AL PROVINCIILOR ROMÂNEȘTI ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA

Cum modifică marile puteri statutul internațional al teritoriilor românești între 1699-1861?

A. Context istoric european

Pe fondul crizei orientale, Imperiul otoman pierde teritorii și influență în fața imperiilor Rus și Habsburgic, ceea ce a atras modificări de statut politico-juridic și modificări teritoriale în spațiul românesc:

- impunerea regimului dominației habsburgice în Transilvania între 1699-1867, Bucovina între 1775-1918, Banat 1718 -1918;
- impunerea regimului dominației ruse în Basarabia între 1812-1918;
- regimul dominației otomane în Principate menținut până în 1878.

Regimul dominației otomane are o evoluție sinuoasă în Principate, cu modificări teritoriale și de statut politico-juridic. În secolul al XVIII-lea (din 1711, în Moldova, respectiv 1716, în Țara Românească, până în 1821), Imperiul Otoman impune regimul politic fanariot, în cadrul căruia domnul numit de Poartă era asimilat unui funcționar otoman. Sunt modificate funcțiile esențiale ale statului, inclusiv dreptul de politică externă, de apărare, fiind desființată armata. Țările române pierd orice inițiativă în politica externă, pierd dreptul de-a încheia tratate, fiind obligate să aplice tratatele încheiate de Poartă cu alte puteri străine, mai ales tratate comerciale. În cadrul conflictelor militare ruso-austro-otomane, spațiul românesc devine un adevărat teatru de luptă, suferind pierderi teritoriale și modificări de statut internațional. După 1821, odată cu înlăturarea regimului fanariot, statutul internațional al Principatelor suferă modificări de la protectorat rus (1829), la garanția colectivă a marilor puteri (1856), până la recunoașterea internațională a unirii Moldovei și Țării Românești sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza (1861).

B. Spaţiul românesc în context european. Acţiuni şi consecinţe

Acţiuni ale marilor puteri	Consecinţe pentru spaţiul românesc
Pacea de la Karlowitz – 1699	Imperiul otoman recunoaşte pierderea Transilvaniei şi trecerea ei sub stăpânire austriacă (Imperiul Habsburgic)
Pacea de la Passarowitz – 1718	Banatul (până în 1918) şi Oltenia (până în 1739) trec sub stăpânire austriacă
Pacea de la Belgrad – 1739	Oltenia este restituită Ţării Româneşti
Pacea de la Kuciuk-Kainargi – 1774	Rusia primeşte dreptul de protecţie asupra supuşilor creştini din Imperiul Otoman, instaurând neoficial protectoratul în Principate
Pacea de la Bucureşti – 1812	Moldova pierde Basarabia în favoarea Rusiei
Pacea de la Adrianopol – 1829	- impunerea protectoratului Rusiei asupra Moldovei şi Ţării Româneşti (până în 1856) - garantarea autonomiei Principatelor menţinute sub suzeranitate otomană - eliminarea monopolului comercial otoman - libertatea comerţului pe Dunăre - restituirea raialelor (Turnu, Giurgiu şi Brăila) Ţării Româneşti
Congresul de pace de la Paris/ Tratatul de la Paris – 1856	- autonomie sub suzeranitate otomană - introducerea garanţiei colective a marilor puteri - Moldova reprimeşte de la Rusia sudul Basarabiei (judeţele Cahul, Izmail, Bolgrad)
Conferinţa de la Paris/ Convenţia de la Paris – 1858	- reconfirmarea autonomiei administrative şi legislative - confederarea Principatelor
Conferinţa de la Constatinopol – 1861	- recunoaşterea unirii Principatelor de către Imperiul Otoman şi marile puteri, sub suzeranitate otomană

C. Consecinţe

Principatele române s-au aflat, în secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea, sub o puternica influenţă a marilor puteri, în contextul „crizei orientale" şi a politicii „echilibrului european". În aceste condiţii, s-a reuşit realizarea şi recunoaşterea internaţională a unirii prin dubla alegere a lui Al.I. Cuza şi prin acţiuni diplomatice susţinute de oamenii politici români în marile capitale europene.

II. Acţiuni ale românilor în cadrul „crizei orientale" (1821-1859)

Care au fost obiectivele şi acţiunile românilor în raport cu marile puteri în prima jumătate a secolului al XIX-lea?

A. Context istoric european

Regimul dominaţiei habsburgice, în Transilvania, pe fondul declinului catolicismului, creează, în 1701, Biserica greco-catolică printr-o înţelegere dintre Papa de la Roma şi împăratul Imperiului Habsburgic. Din 1775, Transilvania are statutul de Mare Principat autonom în cadrul Imperiului Habsburgic. Bucovina, teritoriu fără autonomie, este

integrată în provincia austriacă autonomă Galiția. După revoluția de la 1848 devine provincie autonomă, sub directa guvernare a Curții de la Viena.

Regimul dominației ruseşti transformă, în 1812, Basarabia în gubernie (provincie autonomă rusă), iar în 1828 i se anulează autonomia, fiind inclusă în provincia Novorossisk şi supusă unui proces de rusificare.

B. Acțiuni românești în cadrul „crizei orientale"

Chiar dacă Principatele române, Moldova şi Țara Românească, şi-au pierdut dreptul de politică externă odată cu regimul fanariot, **revoluția lui Tudor Vladimirescu din 1821** a reprezentat un moment de implicare în relațiile internaționale, în cadrul „crizei orientale", cu scopul înlăturării regimului fanariot. Tudor Vladimirescu a colaborat cu Eteria, societate secretă pentru eliberarea grecilor de sub dominație otomană, cu sediul la Odessa, în Rusia. Acțiunea Eteriei a fost inițial susținută de țarul Rusiei, care însă, ulterior, a refuzat să susțină cauza Eteriei din cauza intereselor diplomatice ruseşti pe plan european.

Un alt moment de acțiune a românilor în cadrul „crizei orientale" îl reprezintă **revoluțiile de la 1848** din Principatele române. Pe plan extern, revoluția din Țara Românească a propus respectarea autonomiei țării şi promovarea unor relații internaționale pe picior de egalitate cu alte state. S-au acreditat agenți diplomatici în marile capitale ale unor state: Franța, Imperiul Otoman, Imperiul Habsburgic şi s-a desfăşurat prin guvernul provizoriu o politică externă, în conformitate cu interesele Țării Românești. Înfrângerea revoluțiilor prin intervenție militară austro-rusă şi otomană a demonstrat însă colaborarea imperiilor în contextul amenințării directe a propriilor interese.

Mişcarea unionistă manifestată în capitalele europene de revoluționarii de la 1848 a făcut cunoscută problema românească, a unirii, în rândul oamenilor politici din Franța, Marea Britanie şi statele italiene. Contextul favorabil problemei românești l-a reprezentat Congresul de pace de la Paris din 1856, desfăşurat în urma Războiului Crimeii (1853-1856). Rusia, stat înfrânt al acestui război, a pierdut protectoratul asupra Principatelor, care intrau sub garanția colectivă a celor şapte Mari Puteri şi a pierdut sudul Basarabiei, care revenea Moldovei. De asemenea, marile puteri au hotărât înființarea Adunărilor Ad-hoc în vederea consultării populației cu privire la organizarea celor două Principate: Moldova şi Țara Românească.

Convenția de la Paris din 1858, emisă de marile puteri, pe baza rezoluțiilor Adunărilor Ad-hoc pentru Principatele române, în cadrul Conferinței de la Paris, acceptă unirea formală a Principatelor şi stabileşte, din perspectiva actului cu valoare de constituție, organizarea şi funcționarea statului.

C. Consecințele acțiunilor românești în plan extern

Realizarea unirii, prin dubla alegere a lui Al.I. Cuza, în 1859, a reprezentat un moment de reuşită a diplomației românești în contextul „crizei orientale" şi a „politicii echilibrului european".

Acțiunea de unire a celor două principate, în 1859, se finalizează prin recunoaşterea şi de către Imperiul Otoman şi Austriei a dublei alegeri. Actul final de recunoaştere a voinței românilor a vut loc la Conferința de la Constantinopol din 1861, prin care au fost recunoscute eforturile românești.

Odată Pricipatele unite şi ca urmare a politicii externe promovate de Al.I. Cuza, se va modifica echilibrul de forțe din zona balcanică, dominația otomană asupra spațiului românesc devenind, din ce în ce mai mult, una simbolică, deschizându-se calea dobândirii independenței.

III. ACȚIUNI ALE STATULUI ROMÂN ÎN CADRUL „CRIZEI ORIENTALE" ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XIX-LEA ȘI ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XX-LEA

Care este politica externă și principalele acțiuni ale României în relațiile internaționale între 1866-1918?

Recunoașterea unirii din 1861, înființarea unor agenții diplomatice de către Al.I. Cuza în 1864 și întreținerea relațiilor internaționale bune cu Serbia demonstrează manifestări de lărgire a autonomiei țării.

Obiectivele majore de politică externă a României în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea au fost:

- obținerea independenței;
- consolidarea independenței de stat;
- realizarea statului național unitar român.

Pentru îndeplinirea acestor obiective, România desfășoară atât acțiuni diplomatice (aderarea la Tripla Alianță, în 1883), cât și acțiuni conflictuale (Războiul de independență, Al Doilea Război Balcanic, Primul Război Mondial).

Instaurarea unui nou regim politic în România, monarhia constituțională, odată cu aducerea în țară a prințului Carol I și stabilizarea treptată a vieții politice interne aduc cu sine noi obiective de politică externă ale statului român. În acest sens, România se va implica activ în războiul împotriva Imperiului Otoman (1877-1878) cu scopul obținerii independenței de stat.

După obținerea independenței, politica externă a statului român a urmărit consolidarea acesteia, printr-o cât mai largă recunoaștere internațională, ca și printr-un sistem de alianțe care să îi asigure securitatea. Până la începutul secolului XX, România și-a bazat securitatea pe alianța cu Germania și Austro-Ungaria, deoarece aceasta o proteja în fața Rusiei și, pe plan mai larg, asigura stabilitatea generală în Europa Centrală și în Balcani. România se afirmă ca un factor de stabilitate în zona balcanică odată cu războaiele balcanice (1912-1913).

Izbucnirea Primului Război Mondial (1914-1918) a pus în fața României problema unei opțiuni cruciale pentru viitorul ei. Scopul participării României la acest război a fost de a recupera teritoriile românești aflate în cadrul Imperiului Austro-Ungar.

A. Războiul de Independență (1877-1878)

Context istoric

Obiectivul obținerii independenței țării a rămas una dintre marile probleme nerezolvate ale tânărului stat român modern. Legăturile de suzernitate în raport cu Imperiul Otoman deveniseră simbolice. Intrarea Principatelor și apoi a României sub garanția colectivă a marilor puteri (1856) a diminuat și mai mult dependența țării față de Poartă. După unirea Principatelor, o serie de măsuri întreprinse de noul stat au afirmat clar tendința de desprindere de legăturile cu Imperiul Otoman:

- constituția din 1866;
- desființarea jurisdicției consulare;
- deschiderea primelor agenții diplomatice ale României în străinătate;
- încheierea convențiilor comerciale, telegrafice și poștale cu alte state (Serbia, Austro-Ungaria, Franța, Rusia, Anglia, Italia);
- participarea României la Expoziția Universală de la Viena.

Ocazia favorabilă s-a manifestat odată cu redeschiderea „problemei orientale", în 1875. În teritoriile Bosniei și Herțegovinei, stăpânite de Imperiul Otoman, au izbucnit răscoale, iar, în 1876, Serbia și Muntenegru declară război Porții. Urmărind o politică devenită deja tradițională, a intervenției în Balcani, Imperiul Rus susține lupta acestor popoare sub pretextul protejării creștinilor ortodocși din Balcani.

Acțiuni diplomatice ale României în scopul dobândirii independenței

În condițiile unui iminent conflict militar între Rusia și Turcia, primul ministru I.C. Brătianu și ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu se orientează spre tratative directe cu Rusia, în scopul de a evita transformarea țării în câmp de război și pentru obținerea independenței. În acest sens, la 4 aprilie 1877, la București s-a semnat **Convenția militară româno-rusă.** Aceasta nu prevedea însă și participarea directă a

României la conflictul militar împotriva Turciei alături de Rusia.

Prevederi:

- trecerea trupelor ruseşti pe teritoriul României la sudul Dunării;
- Rusia se angaja să respecte şi să mențină integritatea teritorială a României;
- traseul trupelor ruseşi a fost stabilit în detaliu, ocolind Bucureştiul;
- cheltuielile de transport urmau să fie suportate de guvernul rus;
- au fost stabiliți comisari care realizau legăturile cu autoritățile române.

La 12 aprilie 1877, Rusia declară război Turciei, iar trupele ruseşti trec Prutul spre Balcani. Turcia reacționează şi bombardează garnizoanele româneşti din stânga Dunării (Calafat, Bechet, Islaz, Corabia, Giurgiu). Armata română ripostează, iar starea de război dintre România şi Poartă devine efectivă.

Proclamarea independenței României

În acest context, în Parlamentul României, la 9 mai 1877, ministrul de Externe, Mihail Kogălniceanu declară ruperea legăturilor României cu Turcia şi se votează independența statului român. Pe plan european, proclamarea indendenței României a fost privită în moduri diferite. Rusia a acceptat ca pe un fapt împlinit, Italia s-a manifestat cu simpatie, iar Anglia, Germania şi Austro-Ungaria au avut o atitudine rezervată, menționând că se vor pronunța asupra acestui fapt doar la sfârşitul războiului.

Participarea României la războiul de independență. Cucerirea independenței

Încercările guvernului român de a coopera militar cu Rusia în Balcani s-au lovit de opoziția totală a autorităților militare ruse, care credeau că vor reuşi singure victoria în favoarea lor. În iunie 1877, armata rusă trece Dunărea, însă rezistența opusă de armata otomană împiedică înaintarea trupelor țariste, acestea fiind oprite la Plevna (complex de fortificații cu poziție stategică, condus de Osman Paşa). În aceste condiții, marele duce Nicolae, comandantul armatei ruseşti, adresează o telegramă principelui român Carol I, în care îi cere angajarea trupelor române în conflict. Forțele militare aliate româno-ruse au fost puse sub comanda principelui Carol I al României. Din august 1877 încep operațiunile militare asupra Plevnei, iar, în noiembrie 1877, Plevna capitulează şi Osman Paşa se predă armatei române. După capitularea Plevnei, trupele țariste şi române înaintează în Imperiul Otoman, până aproape de Constantinopol şi zona Vidin. În ianuarie 1878, înfrântă pe toate fronturile, Poarta este nevoită să încheie armistițiul.

Recunoaşterea independenței României

După încheierea războiului, guvernul român a intensificat contactele diplomatice pentru recunoaşterea efortului de război: confirmarea independenței.

În ianuarie-februarie 1878 s-au desfăşurat **tratative de pace la San Stefano,** între reprezentanții Rusiei şi ai Turciei. Reprezentantul României nu a fost acceptat la discuții. Tratatul confirma independența României, dar şi o creştere a influenței Rusiei în Balcani, ceea ce a stârnit nemulțumirea marilor puteri europene, care considerau că „echilibrul european" devine tot mai fragil. În acest sens, marile puteri au impus reluarea negocierilor în cadrul **Congresului de pace de la Berlin.**

Prevederi:

- României îi este recunoscută independența, condiționată:
  - de schimbul teritorial: România cedează Rusiei sudul Basarabiei, cu cele trei județe, Cahul, Bolgrad, Ismail şi primeşte de la Turcia: Dobrogea, Delta Dunării şi Insula Şerpilor;
  - de modificarea art. 7 din Constituția de la 1866 (cetățenia română putea fi acordată doar celor de religie creştină);
- Serbia şi Muntenegru devin independente;
- Bosnia şi Herțegovina intră sub administrația austro-ungară;
- Anglia primeşte insula Cipru;
- Bulgaria devine autonomă, dar redusă teritorial la spațiul dintre Dunăre şi Munții Balcani;
- la sud de Munții Balcani se constituie provincia Rumelia Orientală, sub suzeranitatea Imperiului Otoman.

Condițiile tratatului de pace au fost îndeplinite de România şi, în 1881, independența României este recunoscută internațional de Marile Puteri.

Consecințele obținerii independenței de stat

Odată cu recunoşterea internațională a independenței creşte prestigiul României în Europa. Diplomația românească a acționat în

sensul consolidării independenţei ducând o politică externă activă:

- 1881: România este proclamată Regat şi este stabilită succesiunea la tronul ţării;
- 1883: România încheie alianţa politică defensivă cu Tripla Alianţă (Puterile Centrale), alcătuită din Germania, Austro-Ungaria şi Italia;
- dezvoltare economică prin impunerea unei legislaţii economice protecţioniste în scopul protejării şi încurajării industriei şi comerţului naţional;
- diplomaţia românească se va concentra pe următorul mare obiectiv: realizarea statului naţional român.

B. Aderarea României la Tripla Alianţă

La sfârşitul secolului XIX şi începutul secolului XX, în Europa se constituie două mari blocuri politico-militare: **Tripla Alianţă (Puterile Centale)** şi **Tripla Înţelegere (Antanta)**.

Tripla Alianţă se constituie în anul 1882, în două etape;

- tratatul semnat în 1879, între Germania şi Austro-Ungaria, în contextul apropierii celor două state, cu scopul izolării pe plan internaţional a Rusiei şi Franţei;
- Italia, lezată în interesele sale expansioniste din Africa de către Franţa, aderă, în 1882, la tratatul germano-austro-ungar.

România, stat independent, pentru a-şi consolida această poziţie recent obţinută şi recunoscută internaţional, aderă, în 1883, la alianţa constituită. De remarcat faptul că, în acel moment, era singura alianţă politico-militară existentă în Europa şi, de asemenea, legăturile existente între regele Carol I, de origine germană, şi ţara sa natală, Germania. De altfel, şi poziţia Triplei Alianţe s-a consolidat prin aderarea României, iar statul român se va afirma ca un factor de stabilitate în zona balcanică. Tratatul a avut un caracter secret, fiind cunoscut doar de un cerc restrâns de politicieni şi de regele Carol I.

Tratatul prevedea acordarea sprijinului militar reciproc în cazul unei agresiuni armate îndreptată împotriva vreunuia dintre statele semnatare. Alianţa a avut un caracter defensiv, de apărare, însă după 1890 îşi va schimba caracterul, devenind o alianţă politico-militară ofensivă. România nu a mai reînnoit acest tratat de alianţă şi s-a îndepărtat de vechii aliaţi politici şi în contextul recent finalizatelor războaie balcanice.

Tripla Alianţă (Puterile Centrale)

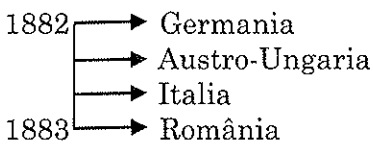

Tripla Înţelegere (Antanta)

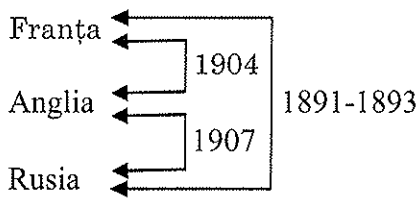

C. Al Doilea Război Balcanic (1913)

Între 1912-1913 se defăşoară o nouă etapă a „problemei orientale", cunoscută sub numele de războaiele balcanice. În 1912, statele balcanice – Serbia, Muntenegru, Grecia şi Bulgaria – realizează o alianţă sub protecţia Rusiei, cu scopul înlăturării dominaţiei otomane din Balcani. În urma Primului Război balcanic din 1912, Turcia este înfrântă si se va desfăşura Conferinţa de Pace. Bulgaria, stat nemulţumit de deciziile conferinţei de pace, declară război foştilor aliaţi balcanici. O posibilă victorie a Bulgariei în cadrul acestui nou război balcanic ar fi schimbat radical echilibrul de forţe din Balcani.

În acest context, România mobilizează forţe armate şi intervine în Al Doilea Război Balcanic împotriva Bulgariei, alături de Serbia, Grecia şi apoi Turcia. Bulgaria capitulează, evitându-se astfel degenerarea conflictului local în unul general, prin intervenţia marilor puteri.

Războaiele balcanice

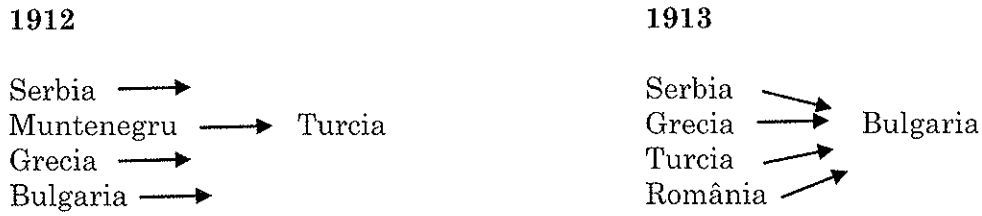

Ca o recunoaştere a locului şi rolului pe care l-a avut România, factor de stabilitate în zona balcanică, tratativele de pace s-au desfăşurat la Bucureşti, României revenindu-i rolul de adevărat arbitru în Balcani. Pacea s-a încheiat în absența marilor puteri, în august 1913, România primind de la Bulgaria Dobrogea de sud, cunoscută sub numele de Cadrilater.

D. Participarea României la Primul Război Mondial (1916-1918)

Context istoric

Cele două alianțe politico-militare, Antanta şi Puterile Centrale, intră în conflict, în iunie1914 declanşându-se Primul Război Mondial (1914-1918).

Țările implicate până în 1917 în conflict au fost:

ANTANTA	PUTERILE CENTRALE
Franța	Germania
Marea Britanie	Austro-Ungaria
Rusia	Turcia
Italia (din 1915)	Bulgaria
România (din 1916)	
Grecia	
Japonia	
S.U.A. (din 1917)	

Obiectivul major al politicii externe a statului român după obținerea independenței şi consolidarea ei a fost crearea statului național unitar român, prin unirea tuturor provinciilor româneşti aflate în afara Regatului cu România.

Izbucnirea Primului Război Mondial (1914) a pus în fața României problema unei opțiuni politico-militare esențială pentru viitorul statului.

Izbucnirea războiului; neutralitatea şi activitatea diplomatică a României (1914-1916)

În iunie 1914 a avut loc atentatul de la Sarajevo, pretextul declanşării Primului Război Mondial. În acest context, regele Carol I convoacă, la Sinaia, în august 1914, Consiliul de Coroană pentru consultarea tuturor factorilor politici, în vederea luării unei decizii. Participă la acest Consiliu: regele, prințul moştenitor Ferdinand, membrii guvernului, principalii oameni politici, reprezentând toate partidele şi orientările politice. Decizia luată pentru România şi comunicată statelor europene a fost aceea a **neutralității.**

În cei doi ani de neutralitate a României (1914-1916), cele două alianțe politico-militare au făcut demersuri pentru atragerea României în război de partea lor. Opinia publică din România îşi manifesta dorința de o **intervenție militară alături de Antanta în vederea eliberării teritoriilor româneşti (Transilvania, Banatul şi Bucovina) de sub dominație austro-ungară.**

Pe parcursul neutralității, preşedintele Consiliului de Miniştri, I.I.C. Brătianu, care şi-a asumat conducerea politicii externe româneşti, a inițiat şi condus tratative de angajare a României în război alături de Antanta. El a amânat intrarea României în război timp de doi ani, urmând să asigure pentru România condiții optime din punct de vedere politic şi militar.

La 4 august 1916, România semnează prin două documente: **Tratatul de alianță** şi **Convenția militară**, intrarea în război alături de Antanta.

Tratatul de alianță. Prevederi:

• România se obliga să declare război Austro-Ungariei şi să deschidă conflict cu aceasta până la data de 15 august 1916;

• puterile Antantei stipulează egalitatea de tratament a României la viitoarea conferinţă de pace;

• nicio putere semnatară nu va încheia pace separată cu Puterile Centrale;

• se recunoaşte dreptul României asupra teritoriilor româneşti din Austro-Ungaria: Transilvania, Banat şi Bucovina.

Convenţia militară. Prevederi:

• armata anglo-franceză iniţiază o ofensivă la Salonic pentru a reţine forţele bulgare în sud;

• Rusia se angajează la:
- o ofensivă în Bucovina,
- la trimiterea a două divizii militare în Dobrogea pentru susţinerea armatei române;
- furnizarea de echipament militar necesar armatei române.

Participarea României la Primul Război Mondial (1916-1918)

Anul 1916

La 14 august 1916, armata română începe ofensiva în Austro-Ungaria prin trecerea Carpaţilor şi înaintarea în Transilvania. În septembrie 1916, Bulgaria declară război României, iar trupe germano-bulgaro-turce, conduse de feldmareşalul von Mackensen, forţează Dunărea şi ocupă Turtucaia intrând în România. Acţiunea nestingherită a trupelor Puterilor Centrale este consecinţă a lipsei sprijinului faţă de armata română din partea aliaţilor. Astfel, frontul de la Salonic nu a fost coordonat corespunzător, trupele ruseşti şi echipamentul militar necesar armatei române de la Dunăre nu au ajuns la timp în Dobrogea. Tot în septembrie 1916, armatele austro-germane încep o contraofensivă în Transilvania, împingând armata română înapoi peste Carpaţi.

În noiembrie 1916, trupele conduse de Mackensen intră şi ocupă Bucureştiul. Casa regală, guvernul, autorităţile, armata şi o parte a locuitorilor se retrag în Moldova, tezaurul românesc fiind transportat în Rusia pentru siguranţă. Iaşi devine capitala României, restrânsă la centrul şi nordul Moldovei, cu frontul stabilizat pe linia Nămoloasa-Focşani-Galaţi (cursul inferior al Siretului).

Anul 1917

Un rol important în reorganizarea armatei române l-a avut misiunea militară franceză, condusă de generalul Henry Berthelot. Pentru creşterea moralului soldaţilor, regele Ferdinand le promite, urmând a fi puse în aplicare după război, două mari reforme: electorală şi agrară. Regina Maria organizează sub patronajul ei serviciul sanitar de Crucea Roşie, necesar atât militarilor, cât şi civililor refugiaţi.

În iulie-august 1917, armata română opreşte ofensiva Puterilor Centrale spre Moldova prin marile lupte de la Mărăşti, Mărăşeşti şi Oituz.

Revoluţia bolşevică din Rusia, din octombrie 1917, care a dus la instaurarea guvernului bolşevic condus de Lenin, schimbă radical situaţia militară şi politică. Rusia iese din război, iar România rămâne singură pe frontul din răsărit.

Anul 1918. Sfârşitul războiului

La Brest-Litovsk, Rusia încheie pace separată cu Puterile Centrale, ceea ce condamnă şi România să procedeze la fel.

Lipsită de orice sprijin, România este nevoită să încheie **pace separată cu Puterile Centrale**, în aprilie 1918, la Bucureşti-Buftea.

Prevederi:

• Dobrogea este ocupată de Puterile Centrale;

• România are acces la Marea Neagră de-a lungul unui drum până la Constanţa;

• Austro-Ungaria îşi extinde stăpânirea de-a lungul crestelor Carpaţilor;

• surplusurile de petrol şi cereale ale României intră în posesia Germaniei;

• Germania instituie controlul asupra întregii economii româneşti.

Tratatul de pace a fost ratificat de Parlament, dar nu a fost promulgat de regele Ferdinand. Pe fondul victoriilor obţinute de Antanta, la 10 noiembrie 1918, România declară război Germaniei şi reintră în conflict de partea Antantei. Gestul României a avut mai mult o importanţă simbolică şi politică decât militară, la 11 noiembrie 1918, Germania capitulează, punându-se capăt Primului Război Mondial.

Consecinţele participării la Primul Război Mondial

Obiectivul participării României la Primul Război Mondial a fost atins, astfel că provinciile româneşti aflate sub stăpânire străină s-au unit cu Vechiul Regat, formând România Mare.

Puterile Antantei au recunoscut, în cadrul Congresului de pace de la Paris (1919-1920), dreptul României asupra teritoriilor româneşti şi graniţele statului naţional unitar român.

IV. ROMÂNIA ÎN POLITICA EXTERNĂ ÎN PRIMA JUMĂTATE A SECOLULUI AL XX-LEA

Care sunt principalele aspecte de politică externă a României după 1918?

A. Contextul istoric

În contextul sfârşitului Primul Război Mondial, a afirmării pe plan internaţional a principiului autodeterminării, se va forma statul naţional unitar român, a cărui întindere va fi recunoscută în cadrul Congresului de pace de la Paris (1919-1920).

Politica externă a României în perioada interbelică (1919-1939) va avea drept obiective majore menţinerea *statu-quo*-ului (a situaţiei existente) şi a păcii, în condiţiile afirmării politicilor revizioniste (de revizuire a tratatelor de pace) şi conciliatoriste (de excesivă îngăduinţă faţă de agresori) şi a instaurării în Europa a regimurilor de tip totalitar.

În acest sens, diplomaţia românească este extern de activă, iniţiind şi încheind o serie de alianţe de securitate colectivă la nivel regional, dar acţionând şi la nivelul instituţiilor mondiale, de exemplu, Societatea Naţiunilor.

Degradarea relaţiilor internaţionale pe fondul instaurării regimurilor totalitare (comunist, fascist, nazist) şi eşecul politicii conciliatoriste vor determina compromiterea sistemului de securitate nu doar al României, ci în întreaga lume, ducând la izbucnirea în 1939 a unui nou conflict mondial. În cadrul celui de-Al Doilea Război Mondial, România se va implica cu scopul recuperării teritoriilor pierdute în 1940, urmare a politicii revizioniste dusă de Ungaria şi U.R.S.S.

B. Relaţii internaţionale în perioada interbelică (1919-1939)

Prin semnarea tratatelor de pace cu statele învinse în urma Primului Război Mondial, în cadrul Congresului de la Paris s-a recunoscut la nivel internaţional unirea realizată de români şi noile graniţe ale României.

Tratatul de la Saint-Germain – 1919 – **Austria** recunoaşte unirea Bucovinei cu România.

Tratatul de la Trianon – 4 iunie 1920 – **Ungaria** recunoaşte unirea Transilvaniei cu România.

Tratatul de la Neuilly – 1920 – **Bulgaria** recunoaşte Cadrilaterul ca aparţinând României.

Rusia nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România, însă recunoaşterea internaţională s-a realizat printr-un tratat semnat de puterile europene la Paris, în 1920. Atitudinea ostilă a Rusiei s-a păstrat în întreaga perioadă interbelică.

Relaţiile internaţionale în perioada interbelică se caracterizează prin două atitudini: **revizionistă**, dusă de statele nemulţumite de prevederile tratatelor de pace şi care doreau refacerea lor (Ungaria, Germania, Bulgaria, U.R.S.S) şi **conciliatoristă**, promovată de Franţa şi Anglia, în scopul menţinerii păcii prin acordarea de concesii statelor revizioniste.

În acest context, politica externă a României se va concentra pe două obiective majore: menţinerea situaţiei existente (a *statu-quo*-lui) şi a păcii. Aceste obiective vor fi realizate prin încheierea unor alianţe regionale de securitate colectivă şi printr-o activă prezenţă a diplomaţilor români în Societatea Naţiunilor.

În 1919, România devine **membru în Societatea Naţiunilor**, organizaţie mondială cu scopul de a menţine pacea în lume. Un rol important l-a avut diplomatul Nicolae Titulescu, ministru de Externe al României, care a fost ales preşedinte al Societăţii Naţiunilor în 1930 şi în 1931.

Guvernul român a aderat la o serie de **înţelegeri internaţionale**, precum Pactul Briand-Kellog, din 1928, care scotea în afara legii războiul ca mijloc de rezolvare a disputelor între state; Conferinţa de la Geneva, din 1932 - 1933, care defineşte agresorul şi agresiunea, condamnă războaiele de agresiune şi achiziţiile teritoriale rezultând din acestea.

În realizarea **alianţelor regionale politico-militare**, cu scopul menţinerii *statu-quo*-ului se remarcă diplomatul Take Ionescu. În 1921, România, Cehoslovacia, Iugoslavia încheie **Mica Înţelegere**, alianţă regională politico-militară, care avea drept scop acordarea ajutorului militar reciproc în cazul unui atac provocat de Ungaria. În acelaşi spirit, dar faţă de revizionismul bulgar, a fost încheiată, în 1934, **Înţelegerea Balcanică**, semnată de România, Grecia, Turcia şi Iugoslavia.

România a căutat, în relațiile internaționale, să încheie tratate politico-militare cu marile puteri din Europa, în special cu Franța și Anglia, privite de oamenii politici drept principalii garanți ai păcii și aliați în a contracara amenințările din partea U.R.S.S., Germaniei și a statelor revizioniste mai mici – Ungaria și Bulgaria – la adresa *statu-quo*-lui teritorial din Europa de Est.

În **relațiile diplomatice cu Franța**, aceasta a manifestat o lipsă de interes față de România, astfel că abia în 1926 este semnat un tratat formal de alianță româno-francez, care însă nu conține clauze militare și nu obliga Franța să vină în ajutorul României.

Relațiile diplomatice dintre România și Marea Britanie erau modeste, ultima neavând o strategie politică bine definită pentru Europa de Sud-Est. În schimb, interesul economic britanic în România era mare, petrolul românesc fiind principala atracție, dovadă investițiile britanice în industria petrolieră românească.

Relațiile diplomatice cu U.R.S.S au fost de-a lungul perioadei interbelice încordate. În 1918, Rusia rupe legăturile diplomatice cu statul român. Obiectivul guvernului român era obținerea recunoașterii de către sovietici a noului statut al Basarabiei. S-au inițiat o serie de convorbiri româno-ruse (exemplu: 1924 – Viena) în vederea restabilirii relațiilor diplomatice, care însă au eșuat. Un rol important în reluarea negocierilor și restabilirii relațiilor diplomatice româno-sovietice l-a avut Nicolae Titulescu, care, prin negocieri cu Maxim Litvinov, ministru sovietic de Externe, a ajuns la un acord, în 1934, de restabilire a relațiilor diplomatice, fără a se ridica însă problema Basarabiei.

După 1930, în Europa se constată **o degradare a relațiilor internaționale** prin politici agresive, de încălcare a tratelor de pace, în contextul instaurării regimurilor politice totalitare. După 1933, odată cu venirea la putere a lui Hitler, în Germania, acesta inițiază o politică de înarmare, încalcă prevederile tratatului de pace de la Versailles, părăsește Societatea Națiunilor. În același timp, Italia fascistă ocupă Etiopia, iar, în Extermul Orient, Japonia ocupă Manciuria. Apropierea dintre state se va parafa prin constituirea, în 1937, a **Axei Roma-Tokyo-Berlin**, alianță militară cu caracter ofensiv. În 1938, Germania anexează Austria, iar Franța și Marea Britanie semnează **Acordul de la München**, expresie a politicii conciliatoriste, prin care sudul Cehoslovaciei era cedat Germaniei. În aceste condiții, regele Carol al II-lea al României întreprinde vizite la Londra și Paris, cu scopul obținerii de garanții pentru integritatea statului român. Marea Britanie și Franța vor garanta doar independența, nu și integritatea teritorială a României.

Din acest moment, întreaga politică de securitate a României este compromisă, iar guvernul român își va îndrepta atenția, în relațiile internaționale, asupra Germaniei. În noiembrie 1939, la Berghof, Carol al II-lea se va întâlni cu Hitler, regele României solicitând sprijin german față de pretențiile revizioniste ale U.R.S.S. și Ungariei privind România. O măsură a influenței germane crescânde în România a fost Tratatul economic, încheiat între cele două state, în martie 1939, valabil pe 5 ani.

Pactul de neagresiune Ribbentrop-Molotov semnat, la 23 august 1939, între Germania și U.R.S.S., a constituit ultimul mare moment al relațiilor internaționale înaintea izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial. Pactul cuprindea și o anexă secretă, în care, în articolul 3, U.R.S.S. își manifesta interesul de a anexa Basarabia. La 1 septembrie 1939, Germania atacă Polonia și începe Al Doilea Război Mondial.

În perioada interbelică, România s-a constituit într-un actor activ în zona sud-est europeană, prin realizarea alianțelor regionale și implicarea în eforturile de menținere a securității la nivel mondial. Toate eforturile depuse însă de România în perioada anilor '20 și '30 pentru a asigura inviolabilitatea noilor frontiere de după 1918 s-au dovedit până la urmă, din nefericire, lipsite de succes, în condițiile degradării relațiilor internaționale, pe fondul instaurării regimurilor de tip totalitar.

C. Pierderile teritoriale. România în Al Doilea Război Mondial

Pierderile teritoriale (1940)

Cele două mari blocuri politico-militare care se vor înfrunta în acest conflict vor fi: puterile Axei, căreia i se alătură Ungaria și Bulgaria și coaliția Națiunilor Unite, alcătuită din Marea Britanie, S.U.A. și U.R.S.S.

În condițiile izbucnirii războiului, regele Carol al II-lea proclamă, la 6 septembrie 1939,

neutralitatea României. Statele revizioniste, U.R.S.S., Bulgaria şi Ungaria, solicită cedări teritoriale din România.

În iunie 1940, printr-o notă ultimativă, U.R.S.S. cere României cedarea Basarabiei şi nordului Bucovinei în termen de 48 de ore. În aceste condiții, la 28 iunie 1940, trupele sovietice ocupă teritoriile cedate.

În 30 august 1940, prin Dictatul de la Viena, România a fost nevoită să cedeze Ungariei nord-vestul Transilvaniei, iar prin Tratatul de la Craiova, din 7 august 1940, Cadrilaterul este cedat Bulgariei. Domnia lui Carol al II-lea nu a putut supraviețui marilor pierderi naționale, astfel că îl numeşte pe generalul Ion Antonescu prim-ministru, iar în 6 septembrie 1940 abdică în favoarea fiului său, Mihai, în vârstă de 19 ani.

Prin participarea României la acest al Doilea Război Mondial se delimitează două mari perioade:

- 1940-1944, de partea puterilor Axei;
- 1944-1945, de partea coaliției Națiunilor Unite.

Anii 1940-1944 – alianța cu Axa

Urmare a pierderilor teritoriale din 1940 şi a compromiterii politicii de securitate a României, aceasta a fost nevoită să se orienteze spre aliați care să îi permită refacerea integrității teritoriale.

Preocuparea guvernului Antonescu a fost consolidarea relației externe cu Germania. Aceasta era considerată cea mai bună soluție pentru recuperarea teritoriilor luate de U.R.S.S., printr-un război împotriva sovieticilor, cât şi recuperarea Transilvaniei prin negocieri ale Germaniei cu Ungaria.

În noiembrie 1940, România aderă la Axa Roma-Tokyo-Berlin. În 22 iunie 1941, Germania atacă U.R.S.S., armata română participând, alături de cea germană, la invadarea Uniunii Sovietice. Obiectivul României a fost eliberarea Basarabiei şi a nordului Bucovinei de ocupația sovietică, însă, la solicitarea lui Hitler, armata română va continua înaintarea şi războiul dincolo de Nistru, Antonescu considerând că războiul trebuie dus până la capitularea U.R.S.S. Armata română a purtat lupte în sudul Rusiei, în Caucaz, la Cotul Donului şi la Stalingrad (1942-1943).

Odată cu victoria sovietică, în urma luptelor de la Stalingrad începe contraofensiva rusă, iar, în 1943, puterile Axei sunt rând pe rând înfrânte. Antonescu îl însărcinează pe ministrul de Externe, Mihai Antonescu, să înceapă negocieri cu Națiunile Unite. În acelaşi timp, şi Iuliu Maniu, lider al opoziției, inițiază discuții cu pute-rile aliate (Națiunile Unite), purtate la Cairo, Ankara şi Stockholm. Propunerile de armistițiu înaintate de puterile aliate au fost respinse de Ion Antonescu, interpretate drept o capitulare față de U.R.S.S.

Anii 1944-1945 – alianța cu Națiunile Unite

În mai 1944, guvernele britanic şi sovietic au căzut de acord să împartă Europa de sud-est în zone militare operaționale. Britanicii, care avuseseră inițiativa, au propus ca Grecia să rămână în zona lor, iar România în zona sovietică. Ulterior, Bulgaria va fi adăugată zonei sovietice. S.U.A. va agreea această înțelegere, fără a se considera că aceste aranjamente vor constitui o delimitare finală a sferelor de influență.

La 20 august 1944 începe masiva ofensivă sovietică pe frontul românesc. În acest context, la 23 august 1944, regele Mihai I ordonă arestarea lui Ion Antonescu şi anunță la radio Proclamația Regelui către Țară, prin care se rup relațiile diplomatice cu Germania şi trecerea României de partea Națiunilor Unite.

În septembrie 1944 a fost semnată convenția de armistițiu cu puterile aliate, convenție care dădea U.R.S.S.-ului control politic şi economic integral asupra României şi care prevedea:

- alăturarea României la Națiunile Unite;
- plata unor mari sume către U.R.S.S., drept despăgubiri de război;
- anularea Dictatului de la Viena;
- libertatea de mişcare a forțelor militare aliate pe teritoriul României.

Armata română continuă războiul până în mai 1945, luptând pentru eliberarea teritoriului românesc de armata germană, trecând în Ungaria, Cehoslovacia şi Austria.

Consecințele participării României la Al Doilea Război Mondial

România s-a implicat activ în cel de-Al Doilea Război Mondial, fie de partea Axei, fie de partea Națiunilor Unite, având drept obiectiv recuperarea teritoriilor pierdute în 1940 şi menținerea statului român independent şi suveran. Oamenii politici ai vremii au căutat, în funcție de realitățile istorice ale momentului, prin aliențele realizate, să obțină rezultate maxime pentru statul român.

Prin **Tratatul de pace de la Paris** din 1947 însă, României nu i s-a recunoscut

cobeligeranţa, Basarabia şi nordul Bucovinei au rămas cedate Uniunii Sovietice şi i s-a impus plata unei mari despăgubiri de război faţă de U.R.S.S. Singura prevedere favorabilă a fost redobândirea de către România a nord-vestului Transilvaniei.

Concluzii

De-a lungul a două secole şi jumătate, spaţiul românesc a avut un statut internaţional, politico-juridic, care a evoluat de la dominaţie străină (austriacă, rusă, otomană), la manifestări largi de autonomie şi până la independenţa deplină. Acest curs s-a putut manifesta într-un context internaţional favorabil, „criza orientală", de care oamenii politici români au profitat în interesul statului.

Statul român, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, îşi asumă responsabilitatea unei politici externe active, fie prin acţiuni diplomatice, fie prin participare la conflicte militare, cu scopul realizării unităţii statale depline. România Mare, realizată la începutul secolului al XX-lea, va fi însă redusă teritorial odată cu punerea în aplicare a politicii revizioniste, iar activitatea susţinută a diplomaţiei româneşti va fi, din nefericire, compromisă. O nouă dominaţie, cea a totalitarismului, va arunca România pentru o jumătate de secol (a doua jumătate a secolului al XX-lea) în negura comunismului sovietic.

EUROPA după Versailles. Noi frontiere și state

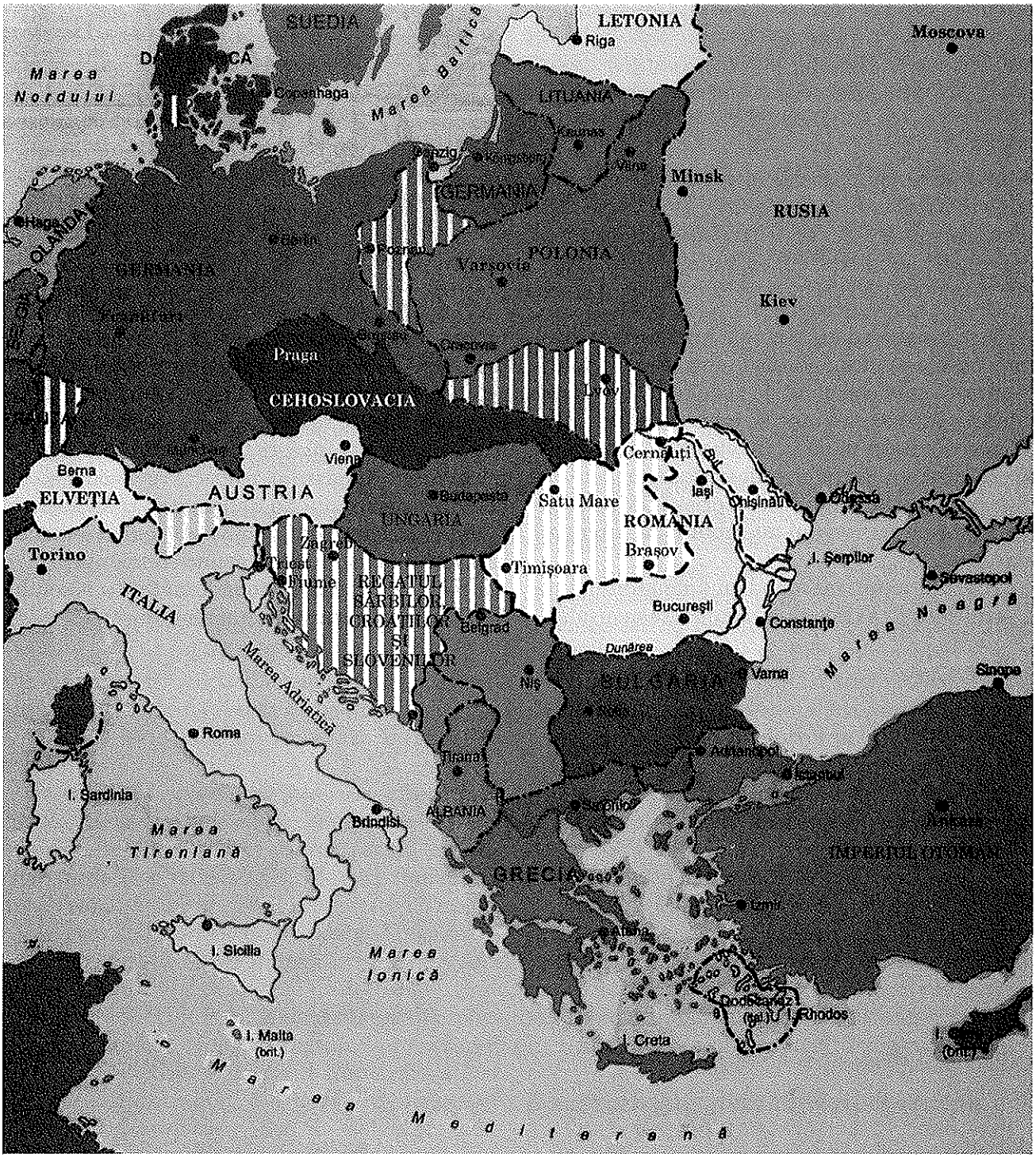

Legendă

- Granițe după primul război mondial
- Granițele fostelor imperii (Germania și Austro-Ungaria)

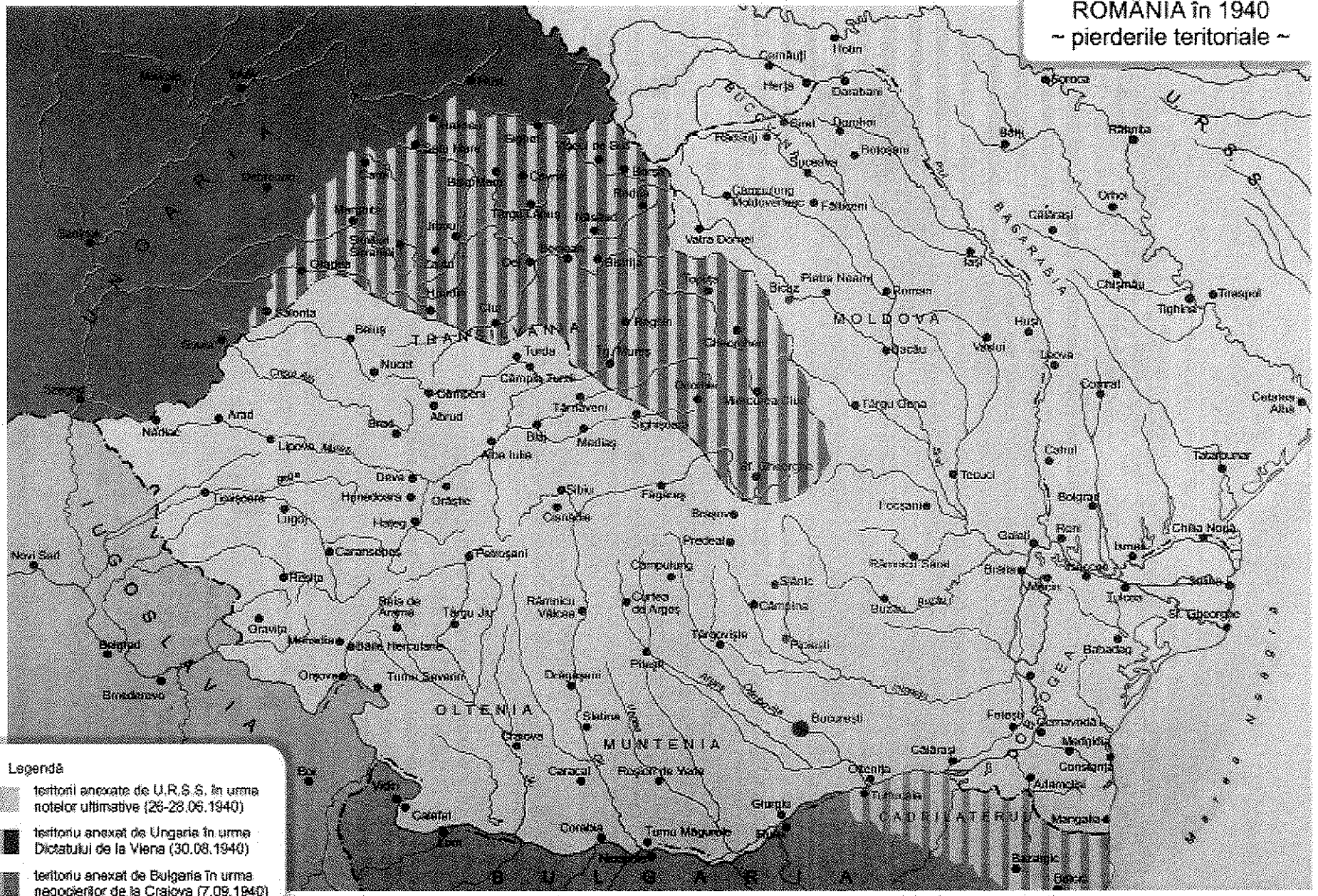
ROMÂNIA în 1940
~ pierderile teritoriale ~
Legendă
teritorii anexate de U.R.S.S. în urma notelor ultimative (26-28.06.1940)
teritoriu anexat de Ungaria în urma Dictatului de la Viena (30.08.1940)
teritoriu anexat de Bulgaria în urma negocierilor de la Craiova (7.09.1940)
MOLDOVA
TRANSILVANIA
OLTENIA
MUNTENIA
DOBROGEA
CADRILATERUL
BULGARIA
UNGARIA
UCRAINA
Bucureşti
Craiova
Iaşi
Cluj
Timişoara
Braşov
Constanţa
Galaţi
Ploieşti
Sibiu
Oradea
Arad
Chişinău
Cernăuţi
Hotin
Bălţi
Soroca
Tighina
Cahul
Ismail
Bolgrad
Cetatea Albă
Turnu Măgurele
Giurgiu
Calafat
Caracal
Târgu Jiu
Drobeta
Turnu Severin
Orşova
Reşiţa
Caransebeş
Lugoj
Deva
Hunedoara
Alba Iulia
Turda
Dej
Bistriţa
Năsăud
Satu Mare
Carei
Oradea
Beiuş
Salonta
Nădlac
Lipova
Nucet
Abrud
Câmpeni
Aiud
Mediaş
Făgăraş
Sighişoara
Târnăveni
Târgu Mureş
Gheorgheni
Miercurea Ciuc
Sf. Gheorghe
Târgu Ocna
Focşani
Buzău
Râmnicu Sărat
Brăila
Tecuci
Bârlad
Huşi
Vaslui
Roman
Piatra Neamţ
Bicaz
Dorohoi
Botoşani
Darabani
Herţa
Sulina
Tulcea
Babadag
Medgidia
Mangalia
Năvodari
Ovidiu
Feteşti
Slobozia
Alexandria
Zimnicea
Videle
Roşiorii de Vede
Caracal
Balş
Corabia
Calafat
Vidin
Bor
Negotin
Zaječar
Kladovo
Golubac
Smederevo
Pančevo
Novi Sad
Subotica
Baja
Mohács
Pécs
Kaposvár
Nagykanizsa
Szombathely
Szentgotthárd
Zalaegerszeg
Sopron
Győr
Komárom
Esztergom
Tatabánya
Budapest
Szolnok
Debrecen
Nyíregyháza
Miskolc
Salgótarján
Eger
Hatvan
Gyöngyös
Kecskemét
Szeged
Békéscsaba
Gyula
Szarvas
Orosháza
Mezőkovácsháza
Makó
Hódmezővásárhely
Szentes
Csongrád
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas
Baja
Bácsalmás
Sombor
Kikinda
Zrenjanin
Vršac
Bela Crkva
Kovin
Smederevska Palanka
Požarevac
Veliko Gradište
Kragujevac
Čačak
Užice
Valjevo
Šabac
Loznica
Bijeljina
Zvornik
Tuzla
Brčko
Doboj
Banja Luka
Prijedor
Bihać
Sisak
Karlovac
Zagreb
Varaždin
Čakovec
Koprivnica
Virovitica
Slavonski Brod
Požega
Osijek
Vukovar
Đakovo
Našice
Valpovo
Beli Manastir
Pécs
Mohács
Baja
Kalocsa
Paks
Szekszárd
Dombóvár
Siófok
Tapolca
Keszthely
Nagykanizsa
Zalaegerszeg
Szombathely
Sopron
Győr
Komárom
Esztergom
Tatabánya
Budapest
Vác
Szentendre
Gödöllő
Cegléd
Kecskemét
Szeged
Hódmezővásárhely
Szentes
Csongrád
Kiskunfélegyháza
Kiskunhalas
Bácsalmás
Sombor
Kikinda
Zrenjanin
Vršac
Bela Crkva
Kovin
Smederevska Palanka
Požarevac
Veliko Gradište
Kragujevac
Čačak
Užice
Valjevo
Šabac
Loznica
Bijeljina
Zvornik
Tuzla
Brčko
Doboj
Banja Luka
Prijedor
Bihać
Sisak
Karlovac
Zagreb
Varaždin
Čakovec
Koprivnica
Virovitica
Slavonski Brod
Požega
Osijek
Vukovar
Đakovo
Našice
Valpovo
Beli Manastir

Evaluare

Subiectul I

30 puncte

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A. *„Rusia, Franța și Italia garantează integritatea teritorială a regatului României în toată întinderea fruntariilor sale actuale. România se obligă să atace Austro-Ungaria în condițiile stabilite prin convenția militară."*

(*Tratatul de alianță încheiat între Antanta și România*, 4/ 17 august 1916)

B. *„La 14-27 august 1916, România declară război Austro-Ungariei, ca următoarele cinci zile, Germania, Bulgaria și Turcia să facă cauză comună cu monarhia habsburgică și să declare război țării noastre. Cei peste 800.000 de militari români urmau să lupte astfel pe două fronturi. Cel principal, care urma să elibereze Transilvania, Banatul și Bucovina, iar cel secundar, în colaborare cu unitățile ruseşti, să atingă aliniamentul Rusciuk-Şumla-Varna pentru a da o lovitură puternică Bulgariei și a impulsiona frontul de la Salonic."*

(Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România, 1856-1947*)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Precizați secolul la care fac referire cele două surse istorice. **2 puncte**
2. Menționați aliatul României la care face referire sursa B. **2 puncte**
3. Precizați, pe baza sursei A, garanția oferită regatului României de Rusia, Franța și Italia. **3 puncte**
4. Menționați, pe baza sursei B, un punct de vedere cu privire la situația armatei române după 14/ 27 august 1916, susținându-l cu o explicație din text. **7 puncte**
5. Selectați, din sursa B, două informații aflate în relație cauză-efect. **6 puncte**
6. Prezentați două acțiuni diplomatice ale statului român desfășurate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea. **10 puncte**

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE

30 puncte

1. **2 puncte** pentru precizarea secolului la care se referă sursa A și B.
2. **2 puncte** pentru menționarea aliatului României la care face referire sursa B
3. **3 puncte** pentru precizarea garanției oferite regatului României, din sursa A.
4. **4 puncte** pentru formularea, pe baza sursei date, a oricărui punct de vedere referitor la situația armatei române după 14 august 1916.
   3 puncte pentru selectarea, din sursa dată, a oricărei explicații care susține punctul de vedere formulat.
5. **6 puncte** pentru identificarea oricărei relații cauză-efect.
6. **câte 2 puncte** pentru menționarea oricăror două acțiuni diplomatice ale statului român desfășurate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea.
   câte 3 puncte pentru prezentarea coerentă a celor două acțiuni diplomatice ale statului român desfășurate în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.

Răspunsuri

1. Secolul al XX-lea.
2. Rusia.
3. „*integritatea teritorială*".
4. Armata română urma să lupte pe două fronturi, atacând Austro-Ungaria printr-o ofensivă în Transilvania şi apărând linia Dunării de atacurile bulgare.

„*Cei peste 800.000 de militari români urmau să lupte astfel pe două fronturi.*"

5. Cauza: „*România declară război Austro-Ungariei*";
efectul: „*Germania, Bulgaria şi Turcia să facă cauză comună cu monarhia habsburgică şi să declare război ţării noastre*".
6. În contextul unei noi etape a „crizei orientale", etapă începută în 1875, se iveşte ocazia favorabilă pe plan internaţional pentru obţinerea independenţei României.

În condiţiile unui iminent conflict militar între Rusia şi Turcia, primul ministru I.C. Brătianu şi ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu se orientează spre tratative directe cu Rusia, în scopul de a evita transformarea ţării în câmp de război şi pentru obţinerea independenţei. În acest sens, la 4 aprilie 1877, la Bucureşti, s-a semnat Convenţia militară româno-rusă. Nu se prevedea însă şi participarea directă a României la conflictul militar împotriva Turciei alături de Rusia.

Prevederi ale convenţiei: trecerea trupelor ruseşti pe teritoriul României la sudul Dunării, Rusia se angaja să respecte şi să menţină integritatea teritorială a României, traseul trupelor ruseşi a fost stabilit în detaliu, ocolind Bucureştiul, cheltuielile de transport urmau să fie suportate de guvernul rus, au fost stabiliţi comisari care realizau legăturile cu autorităţile române.

Un alt obiectiv major al statului român, după obţinerea independenţei în 1878, a fost realizarea statului naţional unitar român, prin recunoaşterea dreptului României asupra teritoriilor din afara Regatului. În contextul desfăşurării Primului Război Mondial (1914-1918), România va participa la acest conflict urmărind realizarea obiectivului propus.

La 4 august 1916, România acceptă, prin două documente: Tratatul de alianţă şi Convenţia militară, intrarea în război alături de Antanta.

Tratatul de alianţă avea următoarele prevederi: România se obliga să declare război Austro-Ungariei şi să deschidă conflict cu aceasta până la data de 15 august 1916; puterile Antantei stipulează egalitatea de tratament a României la viitoarea conferinţă de pace; nicio putere semnatară nu va încheia pace separată cu Puterile Centale; se recunoaşte dreptul României asupra teritoriilor româneşti din Austro-Ungaria: Transilvania, Banat şi Bucovina.

Printr-o activitate diplomatică susţinută, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea, România a reuşit să îşi realizeze marile obiective de politică externă şi să devină un factor de stabilitate în zona balcanică.

Introducerea eseului

Nu trebuie să cuprindă informaţii detaliate. Are un **caracter general**, nu se oferă informaţii concrete, dar trebuie să conţină **idei clare**, care pregătesc cititorul pentru ceea ce urmează. Nu trebuie să fie mai lungă de **câteva rânduri** (trei-cinci).

Introducerea se elaborează pornind de la titlul eseului sau de la orice alt aspect solicitat prin titlul eseului; se face o prezentare succintă a problemei.

Exemplu: Pentru Constituţiile României se poate scrie despre necesitatea adoptării lor, în general, sau despre ce sunt constituţiile sau poate fi prezentată foarte scurt perioada de timp menţionată în titlul eseului etc.

Evaluare

Subiectul al III-lea **30 puncte**

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre România şi „criza orientală", având în vedere:
- prezentarea unei acțiuni la care participă România în cadrul „crizei orientale" şi precizarea secolului în care s-a desfăşurat această acțiune;
- prezentarea unui document internațional elaborat în contextul „crizei orientale";
- menționarea unei consecințe, pe plan extern, a implicării României în „criza orientală";
- formularea unui punct de vedere cu privire la rolul „crizei orientale" în istoria României şi susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează şi utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența şi pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea şi concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice şi încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ŞI NOTARE **30 puncte**

Informația istorică – 24 de puncte, distribuite astfel:

- **8 puncte** pentru prezentarea coerentă a oricărei acțiuni la care participă România în cadrul „crizei orientale", prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.
  - **câte 1 punct** doar pentru menționarea oricărei acțiuni la care participă România în cadrul „crizei orientale"
- **3 puncte** pentru precizarea secolului în care s-a desfăşurat acțiunea.
- 8 puncte pentru prezentarea unui document internațional elaborat în contextul „crizei orientale", prin evidențierea relației istorice de cauzalitate.
  - **câte 1 punct** doar pentru menționarea unui document internațional elaborat în cadrul „crizei orientale",
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la rolul „crizei orientale" în istoria României.
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat.
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat.
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (aşadar, ca urmare etc.).

Ordonarea şi exprimarea ideilor menționate – 6 puncte, distribuite astfel:
- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat
1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric
0 puncte pentru lipsa limbajului istoric
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere)
0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu
0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu

Rezolvare

Introducere: Odată cu secolul al XVIII-lea se manifestă „criza orientală", problema creată de declinul Imperiului Otoman, declin început încă din 1683, când a avut loc ultimul asediu otoman eşuat asupra Vienei, punându-se capăt expansiunii otomane în Europa. De acest declin al Imperiului Otoman vor încerca să profite, fie prin extinderea influenţei politice, fie prin extindere teriorială, în special Imperiul Rus şi Imperiul Habsburgic (după 1867, Imperiul Austro-Ungar).

Rusia se va considera „stat protector", apărător al creştinilor ortodocşi din Balcani şi va încerca astfel să îşi extindă teritoriile şi influenţa politică pe fondul „crizei orientale". Sub acest pretext va susţine lupta de eliberare a popoarelor din Balcani de sub dominaţie otomană. Începând cu secolul al XIX-lea, Imperiul Otoman devine „omul bolnav al Europei", iar „criza orientală" se va menţine până la desfiinţarea Imperiului Otoman, în 1918.

• Obiectivele majore de politică externă a României în a doua jumătate a secolul al XIX-lea au fost: obţinerea independenţei şi consolidarea acesteia. În acest sens, România se va implica activ în războiul împotriva Imperiului Otoman (1877-1878), cu scopul obţinerii independenţei de stat.

Ocazia favorabilă s-a manifestat odată cu redeschiderea „problemei orientale", în 1875. În teritoriile Bosniei şi Herţegovinei, stapânite de Imperiul Otoman, au izbucnit răscoale, iar în 1876 Serbia şi Muntenegru declară război Porţii. Urmărind o politică devenită deja tradiţională, a intervenţiei în Balcani, Imperiul Rus susţine lupta acestor popoare, sub pretextul protejării creştinilor ortodocşi din Balcani.

• În condiţiile unui iminent conflict militar între Rusia şi Turcia, primul ministru I.C. Brătianu şi ministrul de Externe Mihail Kogălniceanu se orientează spre tratative directe cu Rusia, în scopul de a evita transformarea ţării în câmp de război şi pentru obţinerea independenţei. În acest sens, la 4 aprilie 1877, la Bucureşti, s-a semnat Convenţia militară româno-rusă. Aceasta nu prevedea însă şi participarea directă a României la conflictul militar împotriva Turciei alături de Rusia.

Prevederi ale Convenţiei: trecerea trupelor ruseşti pe teritoriul României la sudul Dunării; Rusia se angaja să respecte şi să menţină integritatea teritorială a României; traseul trupelor ruseşi a fost stabilit în detaliu, ocolind Bucureştiul; cheltuielile de transport urmau să fie suportate de guvernul rus; au fost stabiliţi comisari care realizau legăturile cu autorităţile române.

• Războiul ruso-româno-turc, declanşat în 1877, se încheie în ianuarie 1878, când, înfrântă pe toate fronturile, Poarta este nevoită să încheie armistiţiul. După încheierea războiului, guvernul român a intensificat contactele diplomatice pentru recunoaşterea efortului de război: confirmarea independenţei.

În ianuarie-februarie 1878 s-au desfăşurat tratative de pace la San Stefano, între reprezentanţii Rusiei şi ai Turciei. Reprezentantul României nu a fost acceptat la discuţii. Tratatul confirma independenţa României, dar şi o creştere a influenţei Rusiei în Balcani, ceea ce a stârnit nemulţumirea marilor puteri europene, care considerau că „echilibrul european" devine tot mai fragil. În acest sens, marile puteri au impus reluarea negocierilor în cadrul Congresului de pace de la Berlin, unde României îi este recunoscută independenţa.

• Odată cu recunoşterea internaţională a independenţei creşte prestigiul României în Europa. Diplomaţia românească a acţionat în sensul consolidării independenţei, ducând o politică externă activă proprie: în 1881, România este proclamată Regat şi este stabilită succesiunea la tronul ţării; în 1883, România încheie alianţa politico-militară defensivă cu Tripla Alianţă, alcătuită din Germania, Austro-Ungaria şi Italia; dezvoltare economică prin impunerea unei legislaţii economice protecţioniste în scopul protejării şi încurajării industriei şi comerţului naţional; diplomaţia românească se va concentra pe următorul mare obiectiv: realizarea statului naţional român.

Concluzie: În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, România a avut un statut internaţional, politico-juridic, care a evoluat de la manifestări largi de autonomie de sub suzeranitate otomană până la independenţa deplină. Acest curs s-a putut manifesta într-un context internaţional favorabil, „criza orientală", pe care oamenii politici români l-au folosit în interesul statului român.

ROMÂNIA ȘI CONCERTUL EUROPEAN

DE LA „CRIZA ORIENTALĂ" LA MARILE ALIANȚE ALE SECOLULUI XX

A X A
CRONOLOGICĂ

sec. XVIII — **PRINCIPATELE ROMÂNE**

1711 — Moldova - regim fanariot

1716 — Țara Românească - regim fanariot

1775 — Bucovina - stăpânire habsburgică

sec. XIX

1812 — Basarabia - stăpânire rusă

1822 — Moldova, Țara Românească - revenire la domnii pământene

1829 — Tratatul de la Adrianopol

1856 — Congresul de pace de la Paris, Tratatul de la Paris

1858 — Conferința de la Paris. Convenția de la Paris

24 ianuarie 1859 — Unirea Moldovei și a Țării Românești

ROMÂNIA

1866 — Succes diplomatic - venirea lui Carol I

1877-1878 — Independența României. Congresul de la Berlin

1881 — România - Regat

1883 — România aderă la Tripla Alianță

sec. XX

1913 — Al doilea Război Balcanic

1914-1916 — România - neutră în Primul Război Mondial

UNIREA CU VECHIUL REGAT

1916-1918 — România participă la Primul Război Mondial

1918 — Marea Unire

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

1919 — România în Societatea Națiunilor

1921 — Mica Înțelegere

1934 — Înțelegerea Balcanică

PIERDERILE TERITORIALE

28 iunie 1940 — Basarabia, nordul Bucovinei, cedat U.R.S.S.

30 aug. 1940 — Dictatul de la Viena; Transilvania cedată Ungariei

7 sept. 1940 — Tratatul de la Craiova; Cadrilaterul cedat Bulgariei

ROMÂNIA ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

1940-1944 — România-de partea Axei în al Doilea Război Mondial

1944-1945 — România-de partea Națiunilor Unite în al Doilea Război Mondial

1947 — Congresul de pace Paris

RELAȚIILE INTERNAȚIONALE

9

România în perioada „Războiului Rece”

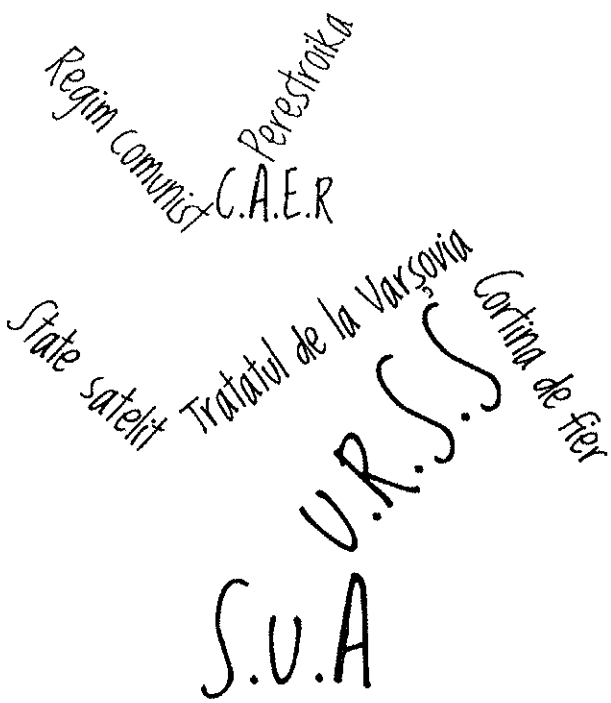

„De la Stettin, în Baltica, la Trieste, în Adriatica, o cortină de fier a căzut peste continent. În spatele ei se găsesc capitalele tuturor vechilor state din Europa centrală şi răsăriteană. Varşovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Bucureşti şi Sofia. Toate aceste oraşe celebre, toate aceste naţiuni se găsesc în sfera sovietică şi toate sunt supuse, sub o formă sau alta, nu numai influenţei sovietice, dar şi controlului foarte strâns şi în constantă creştere a Moscovei."

(Winston Churchill, *Discursul de la Fulton*)

„Statele Unite sunt principala forţă conducătoare a taberei imperialiste. Anglia şi Franţa sunt aliaţii Statelor Unite.

Forţele antiimperialiste şi antifasciste formează cealaltă tabără. U.R.S.S. şi ţările noii democraţii stau la baza ei. Tabăra antiimperialistă se sprijină, în toate ţările, pe mişcările muncitoreşti şi democratice, pe partidele comuniste frăţeşti şi pe combatanţii mişcărilor de eliberare."

(*Discursul lui Jdanov*, ţinut în octombrie 1947)

„[...] ministrul român la Washington, Mihai Ralea, care s-a întâlnit la 4 ianuarie 1947, la solicitarea sa, cu Secretarul de Stat, James Byrnes, acesta din urmă aflat cu o săptămână înaintea retragerii sale din post. Ralea a încercat să prezinte lucrurile într-o lumină mai optimistă, arătând că deputaţii comunişti – care reprezentau doar o parte a coaliţiei guvernamentale – ocupau 17% din locurile din Parlament, şi a insistat asupra apartenenţei naţiunii române la civilizaţia vestică. În această linie argumentativă, Ralea aproape a implorat implicarea economică şi politică a Statelor Unite în România [...], care altfel va cădea într-o sferă de influenţă exclusivă, şi a încheiat patetic: Nu ne abandonaţi, domnule Secretar, dincolo de Cortina de Fier."

(*Despre contactele româneşti la Washington*, în lucrarea lui Liviu C. Ţîrău, *Între Washington şi Moscova: România 1945-1965*, p. 310-311)

Introducere

În a doua jumătate a secolului al XX-lea, între 1947-1991, în contextul sfârşitului celui de-al Doilea Război Mondial, în relaţiile internaţionale se manifestă o rivalitate deschisă între S.U.A şi U.R.S.S. şi aliaţii lor, cunoscută sub numele de ***Războiul Rece***. Această rivalitate acoperă planul politic, economic, propagandistic, prin acţiuni subversive sau de intimidare şi a recurs doar în cazuri restrânse la confruntare armată, în special în cadrul unor războaie locale. Se vor opune pe plan mondial două mari blocuri politice, cel comunist, dominat de U.R.S.S. şi cel democratic, dominat de S.U.A. Încă din 1946, premierul britanic Winston Churchill semnala ridicarea unei *cortine de fier*, care va împărţi Europa în două.

După 1962, U.R.S.S. se declară în favoarea unui nou concept, în relaţiile internaţionale, al *coexistenţei paşnice*, ce a presupus destinderea raporturilor dintre S.U.A. şi U.R.S.S., urmare a crizei rachetelor, din 1962, din Cuba. Chiar şi aşa însă, rivalitatea dintre cele două mari puteri continuă să se manifeste.

În 1985, preşedintele U.R.S.S., Mihail Gorbaciov propune statelor comuniste o reformare a sistemului prin punerea în aplicare a două reforme: *glasnost* (deschidere, transparenţă în relaţiile internaţionale) şi *perestroika* (restructurarea sistemului economic comunist). Favorizat de politica de reforme, blocul comunist se va prăbuşi în 1989, iar în 1991 U.R.S.S. se va destrăma, punând astfel capăt Războiului Rece.

Forme de manifestare a Războiului Rece:

- **economice:**
  - se manifestă două mari politici economice: economia centralizată, dirijistă, de stat şi economia de piaţă, liberă, capitalistă;
  - fiecare sistem politic îşi creează propriile instituţii reprezentative: 1949, **C.A.E.R.** (Consiliul de Ajutor Economic Reciproc pentru blocul comunist, înfiinţat ca reacţie la Planul Marshall din 1947, prin care S.U.A. acorda ajutor financiar ţărilor europene pentru a nu se lăsa pradă influenţei sovietice) şi în 1957, **C.E.E** (Comunitatea Economică Europeană, a statelor democratice).
- **politico-militare:**
  - confruntare politico-ideologică între sistemul politic totalitar comunist şi cel al democraţiei liberale;
  - confruntare între blocurile militare: **N.A.T.O.** (creat în 1949 de statele democratice) şi **Pactul de la Varşovia** (creat în 1955 de U.R.S.S. pentru blocul comunist);
  - conflicte şi crize militare: 1950 – războiul din Coreea (Coreea de Nord, comunistă, atacă Coreea de Sud), războiul din Vietnam (1959-1975, generat de scindarea Vietnamului în Vietnamul de Nord şi cel de Sud), criza cubaneză din 1962, 1967 — conflictele israeliano-arabe (S.U.A. susţine Israelul, iar U.R.S.S. statele arabe) şi agresiunea sovietică în Afganistan din 1979.

Pentru a înţelege mai bine tema pusă în discuţie este necesar să clarificăm o serie de aspecte istorice legate de problemă.

ROMÂNIA ÎN RELAŢIILE INTERNAŢIONALE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XX

Care este evoluţia politicii externe a României în perioada Războiului Rece?

În evoluţia politicii externe a României în perioada Războiului Rece se pot distinge trei etape definitorii:

- perioada subordonării totale faţă de Uniunea Sovietică;
- perioada distanţării de Uniunea Sovietică;
- izolarea diplomatică a României.

A. Supunerea totală a României față de Uniunea Sovietică

Context istoric

În urma a celui de-Al Doilea Război Mondial s-a instaurat în România regimul comunist, țara fiind sub ocupație militară sovietică încă din 1944. Tratatul de pace de la Paris, din 1947 accentuează dependența economică a României față de U.R.S.S. prin plata unei imense datorii de război către U.R.S.S. Înlăturarea monarhiei, în decembrie 1947, și adoptarea constituției comuniste, în 1948, înscriu România ireversibil în sfera U.R.S.S., care va domina atât viața politică internă, cât și cea externă.

Acțiuni de politică externă

Din 1948, România, prin stalinismul promovat de Gheorghe Gheorghiu-Dej, se va subordona total față de U.R.S.S. În acest sens, în conflictul ideologic legat de modelul comunist care trebuia urmat, dintre liderul comunist al Iugoslaviei, Iosif Tito, și Stalin, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a aflat de partea lui Stalin.

Tot în 1948, România semnează Tratatul de prietenie și asistență mutuală cu U.R.S.S., ceea ce permite amestecul U.R.S.S. în problemele de securitate a statului român.

România face parte, încă din 1949, din C.A.E.R. În 1955, România este membru fondator al Pactului de la Varșovia și, în același an, aderă la Organizația Națiunilor Unite.

Decesul lui Stalin, în 1953, nu a determinat o schimbare majoră a României față de U.R.S.S. Astfel, în 1956, în contextul revoluției anticomuniste din Ungaria, Dej a acordat sprijin militar trupelor sovietice pentru înăbușirea revoltei. Liderul revoluției anticomuniste maghiare, Imre Nagy, a fost reținut și judecat la București. Această atitudine de supunere față de Moscova va duce la retragerea, în 1958, a trupelor sovietice din România.

Consecințe

Regimul stalinist al lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a subordonat România față de interesele Moscovei, României fiindu-i grav încălcată independența, așa cum reiese și din Constituția din 1952, constituție din care lipsesc prevederile referitoare la independența și suveranitatea statului.

B. Distanțarea de Uniunea Sovietică

Context istoric

După moartea lui Stalin, în 1953, și retragerea trupelor sovietice din România, în 1958, regimul politic de la București inițiază o politică de detașare față de U.R.S.S. atât pe plan intern, cât și în politica externă. Gheorghe Gheorghiu-Dej începe și Nicolae Ceaușescu continuă distanțarea de Moscova prin reluarea legăturilor diplomatice și culturale cu Occidentul și chiar impunerea valorilor naționale prin promovarea național-comunismului.

Acțiuni de politică externă

După 1960, comerțul românesc extern se reorientează spre Europa Occidentală.

În 1961, legațiile Marii Britanii și ale Franței sunt ridicate la rangul de ambasade. În 1963, Gheorghe Gheorghiu Dej face o vizită în Iugoslavia și încheie un acord pentru construirea complexului hidroenergetic de la Porțile de Fier.

Anul 1964 a marcat detașarea în plan economic și politic față de U.R.S.S. prin:

- respingerea Planului Valev (economia României trebuia să se specializeze pe producție petrolieră și agrară);
- emiterea Declarației Partidului Muncitoresc Român (P.M.R.), prin care se afirmă independența României față de politica Moscovei.

Odată cu venirea la conducerea României a lui Nicolae Ceaușescu, se continuă și se accentuează distanțarea României față de U.R.S.S. Astfel, în 1967, în contexul războiului de 6 zile arabo-israeliean, România refuză să adopte poziția Tratatului de la Varșovia, potrivit căreia Israel este declarat stat agresor și își proclamă neutraliatatea devenind chiar stat mediator în acest conflict.

În același an, 1967, România este singurul stat din blocul comunist care recunoaște Republica Federală Germană, stat cu regim politic democratic.

În 1968, în contextul revoluției anticomuniste din Cehoslovacia, *Primăvara de la Praga*, România refuză participarea la reprimarea revoluției alături de trupele Pactului de la Varșovia. În urma acestei acțiuni, prestigiul României și al

lui Nicoale Ceauşescu pe plan internaţional a crescut foarte mult, România fiind văzută ca un stat comunist reformator. În aceste condiţii, o serie de importanţi oameni politici vor face vizite la Bucureşti (Charles de Gaulle, preşedinte al Franţei, Richard Nixon, preşedinte S.U.A.), iar Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială încep tratative cu România pentru aderare la aceste organisme monetare internaţionale.

În 1971, Nicolae Ceauşescu face o vizită în China comunistă condusă de Mao Zedun şi a fost impresionat de manifestaţiile grandioase care se făceau în cinstea liderului chinez, ceea ce va duce la impunerea „ revoluţiei culturale".

În 1975, în cadrul Conferinţei de la Helsinki (pentru securitate şi cooperare în Europa), România contribuie activ la impunerea unor principii de relaţii internaţionale. Deschiderea politică a României a avut drept consecinţă restructurarea raporturilor comerciale externe, astfel că S.U.A. va acorda României *clauza naţiunii celei mai favorizate* (până în 1988),

În 1980, România încheie un acord comercial cu Comunitatea Economică Europeană (C.E.E.).

În contexul agresiunii sovietice din Afganistan, din 1979, poziţia României va fi una fermă, de condamnare şi criticare a acestui act al U.R.S.S.

Anii '80 marchează introducerea unor măsuri severe de austeritate pentru populaţie, cu scopul achitării datoriei externe a României, Nicolae Ceauşescu dorind încetarea colaborării cu organismele internaţionale.

Consecinţe

Relaţiile internaţionale ale României în anii '60 şi '70 sunt marcate de următoarea evoluţie: distanţare faţă de U.R.S.S., România afirmându-se în relaţia cu Occidentul, spre deosebire de etapa anterioară. Deteriorarea relaţiilor cu U.R.S.S., pe de o parte, şi îmbunătăţirea relaţiilor internaţionale cu Occidentul, pe de altă parte, face ca prestigiul României, pe plan mondial să crească foarte mult, aceasta având roluri active fie în medierea unor conflicte armate, fie contribuţii în cadrul unor conferinţe internaţionale. Cu toate acestea, politica iniţiată de Ceauşescu după anii '80 a reprezentat şi începutul izolării diplomatice a României.

C. Perioada izolării internaţionale

Context istoric

În 1985, liderul U.R.S.S., Mihail Gorbaciov, propune statelor din blocul comunist o reformare a sistemului, prin punerea în aplicare a două reforme: *glasnost* (deschidere, transparenţă în relaţiile internaţionale) şi *perestroika* (restructurarea sistemului economic comunist). Astfel este introdusă proprietatea privată limitată asupra pământului, permite apariţia unor mici întreprinderi private, libertatea de expresie prin încurajarea dezbaterilor publice şi iniţiază o politică de colaborare cu preşedinţii S.U.A.

Acţiuni de politică externă

În 1987, Mihail Gorbaciov face o vizită în România şi are o întrevedere cu Nicolae Ceauşescu pe tema politicilor reformatoare. Nicolae Ceauşescu însă refuză aplicarea acestor reforme în cadrul sistemului comunist din România, acesta fiind singurul stat din blocul comunist cu o asemenea atitudine.

Prestigiul internaţional de care s-a bucurat România este acum înlocuit cu izolarea diplomatică, cu atât mai mult cu cât regimul Ceauşescu a închis accesul populaţiei şi al informaţiilor spre şi dinspre Occident.

Consecinţe

Această politică de izolare internaţională şi aspră austeritate culminează cu începerea revoluţiei din 1989.

Concluzii

România a avut în perioada Războiului Rece atitudini diferite, de la supunerea şi susţinerea necondiţionată faţă de U.R.S.S., la distanţare şi declararea neutralităţii (războiul de şase zile), până la opoziţie faţă de Moscova în plan internaţional. Până la sfârşitul anilor '70, atitudinea României de detaşare de U.R.S.S. a adus beneficii României în relaţiile cu Occidentul, dar, după 1985, din cauza opoziţiei lui Ceauşescu faţă de reformarea sistemului s-a creat o imagine defavorabilă României, ceea ce a dus la izolarea ei diplomatică.

Evaluare

Subiectul II

30 puncte

Citiți, cu atenție, textele de mai jos:

A. *„Țara noastră [S.U.A] va considera orice lansare a rachetelor sovietice din Cuba împotriva oricărei națiuni occidentale ca fiind atac al Uniunii Sovietice împotriva S.U.A. și va riposta împotriva U.R.S.S."*

(J.F. Kennedy, președinte S.U.A., *Despre criza rachetelor*, 1962)

B. „Invazia sovietică din Afganistan este o amenințare pentru pacea mondială, pentru relațiile Est-Vest și pentru stabilitatea regională, precum și pentru transportul petrolului. Atacul sovietic împotriva Afganistanului și exterminarea nemiloasă a guvernului său au modificat de o manieră îngrijorătoare situația strategică din această parte a lumii"

(Nicolae Ciachir, *Marile Puteri și România, 1856-1947*)

Pornind de la aceste texte, răspundeți următoarelor cerințe:

1. Precizați secolul la care se referă sursa A și B. **2 puncte**
2. Numiți un stat amintit în sursa A. **3 puncte**
3. Numiți funcția deținută de Jimmy Carter. **3 puncte**
4. Menționați, pe baza sursei A și a sursei B, câte o informație referitoare la acțiunile U.R.S.S. **6 puncte**
5. Selectați, din sursa B, două informații aflate în relație cauză-efect. **6 puncte**
6. Menționați, pe baza sursei B, un punct de vedere referitor la invazia din Afganistan, susținându-l cu o informație din text. **5 puncte**
7. Menționați, pe baza sursei A, un punct de vedere referitor la atitudinea S.U.A., susținându-l cu o informație din text. **5 puncte**

BAREM DE EVALUARE ȘI NOTARE

30 puncte

1. **2 puncte** pentru precizarea secolului la care se referă sursa A și B.
2. **3 puncte** pentru numirea unui stat amintit în sursa A.
3. **3 puncte** pentru numirea funcției deținută de Jimmy Carter.
4. **3 puncte** pentru menționarea oricărei informații referitoare la o acțiune a U.R.S.S. din sursa A.
   3 puncte pentru menționarea oricărei informații referitoare la o acțiune a U.R.S.S. din sursa B.
5. **6 puncte** pentru identificarea oricărei relații cauză-efect.
6. **2 puncte** pentru formularea oricărui punct de vedere, din sursa B, referitor la invazia din Afganistan.
   3 puncte pentru indicarea oricărei informații relevante.
   2 puncte pentru formularea oricărui punct de vedere, din sursa A, referitor la atitudinea S.U.A.
   3 puncte pentru indicarea oricărei informații relevante.

Răspunsuri

1. Secolul al XX-lea.
2. Cuba.
3. Preşedinte S.U.A.
4. Sursa A: „*orice lansare a rachetelor sovietice din Cuba*";
sursa B: „*invazia sovietică din Afganistan*".
5. Cauza: „*atacul sovietic împotriva Afganistanului şi exterminarea nemiloasă a guvernului*";
efectul: „*au modificat de o manieră îngrijorătoare situaţia strategică din această parte a lumii*".
6. Invazia sovietică din Afganistan, din 1979, punea în pericol stabilitatea mondială şi buna înţelegere dintre statele lumii.

„*Invazia sovietică din Afganistan este o ameninţare pentru pacea mondială*".

7. Americanii vor interpreta ca un atac îndreptat împortiva lor orice alt atac asupra statelor occidentale, democratice, venit din partea U.R.S.S.

„*Ţara noastră [S.U.A] va considera orice lansare a rachetelor sovietice din Cuba împotriva oricărei naţiuni occidentale ca fiind atac al Uniunii Sovietice împotriva S.U.A.*"

Concluzia eseului

Nu trebuie să cuprindă informaţii detaliate. Are un **caracter general**, nu se oferă informaţii concrete, dar trebuie să conţină **idei clare**, care întăresc ceea ce s-a spus.
Nu trebuie să fie mai lungă de **câteva rânduri** (trei-cinci).
Cu toate că în concluzie se pot exprima puncte de vedere, aceasta trebuie **separată de ultima cerinţă a eseului**: „exprimaţi un punct de vedere... ". În barem se alocă punctaj pentru exprimarea punctului de vedere şi, separat, pentru concluzie. Sintetizează ceea s-a scris în eseu sau exprimă o apreciere generală, dar plină de sens, asupra temei solicitate prin eseu.

Evaluare

Subiectul al III-lea **30 puncte**

Elaborați, în aproximativ două pagini, un eseu despre România în perioada „Războiului Rece", având în vedere:

- precizarea secolului în care se desfășoară „Războiul Rece";
- menționarea epocii istorice în care se desfășoară „Războiul Rece";
- prezentarea a două fapte istorice prin care România se implică în „Războiul Rece" și menționarea a două consecințe ale faptelor istorice pentru statul român;
- formularea unui punct de vedere cu privire la poziția României față de „Războiul Rece" și susținerea acestuia printr-un argument istoric.

Notă! Se punctează și utilizarea limbajului istoric adecvat, structurarea prezentării, evidențierea relației cauză-efect, susținerea unui punct de vedere cu argumente istorice (coerența și pertinența argumentării elaborate prin utilizarea unui fapt istoric relevant, respectiv a conectorilor care exprimă cauzalitatea și concluzia), respectarea succesiunii cronologice-logice a faptelor istorice și încadrarea eseului în limita de spațiu precizată.

BAREM DE EVALUARE ȘI NOTARE **30 puncte**

INFORMAȚIA ISTORICĂ – 24 de puncte, distribuite astfel:

- **3 puncte** pentru precizarea secolului în care se desfășoară „Războiul Rece".
- **2 puncte** pentru menționarea epocii în care se desfășoară „Războiul Rece".
- **câte 4 puncte** pentru prezentarea coerentă oricăror două fapte istorice, prin evidențierea relației istorice de cauzalitate, prin care România se implică în „Războiul Rece". (4 p. x 2 = 8 p.)
  - câte 1 punct doar pentru menționarea oricăror două fapte istorice prin care România se implică în „Războiul Rece". (1 p. x 2 = 2 p.)
- **câte 3 puncte** pentru prezentarea a două consecințe ale faptelor istorice. (3 p. x 2 = 6 p.)
- **1 punct** pentru formularea oricărui punct de vedere referitor la poziția României față de „Războiul Rece".
- **1 punct** pentru pertinența argumentării punctului de vedere formulat.
- **2 puncte** pentru selectarea oricărui fapt istoric relevant care susține punctul de vedere formulat.
- **1 punct** pentru utilizarea conectorilor care exprimă cauzalitatea (deoarece, pentru că etc.), respectiv concluzia (așadar, ca urmare etc.).

Ordonarea și exprimarea ideilor menționate – 6 puncte, distribuite astfel:

- 2 puncte pentru utilizarea linbajului istoric adecvat
1 punct pentru utilizarea parțială a limbajului istoric
0 puncte pentru lipsa limbajului istoric
- 1 punct pentru structurarea textului (introducere – cuprins – încheiere)
0 puncte pentru text nestructurat
- 2 puncte pentru respectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
1 punct pentru respectarea parțială a succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
0 puncte pentru nerespectarea succesiunii cronologice, logice a faptelor istorice
- 1 punct pentru respectarea limitei de spațiu
0 puncte pentru nerespectarea limitei de spațiu

Rezolvare

Introducere: În a doua jumătate a secolului al XX-lea, în perioada contemporană, între 1947-1991, în contextul sfârşitului celui de-Al Doilea Război Mondial, în relaţiile internaţionale se manifestă o rivalitate deschisă între S.U.A. şi U.R.S.S. şi aliaţii lor, cunoscută sub numele de „Războiul Rece”. Această rivalitate acoperă planul politic, economic, propagandistic, prin acţiuni subversive sau de intimidare şi a recurs doar în cazuri restrânse la confruntare armată, în special în cadrul unor războaie locale. Se vor opune pe plan mondial două mari blocuri politice, cel comunist, dominat de U.R.S.S. şi cel democratic, dominat de S.U.A. Încă din 1946, premierul britanic, Winston Churchill, semnala ridicarea unei cortine de fier, care va împărţi Europa în două.

• România s-a aflat, în acest context, în sfera de influenţă a U.R.S.S.-ului pentru a doua jumătate a secolului al XX-lea, până în decembrie 1989, aceeaşi perioadă fiind cea în care se desfăşoară „Războiul Rece”.

• În ciuda progreselor făcute de democraţie în România după Unirea din 1918, epoca contemporană stă, după Al Doilea Război Mondial, sub semnul „Războiului Rece”, în care a fost implicat regimul comunist.

• În 1956, în contextul revoluţiei anticomuniste din Ungaria, Dej a acordat sprijin militar trupelor sovietice pentru înăbuşirea revoltei. Liderul revoluţiei anticomuniste maghiare, Imre Nagy, a fost reţinut şi judecat la Bucureşti. Această atitudine de supunere faţă de Moscova va duce la retragerea, în 1958, a trupelor sovietice din România.

Începând cu anii '60, regimul politic de la Bucureşti iniţiază o politică de detaşare faţă de U.R.S.S. atât pe plan intern, cât şi în politica externă. Gheorghe Gheorghiu-Dej începe şi Nicolae Ceauşescu continuă distanţarea de Moscova prin reluarea legăturilor diplomatice şi culturale cu Occidentul şi chiar impunerea valorilor naţionale prin promovarea naţional-comunismului.

În 1968, în contextul revoluţiei anticomuniste din Cehoslovacia, Primăvara de la Praga, România refuză participarea la reprimarea revoluţiei alături de trupele Pactului de la Varşovia. În urma acestei acţiuni, prestigiul României şi al lui Nicolae Ceauşescu pe plan internaţional a crescut foarte mult, România fiind văzută ca un stat comunist reformator. În aceste condiţii, o serie de importanţi oameni politici vor face vizite la Bucureşti (Charles de Gaulle, preşedinte al Franţei, Richard Nixon, preşedinte S.U.A.), iar Fondul Monetar Internaţional şi Banca Mondială încep tratative cu România pentru aderare la aceste organisme monetare internaţionale.

• Relaţiile internaţionale ale României în anii '60 şi '70 sunt marcate de următoarea evoluţie: distanţare faţă de U.R.S.S., România afirmându-se în relaţia cu Occidentul, spre deosebire de etapa anterioară. Deteriorarea relaţiilor cu U.R.S.S., pe de o parte, şi îmbunătăţirea relaţiilor internaţionale cu Occidentul, pe de altă parte, face ca prestigiul României, pe plan mondial să crească foarte mult, aceasta având roluri active fie în medierea unor conflicte armate (războiul arabo-israelian), fie contribuţii în cadrul unor conferinţe internaţionale (Conferinţa de la Helsinki). Cu toate acestea, politica iniţiată de Ceauşescu după anii '80 a reprezentat şi începutul izolării diplomatice a României.

Concluzie: România a avut în perioada „Războiului Rece” atitudini diferite, de la supunerea şi susţinerea necondiţionată faţă de U.R.S.S. la distanţare şi declararea neutralităţii (războiul de şase zile), până la opoziţie faţă de Moscova în plan internaţional. Până la sfârşitul anilor '70, atitudinea României de detaşare de U.R.S.S. a adus beneficii României în relaţiile cu Occidentul, dar după 1985, din cauza opoziţiei lui Ceauşescu faţă de reformarea sistemului, s-a creat o imagine defavorabilă României, ceea ce a dus la izolarea ei diplomatică.

ROMÂNIA ÎN PERIOADA RĂZBOIULUI RECE

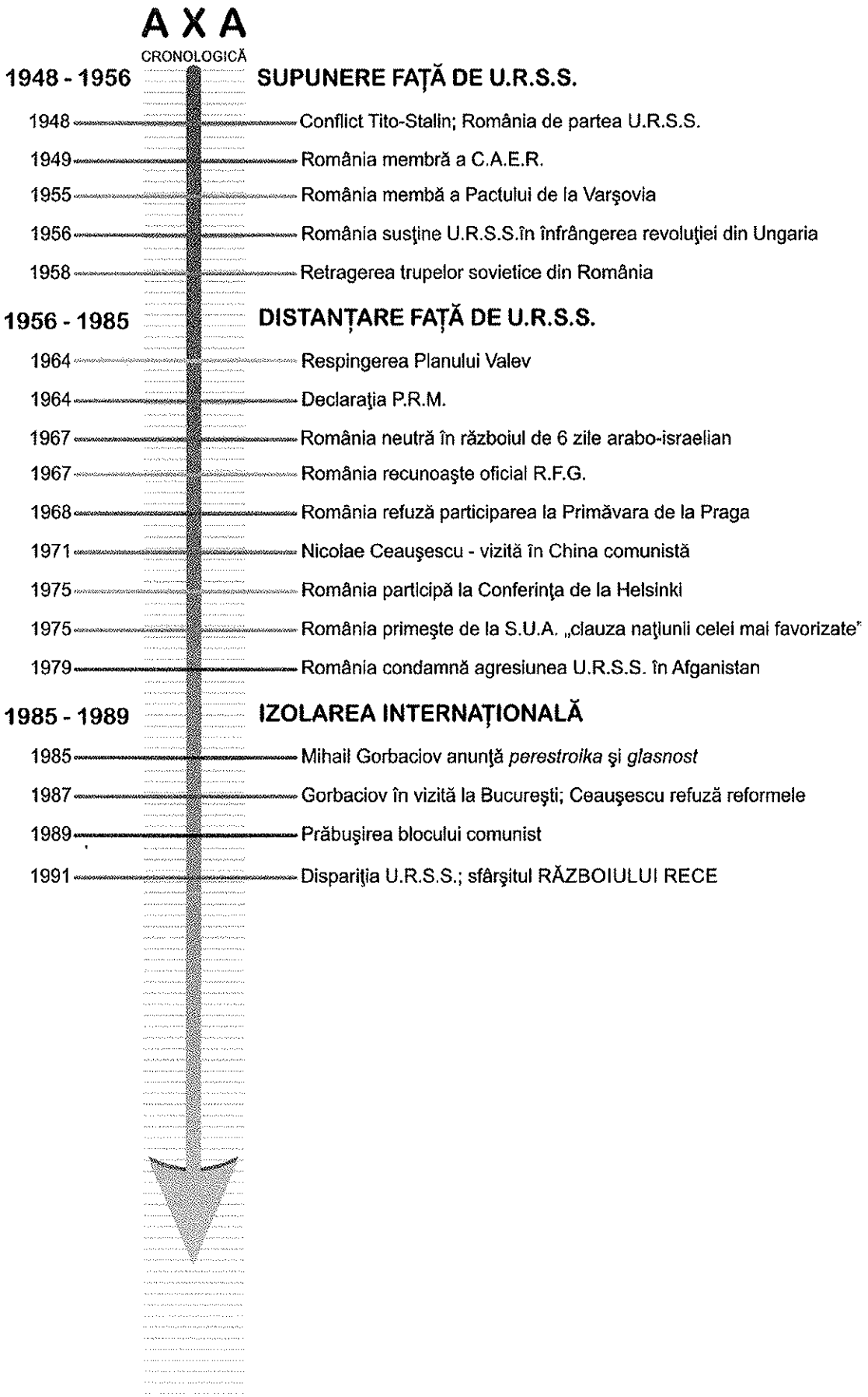

10

HĂRȚI CONCEPTUALE SINTETICE

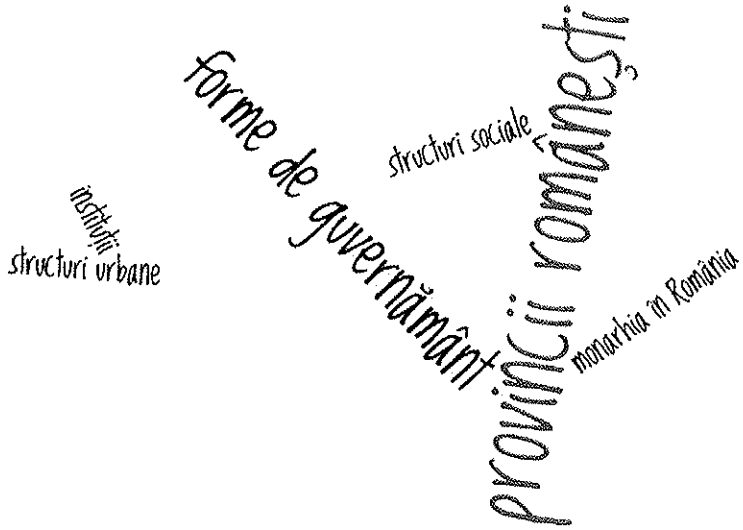

„Corona sau Braşovul, oraş vestit prin mărfurile turceşti, e aşezat între munţii cei mai frumoşi şi întărit bine cu ziduri, şanţuri şi fortificaţii, are trei suburbii aflătătoare pe trei văi deosebite [...]. Este renumit peste celelalte oraşe în vremea de acum prin studiile liberale. S-a clădit acolo de curând Biblioteca, neîntrecută vreodată de o altă mai vestită, după risipirea Bibliotecii din Buda a lui Matias Corvin [...]."

(*Descrierea oraşului Braşov de către Georg Reicherstorffer* (1550), *Călători*, I)

„Ţăranii merg vara îmbrăcaţi cu o cămaşă pe care ei o lasă să atârne peste iţari; îşi încing trupul cu o cingătoare îngustă, iar în locul cizmelor poartă opinci croite din piele netăbăcită de porc sau vită, pe care ei le leagă meşteşugit de picior cu nojiţe..."

(*Felul de viaţă al ţăranilor din Oltenia în prima jumătate a secolului al XVIII-lea* – relatarea ofiţerului Friedrich Schwanz von Springfels, *Călători, IX*)

„[...] Art. 17. Spre a da probă de o cultură mai distinsă, şcolarii vor veni la şcoală totdeauna curaţi, spălaţi, pieptănaţi [...].
Art. 50. Este strict interzis şcolarilor de a scrie sau a desena pe pereţii, uşile sau ferestrele şi mobilele şcolii [...]. Contravenitorii sunt supuşi la plata reparaţiei şi după împrejurări şi la altă pedeapsă. În cazul în care nu se va putea descoperi culpabilul stricător, toată clasa va fi solidară. [...]
Art. 56. Nu este permis şcolarilor a vizita baluri publice, cafenele, taverne [...] nici chiar cu părinţii lor; promenadele şi grădinile publice le vor putea vizita însoţiţi de părinţi [...].
Art. 57. Jocuri de cărţi, biliard sau orice alt joc de hazard, care răpesc timpul şi banii este strict oprit. [...]
Art. 59. Fumatul este strict oprit atât în locuri publice, cât şi acasă şi cu atât mai mult împrejurul şi înăuntrul şcolii. [...]"

(*Regulament de ordine şi disciplină pentru licee şi gimnazii* (1866), Bujoreanu, p. 1858–1864)

I. ORGANIZAREA ADMINISTRATIV-TERITORIALĂ A SPAȚIULUI ROMÂNESC ÎN EVUL MEDIU

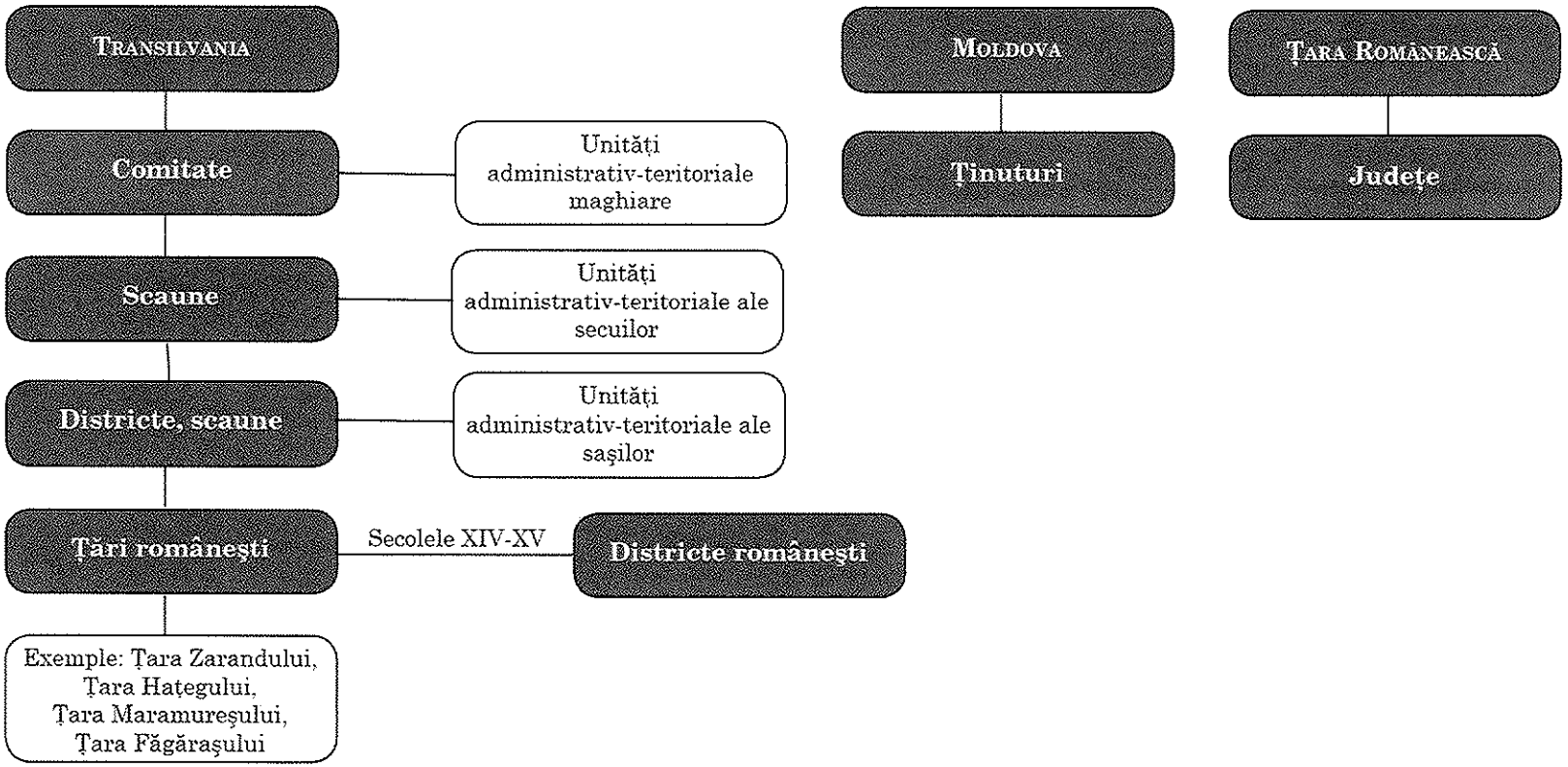

II. EVOLUȚIA FORMELOR DE GUVERNĂMÂNT

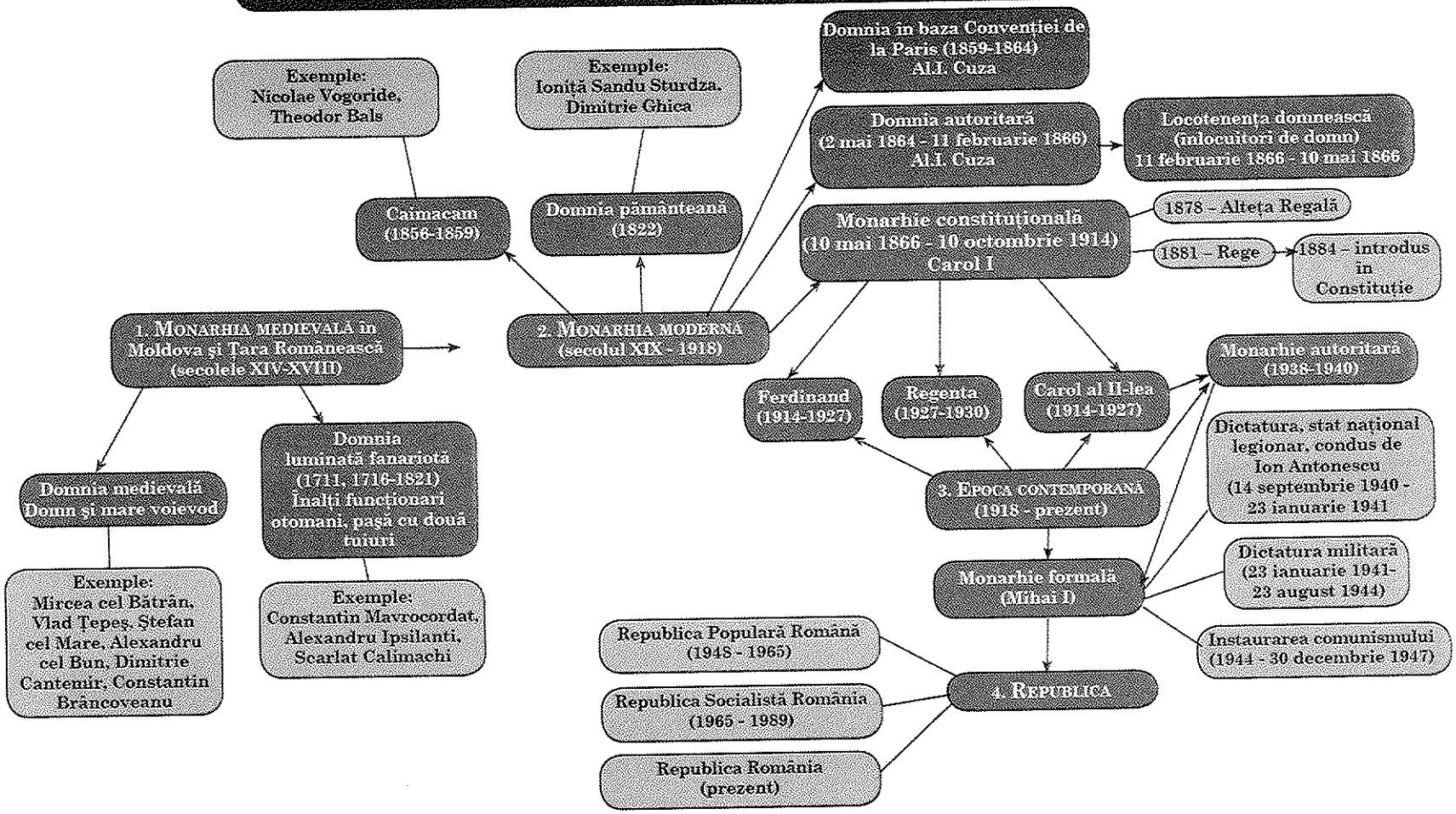

III. INSTITUȚIILE CENTRALE ALE STATULUI DIN EVUL MEDIU PÂNĂ ÎN 1940

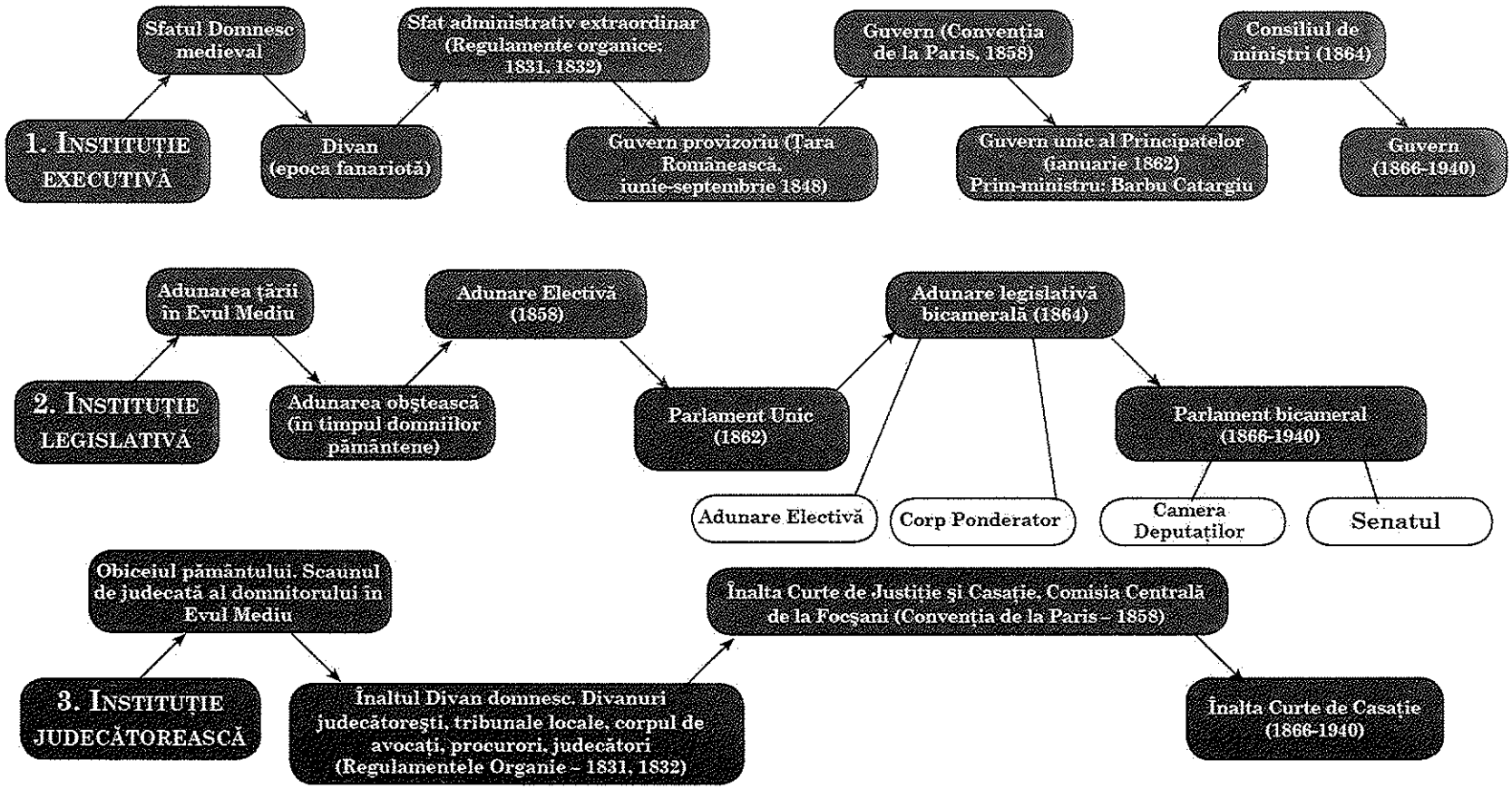

IV. FORME DE ORGANIZARE POLITICĂ ÎN EVUL MEDIU ŞI EPOCA MODERNĂ

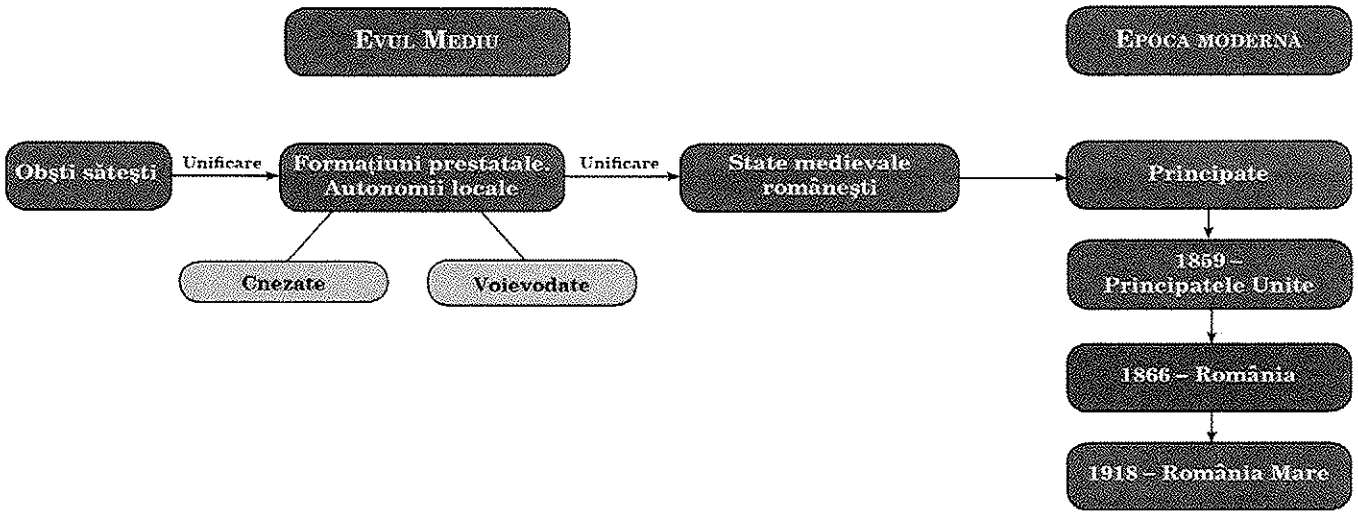

V. FUNCŢIILE DE CONDUCERE ÎN EVUL MEDIU ŞI EPOCA MODERNĂ

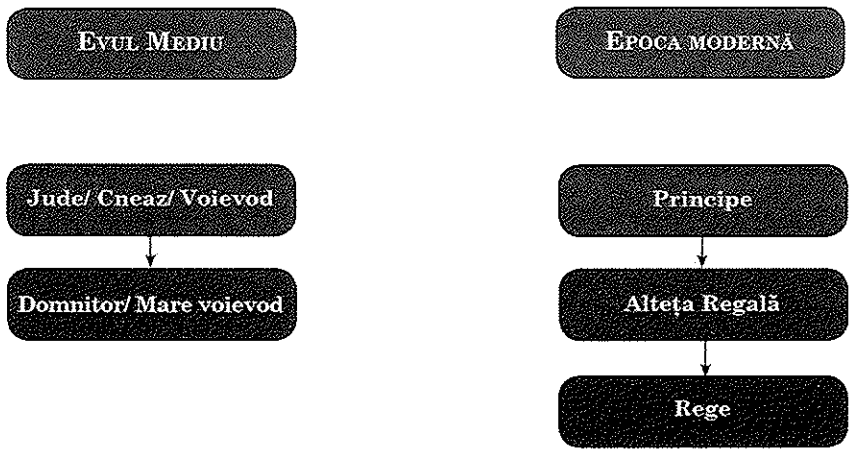

VI. SUCCESIUNEA LA TRON ÎN FAMILIA REGALĂ A ROMÂNIEI

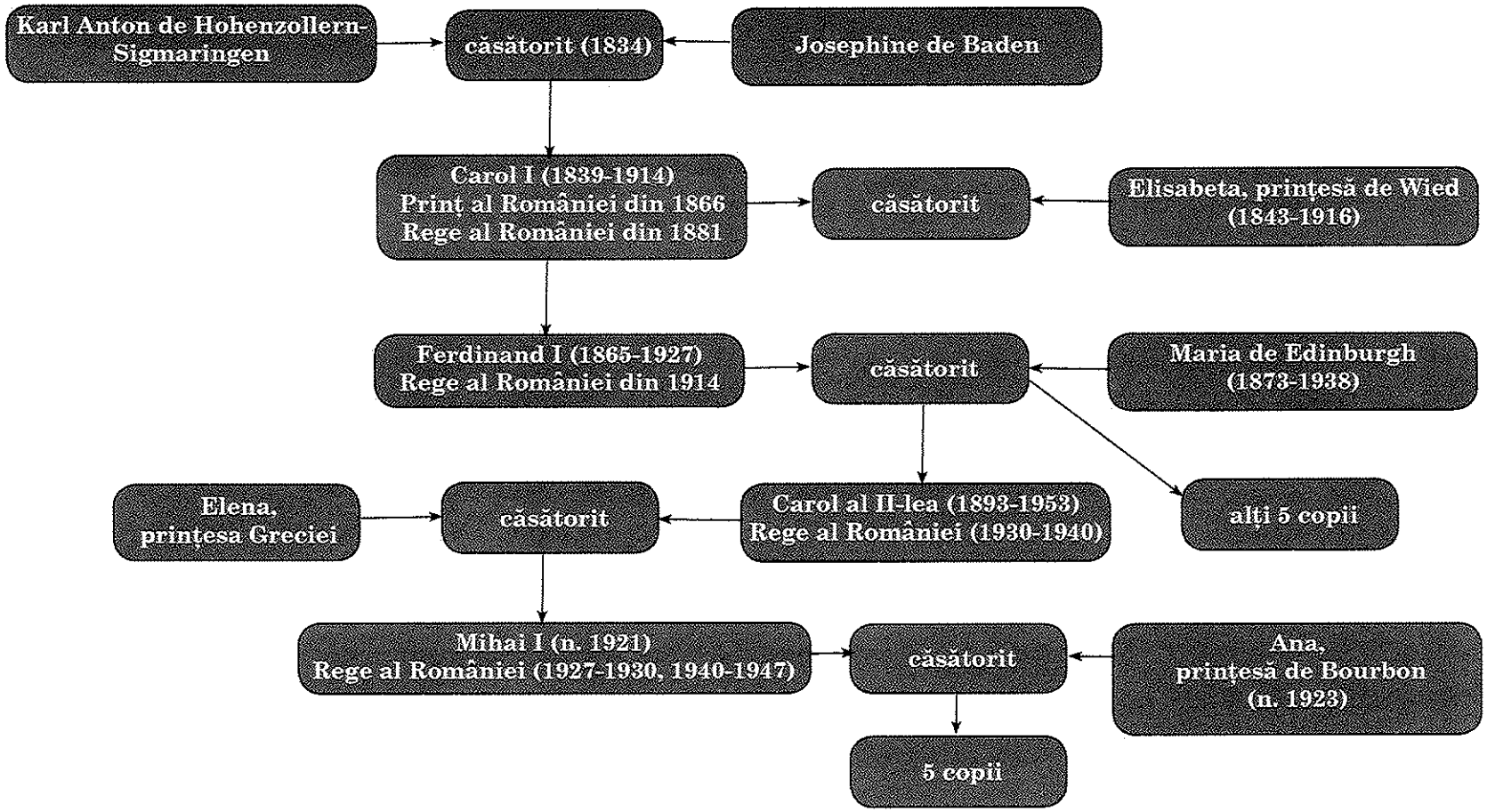

VII. STRUCTURI SOCIALE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ŞI MOLDOVA ÎN EVUL MEDIU ŞI EPOCA MODERNĂ (I)

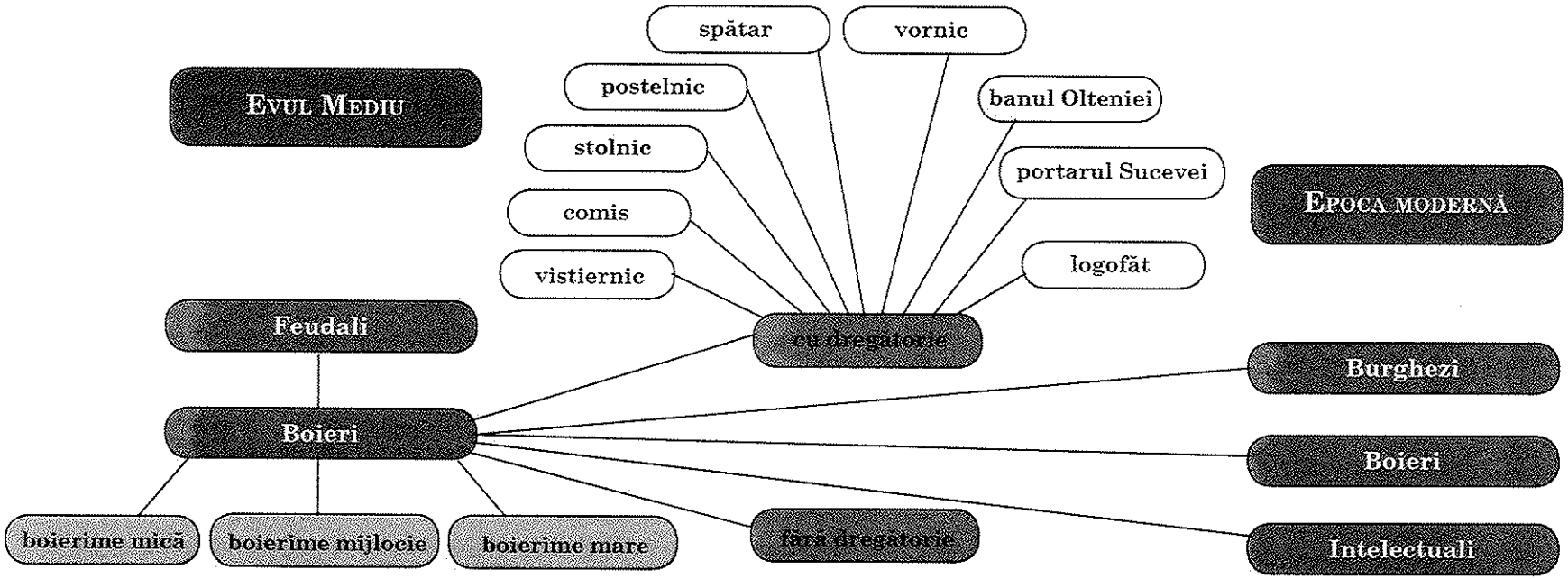

VIII. STRUCTURI SOCIALE ÎN ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI MOLDOVA ÎN EVUL MEDIU ȘI EPOCA MODERNĂ (II)

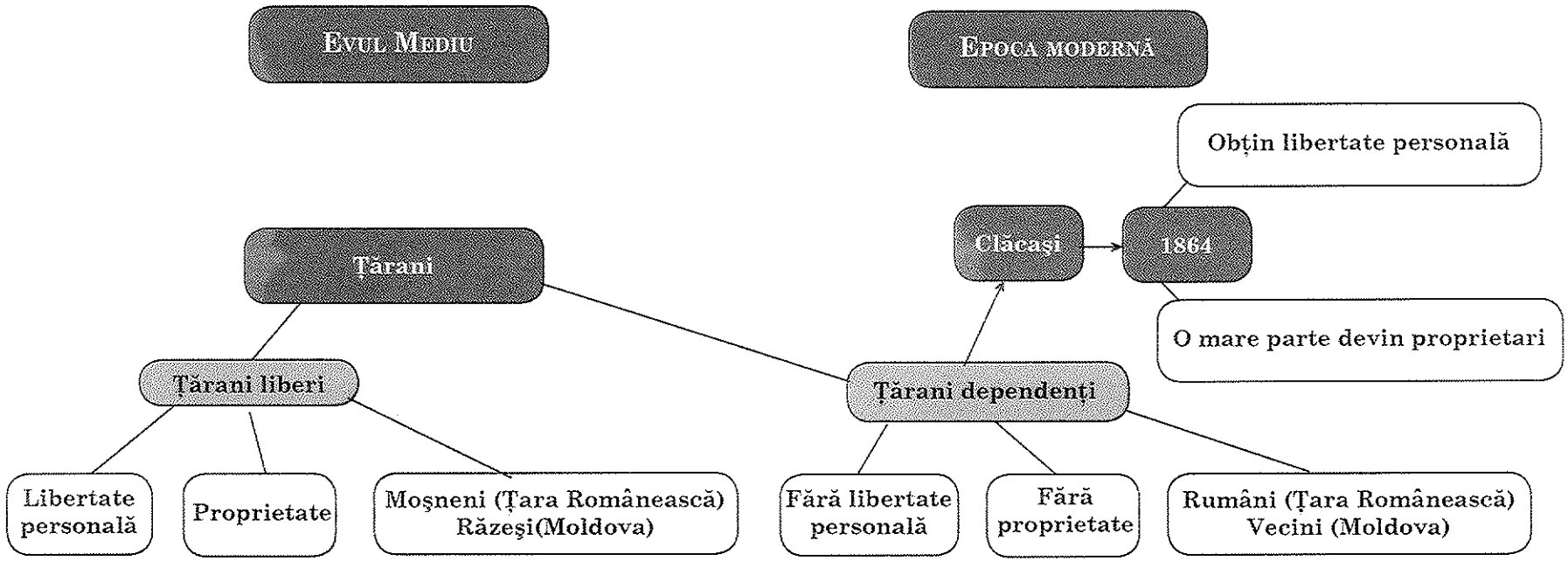

IX. STRUCTURI URBANE ÎN EVUL MEDIU ŞI EPOCA MODERNĂ

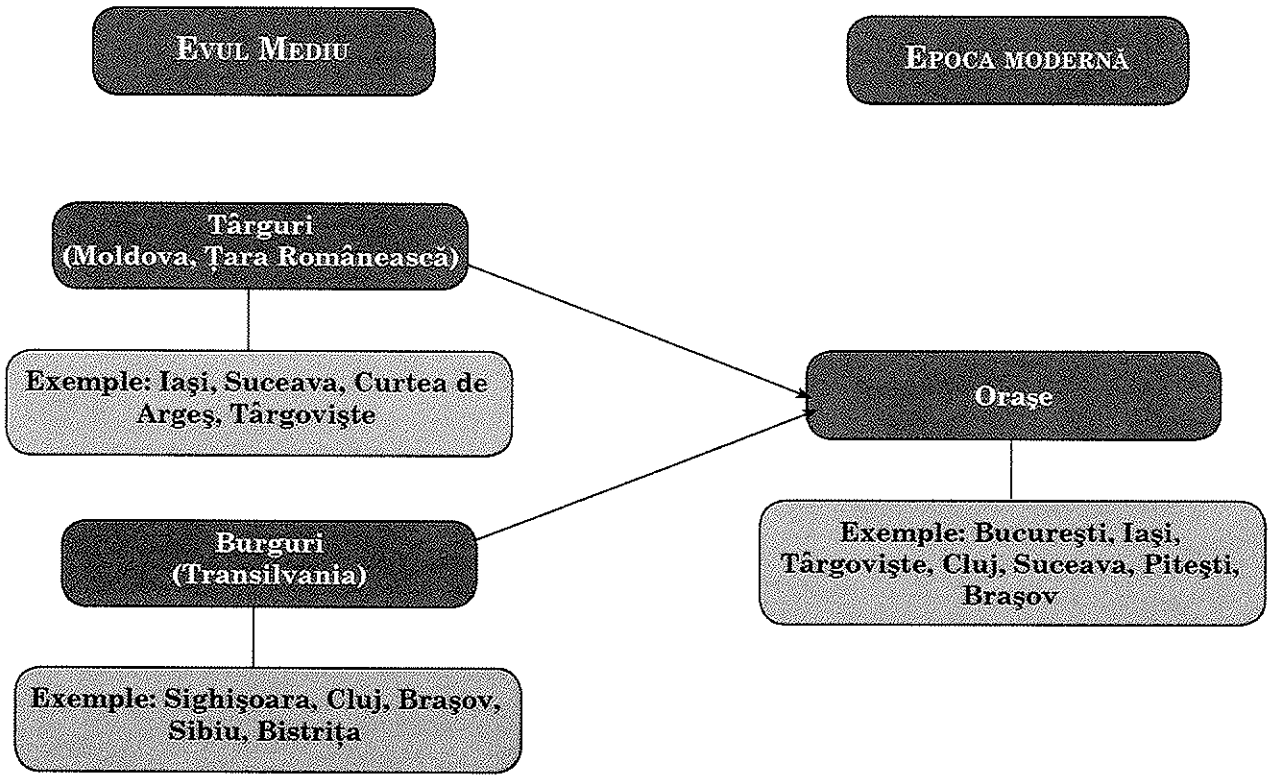

X. CATEGORII SOCIO-ECONOMICE URBANE

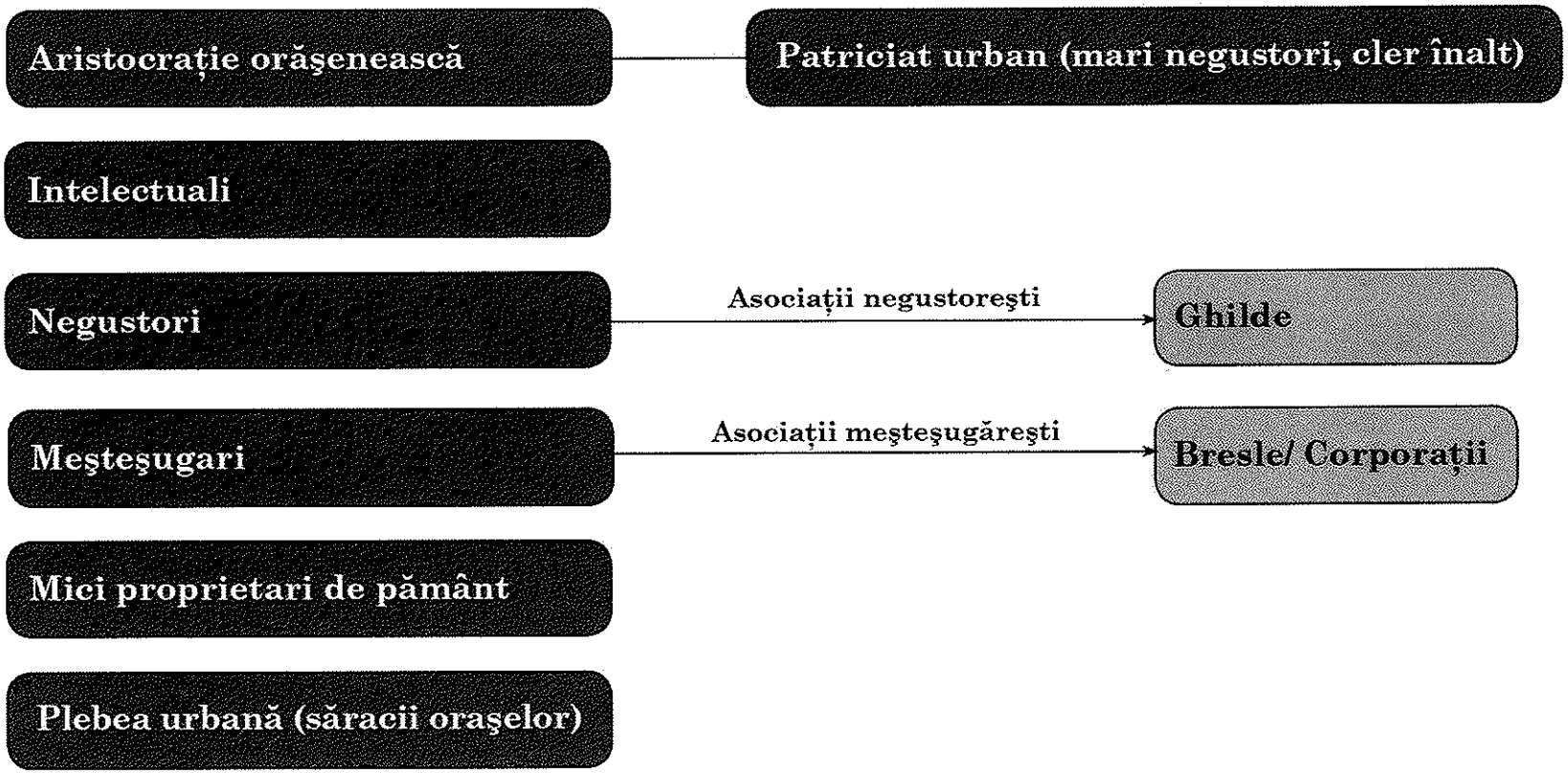

XI. EVOLUȚIA BASARABIEI, BUCOVINEI, TRANSILVANIEI ŞI DOBROGEI

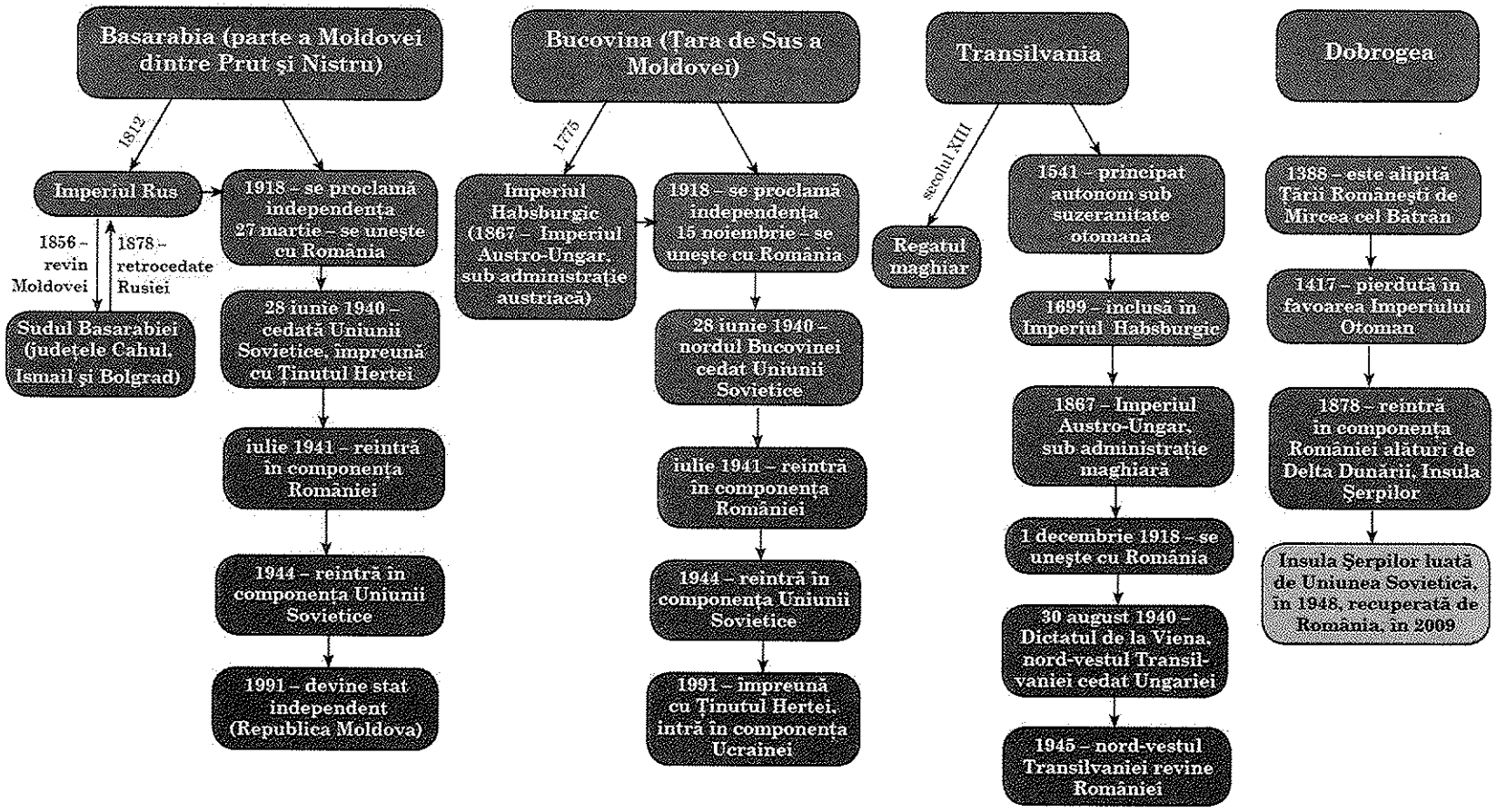

XII. SISTEMUL NAȚIUNILOR PRIVILEGIATE ŞI AL RELIGIILOR RECEPTE ÎN TRANSILVANIA

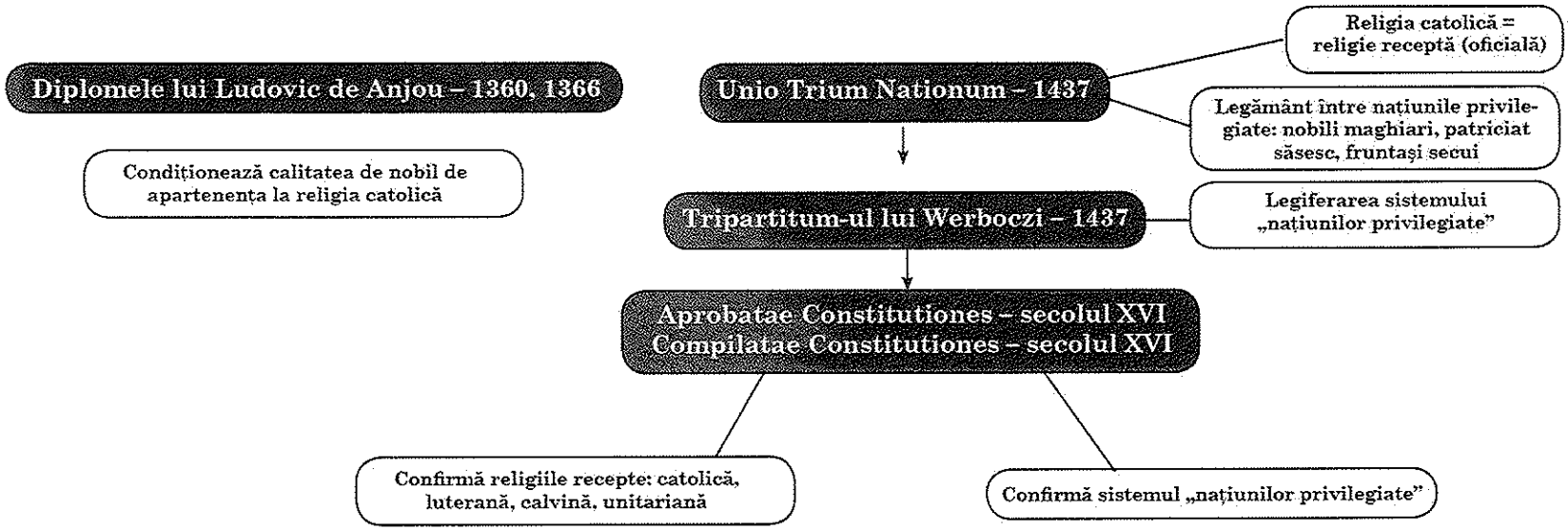

XIII. EVOLUȚIA SISTEMULUI DE VOT

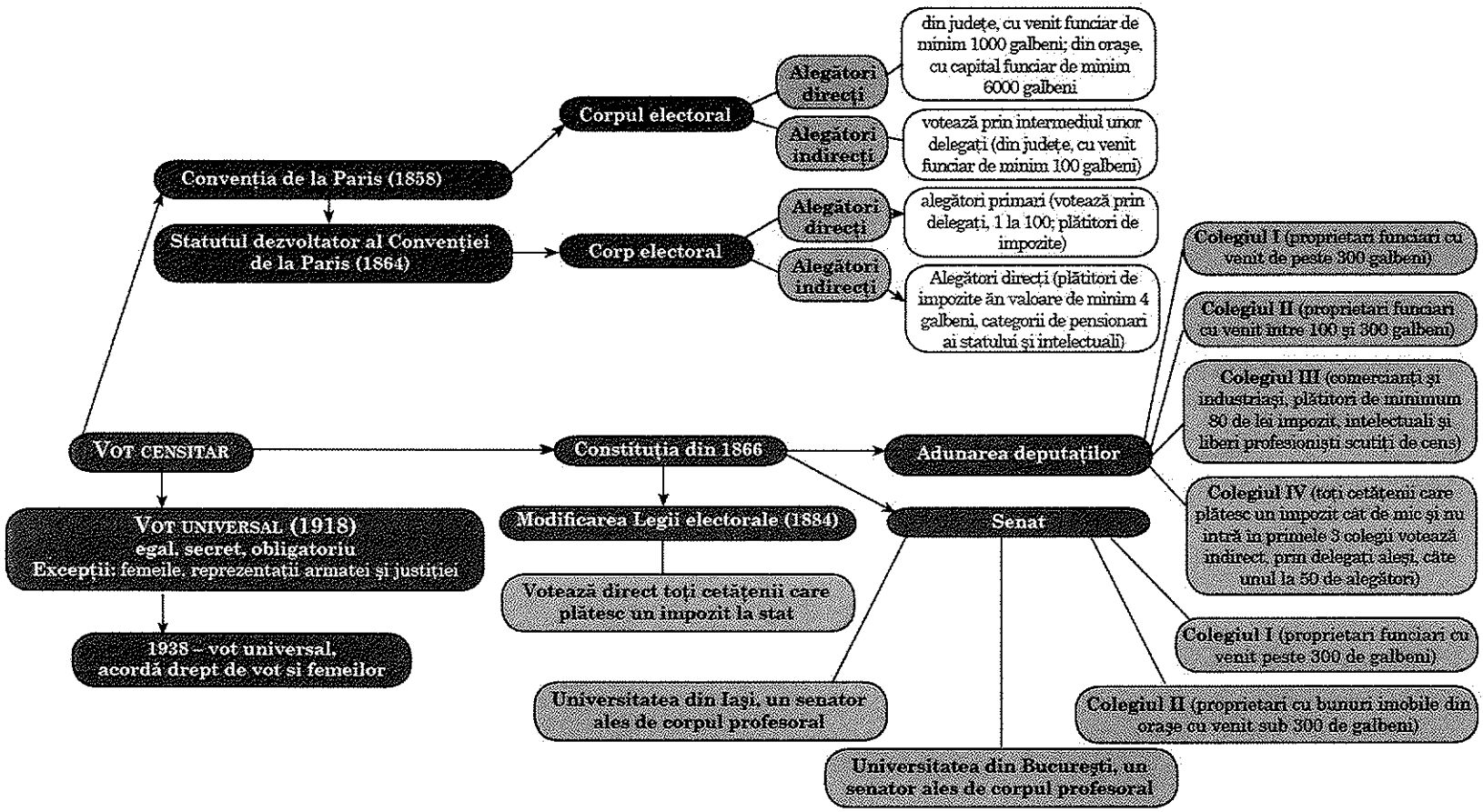

SUGESTII

pentru rezolvarea subiectelor de bacalaureat

ISTORIA

Sugestii pentru rezolvarea subiectelor de bacalaureat

Tipuri de cerințe și modalitățile de rezolvare a subiectelor la disciplina ISTORIE

Structura probei scrise

Structura testului pentru proba scrisă este formată din trei subiecte: Subiectul I, Subiectul II și Subiectul III; toate sunt obligatorii și au punctaje egale de 30 de puncte. Cele 30 de puncte alocate Subiectului III sunt împărțite astfel: 24 de puncte pentru informația istorică și 6 puncte pentru ordonarea și exprimarea ideilor menționate.

Subiectele I și II conțin surse istorice și cerințe care se rezolvă separat una de alta. Subiectul III, eseul trebuie rezolvat ca întreg și conține idei de legătură între cerințe, care îi dau coerență și unitate.

Subiectele I + II

Cerința 1 ● = răspuns

Cerința 2 ●

Cerința 3 ●

Subiectele III

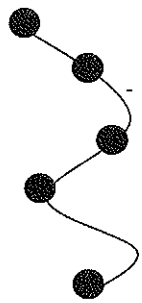

- idei de legătură

Tipuri de cerințe comune tuturor subiectelor (SI, SII, SIII)

A. Cerințe cu răspunsuri scurte

Exemple: ***numiți, identificați, menționați, precizați, relație cauză-efect...*** – necesită răspunsuri scurte, precise, clare.

Cerințele scurte	**Răspunsuri**
- numiți	- secolul
- identificați	- lider/ conducător
- menționați	- spațiul istoric
- precizați	- categorie socială etc.

B. Cerințe cu răspunsuri medii

B1. De exemplu: ***menționați asemănări – deosebiri între...*** (necesită răspunsuri de trei-șase rânduri)

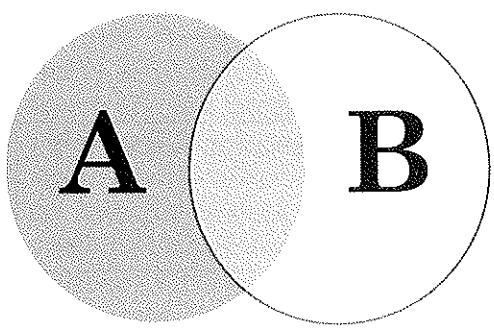

B2. De exemplu: ***menționați, pe baza sursei, un punct de vedere referitor la..., susținându-l cu o informație din text*** – necesită parcurgerea a trei etape:

1. citeşte cu atenție sursa; cerința este „*pe baza sursei*";
2. sintetizează opinia autorului sursei referitoare – cerința este „*pe baza sursei, un punct de vedere*"; poți completa opinia autorului, dar foarte pe scurt;
3. extrage un citat din text/ sursă care se potriveşte şi întăreşte ceea ce ai sintetizat – „**susținerea cu o informație din text**".

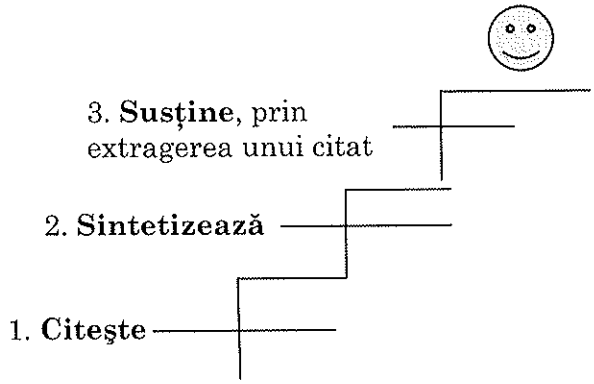

C. Cerințe cu răspunsuri elaborate, lungi

C1. Cerința „***Prezentați...***";

Aceasta cerință, indiferent dacă apare la SI, SII sau SIII, se rezolvă la fel şi conține trei părți, după modelul de mai jos.

Exemplu: Prezentați o acțiune diplomatică dusă de un alt domnitor român decât cel menționat în sursa A şi B.

Introducere	→ Context Cauze Factori favorizatori (Premise)	Intervenția polonilor în Moldova şi ostilitatea principelui transilvănean îl determină pe Mihai Viteazul să intre în contact direct cu imperialii.
Cuprins	→ Cine? Ce? Când? Unde? Cum?	În 9/ 19 iunie 1598, la Târgovişte, se încheie tratatul de alianță dintre Imperiul Habsburgic şi domnul Țării Româneşti, prin care împăratul Rudolf al II-lea îi recunoaşte lui Mihai domnia ereditară şi îi promitea un ajutor financiar pentru întreținerea a 5000 de lefegii. În schimb, împăratul devenea suzeranul Țării Româneşti, iar Mihai trebuia să-i oprească pe otomani la Dunăre şi să îi ajute pe ardeleni împotriva acestora.
Concluzie	→ Consecințe. Efect	Având acest sprijin, Mihai Viteazul va acționa în anii următori în spiritul creării unui front antiotoman românesc.

C2. Cerința *„Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia....”*; Cerința apare, de obicei, la SI sau SII și trebuie să o împarți în două, după modelul de mai jos.

Exemplu: Argumentați, printr-un fapt istoric relevant, afirmația conform căreia ideile privind romanitatea românilor au fost influențate de contextul politic existent în secolele XVIII-XIX.

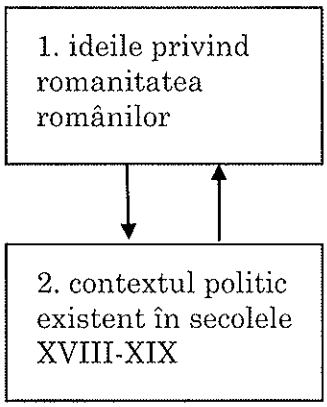

a) Scrii despre punctul 2 (în general)

b) Scrii despre punctul 1 (prezentarea scurtă a problemei, însoțită de un exemplu concret)

c) Concluzionezi – o frază care să conțină conectorii de cauzalitate (*„având în vedere... putem afirma că... astfel...”*)

a) Contextul politic existent în secolele XVIII-XIX (în general)

Pentru români, populația majoritară a Transilvaniei, în secolul al XVIII-lea începea lupta pentru drepturi politice prin elaborarea documentului *Supplex Libellus Valachorum* (1791), memoriu prezentat Curții de la Viena, în care se subliniază că românii sunt cei mai vechi locuitori ai Transilvaniei, fiind urmași ai coloniștilor lui Traian.

b) Ideile privind romanitatea românilor (prezentare scurtă a problemei însoțită de un exemplu concret)

În această atmosferă sunt lansate ideile imigraționiste (enunțate de Franz Sulzer, Johann Christian Engel și Robert Roesler), care contestă romanitatea românilor, susținând că Dacia ar fi devenit o „terra deserta”, un teritoriu rămas nelocuit după retragerea aureliană (271/ 275), că poporul și limba română s-ar fi format la sud de Dunăre, iar de aici românii ar fi pătruns, către mijlocul secolului al XIII-lea, în Transilvania, unde i-au găsit stabiliți pe unguri și pe sași.

c) Concluzia

Aceste teorii au avut ca scop politic contestarea întâietății românilor în Transilvania, fiind menite a fi o replică la mișcarea de emancipare națională. Teoria imigraționistă va primi o replică din partea istoriografiei românești în următoarele decenii, prin lucrările unor istorici, ca: A.D. Xenopol și Vasile Pârvan.

C3. Cerința *„Formulați un punct de vedere referitor la.. și susținera acestuia printr-un argument istoric”*.

Exemplu: Formularea unui punct de vedere referitor la evoluția statului român modern în a doua jumătate a secolului al XIX-lea și la începutul secolului al XX-lea și susținerea acestuia cu un argument istoric.

Punct de vedere → Constituirea statului odată cu realizarea dublei alegeri a lui Alexandru Ioan Cuza, în 1859, a fost urmată de modernizarea politică și instituțională pe plan intern și de obținerea independenței în plan extern în vremea lui Carol I (1866-1914).

Argument istoric Redactează, la final, o frază care să conțină conectorii de cauzalitate („având în vedere... putem afirma că... astfel...”) → *Astfel*, dacă în perioada domniei lui Cuza au fost realizate reforme precum Legea rurală (august 1864), Legea instrucțiunii publice (1864), *în timpul domniei regelui Carol I au luat naștere partidele politice moderne, prin constituirea Partidului Național Liberal, în 1875 și a Partidului Conservator, în 1880. Realizarea României Mari, dezideratul ultim al proiectului național, va avea loc în timpul domniei succesorului acestuia, Ferdinand I, supranumit „Întregitorul”.*

Etapele realizării unui eseu

Rezolvarea corectă a eseului trebuie să cuprindă trei părți:
- introducere;
- cuprins – include rezolvarea tuturor cerințelor marcate cu liniuță (de obicei patru-cinci);
- concluzii.

Atenție! – concluzia eseului se rezolvă separat de cerința *„**Formulați un punct de vedere referitor la... și susținerea acestuia printr-un argument istoric**”*, care apare la sfârșitul eseului; trebuie înțelese ca două cerințe distincte; sunt evaluate separat.

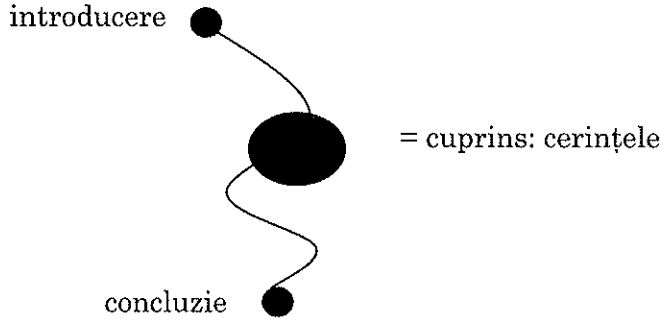

Sfaturi în abordarea tuturor subiectelor

1. subliniază pe foaia de examen cerințele subiectelor;
2. răspunde la cerințe în ordinea solicitată;
3. răspunde la cerințe (nu scrie tot ce știi, ci ce ți se cere!);
4. tratează răspunsurile echilibrat (de exemplu: pentru prezentarea a două bătălii, lungimea textului alocat pentru fiecare trebuie să fie aproximativ egală);
5. stabilește, pentru eseu, ideile de legătură, care fac trecerea de la un răspuns la altul;
6. realizează o schiță a eseului înainte de a-l elabora;
7. aranjează și ordonează în pagină textul scris;
8. folosește limbajul istoric.

Bibliografie

A. Dicţionare şi enciclopedii

1. Bărbulescu, Mihai, *Atlas-dicţionar al Daciei Romane*, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2005
2. Palmowski, Jan, *Dicţionar Oxford de istorie contemporană universală*, Editura Bic All, Bucureşti, 2007
3. Scurtu, Ioan (ş.a), **Enciclopedia de istorie a României**, Bucureşti, Editura Meroria, 2002

B. Documente edite

1. Homer, Radu, Petru Ioan Orha, *Documente din istoria românilor*, Bucureşti, 1996
2. Murgescu, Bogdan (coord.), *Istoria lumii în texte; De la începuturi până în zilele noastre*, Bucureşti, Editura Teora, 1999
3. Murgescu, Bogdan (coord.), *Istoria României în texte*, Bucureşti, Editura Corint, 2001

C. Lucrări de specialitate

1. Arendt, Hannah, *Originile Totalitarismului*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006
2. Baciu, Nicolae, *Agonia României 1944-1948. Dosarele secrete acuză*, Bucureşti, Editura Saeculum I.O., 1997
3. Banciu, Angela, *Istoria constituţională a României: deziderte naţionale şi realităţi sociale*, Bucureşti, Editura Lumina Lex, 2001
4. Bărbulescu, M., Deletant, D., Hitchins, K., Papacostea, Ş., Pompiliu, T., *Istoria României*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1998
5. Berstein, Serge, Milza, Pierre, *Istoria Europei*, volumul V, Iaşi, Editura Institutul European, 1998
6. Betea, Lavinia, *Maurer şi lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României*, Arad, Editura Fundaţia Ioan Slavici, 1995
7. Bocşan, Nicolae, Mitu, Sorin, Nicoară, Toader, Vese, Vasile, *Manual multifuncţional de istorie modernă a României*, Cluj-Napoca, Editura Presa Universitară Clujeană, 1998
8. Boia, Lucian, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005
9. Boia, Lucian, *Istorie şi mit în conştiinţa românească*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1997
10. Boia, Lucian, *Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr şi ficţiune*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2002
11. Boia, Lucian, România, ţară de frontieră a Europei, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005
12. Brezeanu Stelian (ş.a), *Istoria românilor. Manual pentru clasa a XII-a*, Bucureşti, Editura Rao, 2000
13. Cernat, Paul (ş.a), *Explorări în comunismul românesc*, volumul I, Iaşi, Editura Polirom, 2004
14. Cioroianu, Adrian, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2005
15. Conquest, Robert, *Marea teroare; O reevaluare*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998
16. Constantiniu, Florin, *O istorie sinceră a poporului român*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic, 1997
17. Daicoviciu, Hadrian, *Dacii*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1965
18. Deletant, Dennis, *România sub regimul comunist*, Bucureşti, Ed. Fundaţia Academică Civică, 2010
19. Deletant, Dennis, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc, 1948-1965*, Bucureşti, Editura Polirom, 2001
20. Djuvara, Neagu, *Între Orient şi Occident. Ţările române la începutul epocii moderne (1800-1848)*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2002
21. Djuvara, Neagu, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000
22. Djuvara, Neagu, *Thocomerius-Negru Vodă: un voievod de origine cumană la începuturile Ţării Româneşti*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007

23. Drăgoescu, Anton (coord.), *Istoria României. Transilvania*, volumul I, Cluj-Napoca, Editura George Barițiu, 1997
24. Dumitrescu, Nicoleta (ș.a), *Istorie, manual pentru clasa a XI-a*, București, Editura Național, 2000
25. Fischer-Galați, Stephen, Giurescu, Dinu C., Pop, Ioan Aurel (coord.), *O istorie a românilor*, Cluj-Napoca, Editura Fundația Culturală Română; Centrul de Studii Transilvane, 1998
26. Flores, Marcello, *Istoria ilustrată a comunismului*, București, Editura Rao, 2007
27. Focșeneanu, Eleodor, *Istoria constituțională a României (1859-1991)*, București, Editura Humanitas, 1998
28. Franc, Nicoleta, *O înfrângere în victorii*, București, Editura Humanitas, 1992
29. Gaillard, Jean-Michel, Rowley, Anthony, *Istoria continentului European de la 1850 până la sfârșitul secolului al XX-lea*, București, Editura Cartier, 2001
30. Georgescu, Vlad, *Istoria românilor de la origini până în zilele noastre*, București, Editura Humanitas, 1992
31. Georgescu, Vlad, *Politică și istorie: cazul comuniștilor români: 1944-1977*, București, Editura Humanitas, 2008
32. Gombrich, Ernst H., *Istoria lumii*, București, Pro Editura, 2006
33. Hitchins, Keith, *România, 1866-1947*, București, Editura Humanitas, 1998
34. Hitchins, Keith, *Românii, 1774-1866*, București, Editura Humanitas, 1998
35. Iancu, Carol, *Evreii din România, 1866-1919, de la excludere la emancipare*, București, Editura Hasefer, 1996
36. Ianoș Toadere, Rodica, *Istoria românilor. Auxiliar curricular pentru bacalaureat*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2012
37. Johnson, Paul, *O istorie a lumii moderne: 1920-2000*, București, Editura Humanitas, 2005
38. Judt, Tony, *Epoca postbelică. O istorie a Europei după 1945*, Iași, Editura Polirom, 2008
39. Livezeanu, Irina, *Cultură și naționalism în România Mare, 1918-1930*, București, Editura Humanitas, 1998
40. Mamina, Ion, *Monarhia constituțională în România; Enciclopedie politică 1866-1938*, București, Editura Enciclopedică, 2000
41. Minerbi, Alessandra, *Istoria ilustrată a nazismului*, București, Editura Rao, 2004
42. Mitu, Sorin (coord.), *Istoria românilor, manual pentru clasa a XII-a*, București, Editura Sigma, 2000
43. Mitu, Sorin, *Transilvania mea. Istorii, mentalități, identități*, Iași, Editura Polirom, 2006
44. Mungiu-Pippidi, Alina, *Introducere în politologie; Manual pentru liceu*, Iași, Polirom, 2000
45. Murgescu, Bogdan, *România și Europa: acumularea decalajelor economice (1500-2010)*, Iași, Editura Polirom, 2010
46. Nyiszli, Miklos, *Am fost medic la Auschwitz; Laboratorul și crematoriile dr-ului Mengele*, Oradea, Editura Aquila '93, 1998
47. Ornea, Zigu, *Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1996
48. Papacostea, Șerban, *Geneza statului în evul mediu românesc: studii critice*, București, Editura Corint, 1999
49. Pascu, Vasile, *Istoria modernă a românilor, 1821-1918*, București, Editura Clio Nova, 1996
50. Pop, Ioan Aurel, *Români și maghiari în secolele IX-XIV: geneza statului medieval în Transilvania*, Cluj-Napoca, Fundația Culturală Română, 1996
51. Potra, George, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, Mihai Dascăl editor, 2002
52. Scurtu, Ioan, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, Editura Rao, 2001
53. Scurtu, Ioan, *Monarhia în România:1866-1947*, București, Editura Danubis, 1991
54. Soulet, Jean-François, *Istoria comparată a statelor comuniste din 1945 până în zilele noastre*, Iași, Editura Polirom, 1998
55. Stamatescu, Mihai (ș.a), *O istorie a comunismului din România*, Iași, Editura Polirom, 2009
56. Tacchi, Francesca, *Istoria ilustrată a fascismului*, București, Editura Rao, 2006

Index

Hărți istorice

- *Dacia romană* **28**
- *Imperiul roman* **29**
- *Regimurile politice interbelice* **56**
- *Holocaustul* **57**
- *Autonomiile locale* **104**
- *Europa în jurul anului 1000* **105**
- *România între anii 1859-1914* **127**
- *Sistemul concentraționar din România (1947-1964)* **145**
- *Europa în secolul XVI* **168**
- *Țările Române în secolele XIV-XVI* **169**
- *Europa după Versailles. Noi frontiere și state* **190**
- *România în 1940 – pierderi teritoriale* **191**

Hărți conceptuale sintetice

I. *Organizarea administrativ-teritorială a spațiului românesc în Evul Mediu* **209**
II. *Evoluția formelor de guvernământ* **210**
III. *Instituții centrale ale statului din Evul Mediu până în 1940* **211**
IV. *Forme de organizare politică în Evul Mediu și Epoca modernă* **212**
V. *Funcțiile de conducere în Evul Mediu și Epoca Modernă* **212**
VI. *Succesiunea la tron în familia regală a României* **213**
VII. *Structuri sociale în Moldova și Țara Românească în Evul Mediu și Epoca Modernă I* **214**
VIII. *Structuri sociale în Moldova și Țara Românească în Evul Mediu și Epoca Modernă II* **215**
IX. *Structuri urbane în Evul Mediu și Epoca Modernă* **216**
X. *Categorii socio-economice urbane* **217**
XI. *Evoluția Basarabiei, Bucovinei, Transilvaniei și Dobrogei* **218**
XII. *Sistemul „națiunilor privilegiate" și al „religiilor recepte" în Transilvania* **219**
XIII. *Evoluția sistemului de vot* **220**

Axe cronologice

- Romanitatea românilor în viziunea istoricilor (tema 1) **34**
- Regimuri politice totalitare (tema 2) **62**
- Constituțiile din România (tema 3) **86**
- Autonomii locale și instituțiile centrale în spațiul românesc secolele IX-XVIII (tema 4) **110**
- Statul român modern: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XX) (tema 5) **132**
- România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă. Construcția democrației postdecembriste.(tema 6) **150**
- Spațiul românesc între democrație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității (tema 7) **174**
- România și concertul european; de la „criza orientală" la marile alianțe ale secolului al XX-lea (tema 8) **196**
- România în perioada „Războiului Rece" (tema 9) **206**

Teste de evaluare

Evaluare: *Romanitatea românilor în viziunea istoricilor* (tema 1) **30**
Evaluare: *Secolul XX- între democrație și conflict. Ideologii și practici politice în România și Europa* (tema 2) **58**
Evaluare: *Constituțiile din România* (tema 3) **82**
Evaluare: *Autonomii locale și instituțiile centrale în spațiul românesc, secolele IX-XVIII* (tema 4) **106**
Evaluare: *Statul român moden: de la proiect politic la realizarea României Mari (secolele XVIII-XIX)* (tema 5) **128**
Evaluare: *România postbelică. Stalinism, național-comunism și disidență anticomunistă Construcția democrației postdecembriste.* (tema 6) **146**
Evaluare: *Spațiul românesc între democrație și conflict în Evul Mediu și la începuturile modernității* (tema 7) **170**
Evaluare: *România și concertul european; de la Criza Orientală la marile alianțe ale secolului al XX-lea* (tema 8) **192**
Evaluare: *România în „Perioada Războiului Rece"* (tema 9) **202**

editura Delfin

„[...] istoricul are de-a face întâi de toate cu oameni — indivizi sau colectivităţi, deci subiecte, nu obiecte, iar pentru a înţelege aceste subiecte, trebuie să fie şi el subiectiv. El se va strădui din răsputeri să-şi însuşească rând pe rând mentalităţi şi păreri diferite sau chiar contradictorii (individuale, naţionale, religioase, doctrinare etc.). Imparţialitatea lui nu poate decurge decât dintr-o succesiune — cât mai cinstită cu putinţă — de parţialităţi. [...] Singurul răspuns valabil este o totală cinste intelectuală. Numai astfel ne vom impune ştiinţei internaţionale şi ne vom putea lua locul ce ni se cuvine în Europa şi în lume."

Neagu Djuvara

ISBN 978-606-8561-08-0